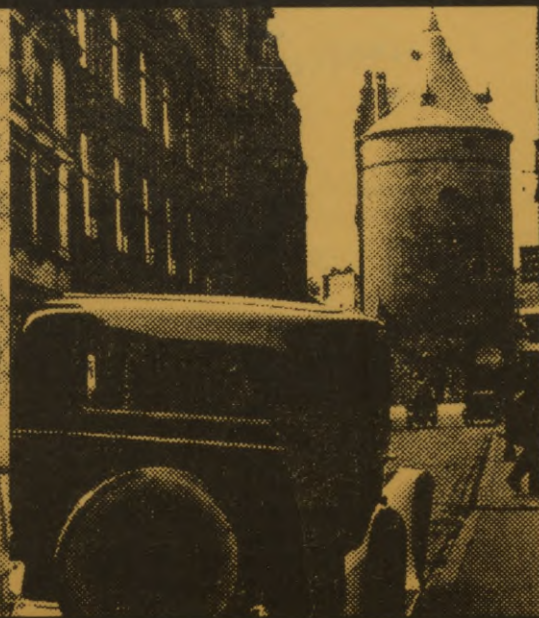

LIKTEŅARHĪVS

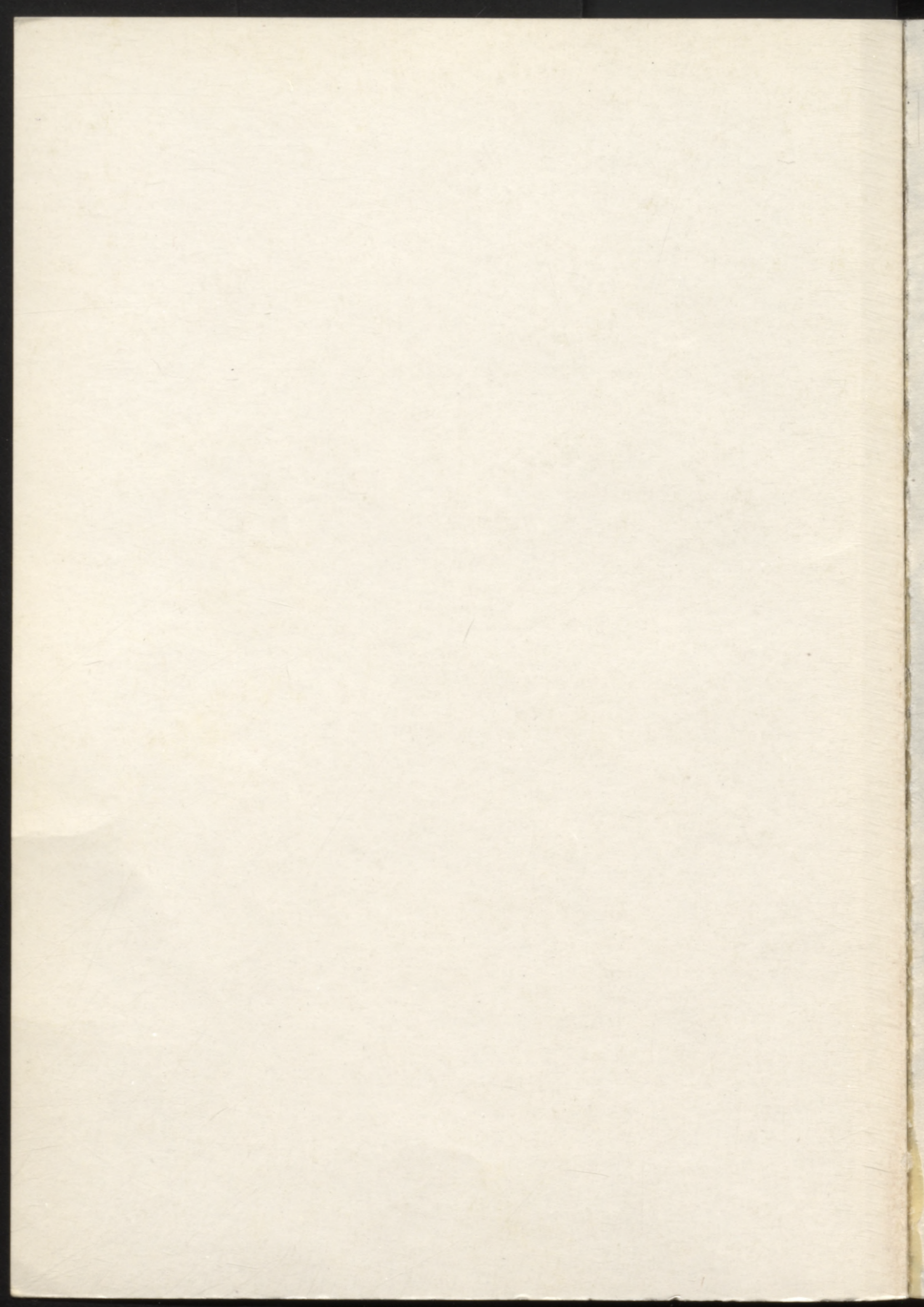
Oto Jūlijs Ciemiņš

MIDZIŅU CIEMA JŪLIJS

RĪGĀ

un

VORKUTĀ

LIKĻĒNARHĪVS

Oto Jūlijs Ciemiņš

MIDZIŅU CIEMA JŪLIJS

RĪGĀ
un
VORKUTĀ

LATVIJAS KULTURAS FONDS

PRESES NĀMS

RĪGA 1993

Oto Jūlijs Ciemigā

MIDZIŅU CIEMA JŪLIJS

RĪGĀ

un

ĀTUKŪTĀ

94-3

L44

LIKTEŅARHĪVS

Oto Jūlijs Ciemiņš

L
810

MIDZIŅU CIEMA JŪLIJS

RĪGĀ

un

VORKUTĀ

LATVIJAS KULTŪRAS FONDS
PRESES NAMS
Rīga 1993

UDK—p 888.3 — 94 + 947.43
Ci 226

Lātvijas Nacionālā
BIBLIOTEKA

~~94. 888~~

0304059953

Māksliniece Iveta Busse

Redaktore Lolija Soma
Korektore Jautrīte Kravale
Tehniskā redaktore Olga Lovnika

a/s "Preses nams" apgāda
vadītāja Māra Caune
Tipogrāfijas direktors
Teodors Prūsis

Ciemiņš O.J.
Ci 226 Midziņu ciema Jūlijs Rīgā un Vorkutā. — R.: a/s "Preses nams",
1993. — 128. lpp.

Zēnība Kurzemes jūrmalā, dēkaina jaunība pašā Rīgas viducī, brieduma gadi
izsūtījumā — tādi ir treji loki, caur kuriem J.O. Ciemiņš mūs izvadā ar aprīņojamu
uztveres svaigumu un humora izjūtu.

ISBN 9984 — 00 — 015 — X

© O.J.Ciemiņš, I.Busses vāks un tituls, 1993

Neviens stāsts un neviens romāns nav tik patiesi un tik aizkustinoši "mūsējais" kā šī dokumentālā dzīve, kas nāk no paša tās rakstītāja "iz tautas". Pieņemts domāt, ka memuāri var būt tikai ievērojamu personu — mākslinieku, valstsvīru un citu slavenību — stāstījums. Bet "Likteņarhīva" sērijā iznāk un turpmāk iznāks daudzu līdz šim nezinātu cilvēku dienasgrāmatas un lielāki vēstuļu kopojumi, dzīves pabērnus un dzīves laimīgo pašu rakstītas atmiņas, pilsētnieku un laucinieku, jūrnieku un zvejnieku dzīves stāsti — karavīru traģika, lēģeru šausmas un viens otrs laimīgs un saskanīgs mūžs.

Daudz pabijis Latvijas ceļos un ciemos, esmu jutis šīs balsis gandrīz katrā sētā: cilvēki gribēja izstāstīt savu mūžu, izlīdzināt savus likteņus. Un tad es nolēmu, ka jādara viss, lai zem plaukta, kurā stāv "Latvju dainu" sējumi ar mūsu aizvēsturisko pieredzi, veidotos otrs tikpat stiprs plaukts ar mūsu tautas vēsturisko atmiņu — "Likteņarhīvs".

Šīs grāmatas nāk klajā ar Latvijas Kultūras fonda gādību. Taču visi, kas izdod šāda rakstura tautas likteņstāstus paši, tiek lūgti līdzīgas grāmatas (greznākas vai mazāk greznas) veidot "Likteņarhīva" grāmatu mērā un paskatā, lai tās iederētos kopīgi topošajā tautas likteņgaitu grāmatu plauktā. Savam laikam un mūžībai, un arī tautas patikšanai.

Imants Ziedonis

0304059953

Oto Jūlijs Ciemiņš dzimis 1905. gada

1. oktobrī Ventspils apriņķa Užavas pagasta
Vendzavas ciemā kalpa ģimenē. 1924. gadā
pārceļas uz Rīgu un 1929. gadā sāk strādāt par
taksometra šoferi. 1934. gadā iestājas Pērkoņ-
krusta organizācijā. 1940. gadā viņu apcietina un
izsūta uz Sibīriju. Piecdesmito gadu beigās,
atgriezies Latvijā, strādā dažādus darbus, arī
kara rūpnīcā "Arsenāls".

M

IJS

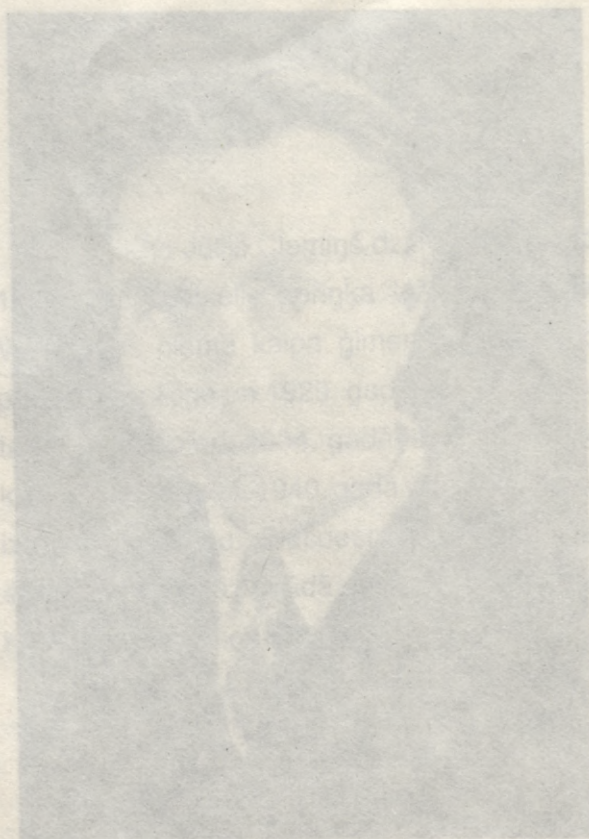
Oto Jūlijs Ciemiņš

JŪLIJS
 Cik nāzu
 mācības lasīt
 peknus. P
 jēkājām bē
 diemam. Ka
 tomēr tieši t
 kāvē zīm
 mācības to
 mājam, un t
 ābece, bie
 vecākiehe
 uzdevu rind
 — Pēc
 Varbūt air y
 tiešām tā g
 vēroja, kā t
 — Ē
 Viga
 neidēvās. I
 — Parš

āpuse sāt
 ānu pievīt
 ā ardivas
 āpās cun
 ā pludmē,
 ā mācības
 āc, ikmā
 ārmāta un
 ābece no
 āma. Viga
 āvznācās
 ā sūvenc
 ābece, vai
 āgurā, virj
 āpāt nekād
 ācām

Par šose saraudāļa a
 — Nu tā, — Jūlijs saraudā
 pārēzātu.
 — Tu... — Skaidrī
 — Tu izmācības lasī? Tad
 — Nē, mēs esam vaj
 — Tu izmācības lasī? Tad
 — Nē, mēs esam vaj
 — Tu izmācības lasī? Tad
 — Nē, mēs esam vaj

* Sēnates nūche katru gadi.

Olo Jūlijs Ciempis

MIDZIŅU CIEMA* JŪLIJS

JŪLIJS MĀCĀS LASĪT

Cik reižu māte, tāpat tēvs, bet it sevišķi vecāmāte bija viņu aicinājuse sākt mācīties lasīt, taču viss velti. Jūliju piedabūt pie ābece grūtāk nekā velnu pievilkt pie krusta. Pirmām kārtām viņš baidījās, ka, sākot mācīties, būs jāsaka ardievas jaukajām bērniības dienām. Būs jāsaka ardievas smilkšu gatvei, kas stiepās cauri ciemam. Kaut smilkītis tanī nepavisam nebija tik balts un tīrs kā pludmalē, tomēr tieši tur ciema zēni rotaļājās vismīļāk. Un ne tikai zēni, bet arī meitenes. Kamēr zēni spēlēja zvejniokus ar laivām, gatavotām no priēžu mizām, tikmēr meitenes būvēja smilkšu pagrabus un pilis. Būs jāsaka ardievas jūrmalai un mežam, un visam, kas ar to saistīts. Taču pats galvenais, kas Jūliju atbaidīja no ābece, bija bailes piedzīvot tādas pašas mokas kā audžumāsai Almai. Viņai vecāmāte bieži plēsa ausis, dažu reizi atstāja bez pusdienas, ja Alma neizmācījās uzdotās rindas.

Reiz vecāmāte kaut kur aizgāja, tēvs atradās jūrā, māte baroja sivenus. Varbūt aiz gara laika, varbūt žēlodams māšeli, Jūlijs nolēma painteresēties, vai tiešām tik grūta tā grāmatu lasīšanas māka. Piestājies Almai aizmugurē, viņš vēroja, kā tā ar irbuli pieskaras katrai zilbei un bokškerē:

— B—e—r, bē-r, n—i, ni: bērni. Š—u—r—p: šurp — utt.

Viņa lauzās kā pa celmiem. Burtus gan pazina, taču visus kopā salasīt nekādi neizdevās. Pamocījās, pamocījās, aizklāja seju ar rokām un sāka raudāt.

— Parādi man savu ābeci, — pēkšņi Jūlijs sacīja, noglaudīdams māšeilei galvu.

Pacēluse saraudātās acis, tā ar izbrīnu skatījās Jūlijā.

— Nu tā, — Jūlijs sataisīja vienaldzīgu pozu, — izmācīšos lasīt un arī tev palīdzēšu.

— Tu!... — Skuķim caur asarām nāca smieklis. — Tu iemācīsies lasīt? Tad jau drīzāk cirvja kātam izplauks lapas!

— Nesmeijies vis! Vai gribi saderēt, ka pēc trim dienām mācēšu ābeci no sākuma līdz galam? Tu tikai paskaidro, kā sauctos ķeburus, ko dēvē par burtiem.

Tā skuķis, pats nemācēdams no burtiem salikt vārdus, sāka ieskaidrot ik burtu, katram pieskaroties ar irbulīti. Izrādījās, ka sliņķa zēnam bija lieliska

* Sārnates muižas kalpu gals.

atmiņa. Nepagāja ne desmit minūtes, un gandrīz viss alfabēts bija galvā! Alma aiz izbrīna muti vien iepleta.

Negaidot radās nepārvarams šķērslis — daži burti saucami tā kā divi burti kopā: be, ka, el, em. Alma to nezināja paskaidrot. Todien mācīšanās vairs neiznāca, jo istabā saradās ij māte, ij vecāmāte.

Jūlijs likās gultā, rokas palika zem galvas un domāja: kam gan to pajautāt? Gribēja celties un ar ābeci iet pie mātes. Bet viņa piespiedīs mācīties, un tad ardievu, jaukās dienas! Talkā nāktu māsa Emilija, kas pagājušo ziemu jau gāja skolā un prata gan lasīt, gan rakstīt, gan rēķināt. Bet viņa aizdota pie saimnieka ganos. Ja gadīsies brīvsvētdiena, viņa atnāks. Taču jau svētdien Almai tekoši jānolasa pantiņš no Vecās Derības. Kaut kas jāizdomā, kaut kādai izejai taču jābūt!

Jūlim nebija miera. Brīdi pavārtījies pa gultu, ar ābeci āzotē viņš izlavījās šķūnītī un atkal sāka pētīt grāmatu. Beidzot nāca pie atziņas, ka burtu savādā izruna netraucē sakopot vārdus. Brīnums, cik vienkārši! Sākumā dažu pazīstamu dzīvnieku un augu nosaukumi, pēc tam veseli teikumi, bet ābece galā jau mazi stāstiņi.

Visu pēcpusdienu Jūlis noņēmas ar ābeci, tā ka pa nakti i gulēt nevarēja, grozījās no vieniem sāniem uz otriem. Kas gan tas būs par izbrīnu mātei, tēvam un it sevišķi grosei, kas katru dienu kūdīja māti: vai tu vienu reizi savu palaidni liksi pie grāmatas? Slaistās augām dienām! Kaut jel ko mājās palīdzētu padarīt! Spīdzina tikai skuķus un izdomā arvien jaunus stiķus. Būtu mans puiselis, es viņam deviņas ādas novilktu pār acīm. Palaidni un dienaszagli izaudzināsi, piemini manus vārdus!

Māte smagi nopūtās kā pielijuse priede kāpās. Vai viņai maz rūpju! Kā milzīgs dziju kamols tās bija satinušās ap grūto dzīvi. Šķetini, no kura gala gribi, nav un nav tas atšķetināms! Labi vēl, ka vasarā skuķi aizdoti pie saimniekiem par ganēm. Tur viņas paēdušas, turklāt rudenī saņems kādu taukumiņu piekodām. Bez viņām mājās vēl septiņas mutes, bet pelnītājs viens pats. Bērni gaida kā putnēni atplestiem knābjiem. Labi, ja padodas zveja, bet, ja nepadodas, tad ziemā jākar zobi vadzi. Paaugsies bērni, tad būs vieglāk! Jūlijs būs tēvam palīgs, viņam jau astotais gads. Vienīgi ar grāmatu negals — nekādi nevar dabūt pie mācīšanās. Drīzi atbrauks mācītājs, būs tīri vai kauns — tāds liels zēns, bet neprot cienīgtēvam neko palasīt priekšā.

Ne vienmēr vecāmāte dusmojās uz Jūliju. Bija reizes, kad laipni pasauca.

— Jūlit, zēn, nāc nu atkal, izbradā man muguru, tāds lauzējs iemeties!

Viņa nogūlās uz grīdas, un Jūlijs ar ceļiem spaidīja tās muguru. Citreiz Jūlijs nevarēja novaldīt smieklus, kad vecāmāte atraugājās uz katru piespiedienu. Pēc šādas ārstniecības procedūras Jūlijs vienmēr dabūja krējumaizes vai medusmaizes riku. Burciņas ar medu vai krējumu vienmēr atradās skapītī, tās saņemtas no dažādām saimniecēm par vērpšanu.

Vecāmāte šņauca tabaku: paņēma no bērza tāss darinātu dozi, kas esot nelaiķa vīra roku darbs, katrā nāsī iešņauca pa šķipsniņai un sāka šķaudīšanos,

ar rokām vēderu turēdama. Citu reizi pat pērkons norībināja no tās ķermeņa daļas, uz kuras viņa sēdēja, — un, cik labi, kad izšķaudās! Uzreizi vieglāk elpot.

— Vai ar abiem galiem, vai? — izmeta Jūlijs.

— Vai tu, bezgodi, beigsi mēlot!

Vienu reizi Jūlijs pārbaudīja vecomāti un pats pa īstam dabūja izbaudīt tēva siksnu, nelīdzēja pat lielais blāviens, ko viņš šādos gadījumos tā mēdza laist vaļā, ka dzirdēja viss ciems. Jo stiprāk kļiedza, jo ātrāk tēvs mitējās sist. Pelnīts šoreiz bija. Diegā iekāra zaķa līpu, diegu piestiprināja pie griestiem ar naglu, bet diega otru galu ar zaķa līpu no savas gultas laida grosei uz deguna. Grose iedomājās, ka žurka, — nakts laikā izlēca no gultas un kļiedza nelabā balsī. Jūlijs diegu gan norāva, taču līpa palika vecāsmātes gultā. Kad tēvs iededzināja lampu, Jūlija nedarbs atklājās.

No tās reizes Jūlijs pārtrauca vecomāti izjokot, toties no viņa nerātnībām bieži nācās ciest māšēlēm. Vienīgi audžumāsu Almu viņš lika mierā. Viņas māte — vecāsmātes meita — un tēvs, abi noslika jūrā. Iedzērumā braukuši uz Blāķšu krogu vēlreiz pēc degvīna. Vējš apgāzis buru laivu, un trīs skuķes palikušas bārenītes. Jūlija vecāki ūtrupē par 300 zelta rubļiem nosolīja būdu un paņēma vecāko māsu Almu. Zeti un Annu pieņēma citi saimnieki. Tas notika pirms vairākiem gadiem. Ģimene dzīvoja Venzavas ciemā Muižarājos. Tēvs strādāja pie Muižarāja par kalpu. Jūlijam tolaik bija trīs gadi. Ar šo laiku saistās viņa pirmās atmiņas.

Sevišķi atmiņā palikuse kāda diena, kad vecāku nebija mājās. Viņi piekodināja, lai bērni no iekšpuses aizšauj durvju bultu un nevienu nelaiz iekšā. Spēlējoties bērni patiešām izdzirdēja klauvējienu, visi nobijās līdz nāvei. Iespiedās kaktā un trīcēja aiz bailēm, ka tikai kāds — vilkatis vai ragana — neielauž durvis un viņus neaprij. Mātes un vecāsmātes stāstos ne mazums dzirdēts, ka tādas lietas mēdzot notikt. Kad klauvējiņi aplusa, pa aizklāto logu varēja redzēt, ka kāda ēna aizslīd gar sētmalu.

Vēlāk pārradās māte. Par nobijušos skuķu stāstījumu māte pavīpsnāja:

— Velti nobijāties, tā taču bija vecā Bārbeņu māte. Viņa sētmalē lasīja vērmeles priekš zālēm.

Otrs gadījums. Vecāki taisījās doties uz ūtrupī. Māte atārdīja matracim vīli un izvilka savādi žvadzošu maisiņu. Visa dzimta salasījās ap galdu, bērniem no lieliem brīnumiem mutes iepletās līdz ausīm. Kā nu ne! Māte no maisiņa izbēra zelta un sudraba naudu. Cik brīnišķīgi mirdzēja un skanēja naudas gabali, cits ar citu sasitoties, kad māte tos skaitīja un sarindoja vienādās kaudzītēs! Sudraba naudu — atsevišķi, zelta — atsevišķi. Tā nu ir tēva grūti sapelnītā naudiņa! Lai Dievs dod, ka izdotos tikt pašiem pie savas būdas!

Tā vecāki aizgāja, bet bērni ar nepacietību gaidīja viņus mājās. Viņi pārnāca vēlu vakarā priecīgām sejām un vieglu kabatu. Visa nauda bija aizgājuse pagasta rīcībā, to noguldīs krājkasē uz procentiem. Kad bāreņa skuķi sasniegs pilngadību, viņi varēs šo naudu saņemt. Vecāki bija nosolījuši būdu, dažus reņģu tīklus un mencu āķus. Citu gribētāju nebija, tāpēc pagastvīri mantu piešķīra tēvam par viņa paša noteikto cenu.

Tā nu Pēteris un Minna tika pie savas pajumtes un brīvības. Tēvs vairs nekalpoja saimniekiem, bet uzsāka patstāvīgu zvejnieka dzīvi.

Tēvs nu izprasīja no saimnieka zirgeli, sakrāmēja tur grabažas un brauca. Jūlijs ar māti un jaunāko māsu Alvīni sēdēja uz v ezuma, tēvs gāja zirgam blakus.

Attālums — 7 verstis. Jūlijam netrūka, ko vērot, jo tik tālu viņš vēl nebija bijis. Ceļš gāja cauri mežiem. Pabraucot garām kapiem, skatam atklājās putekljaina lielceļa malā izkaisītas mājas, ieaugušas lapukokos. Ei, kas tas par ērmu griežas?

— Tās ir vēja dzirnavas, — paskaidroja māte. — Tur labību pārstrādā miltos.

Pie dzirnavām pajūgs nogriezās pa labi, un Jūlijs pirmoreiz ieraudzīja jūru, ko līdz šim pazina tikai pēc vārda; tēvs taču bija jūras zvejnieks. Tik daudz ūdens vienkop, un vēl ar kalnu!

Mājiņa atradās uz kraujas, mālainā kalnā, pašā jūras krastā. Lielākie skuķi bija ieradušies agri no rīta un izmazgājuši grīdas. Dēļi, balti noberzti, izskatījās kā jauni. Pavisam bija trīs istabas. Vienā istabā atradās plīts, visu telpu viducī — skurstenis. Zem skursteņa vārija ēdienu lopiem, bet pašā skurstenī žāvēja gaļu. Turpat dīžājās maizes cepšanas krāsne.

Skuķi šūpojās pie griestu āķiem piestiprinātā virvē.

— Nu ar Dieva palīgu sāksim jaunu — vajnieku dzīvi!

Tā teica māte, būdama labā garastāvoklī. Bērni, protams, vairāk priecājās par jūru. Skuķi paguva salasīt gludenus gludenus akmentiņus un ar tiem spēlējās. Visiem iepatikās jaunā dzīve pie jūras. Plašums, vējš, saule, baltas smiltis un gludeni gludeni akmentiņi!

Nākamjā dienā Jūlijs ar ābeci bija galā. Nogaidījis brīdi, kad groses nebija istabā, paņēma Bībeli, saķēra Almu pie rokas un ievilka šķūnītī.

— Nu pamēģināsim par abiem salauzt to svēto domu!

Izbiedētām acīm skuķis skatījās uz Jūliju.

— Tu gribi saplēst svēto grāmatu?

— Ne jau saplēst. Salauzt — es teicu. Tas nozīmē — izmācīties!

— Ai, ai, tas tik šausmīgi grūti!

— Nekas nav grūti, — Jūlijs iesaucās. — Vajag tikai gribēt. Lūk, es tavu ābeci no viena gala līdz otram izmācījos divi dienās. Uzšķir, kur vēlies, un es nolasīšu.

Alma uz labu laimi atšķīra lapu, un Jūlijs bez stomīšanās nolasīja.

— Gaisma aust, saulīte lec, ļaudis pieceļas, un bērni mostas no salda miega.

— Vai! — iesaucās Alma. — Kā to var bez irbuļa un bez boksterēšanas?

— Nemu acis irbuļa vietā. Tagad uzšķirsim svēto domu!

Sākumā Jūlijam gāja pagrūti, jo burti bija citādāki nekā ābecē. Skuķis paskaidroja katru burtu, un Jūlijam vairs nebija grūti tos sadabūt kopā vārdos un teikumos. Puika lika pie katra vārda irbuli, bet meitēns atkārtoja vārdus. Nepagāja ne pusstunda, un Alma, dziesmiņu izmācījusēs, krita tam ap kaklu.

— Kā lai tev pateicos!

— Ko nu, ko nu! — Jūlijs atkratījās no māšeles. — Pēc pateicības apliecinājumiem eji pie groses! Tikai no Dieva puses nesaki, ka es tev palīdzēju.

Daudzmaz nomierinājusēs, Alma sameklēja vecomāti un nedroši bilda, ka esot izmācījusēs svēto domu. Grose pacēla acis no adāmā un, iztraucēta savā domu gaitā, īsti nesaprata, ko skuķis saka. Alma uzšķīra vajadzīgo vietu un darīja, kā mācījis Jūlijs: lika irbuli pie katra vārda, bet patiesībā skaldīja no galvas.

— Nāciet, bērni, šurp ar bariem,
Skataities uz ozoliem,
Redziet pie tiem kupliem zariem
Apzalonu pakārtu.
Mācaities tur visi klāt
Tēv' un māti godināt.

Vecāmāte uzreiz saprata, ka kaut kas nav kārtībā, taču nevarēja tikt gudra, kas ar skuķi noticis. Vai kāda apskaidrošana būtu nākuse no augšas? Šaubu nebija — skuķis iemācījies pantiņu no galvas. Bet kā viņam tas izdevies? Noglāstījuse skuķim galvu, grose mīlīgi izvaicāja.

— Saki, meit, varbūt kāds tev palīdzēja?

Protams, tāds jautājums bija nevietā. Kas gan varēja palīdzēt? Pēteris — jūrā, Minnai, kā vienmēr, darba pilnas rokas. Alma atcerējās Jūlija brīdinājumu un nomurmināja kaut ko nesaprotamu.

— Nedomā, bērniņ, ka tas ir kaut kas slikts. Nevis bāršu tevi, bet atnesišu medusmaizi.

Viņa devās pie sava skapīša, izņēma māla podiņu ar medu un, uzsmērējuse krietnu riku, pasniedza Almai. Tai acis iedzirkstījās vien, un siekalas saskrēja mutē.

— Labi, — viņa beidzot nolēma. — Es pateikšu, tikai apsoli nevienam nestāstīt.

Pieliecās un iečukstēja kā lielu noslēpumu ausī. Ko?! Vecāmāte salēcās kā pliķi dabūjuse, baiļu pilnām acīm skatījās uz piesarkušo skuķi, kas nadzīgi laida zobus medusmaizē, pēc katra kodiena nolaizot pirkstus. Nepaklausīgais saldums tā vien tecēja nost no maizes, it kā nevēlētos nokļūt skuķa zobu dzirnavās.

— Tu saki — Jūlis palīdzēja?

Alma apstiprināja ar galvas mājienu, jo mute bija aizņemta ar svarīgākām lietām.

— Kā viņš to varēja, nepazīdams nevienu burtu?

Šoreizi nepietika ar galvas mājienu. Norijuse vēl nesakošļātu maizes kumosu, viņa pieliecās grosei pie auss un čukstēja.

— Viņš prot lasīt visu! Ābeci iemācījies no viena gala līdz otram.

Tad ta brīnums! Neticami — skuķis kaut ko putro!

Ienāca Jūlijs un nepamanīts gribēja ieslidēt otrā istabā, bet vecāmāte viņu pasauca. Tani brīdī viņš pamanīja Almu ar medusmaizi un siekalas saskrēja Jūlim mutē. Vecāmātei tas nepagāja garām neievērots.

— Redzi, Jūlī, Alma nopelnīja gardumu! Čaklus bērnus arī Dievs mīl. Ja tu apsolīsies kaut ko iemācīties, arī dabūsi to pašu.

Jūlijs aizgūtnēm rīja siekalas. Vai skuķis būtu nodevis?

— Nu kā būs? Apsolies?

Un vecāmāte cēlās, atbildi nesagaidījuse, gāja pie skapīša, grieza lielu riku apkārt visam klaipam. Tad ar tējkaroti no burkas ņēma medu, kas bija dzidrs kā visdzidrākais dzintars, kad to labi noslīpē. Jūlijs jau sajuta uz mēles garšu, pat rīkles galā iemetās saldā jutoņa, un roka pati sniedzās pēc medainā rieka.

— Tātad tu apsolī? — vecāmāte vēl neizlaida riecienu no rokām.

— Apsolu, apsolu! — beidzot viņš izdvesa un aši laida zobus darbā.

Vairāk nekādas sarunas netika vestas ne no vienas, ne no otras puses. Jūlijs norija pēdējo kumosu, no spaiņa krūzē iesmēla ūdeni un ar baudu nodzērās. Tad piegāja pie vecāsmātes, sacīdams.

— Solījums ir jātur, un parāds nav brālis. Uzšķīriet, ko man nolasīt!

Vecāmāte izlikās pārsteigta.

— Vai tiešām tu proti?

— Kas tur ko neprast! — Jūlijs izgāza krūti. — Kas tur ko neprast! Ha!

Vecāmāte uzšķīra sākuma lappusi, kur bija tikai burti un atsevišķi vārdi.

— Šeit man nav vērts sākt, — Jūlijs pašķīra ābeces beigas un sāka lasīt.

Tavu brīnumu! Jūlijs laida kā īsts grāmatnieks.

No sivenu kopšanas ienāca māte.

— Minniņ, Minniņ, panāc šurpu!

Māte bailīgi paskatījās — vai Jūlis atkal palaidīs kārtējo nedarbu? Viņa lēnām piegāja pie pulciņa, domīgi slaukot rokas priekšautā. Vecāmāte nenorimās.

— Tu tikai paklausies, kā puika lasa, neviena nemācīts! Vienkārši ņem un lasa, it kā būtu piedzimis jau skolots.

Jūlijs lasīja tālāk, māte skatījās pār plecu ābecē, neticēdama, ka nenotiek mānīšanās. Nē, viss pareizi! Kad Jūlijs beidza lasīt, māte viņu apņēma, gļaudīja galvu, pat apraudājās.

Ar to Jūlija triumsfs vēl nebeidzās. Pēcpusdienā tēvs pārradās no pilsētas, kurp bija devies pārdot nozvejotās zivis. Visi ar nepacietību gaidīja, līdz tēvs novilka garos zvejnieka zābakus, nomazgājās, tad sēdās pie galda pusdienot. Pirmām kārtām viņš noskaitīja īsu lūgšanu, ko pārējie klusām skaitīja līdzī.

— Nāc, Kungs Jēzu, esi mūsu viesis, svētī, ko tu mums esi devis! Āmen!

Tad viņš atraisīja zvejnieka maizes kuli un izvilka baltmaizes kukuli, desas likumu, konfektes un pudeli šņabja. Māte baltmaizi un desas ņēmās sadalīt "uz galviņām", bet konfektes dabūja bērni. No vienas glāzītes neatteicās arī māte un vecāmāte, tēvs sev ielēja vēl otru. Tad pudeli aizkorķēja un lika mātei noglabāt skapītī, pats ķērās pie biežputras.

Iestājās īstais brīdis, lai tēvam paziņotu jaunumu, kamēr tas nav sācis stāstīt pilsētā piedzīvoto.

— Mums priekš tevis ir labas ziņas, — vecāmāte nenocietās. — Jūli, palasi nu tēvam priekšā!

— Jā, jā! — piebalsoja māte. — Jūlītis iemācījies lasīt grāmatu.

Tēvs, nekā nesaprazdams, nolika karoti pie malas, noslaucīja divielī ūsas un ievilka zēnu starp ceļiem.

— Nu tad plāj vaļā, ērgli!

Jūlijs nelikās divreiz teikties, atšķīra ābeci un diezgan tekoši palasīja dažādās vietās.

— Kas to būtu domājis! Par labu darbu pienākas labs atalgojums.

To teicis, tēvs izvilkā no kabatas maku, pagrāba sauju sudraba naudas, paņēma pirkstos 20 kapeiku monētu, tad pārdomāja, iemeta to atpakaļ un iespieda Jūlijam sauļā sudraba pusrubli, sacīdams:

— Iemācies arī saskaitīt, tad rudenī uzreizi tiksī 1. klasē.

Jūlijam acis iemirdzējās. Pusrublis ar visu cara ģīmi! Tā tak vesela bagātība! Cik tur sanāk ķīniešu riekstu, rozīņu, konfekšu! Viņš pieplacis nobučoja ar bārdas rugājiem apaugušo tēva vaigu.

Vecāmāte siki jo siki atstāstīja, kā viņa ar viltu no Jūlija izspieduse atzišanos, kā viņš mācījis Almu. Neko teikt, Jūlijs bija dienas varonis!

Dažās dienās ar mātes piepalīdzību Jūlijs iemācījās pazīt ciparus un skaitīt līdz tūkstotim. Pēc tam dzīve ievirzījās vecās slīdēs.

Tēvs brauca zvejojot. Jūlijs ar puīšļiem gāja peldēties un laida kuģīšus. Alma pa vecam mocījās ar lasāmgrāmatu. Tikai uz blēņām Jūlim prāts vairs nenesās tik nadzīgi kā agrāk, viņam bija atklājusēs cita pasaule. Vīspirms viņš izlasīja "Veco tēvijas kalendāru" — tur bija dažādi joki un stiķi —, pēc tam māsas lasāmgrāmatu, vēl pēc tam, kur tik ko varēja dabūt, jebkuru lasāmvielu.

BARONESE

Kādā saulainā jūlija dienā Jūlijs viens pats klejoja pludmalē. Jūra bija līdzena kā spogulis, nedz mazākās vēja pūsmas, nedz arī viļņu. Aiz trešā sēkļa melnspārnu kaijas slīdēja pa gludo līmeni, bezdelīgas laidelējās virs paša ūdens un ķēra tur iekritušās mušas. Bija karsts.

Jūlijs vienā kreklā, isās bikšelēs un basām kājām skraidīja pa jūrmalu un meta ūdenī mazus akmentiņus. Akmentiņi vairākkārt atlēca no ūdens virsas un nogrima tikai tad, kad zaudēja metiena inerci.

Pēkšņi pie valguma parādījās labi ģērbusēs dāma un skuķis Jūlija gadus. Dāmai rokā krāsains zīda saulesargs, skuķis nesa mazāku saulesargu. Jūlijs nodomāja, ka tā būs muižas mazā baronese ar savu guvernanti. Skuķis gribēja noaut baltās karpītes un brist ūdenī, taču audzinātāja neatļāva. Jūlijs notupās smilktīs tuvu krastam un vēroja skaisto meiteni, kura skraidīja gar pludmali, meklēja gludenus akmentiņus un nesa tos audzinātājai, kas sēdēja kādas laivas pavēnī.

No sākuma vienkāršo zvejnieka zēnu viņa aplūkoja neuzticīgi, caur pieri. Tad, sevī kaut ko cieti nolēmuse, droši pienāca klāt.

— Ko tu te dari? — viņa beidzot jautāja lauzītā latviešu valodā.

— Kā redzi, sēžu, — Jūlijs atbildēja, valdot smieklus, jo jautāts tiešām smieklīgi.

Ieraudzījuse pakalnē māllēpju dzeltēnos ziedus, tā grasījās kāpt pakaļ, taču pakalns stāvs, caur māliem sūcās ūdens.

— Atnes man tos ziedus, bauerknabe!

Jūlijs dusmīgi paskatījās uz baronesi un gribēja nolamāt, bet savaldījās. Viņš nevarēja acis vien nolaist no gleznajiem sejas vaibstiem. Viņai bija gaiši mati, gaišzilas, lielas acis, uzacis pavisam melnas, šauras, it kā ar asu zīmuli ievilkta. Kājās viņai baltas audekla kurpes. Roņķeles kā no porcelāna; ja tās paceltu pret sauli, tad droši vien gaisma spīdētu cauri.

— Varum tu neklaus, bauerjung, kad tev pavēl? Atnes man to zied! — tā nepacietīgi spēra ar mazo kurpīti smilktīs.

Jūlijam tas iedzēla kā stulbais dundurs. Pirmajā brīdī viņš gribēja iemest smilktīs skaistajā enģeļa sejā. Jau pagrāba, tad apdomājās, pielēca kājās un izaicinošā pozā nostājās pretim mazajai baronesei.

— Ak tu, knīpa, kam tu vari pavēlēt! — viņš sauca.— Neesmu tev nekāds bauerjungs, saproti, esmu zvejnieka dēls! Man nospļauties, ka tu esi baronese!

Un viņš raidīja treknu spļāvieni smilktīs. Mazā sadusmojās no tiesas un draudēja sūdzēties baronam.

— Es uzspļāju arī tavam baronam!

Un Jūlijs nospļāvās vēl reizi. Strīdu pamanīja audzinātāja, saķēra mazo baronesi un vilka projām.

Jūlijs nevarēja tik drīzi nomierināties, gāja dažu soļu atstatumā un izgāza žulti.

— Skaties tikai — baronese! Kas par augstu stāvokli! Kas dienās no tevis iznāks? Iemācīsies drusku plinkšķināt klavieres, saskaitīt pīlēnus un vistu olas. Viņa man pavēlēs! Es būšu kapteinis, apbraukāšu visas pasaules jūras un okeānus, bet tu skaitīsi cāļus un gaidīsi, lai apprec kāds izdēdējis barons.

Mazā baronese sāka pinkšķēt. Audzinātāja pagriezās pret zēnu, raidīja viņu prom un laipni lūdzās izbeigt rupjības.

— Ja jūsu princese neizturētos rupji, tad arī es nebūtu rupjš.

— Kā gan viņa tevi apvainoja? — audzinātāja griezās pie Jūlija.

— Par bauerjungu dēvēja un pavēlēja līst kraujā pēc puķēm. Ja viņa būtu lūguse, es labprāt to izdarītu, — Jūlijs samierinoši piebilda.

Audzinātāja griezās pie skuķa.

— Hermīn, jūs tiešām esat uzvedusēs nepiedienīgi, tā neklājas.

Hermīne dusmīgi pašķielēja uz Jūlija pusi, bet nesacīja neviena vārda. Krastā abas gaidīja kučieris. Iesēdušās kariatē, dāmas aizbrauca uz muižu.

Jūlijs jutās apmierināts, ka sadevis mazulītei, kā pienākas. Viņa mazajā sirsniņā kvēloja naids pret muižniekiem. Vai mazums bija dzirdēti vecāsmātes nostāsti par dzimtbūšanas laikiem, kad muižnieki pēruši zemniekus līdz nāvei par mazāko nodarījumu. Protams, tagad vairs nav tie laiki! Tomēr muižas kalpiem arvien vēl nav nekāda saldā dzīvīte.

Tanī pašā vasarā Jūlijam vēl reizi izdevās sastapties ar mazo baronesi. Mātei bija labas attiecības ar muižas pārvaldnieka kundzi. Viņa bieži aiznesa uz muižas ķēķi svaigas butītes vai žāvētas reņģītes, kas cienīgmātei ļoti garšoja. Zinādama, ka zvejniekiem nav gov, pārvaldniece katru reizi kaut ko deva pretī — vai nu

burku krējuma, vai gabaliņu sviesta. Viņa nebija skopa, par laipnību nevarēja sūdzēties. Liela loma laikam bija tam, ka māte zināja vācu mēli, jo mācītjusēs vācu skolā un vāciski iesvētīta. Viņa vāciski gan runāja, gan rakstīja.

Kad māte sasaiņoja žāvētās reņģes kurvī, lai nestu muižas cienīgajai, Jūlijs pēkšņi prasījās iet līdzī. Kaut ar mazo baronesi bija saķildojies, tomēr tā visu laiku neizgāja no prāta. Kas par grāciju! Kādas rokas, kādi pirksti — kā eņģeļiem uz bildēm! Kaut vēl reizi uz viņu paskatīties — vairāk neko Jūlijs nevēlējās. Māte bija ar mieru, tikai lika uzvilkt tīru kreklu.

Muižas cienīgmāti sastapa dārzā. Par reņģītēm viņa bija ļoti priecīga un tūlīt aicināja uz ķēķi.

— Vai tas ir jūsu zēns?

Saņēmusē apstipriņošu atbildi, jautāja zēnam, kā viņu sauc. Māte meta ar acīm, lai cienīgmātei noskūpstu roku, bet Jūlijs izlikās, ka mājienu nav sapratis, toties droši atbildēja uz baroneses jautājumiem. Un nodomāja, ka šī ir baronese, Hermīnes māte, taču nemaz nav lepna, turklāt labi runā latviski. Ar māti gan sarunājās vāciski, bet pie Jūlija griezās diezgan ciešamā latviešu valodā.

Māte nu sāka klāstīt vēsturi par Jūlija lasītmācīšanos, kas tā pārsteiguse visu ģimeni. Cienīgmāte sasita plaukstas: tas tokš ir vunderbār! Viņa nosēdināja abus ciemiņus pie galda un pašrocīgi no pieliekamā izņēma biežpienu, piekrāva pilnūs šķīvjus un vēl pa virsu uzlēja svaigu pienu. Noglāstījuse Jūlijam galvu un vēlreiz uzslavējuse, skubināja ēst.

Jūlijs nelikās divreiz teikties. Tādi gardumi nenāca katru dien! Muižas mode-re šad tad ciemā tirgojās ar pienu, biežpienu, paniņām un krējumu, taču ne jau vienmēr pietika naudas. Pat, ja nopirka, tomēr neiznāca tā pieēsties, kā gribējās.

Jūlijs gandrīz bija beidzis ēst, kad ķēķī audzinātājas pavadībā iedrāzās mazā Hermīne. Uzmetuse lūpu, viņa nicinoši noskatīja Jūliju no galvas līdz kājām. Jūlim pēkšņi palika kauns par savām basajām kājām, viņš centās tās noslēpt zem beņķa. Karote ar biežpienu apstājās pusceļā no telēķa uz muti, un Jūlijs to lēni nolika šķīvī. Cienīgmāte paķēra skuķi pie rokas:

— Nāc, Hermīn, sasveicinies ar brašo zvejniekzēnu, viņu sauc par Jūliju. Prot tekoši lasīt un skaitīt līdz tūkstotim.

Skuķis atspērās un neļāva sevi pievest Jūlijam, viņas acis meta zibeņus.

— Kas nu būs! — baronese izbrīnījās. — Vai tu man vari paskaidrot?

Mazā neko negribēja paskaidrot. Baronese lika audzinātājai Hermīnei vest uz bērņistabu un atstāt mājas arestā līdz vakaram. Audzinātāja baidījās cienīgajai atstāstīt jūrmalas incidentu.

Atvadoties no laipnās muižnieces, Jūlijs sadūšojās un jautāja.

— Vai driksu jums ko lūgt?

— Prasi vien, manu zēn! Ja vien varēšu, lūgumu izpildīšu.

Māte nemierīgi paskatījās uz savu atvasi. Ka tik puika neizmet kādu rupjību!

— Es gribētu lūgt, — viņš stomijās, nevarēdams atrast vārdus. — Lūdzu noņemiet Hermīnei sodu!

— Lūk, kā! — izsaucās baronese, arī māte atplauka. — Tu taču esi īsts

džentlmenis! — Viņa noglāstīja Jūlijam galvu. — Nolemts,, tā arī Hermīnei pateikšu, — sods tiek noņemts pēc Jūlija lūguma.

Izgājis no muižas, Jūlijs vaicāja mātei.

— Kas tas ir — džentlmenis?

— Džentlmenis! Džentlmenis ir vīrietis, kas augstsirdīgi un pieklājīgi izturas pret dāmām.

— Vai Hermīne ir dāma? — sekoja otrs jautājums.

Te nu māte apjuka un uzreizi neatrada pienācīgu atbildi.

— Kā lai tev to paskaidro? Ja tevi var saukt par vīrieti, džentlmeni, tad viņu var saukt par dāmu. Tomēr pareizāk būtu — jaunkundze un jauneklis.

Jūlijs ilgi tiksmīnājās par to, ka baronese viņu nodēvējuse par džentlmeni. Varbūt viņi vēl kādu dienu satiksies jūrmalā. Viņa droši nāks klāt un sniegs roku.

— No sirds pateicos jums, džentlmeni, par augstsirdību!

Viņš paklanīsies un atbildēs. Jā, ko viņš atbildēs?

— Lūdzu, jaunkundz! Nē! Lūdzu, baroneses jaunkundz, izpildīju tikai savu pienākumu, — viņš atbildēs.

Tad dažos lēcienos uzskries kraujā un saplūks daudz daudz dzeltēno māllepju. Viņa kļūs ļoti priecīga, sāsītis savas porcelāna plaukstiņas un izsauksies: cik te ir jauki, cik lieliski smaržo ziedi! Jūlijs sadrūma: patiesībā šīs puķes nesmaržo. Nu kas par to? Viņa tomēr tā izsauksies!

Taču liktenis nebija lēmis vēlreiz sastapt mazo baronesi, jo drīzi izcēlās karš un viņa aizbrauca uz ārzemēm.

SALMU CEPURE

Kādu sestdienas vakaru māte paziņoja.

— Rītu abi iesim uz Silmales bodei. Par grāmatu labu mācišanos gribu tev nopirkt salmu cepuri.

Tas bija gan prieks! Visu nakti Jūlijs nevarēja aizmigt. Jau mazā gaismiņā cēlās augšā, labi nomazgājās, pat melnumus iztīrīja no kāju nagiem.

Bija brīnišķs saulains rīts. Jāiet caur mežu apmēram astoņas verstis. No katra krūmiņa skanēja putnu dziesmas, kāds putns vīteroja sevišķi jauki. Māte likās liela putnu pazinēja un paskaidroja, ka tā esot priežu lakstīgala. Istās lakstīgalas mājot tikai lapukoku mežā.

Pa lielceļu bija daudz nepatīkamāka iešana. Putekļi, ceļa grants vietām gluži kā pelni, un viņi nobridās līdz ceļiem. Jūlija kājas, kas no rīta tik rūpīgi tika nomazgātas, kļuva melnas kā ikdienā. Māte gan gāja korpēs, taču uz lielceļa noāva, lai tās nesabojātu.

Tuvojoties Silmales bodei, Jūlija sirds kļuva nemierīga. Viņi apsēdās grāvmalē un zālē nedaudz aptīrīja putekļainās kājas. Māte apāva kurpes. Bet ja nu salmenīcas veikalā nemaz nav, ko tad?

Izrādījās, ka salmenīcas tiešām nebija, pareizāk sakot, viena bija, bet par daudz liela. Jūlijs vai raudāja no bēdām. Pat konfekšu tūta nespēja viņu nomierināt. Tad māte nolēma iet vēl tālāk — uz Struņķa bodei, kas atradās dažus kilo-

metrus aiz Užavas pastanama. Šai bodē māte nopirka krenģeļu virteni un pudeli limonādes. Tad viņi devās tālāk.

No pakalnes varēja pārredzēt visu apkārtni — Užavas pļavas un ganības. Šur tur izsvaidītas augļukoku ieskautas mājas, pašā zemākajā vietā tek Užavas upīte. Brīnišķīgs skats!

Māte stāstīja par kalniņu, kur krūmu ēnā abi atpūtās, remdēja izsalkumu un slāpes.

— Redzi, dēls, ar šo pakalniņu man saistās daudz jauku jaunības atmiņu. Šeit svētdienās nācu tikties ar tavu tēvu.

— Jā, — viņa laimīgi nopūtās. — Tavs tēvs bija brašākais puisis, kādu vien pazinu. Te mēs sēdējām, viņš spēlēja ermoņikas, es, bombongas sūkādama, klausījos. Tagad tēvs vairs nespēlē, pirksti sastrādāti stīvi. Ermoņikas viņš atdāvinājis radniekam Kārlim, kurš ļoti tās kārojis.

— Bet par mani viņš nemaz nepadomāja, — Jūlijs bēdīgi iebilda.

— Tu taču biji pavisam maziņš, nekādu tieksmi pēc mūzikas neizrādīji.

Jūlijam par lieliem priekiem Struņķa bodē salmu cepures bija lielā izvēlē.

Atpakaļceļš bija diezgan grūts, bet vēl daudz grūtāks tas liktos, ja salmenīcu veikalā trūktu.

KRUSTTĒVS

Jūlijam ļoti patika ciemoties pie krusttēva un krustmātes. Sevišķi svētkos tur gāja ļoti jautri. Viņiem bija dēls Kārlis — gadus sešus vecāks par Jūliju — un skuķis Alma — jaunāka par Jūliju. Visi dzīvoja mazā kambarītī, kur pietika vietas tikai trim gultām un galdiņam. Istabiņai bija dēļu grīda tāpat kā saimnieku kambarī, turpretim priekšelpā un lielajā ļaužu istabā bija māla klons.

Krusttēvs bija stiķu un niķu pilns. Kad viņš sāka stāstīt visdīvainākās lietas, tad visi vēderus turēja aiz smiekliem. Viņš pats gan nekad nesmējās, tikai ap acīm savilkās jocīgas krunciņas. Abi bija lieli kāršu spēlmaņi, sevišķi krustmāte — mātes pusmāsa. Citreiz durakus spēlēja līdz pusnaktij, neparko nepadodoties un katru izspēlētu kārti pavadot ar sulīgiem izteicieniem. Strīds turpinājās arī pēc spēles beigām. Nereti abi lēca atkal augšā un sita par jaunu, tā ka galds rībēja vien. Jā, pie krusttēva Jūlijam patika labāk nekā mājās.

Jūlijs vēl nekad nebija bijis Užavas luterāņu baznīcā, protams, neskaitot reizi, kad viņš, trīs mēnešus vecu knauķi, tur kristīja. Pēc mātes nostāstiem kristības bijušas ļoti dramatiskas. No mājām Venzavas ciemā kristībnieki trīs kamanās izbrauca jau krietni iereibuši. Tēvs, kā tādās reizēs pienākas, bija izbrūvējis miezīti. Pēc trim skuķiem ģimenē piedzimis dēls, un tas atbilstoši jānosvin. Saimnieks, kam tēvs tolaik kalpojis, nežēlojis savus labākos zirgus. Arī krusttēvs no sava saimnieka izprasījis pāris labu rikšotāju. Tātad trīs kamanas, katrām priekšā pa divi zirgi! Tos septiņus astoņus kilometrus līdz baznīcai noskrējuši kā vējš, sniegus vien griezies.

Pēc nokristīšanas pieturējuši pie kroga. Vai nu tādā reizē maz iespējams laist garām krogam! Tas atradies turpat blakus baznīcai un aicināt aicinājīs mīļos

viesus sasildīties ar glāzi groka.

Iestiprinājušies visi atkal sasēdās kamanās, zirgi tūdaļ uzņēma strauju rīksi, jo ārā bija sals un sniegputenis. Zirgi likās galīgi pārsaluši, jo nevienam neienāca prātā arī tos pacienāt ar karstu groku. Kamanas centās apdzīt cita citu. Zirgi skrēja, cik jaudas, pātagu cirtieņu un blāvienu skubināti. Vidējās kamanas, kurās sēdēja krusttēvs, krustmāte, māte un jaunkrustītais, tika apdzītas, zirgi rāvās sāņus, kamanas gāzās, un braucēji iekrita kupenā.

Krusttēvs steigšus uzrāva ragavas augšā, un visi sametās atpakaļ. Zirgus atkal dzina aulekšos. Māte gan ko kļiedza, bet krusttēvs caur sniega vērpētēm un vēja brāzieniem neko nedzirdēja. Viņš tik cirta zirgiem, lai apdzītu citus braucējus. Beidzot, kad sievietes sāka viņu nikni raustīt aiz piedurknēm un vaimanāt nelabā balsi, krusttēvs apstādināja zirgus. Izrādījās, ka lakatos un segās satītais jaunkrustītais palicis grāvi. Nu vajadzēja griezt atpakaļ un to meklēt.

Vēja triektas sniega vērpētes griezās īstā raganu dejā. Nebija iespējams saredzēt pāris metru uz priekšu, turklāt metās vakara krēsla. Māte lauzīja rokas un vaimanāja. Krusttēvs grožus atdeva krustmātei, bet pats līdz jostasvietai sniegā brida pa grāvi, meklēdams krustdēlu. Nebija noprotams, kurā īsti vietā ragavas apgāzušās.

Beidzot dārgais vistoklis tomēr atrasts! Kad laimīgā māte lakatu attina, puisēns saldi gulēja, it kā nebūtu nekādas daļas gar puteņiem un trakojošiem zirgiem.

Pa to laiku pārējie kristībnieki jau sen bija pārradušies mājās, atgērbusies siltā istabā un jau grasījās iebaudīt putojošu miezīti, kas tik kārdinoši vilināja koka slaucenē uz galda. Pēkšņi atguvās — kur gan palicis pats svinību iemesls! Nu visi satraucās. Tāds laiks — zeme un debess veļas kopā, jauni zirgi var sākt traktot. Kas viss var gadīties! No jauna tika jūgti saskrietie, kūpošie zirgi. Tēvs ar mātesbrāli laida atpakaļ — meklēt pazudušos. Viens turēja iededzinātu vējlukturi, otrs vadīja zirgus pa sniegotu ceļu, taurēja saliktās plaukstās, brīžiem saukdams: ā—ū! Nenobraucot ne pusversti, caur sniegputeņa auriem viņi izdzirdēja zvārgulīšu skaņas. Pēc brīža abi pajūgi sastapās.

— Kas notika? — sauca tēvs.

— Viss kārtībā, — atsaucās krusttēvs.

Pēc dažām minūtēm visi sadrāzās sētā.

— Viss ir labs, kas labi beidzas, — sacīja māte, savu lolojumu vīstīdama no segām.

* * *

Pagājušā ziemā Jūlijs viesojās pie krusttēva Ziemas svētkos. Ceļš līku lociem caur mežu vijās uz Venzavas ciemu. Tagad, ziemā, koki un krūmi bija klāti sniega villainēm, nu apvidus izskatījās pavisam svešs. Skrienot caur mežu, kļuva karsti, kaut gan sals turējās diezgan stingrs. Māte bija piespieduse apsiet lakatu, lai neapsalst ausis. Jūlijs jutās ļoti neapmierināts: kā lai cilvēkiem rādās lakatā — kā skuķis. Tomēr nācās samierināties, citādi māte nemaz nebūtu laiduse.

— Nekas, drīzi vien lakatu noraisīšu un paslēpšu kabatā!

Brīžiem Jūlijam likās, ka viņš apmaldījies. Nu ir traki! Cits nekas neatlika, kā skriet atpakaļ līdz lielceļam un labi apskatīties, kurš ir īstais ceļš.

Te pēkšņi pašķīrās mežs, un viņš atradās tieši krusttēva kambara logu priekšā. Ar steigu puika norāva lakatu, jo likās, ka caur logu raudzījās krūstmāte. Viņa aizdomīgi apprasījās, kā Jūlijam ausis nenosalušas, esot taču auksti.

— Nē, nebūt! Palūkojiet, man slapja piere, jo tik ātri skrēju! — Jūlijs negribēja atzīties, ka skrējis aiz bailēm nomaldīties.

Tie bija jautri Ziemas svētki. Vakarā saimnieku galā salasījās daudz viesu. Istabas vidū iededzināja lielu, bagātīgi appušķotu egli. Vēlāki sanāca ķekatnieki — gan lāča didītāji, gan čigāni. Saimnieks visus cienāja ar alu, saimniece — ar pīrādziņiem.

Pēkšņi — ak, briesmas! — seši melni kraukļi ienesa zārku. Priekšgalā gāja mācītājs melnā sutanā ar pamatīgu krustu uz krūtīm. Viņam bija liela, balta bārzda, uz acīm — brilles, padusē — grāmata.

Zārku nolika uz klona. Iededzināja sveces, un mācītājs sāka apbedīšanas runu. Brīžiem viņš iemeta aci grāmatā, taču vairāk runāja no galvas, pāri brillēm skatoties uz publiku. Viņa balss drebēja. Cik aizgrābjoši viņš runāja par debesu valstību! Ptu tu, nelabais! Izrādījās, ka tas nebija vis zārks, bet ar melnu drēbi pārklāta kaste, un mācītājs bija neviens cits kā Jūlija krusttēvs.

Viena nepatīkama lieta kremta Jūlijam sirdi, proti, ermoņikas. Visu vakaru brālēns Kārlis tās spēlēja un ķekatnieki dancoja. Reiz, kad paaugsies, Jūlim nopirks citas spēles.

ATBRAUC MĀCĪTĀJS

Katru gadu vasaras otrajā pusē mācītājs apbraukāja draudzes piederīgos, lai pārklaušinātu pirmsskolas bērnus grāmatu zinībās. To darīja gan luterāņu, gan katoļu mācītāji. Pie reizes no draudzes locekļiem savāca dāvanas. Katrs deva, ko nu varēja, — gan naudā, gan graudā. Protams, svētie tēvi labprāt ņēma naudu, jo produktu taču pašiem atliku likām. Lielajā mācītājmuīžā visa papildnam. Tomēr viņi neatteicās no olām vai sviesta mārciņas. Atpakaļ braucot, vezums tika tā pielādēts, ka zirgi tikko spēja vilkt.

Un tā kādā jaukā dienā zibens ātrumā izplatījās vēsts, ka brauc mācītājs. Mātes piekopa istabas, mazgāja bērniem mutes un uzvilka tīras drēbītes. Steigā pārbaudīja, kā knauķi zina grāmatas. Kas jau prata lasīt, tas mācītājam nolasis stāstu no Bībeles vai citas Dieva grāmatas, bet, kas neprata lasīt, tam no galvas jānorunā kāda doma vai dziesmiņa.

Alma bija pavisam uztraukusēs — tikai neizgāzties! Jūlijs staigāja mierīgs, vismaz uztraukumu neizrādīja. Izturējās tā, it kā uz viņu nekas neattiektos.

— Ja labi lasīsi, mācītājs tev iedāvinās skaistu grāmatu, — māte piekodināja. Jūlijs kļuva domīgs.

Mācītājs piebrauca un tusnīdams kāpa ārā no federratiem. Vecāmāte Almai un Jūlijam piekodināja neaizmirst nobūcot mācītājam roku. Jūlijam ausis sacēlās

kā zaķim, kas medību suni sajūt tuvumā. Viņš stingri nozvērējās roku nebučot, lai tur vai kas.

Mācītājs ienācis visus sveicināja ar dievpalīgu, novēlot Dieva žēlastību un mīlestību. Māte un vecāmāte uzreiz pieklupa viņa paltraka stērbēlei. Bērni drūzmējās istabas dibenā pie loga, jaunākā māsa Vilhelmine dibenistabā gulēja dienasvidu. Mācītājs laipni noglāstīja bērniem galviņas. Alma, kā vecāmāte tika mācījuse, pakniksēja un nobučoja cienīgtēvam roku. Jūlijs izlikās neredzam pastiepto plaukstu, izvairīgi pagriezās pret logu un skatījās, kā pagalmā kaujas gaiļi. Cienīgtēvam pār svētīto ģīmi pārskrēja it kā ēna. Taču viņš savaldījās.

Māte aicināja pie balti apklāta galda, uz kura gulēja Jaunā Derība ar zeltītu krustu uz vāka. Galda vidū novietoti trīs zeltīti svečturi ar aizdegtām svecēm. Cienīgtēvs savu svētīto augumu uzmanīgi novietoja uz krēsla, it kā šauboties, vai krēsls būs pietiekami izturīgs. Krēsls gan iečikstējās, taču izturēja. No liela, melna portfela izņēmis dažas grāmateles, viņš griezās pie bērniem.

— Nu, kurš nāks pirmais?

— Almiņ, meitiņ, eji nu! Cienīgmācītājkungam nolasi, ko proti! — vecāmāte ņēma skuķi pie rokas un pieveda galdam.

Vispirms atbildēja, kā viņu sauc, cik veca un vēl šo to. Tad vajadzēja parādīt, ko prot. Kaut svētdomu nolasīja ar grūtībām, tomēr dabūja grāmatīņu un uzslavu.

— Viņa mums sērdienīte... — vecāmāte ar lakata stūri slaucīja asaras, kas diez kāpēc bija sakāpušas acīs. Vai nu tāpēc, ka Alma bija sērdienīte, vai arī tāpēc, ka skuķis viņu neiegrūda vis kaunā.

Tad nāca Jūlija kārtā.

— Viņš mums liels grāmatnieks, lasa visu, kas tik nāk priekšā, — tā māte.

Jūlijs droši nostājās pie galda un painteresējās, kādas grāmatas portfeli. Mācītājs izbrīnā pacēla acis, taču neliedza lasīt brošūriņas.

— Te ir "Gudrie no Austrumu zemes", "Jēzus, 12 gadu vecs, starp farizejiem un mācītājiem", "Jāzeps un viņa brāļi"... — Jūlijs šķirstīja brošūras, lasīdams virsrakstus.

— Es zinu visu, nav nekā jauna! — beidzot nopūzdamies piebilda.

— Ja jau visu esi lasījis, tad pastāsti man, piemēram, par Jāzepu un viņa brāļiem.

— Pastāstīt varētu, taču jums nekā nav, ko dot man pretī.

— Nu, es tev apsolu citā reizē atvest tādu grāmatu, ko nebūsi lasījis.

— Lielie vienmēr ko sola, bet reti solījumus pilda. Kad atvedīsīt, tad arī palasīšu un pastāstīšu.

To sacīdams, Jūlijs izskrēja no istabas. Māte tikai rokas vien noplātīja. Cienīgtēvs labu brīdi sēdēja bez valodas, tad lēnām savāca savas burtnīcas un piecēlās. Atvadoties viņš turēja par vajadzīgu mātei aizrādīt, ka savu atvasi viņa neaudzinot kristīgā, lēnprātīgā garā. Māte iespieda saujā sudraba pusrubli, nu viņš manāmi atdzīvojas un, ar krusta zīmi svētījis namu un tā iemītniekus, devās uz nākamo būdu.

Protams, Jūlijam par tādu uzvešanos paldies neviens neteica. Taču Jūlis bija

aizskrējis, tāpēc vecāmāte pārmetumus izgāza pār vedeklu. Nepareizas bērnu audzināšanas pēc puīšelis tā uzvedas!

Nākamajā rītā, kad tēvs, pārbraucis no zvejas, ēda brokastis, Jūlija izturēšanās pret cienīgtēvu atkal tika pārspriesta. Viņš ausījās vien, ko tēvs sacis; no sievietēm puika ne visai baidījās. Tēvs ēda lēni, nesteigdamies, ne vārda neteikdams, tikai pa reizei uz Jūliju pamezdams smaidošas acis. Beidzis brokastot, viņš diviļi noslaucīja savas kuplās, dzeltēnās ūsas, uzsmēķēja papirosu un, izlaidis pāris kuplu dūmu gredzenu, pagriezās pret Jūliju.

— Ak tad negribi vis cienīgtēvam roku bučot? — atbildi negaidīdams, ievilcis un caur nāsīm izlaidis dziļu dūmu, viņš nospļāvās caur zobiem un it kā pie sevis turpināja. — Nevajag ar! Mūsu senči diezgan stērbeles laizījuši gan baroniem, gan vagariem, gan baznīcas cienīgtēviem. Bučo tādām roku un vēl maksā naudu par to, ka viņš tev žēlīgi ļauj laizīt savu piedurkni. Eji kristīt bērnu — maksā rubli, eji pie dievgalda — atkal maksā, ievajagas kādas apliecības — maksā! Pašam liela muiža, sešas slaucamas govīs, astoņi zirgi, algoti strādnieki, bet no mums ņem gan olas, gan sviestu, gan naudu. Nav vis par velti Bībelē rakstīts: "Kam ir, tam taps dots, bet, kam nav, tas pats tiks atņemts."

— Bīsties nu Dieva! — nopūtās vecāmāte.

Tēvs, pie plīts nometis papirosu un sirdīgi nospļāvies, aizgāja uz dibenistabu atgulties. Jūlijs tēvu šādu redzēja pirmo reizi. Līdz šim likās, ka tēvs tikpat dievbijīgs kā māte un vecāmāte, jo katru svētdienas rītu tika turēti mājas pātari.

Tas notika ļoti svinīgos apstākļos. Galds tika aplātās ar sniega baltu galdautu un aizdedzinātas sveces zeltītos lukturos; pat vasaras laikā, kad istabā bija pavisam gaišs. Sāka ar dziesmiņu, ko vajadzēja dziedāt gan lieliem, gan maziem. Tēvs nolasiņa attiecīgās svētdienas sprediķi, atkal sekoja dziesma. Beidzot visi metās ceļos un tēvs balsī skaitīja:

— Mūsu Tēvs debesīs...

Pārējie klusi bubināja līdzī. Baznīcas laiks skaitījās no rīta desmitiem līdz divpadsmitiem. Tikai pēc tam bērni drikstēja atstāt istabu.

Tagad Jūlis bija pilnīgā nesaprašanā. Šis gadījums Jūliju vēl labvēlīgāk noskaņoja pret tēvu, un viņš uzmanīgāk sāka ieklausīties tēva pamācībās.

JŪLIJA DRAUGI

Patiesībā par draugiem viņus nemaz nevarēja saukt, viņi bija rotaļu biedri. Pats tuvākais, ar kuru gandrīz vienmēr mēdza būt kopā, bija Magoņu Krišelis jeb, kā viņu parasti sauca, Jēkabkrišelis. Jēkabs bija viņa tēvs, māti sauca par Loti. Krišelim bija vēl trīs brāļi. Vecāko — Jāni, jau lielu puisī, parasti dēvēja par Lotes Jāni. Tad sekoja Edvarts — Lotes Edvarts, Lotedis. Priekšpēdējo — Mārtiņu, kas slimoja ar krītam o kaiti, sauca par Lotmārcu. Vienīgi pašu jaunāko, kurš ar Jūliju bija vienos gadus, diez kāpēc dēvēja tēva vārdā — par Jēkabkrišeli.

Viņu būdele stiepās ciemata dienvidu galā, aiz kura atradās zāļu apauguse priekškāpa un kroņa josla, bet tai blakus pletās saimnieku tīrumi. Kroņa joslā reizēm arī saimnieki laida savas govīs. Zēniem tas bija liels laukums ripu sišanai.

Ne tikai viņi vien, citu reizi pat lieli puīši un precēti vīri noņēmas ar ripu sišanu.

Jēkabkrišelis, tāpat kā Jūlijs, bija neliela auguma, toties platākiem pleciem, tāpēc stiprākais laužoties. Jūlijam reti izdevās viņu nolikt uz lāpstīņām.

Citi ciema zēni par abiem dažus gadus vecāki un nelabprāt viņus uzņēma savā pulkā, izņemot gadījumus, kad spēlēs bija vajadzīgi vairāki dalībnieki, piemēram, ripu sišanā, kārsu spēlē vai mežā spēlējot kontrabandistus. Tomēr vairāk viņi turējās savrup, skaitīja par kaunu saieties ar tādiem knēveļiem.

Toties peldēties visi gāja kopā. Bieži salasījās vesels bars, uzsaucā cits citam — aidā! Karstā dienā puikas pa jūru vien dzīvoja. Lietainās un vējainās dienās spēlēja kārtis pie Krišeļa mājās. Tēvs un māte to ļāva, vēl vairāk — pats Jēkabs sarāva ar puīšiem "aitasgalvu".

Spēlējoties vairākkārt cieta mazākie puikas. Tas notika tā: vienu saķēra pie pogas un vaicāja — tev šo pogu vajag? Ja atbilde skanēja — vajag, pogu izrāva un iespieda sauajā. Še! Ja atbildēja, ka nevajag, tad pogu izrāva un aizmeta. Protams, mājās par to galvu neglaudīja vis. Ej nu iestāsti mātei, ka lielie zēni dara pāri!

Vispār Jūlijs bija diezgan liels trusis un centās izvairīties no plēšanās ar citiem. Tomēr netaisnību nevarēja ciest, sevišķi, ja lielie apcēla mazākos vai stiprākie — vājākos.

Ļoti izplatīta ciemā bija zobgalība, apcelšanās — gan starp pieaugušajiem, gan starp bērniem un pusaudžiem. No pieaugušajiem lielākais zobgalis laikam bija Bērziņu Pēteris, ar kuru Jūlija tēvs vienu laiku bija zvejas biedri.

Reiz viņi šķirojuši butes. Pēkšņi Bērziņu Pēteris sacījis:

— Skaties, Ciemiņ, butes ir tikpat kā sievietes — citas resnas, treknas, bet citas vājas. Piemēram, šī, treknā, ir kā mana sieva, bet šī — kā tava.

Jūlijam nepatika, ka tēvs uz citu zobgalībām parasti nereagēja. Arī šoreiz ne. Pēkšņi Jūlis, kas stāvēja turpat blakus, paķēra laivas stūres rokturi, ievēla Bērziņam pa muguru un pats laida vaļā ķekas. Bērziņš gan lamādamies dzinās puikam pakaļ, bet kur nu ar smagiem zābakiem zaķēnu noķert!

Mājās tēvs gribēja puīšeli pārmācīt ar siksnu. Puika nostājās izaicinošā pozā; sabāza rokas kabatās un ironiski teica:

— Sīt ar! Tev laikam ļoti glaimo, ka mūsu māti salīdzina ar buti.

Pēc tādas atbildes tēvam necēlās roka sodīt dēlu. Arī māte nenocietās:

— Bērziņam tiešām zobi ļoti garī, nenāktu par ļaunu tos apvilēt. Taču ne jau tev, dēls, tas jādara.

— Ja jau tēvs to nespēja, man nekas cits neatlika, — Jūlis atcirta.

— Nu tik sargies! Kad Bērziņš tevi notvers, tad tev klāsies plāni!

— Lūk, viņam! — Jūlijs parādīja pigu, un konflikts beidzās.

Vispār ciemā bija ļoti daudz bērnu; piecpadsmīt zvejnieku ģimeņu, un katrā vairāki bērni. Vienu daļu apkārtnes saimnieki uz vasaru salīga par ganiem. Arī Krišeļa brālis Edis tika nodots ganos un rudenī pārnāca ar jaunu, pelēku uzvalku un četrriindu ermoņikām, kuras viņš nevienam pat rokās paturēt nedeva, vienīgi vecākajam brālim Jānim neliedza. Jūlijam bija savas mutes ermoņikas, ko māte

nopirka Feitelberga bodē. Taču tās bija tik maziņas, ka ne velna nevarēja izspēlēt.

Ciemā dzīvoja viena baptistu ģimene — Jansoni, kuriem bija trīs bērni — divas meitenes un viens zēns, Teodors — gadu jaunāks par Jūliju. Viņu māte, baptistiene, savus bērnus nelaida pie citiem, lai baptistēnus nesamaitātu. Galu galā citi bērni šos savā barā vairs nepieņemt, pat ja viņi gribētu. Ieraudzījuši Jansonu bērnus, skuķi korī sauca:

— Baptist, baptist, vells tev' kratīs, bāzīs maisā, siss, kārs, satīs!

Jūlijs ar Jansonu Teodoru iedraudzējās daudz vēlāk, kad abi gāja skolā.

Mauru Frīdis — pats tuvākais kaimiņš Jūlijam; viņu būdas atdalīja šaura gatve. Mauriem bija vēl trīs puikas un trīs meitenes. Pats Mauris divus gadus bija nosēdējis Jelgavas cietumā par piedalīšanos muižu dedzināšanā 1905. gadā. Vēl dažas vietējās ģimenes piedalījušās šajos notikumos. Vecpulis Lāču Jānis, pie kura parasti sapulcējās uz kāršu spēli, tikai pateicoties savai attapībai izglābās no nāves. Tas noticis tā.

Melnā sotņa viņu saņēmusi cieti, ar striķi piesējuse zirgam un veduse uz mežu. Tur pašam likuši izrakt bedri un nostāties bedres malā. Kad dragūnu virsnieks nokomandējis šaut, Jānis nokritis zemē. Dragūni nodomājuši, ka viņš pagalam un nolaiduši šautenes. Tajā mirklī Jānis lēcis pār bedri un krūmos iekšā! Kazaki attapušies par vēlu. Sit nu vējam ar dūri!

Ar puisēļiem Lāču Jānim bija labas attiecības, viņš nekad neatteicās zēniem apgriezt cekulus. Ne tikai puisēļi, arī lielie turp gāja frizēties. Un nekad viņam neienāca prātā par to prasīt kādu maksu, kaut sestdienās nereti sastājās liela rinda. Vispār pie Lāču Jāņa publikas bija ka biezs. Vīri sita kārtis. Ja turējās nauda, spēlēja acīti, kad naudas nebija — durakus. Ap spēlētājiem pastāvīgi drūzmējās divas trīs rindas; ja kāds cēlās augšā, tūda! cits ieņēma tukšo vietu. Spēlēja aizrautīgi, treknus izsauzienus nežēlojot. Pat pagalmā bija dzirdami blāvieni. Istaba pašaudzētas tabakas dūmu pilna, arī atvērtais logs tos nespēja izvilkēt. Vīri tā aizrāvās, ka pat pusdienot negāja uz mājām. Vēlu pāri pusnaktij Jāņa logā bija redzama petrolejas lampas gaismā.

Jānis palika neprecējies varbūt arī tāpēc, ka pie sienas atļāvās piekarināt grēcīgu bildi — pliku sievieti. Jānim piederēja gramofons, un, kad viņš klusā vasaras vakarā gramofona lielo tauri izbāza pa atvērtu logu, tad saskrēja visi ciema zēni un ne tikai zēni. Neredzams dziedātājs augstā, skaņā tenorā dziedāja.

Pēc divi simti gadiem
Vairs nebūs vecmeitas.
Pēc divi simti gadiem
Būs visas precētas.
Pēc divi simti gadiem
Jau skolas brīvas kļūs
Un pilsoņi vai bariem
Pie prāta gaismas kļūs.

Runāja, ka Jānis esot brīvdomātājs, Dieva noliedzējs. Jūlijs gan nekad netika dzirdējis, ka viņš noliegtu Dievu, kaut arī baznīcā negāja un nevienam nebija ziņas, vai pie kādas ticības maz piederēja.

Nu baznīcā negāja arī pārējie zvejniekiema iedzīvotāji, jo luterbaznīca atradās tālu. Baptistu baznīcā lielākoties gāja jaunieši, ne jau dievlūgšanas pēc, bet vairāk gan tādēļ, lai pēc dievkalpojuma sastaptos ar meičām.

Sestdienas un svētdienas vakaros puīši salasījās pie Feitelberga bodes, slaištījās un zobojās cits par citu. Kad satumsa, tad, laikus apgādājušies ar konfektēm, zvejnieku puīši aizklīda pie saimnieku meičām. Patiesībā visa šī meiču jaktēšana bija tīri platoniska, jo amizieris lielākoties notika caur logu. Kuru gan meiča varētu pieņemt, ja aiz loga bieži vien vesels bars? Suņi tādās reizēs izrējās pēc sirds patikas, nemaz nebēdājot par to, ka veciem cilvēkiem neļauj gulēt.

KARŠ

Kā no skaidrām debesīm izšķīlās zibens — karš.

Jau labu laiku klīda valodas par konfliktu starp Nikolaju un Vilhelmu, taču neviens neticēja, ka nonāks līdz karam. Nu, gudrākie sprieda, lai pakaro! Vācija tālu, līdz mums karš nenonāks.

Žandarmi apjāja sētas un pavēlēja bēgt projām, jo vācieši esot tādi briesmoņi, ka sievietēm nogriežot krūtis un vīriešiem izraujot mēles. Vīrieši iesaukuma gados devās karot, jaunie bēga uz Krieviju.

Citu reizi žandarmi pavēlēja izbrīvēt krastmalu desmit verstu attālumā, jo vācu karakuģi apšaudīšot krastu.

Tēvs no Sesku Ādama izprasīja ķēvi, sakrāmēja vezumā vērtīgākās mantas un savu ģimeni nogādāja mežā aiz lielā Kāpu kalna. Ja arī šaus, lodes lidos pāri. Karakungi taču neraidīs lodes mežā nieka zaķu baidīšanai.

Otrā dienā divi vācu kreiseri sašāva Užavas bāku.

Tēvs savāca ģimeni un pārveda mājās. Par jūrā braukšanu vairs nebija ko domāt. Nemiera pilnām acīm zvejnieki vēroja jūru barotāju — pa viņiem traucās ienaidnieku karakuģi. Ja nu kāds no viņiem raidīs šāvienu uz ciemu, tad nekas pāri nepaliks. Kā izrādījās, tiem zvejnieku būdeles nemaz neinteresēja. Kājniekus zvejnieku ciemos vēl nemanīja, bet galvenie spēki jau bija ieņēmuši Ventspili un Kuldīgu.

Kādu pēcpusdienu atskrēja Jēkabkrišelis:

— Vācieši nāk!

Gan vecāki sauca bērniem pakaļ — vācieši nodurs, ar durkļiem nodurs! —, bet kurš gan spētu palaist garām tādu neredzētu brīnumu. Viņi aizdrāzās uz Feitelberga bodi, gar kuru gāja lielceļš uz Ventspili. Tur nu vācieši nāca brīvsoļi — cits nesa šauteni, pārlīcis pār plecu kā malkas pagali. Krustojumā viņi bija nogāzuši dažus telefonstabus un pārgriezuši vadus. Laiks turējās karsts, karavīri mirka vienos sviedros, smagās kramenīcas spieda muguru.

Pie bodes virsnieks deva komandu apstāties. Zaldāti apmetās aiz malkas grēdas, kur tik stipri nededzināja saule. Feitelbergs viņus pacienāja ar limonādi.

Zēni stāvēja un no tālienes vēroja, kā zaldāti uzkož sviestmaizes. Kāds sarkanmatainis, turēdams rokā šokolādes tāfelīti, meta ar roku un acināja tuvāk. Šokolāde ļoti vilināja, taču neviens neuzdrīkstējās tuvuoties. Tad nu Jūlijs pārvarēja bailes un piegāja nedrošiem soļiem.

— *Komm, komm hier, Knabe! Warum bist du so ängstlich?*

Jūlijs nedroši paņēma šokolādi un paklanijās:

— *Danke schön!*

— *O!* — iesaucās vācietis, — *du schprecht deutsch!*

Un viņi abi tērzēja labu laiku, cik nu puišiem ļāva nepilnīgās vācu valodas zināšanas. Atvadoties zaldāts iedeva vēl otru tāfelīti, ko aiznest māšielēm.

Mājās Jūlijs ņemās stāstīt, ko redzējis, kādi izskatījušies friči. Protams, cilvēkēdāji nepavisam nelikās, to pierādīja atnestā šokolāde.

Nākamajā dienā daudz vāciešu saradās gan muižā, gan pamestajās krievu kazarmās. Zvejniekiem ienāca vesela rota. Pie Ciemiņiem iekļīdušais virsnieks nopriecājās, ka māte prot runāt vācu mēlē. Virsnieks bija ģērbies labā mundierī un izturējās ļoti laipni. Lūdza vienu istabu atbrīvot kareivju noletināšanai. Nācās atbrīvot būdas otru galu, kur līdz šim dzīvoja tēvamāsa. Tā tagad piepulcējās pārējai ģimenei.

Pirmajā dienā ieradās desmit kareivju un gulēja vienkārši uz grīdas salmos. Otrā dienā viņi sanagloja divstāvu nāras. Ar Jūliju viņi drīzi vien sadraudzējās, deva tam šokolādi un citus gardumus. Kāds kareivis pat atnesa domino kauliņus un mācīja spēlēt, pēc tam šo spēli Jūlijam pavisam iedāvināja. Zaldāti dzīvoja bagāti, dzēra rumu, smēķēja smaržīgus cigārus. Arī tēvam iedāvināja veselu kastī. Kad atbrauca ķēķis ar pusdienām, vecākais paprasīja koka spaineli un atnesa to gandrīz pilnu ar turku pupu zupu, kurā kā saliņas peldēja cūkas speķa gabali. Bet vakarā viņi atnesa veselus divus katliņus ar kakao. Ciemiņu ģimenē tas bija liels, reti dabūjams gardums. Vācieši bija ļoti izlepuši, vairāk kāroja *Butter, Eier*.

Zaldātu ēdiena atliekas, ja tā var sacīt, ģimenei bija liels atspajds. Ar laiku zēni paši katliņiem rokā gāja uz zaldātu ķēķi, un pavāri neskopojās.

Zvejniekiem sākās grūtas dienas. Labības klēts — jūra — bija slēgta. Vācieši pavēlēja visas laivas uzvilkt augstu krastā. Iekrāt nebaltām dienām neviens nebija spējis. Feitelbergs uz parāda vairs nedeva ne silķes asti. Kā nekā kara laiks, kāda garantija, ka parādu reiz samaksās? Ar lielāko prieku vīri pastrādāja pie apkārtējiem saimniekiem, lai nopelnītu kaut maizes kukuli. Taču arī saimnieki kļuva pavisam skopi. Pat vērpumu no zvejnieksievām prasīja arvien mazāk. Protams, katrai ģimenei kūtī urkšķēja kāds sivens, taču to nobarot nenācās viegli. Saknes pašiem neizauga vienkārši aiz tā iemesla, ka nebija savu sakņudārzu. Zemes gabaliņš pie katras mājas lieluma ziņā nepārsniedza labas sievas vēderu. Veicās tām ģimenēm, kuru bērni gāja pie saimniekiem ganīt vai kalpot, tad pielīga arī kartupeļus pašiem un sivenam. Bet, kam nu nebija, tam sivenu nācās barot vienīgi ar jūras un zirgu mēsliem. Protams, speķis tad auga tikai pāris pirkstu biezumā. Lūk, kādi laiki pienāca! Zvejniekiem bikšu siksnas vajadzēja savilkt ciešāki par vairākiem caurumiem uzreiz un zobus kārt vadzī.

Agrāk tēvs pirka rudzus un dzirnavās pie Rosa samala, tad maizi cepām pašī. Cik garšīgs bija abrkasītis, kurā māte katru reizi iecepa cūkas speķa gabaliņus! Uz svētkiem cepa kviešu raušus ar burkāniem virsū. Tagad tamlīdzīgi gardumi bija jāaizmirst. Labi, ja varēja izprasīt gabalu saziēdējušas maizes, ko māte un grose par vērpu dabūja no saimniecēm.

Vīri, tāpat kā agrāk, pie Lāču Jāņa sita kārtis. Tikli karājās nelāpīti, nebija ne mazākās intereses ķerties tiem klāt. Kā lai zina, kad tos varēs mest jūrā!

Tādos apstākļos bija lieli prieki, ja no zaldātu ķēķa puisēļiem izdevās dabūt kādu litru treknas zupas.

Tad kādu dienu armijas daļas cēlās un gāja uz priekšu. Ciems palika bez karaspēka. Ciemiņu ģimene nolēma zaldātus vairs neielāist. Tēvs uz ātru roku izārdīja nāras, un tur atgriezās dzīvot tēvamāsa Lote. Otrā galā tāpat mudžēja ka biezs — divās mazās istabēlēs mitinājās astoņi cilvēki.

Drīzi ciemā ieradās jauna kareivju grupa, taču ar mangošanu vairs neveicās. Tagad pusdienas veda sarkanmatis pavārs ar sarkaniem punktiem un pinnēm klātu seju, kurā blāvoja divas neizteiksmīgas cūkacis. Viņš allaž zelēja košļājamo tabaku, ik pa brīdim izspļaudams melnu traipu kā tītara sūdu. Pat, ja zupa atlika, zēniem to nedeava — aizcirta katla vāku un uzblāva: prom! Bija jau arī savācies vesels bars, visiem tik un tā nepietiktu. Tēvs nožēloja, ka nepieņēmis zaldātus; taču kaut kas atlēca! Šie, tāpat kā iepriekšējie, staigāja pa mājām svieksta, olu un speķa meklējumos. Par velti neņēma ne kripatas, maksāja markās, un tās skaitījās vērtīga nauda.

Lote savā istabā atvēra īstu vešereju. Vācu kareivji nāca un gāja, krustmāti Loti viņi dēvēja par "*Weschfrau Lote*". Šad un tad vācieši maksāja arī produktos, piemēram, ar maizes klaipu.

Lote staigāja uz kazarmām turpu un atpakaļ — aiznesa izmazgāto, netīro veļu savāca mazgāšanai. Nereti arī Jūlija vecākajai māsai Betei vajadzēja iet līdzī un palīdzēt. Parasti viņas drīzi atgriezās, bet reizi kādā sestdienā pārrādās vēlu, pēc pusnakts. Tēvs visu laiku gaidīja un nervozēja — apgūlās, cēlās augšā, sēdēja pie plīts un smēķēja pīpi pēc pīpes, dusmīgi splāujot pelnos. Kad abas pār-nāca, viņš, ne vārda nebildis, atsprādzēja siksnu un sāka zvetēt, kur pagadījās. Nekad Jūlijs netika redzējis tēvu tik dusmīgu. Ja viņš tesa Jūli, tā vairāk bija baidīšana, nevis nopietna sodīšana. Šoreizi viņš zvēla no visa spēka. Lote metās starpā, un tā abas dabūja savu tiesu. Māte vienā kreklā izlēca no gultas un metās glābt meitu no satrakotā tēva. Beidzot viņš nomierinājās un tāpat, bez neviena vārda, ielīda gultā. Tomēr visu nakti negulēja un bez gala smēķēja, tā ka istaba kļuva zila no dūmiem; Bete sēdēja pie galda un pinķšķēja, dikti sāpēja mugura un bija arī kauns, jo viņai taču jau divdesmit gadu. Kopš tās reizes viņa uz kazarmām vairs negāja.

No Lotes Jūlijs dabūja zināt, ka pusdienas laikā zēni kazarmās savāc kareivju ēdiena atliekas. Nākamajā dienā arī viņš tur ieradās. Ap desmit zēnu bija jau priekšā, to vidū viņa draugi. Kā par brīnumu, viņi negribēja Jūliju pazīt un pa sētas durvīm lavījās iekšā kazarmās. Jūlis nesaprata, kur visi palikuši, tad metās pakaļ

citiem, bet puikas viņu grūda atpakaļ. Iznāca saraušanās, kāds kareivis par laimi ķildniekus izšķīra.

Ķēķa katlā bija samestas saslaukas, un zēni rakņājās kā vistas pa mēslu čupu, lasīdami čigarešu un cigāru galus. Vēlāki, kad paēdušie zaldāti staigāja garām, puišēļi platām acīm tiem sekoja — ja nu kāds ko atmet! Viņi bija iestrādājušies un zināja, no kura ir vērts gaidīt un no kura nav. Daži paši apēda savu porciju, citi zupu neēda un visu salēja zēniem.

Jūlijam neveicās nemaz, vienmēr vecākie aizsteidzās priekšā. Zēni kā kucēni kāvās par karoti zupas un maizes garozu, bet kareivji smējās. No dibenistabas iznāca kāds Elzasas vācietis, kam Lote mazgāja veļu. Viņš uzreiz pazina Jūliju un ieveda viņu istabā, kur dzīvoja kaprāļi un seržanti. Elzasietis pastāstīja, ka šis esot vešerienes māsasdēls, pats ielēja zupu, arī citi. Tā spainītis bija gandrīz pilns ar garšīgu turku pupu zupu. Nu vairs nav ko gaidīt, mudīgi jālavās prom!

Pie ārdurvīm kāds Vācijas žīds pasauca:

— *Komm her!*

Kad Jūlijs piegāja, viņš spainelī iegāza sava ēdiena atliekas. Kas viss tur peldēja — desāda, asakas, garozas, sērkokčiņi, nosmēķi! Jūlis uz brīdi zaudēja valodu, dziļdomīgi skatījās savā spainī, tad pūta vaļā garo. Vācieši smējās, vēderus turēdami. Tanī brīdī parādījās elzasietis, kurš gāja uz aku mazgāt savu zaldāta katliņu.

— *Was los!* — viņš izsaucās.

Sapratis notiekošo, jautāja klātesošajiem, kas to izdarījis. Kāds norādīja uz vainīgu, kurš mierīgi kūļāja pa muti nodzīsušu cigāru.

— *Verfluchter Jude!* — elzasietis izsaucās un, paķēris spaini ar sabojāto zupu, uzmauca žīdam galvā.

Apkārtējo rēcieni skanēja pa visu kazarmu. Saskrēja ļaudis no citām istabām un smējās līdzī, jo žīda izskats bija drausmīgs. Spaini nevarēja vis tik viegli dabūt nost. Kad beidzot tas izdevās, mūlis un galva bija zupas pilni, acis aizlipušas, šķidrums tecēja aiz apkakles. Nemaz nerunājot par mundierīņu! Žīds nezināja, uz kuru pusi mesties. Bet Jūlijam kareivji pilnu spaineli salika ar maizi, konserviem, pat šokolādi neželāja. Tomēr uz kazarmām viņš vairs negāja, baidījās, ka žīds atbriesies.

Zvejnieki kā nekā vilka dzīvību. Kartupeļi — savi, savs sivens katram no kauts, pie saimniekiem nopelnīja kādu sauju miltu vai putraimu. Ziema būs izvilka, bet ko nesīs pavasaris?

Fronte dunēja tālu, pie Rīgas. Šeit, jūrmalā, likās, ka kara nemaz nav. Vienīgi vāciešu klātbūtne to liecināja, kā arī bieži redzami vācu karakuģi. Zemi kreiseri drāzās gar piekrasti tā, ka milzīgi viļņi vēlās uz krastu. Šad tad pārlaidās kāda lidmašīna. Vēlāk parādījās hidroplāni, kuri sēdās jūrā.

Pavasariem atnākot, zvejnieki kļuva nemierīgi, ostīja sāļo jūras gaisu, pētīja vēja pūtienus un spriedelēja gan par bēdīgiem, gan par priecīgiem notikumiem.

Jēkabkrīšeļa tēvs bieži nāca pie Ciemiņiem. Citu reizi pavisam agri, kad pārējie vēl gulēja, vienīgi māte rīkojās gar plīti, gatavodama sivenam strebjamo.

Nosēdies uz taburetes pie tēva gultas, piebāzīs pīpi ar tēva pašaudzēto tabaku, viņš sāka risināt nebeidzamos un tūkstoš reižu pārstāstītos notikumus. Stāstītājs vienmēr bija Jēkabs, tēvs tikai šad tad iemeta starpā piekrītošu vārdu. Viņi izpīpēja neskaitāmas pīpes pašaudzētās, kas traki smirdēja. Brīžiem istaba bija tā piesmēķēta, ka runātāji viens otru nevarēja saredzēt. Savu tabaku Jēkabs reti smēķēja, jo viņa tabakpūslī atradās tikai smalki tabakas kauli. Lapas nosmēķēja divi vecākie dēli. Jēkabs likās stipri pakurls, tāpēc viņam bija vienalga, kas ir klausītājs. Ja tēva nebija mājās, viņš neatteicās no groses sabiedrības. Grosei smēķejamā nebija, viņa pacienāja ar šņaucamo, tad abi šķaudīja rībinādami. Ar vienu vārdu sakot, Jēkabs varēja runāt pa deviņiem mēmiem. Ja Jēkabs gāja projām tumsā, vajadzēja skatīties pakaļ. Nevienam nebija noslēpums, ka aizejot viņš mēdza paķert līdzī kādu malkas pagali. Malkas Jēkaba šķūnītī papilnam — laba jo laba, sausa jo sausa, sazāģēta vienādā garumā un sakrauta strēķī. Viņa astoņus kvadrātmētrus lielajā istabiņā ziemu vai vasaru bija karsti kā pirtī. Citādi kā kreklos tur nevarēja uzturēties.

Kara laikā vairs nevarēja dabūt petroleju jeb, kā zvejnieki sauca, eļļu, tāpēc vajadzēja atgriezties pie skaliem. Vakaros sievišķi sēdēja pie saviem vērpumiem, tēvs lāpīja tiklus, bet Jūlija uzdevums bija rūpēties par skalu — jānolauž ogļīte, nodedzis skals jāsamaina pret jaunu.

Savā ziņā zvejnieku ģimenes bija ļoti bagātas, katrai piederēja tūkstošiem sīku mājlopiņu. Tik žēl, ka tos nevarēja izmantot barībai. Tikai viens otrs bērns, vakarā vai naktī aiz apkakles noķēris kādu no mīļajiem dzīvnieciņiem, lika to uz zoba, ka knauksķēja vien. Labuma laikam taču nebija nekāda, ēstgriba nemanzinājās, un vēders kā bija tukšs, tā arī palika.

Dzīvnieciņus nosaukt vārdā laikam nevajadzēs vis, katrs sapratīs, kas tie tādi. Dažus uz zoba nelika pat lielākais izēdājs, jo tie, izlaižot garu, izplatīja nelāgu smaku. Viņu mājvieta bija koka gultas un sienas dēļu šķirbas. Tumsā, kad cilvēki apgūlās, viņi devās medībās. Ak, kurš spēja aprēķināt, cik litru asiņu viņi pa nakti izsūc no zvejnieku un viņu bērnu miesām!

Bez gultās, kreklos un galvās mājotājiem bija vēl cita suga — prūsaki; tie dzīvōjās pa mūrīti un netīkoja pēc cilvēku asinīm. No kā tie pārtika?

Karš ar dzīvnieciņiem notika dienu un nakti, taču bez jūtamiem panākumiem. Kritušo vietā nāca tūkstošiem citu. Kā redzams, cilvēku ieroči bija par vājiem. Kas viss tika darīts! Bērniem sukāja galvas ar smalku ķemmi, un ne tikai bērniem, arī lielie sukājās divreiz dienā. Kreklus izieskāja. Gnīdas ar nazi kastīja nost no krekla vilēm, kreklu karsēja virs plīts. Ik sestdienu gāja uz pirti ciema otrā galā, bērnus mājās mazgāja ballā, pēc pirts vienmēr mainīja veļu, kas bija ne tikai izmazgāta, bet arī novārīta. Un tavu brīnumu! No rīta vakar uzvilktais kreklis bija utu pilnāks nekā vecais un netīrais. Arī blaktīm tika pieteikts karš: ar petroleju nosmērēja gultas un šķirbas sienās. Viss bez panākumiem. Likās, ka tās ņirgājās par cilvēka nespēku. Utes kļuva tik pārdrošas, ka pusdienas laikā lodāja gan pa bērnu, gan pa pieaugušo drēbēm. Jā, tā nu tas bija! Ļaudis pamazām pierada pie šiem mājlopiņiem un laikam skaitīja, ka tā pieklājas. Patiesībā ciemu vajadzēja nosaukt

par Utu ciemu un iedzīvotājus — par Utu ciema ļaudīm. Prūsakiem Ciemiņu būdā drīzi vien pienāca gals.

Ziemā Jūlijam laimējās noķert zilīti, kas tā iedzīvojās, ka māšelei Alvīnei pat dzēra no mutes. Jau pirmajā dienā tā pamanīja prūsakus krāsnaugšā un tūlīt metās virsū. Nepagāja ne mēnesis, un bija izķerts pēdējais prūsis. Žēl tikai, ka zilīte nevarēja tikt klātu pie utēm. Blaktis neēda, laikam nepatika smirdoņa.

Vasaras rītos zilīte brīvi laidās ārā pa logu dārzā, vakaros pārrādās pārgulēt gumijkokā. Kādu vakaru putniņš neatgriezās, arī nākamajā rītā un dienā ne. Bērni nobirdināja asaras par savu draugu.

— Muļķīši, — māte smējās, — jūsu zilīte būs apprecējusies. Vai gan viņai jāiziet bez ģimenes?

Mātes spriedums daudz maz nomierināja.

Pagāja vasara, rudens, pienāca ziema. Jūlijs jau grasījās ķert citu zilīti. Sniegainā sala dienā mazā gaismiņā kāds klaudzināja pie rūts. Kas tas varētu būt — cilvēks tā neklauvē! Jūlijs izlēca no gultas un paraudzījās caur aizsalušo stiklu. Nekas nebija redzams, neviena! Klaudzieni atkārtojās, un nu puika ieraudzīja vainīgo. Tā taču zilīte! Jūlijs steigšus atvēra vēdlodziņu, zilīte iespurdza istabā un uzmetās Jūlijam plecā.

— Miļlais draudzīņ! — Jūlijs līksmoja.

Tad steidzīgi sadabūja ēdamo un pabaroja putnu. Zilīte jutās ļoti apmierināta, atkal tikuse siltumā. Žēl, ka tai nebija lemts ilgi dzīvot! Vecais kaķis, pagājušo ziemu izdresēts, zilīti neaiztika, bet jaunais acis vien bolīja. Vienīgais, ko varēja darīt — runci nelaist istabā. Māte, ejot uz aku pēc ūdens, nebija pietiekami uzmanīga un kaķi ielaida. Runcis, iesprucis istabā, tūlīt metās uz gumijkoku. Zilīte nāves bailēs paspēja tikai vienreiz iekliegties un pagalam bija.

Runcim gan zilīti atņēma, bet viņas mazā sirds bija beiguse pukstēt. Apraudājās visi — gan lieli, gan mazi, pat tēvs savādi mirkšķināja acis. Runcis Brenčis, protams, dabūja kāvienu, bet ko tas līdzēja! Zilīti nācās apglabāt sasalušā smilkšu pakalnā.

Paklīda valodas, ka atbraucis skolotājs un visiem bērniem skolas vecumā vajadzēšot iet skolā. Bijušais skolotājs Prūsis devies bēglu gaitās, tāpēc skola stāvēja tukša.

Valodas nebija no pirksta zīstas — drīzi arī Ciemiņu būdā ienāca virsnieks, feldfēbelis un Jūliju pierakstīja kā skolnieku. Māte tūlīt atraisīja savu vācu mēli, par ko šie ļaudis priecājās. Māte žēlojās, ka zēniem neesot ko aut kājās, kocerņu āda pavisam izdiluse, un pastalas nekur neesot dabūjamas.

— Apavi būs, — sacīja virsnieks un lika feldfēbelim atzīmēt bloknotā.

Jau nākamajā pirmsdienā vajadzēja doties uz skolu. Jūlijs pukstošu sirdi gāja pa sasalušo sniegu, kocenes tikko turējās kājās. Caur izdilušo virsādu izlidušie pirksti drīzi nosala. Labi, ka skola nebija tālu!

Izrādījās, ka skolotājs bija jau zināmais feldfēbelis vārdā Hazenhaus. Viņš izsauca visus pēc saraksta un, kuram bija slikti apavi, izsniedza kurpes. Pavisam jaunas koka tupeles! Tās, izgrebtas no koka, likās pavisam ērti nēsājamās,

turklāt kājas nesala, jo varēja pavilkst vilnas zeķes, runāja, ka apavi saņemti no Ho-landes. Zvejnieku ģimenēs bija pierasts pie koka tupelēm, tās nēsātas gadu simteņiem, tikai citādākas — ar ādas virsu. Tātad arī Jūlijs saņēma Holandes jaunās kurpes!

Mācības notika vācu valodā. Visi skaitījās pirmklasnieki, arī agrāk skolā gājušie, jo neviens neprata vācu valodu. Arī Jūlijs ne. Mātei mājās nebija, ar ko runāt vāciski. Vienīgi tad, kad no Venzavas ieradās brālis, abi dažreiz pārmija pa vācu frāzei. Laikam taču bija kaut kas no bērniem slēpjams.

Mācīšanās notika bez jebkādam grāmatām. Vēlāk izdalīja burtnīcas, vajadzēja rakstīt un pa druskai arī rēķināt.

Divi bērni, kuri vislabāk mācījās, katru dienu tika aicināti pie skolotāja uz tasi tējas. Kad šie spulgojošām acīm, vēl slaukot ar elkoņiem mutē, pirmoreiz iznāca no skolotāja istabas, visa klase saskrēja apkārt ar jautājumiem. Neviens negribēja ticēt atbildēm: ēduši pankūkas ar marmelādi un dzēruši tēju, attaisītu ar īstu cukuru. Vai tā varētu būt taisnība?

Izrādījās, ka taisnība. Vēlāk arī Jūlijs tika aicināts uz tēju. Tas bija labs māneklis, lai skolēni centīgāk mācītos. Taču — kas bija, kas nebija — ziemas otrajā pusē skolu slēdza. Feldfēbelis Hazenhausss laikam aizbrauca uz fronti.

ATKAL PAVASARIS

Droši vien nekur nav tika jauki pavasari kā pie jūras, vismaz Jūlijam tā likās. Aprīļa saulē un vējā sāka drupt ledus mūri, kas sadzīti citreiz divstāvu mājas augstumā. No vienas puses to sāka grauzt saule un vējš, no otras puses drupināja viļņi. Ziemas salos izaugušais augstais un stiprais ledus cietoksnis nu, dobji vaidēdams, padevās — gandrīz katrs spēcīgāks vilnis atlauza gabalu, ko strauzes virpulis samala putrā. Dažkārt, kad jūra aizsala tālu no krasta, pavasara viļņi ledus sakrāva milzīgos stikla kalnos. Desmitiem metru lielās un vairāku pēdu biezs plāksnes triecās cita citā, žēli kauca, čikstot pretojās, slidēja lejā, taču nākamais grūdiens bez žēlastības tās cēla vēl augstāk. Atsvabinātajā ūdenī ūdensputni nira, sasaukdami:

— Sāp kauli, sāp kauli!

Kaijas medīja viļņu nosistās un nomocītās zivteles, pat vārnas nebijās šūpoties uz ledus gabaliem.

Miera laikos zvejnieki ar nepacietību gaidīja savu tīrumu atsvabināšanu no ledus, lai varētu sākt art. Garajā ziemā bikšu dibeni diezgan deldēti gan tīklus lāpot, gan pie Lāču Jāņa "aitasgalvas" sitot. Vēderi sapņoja par svaigas reņģes asti. Arī runči nemierīgi klaiņoja gar kāpām un ošņāja sāļo jūras gaisu, gaidot, kad viļņi brīvi un augstu putu šļakatas metīs pretim saulei, pretim pavasarim.

Tagad bija karš, tāpēc jūra slēgta. Karš jau otro gadu, un zvejniekciema vīriem bikses jo diena, jo vaļīgākas. Siksnas jāsavelk arvien ciešāk, līdz pēdējam caurumam, tad jāizdur papildcaurumi. Visu šo laiku, it sevišķi ziemās, pārtika vienīgi no sievišķu izpelņas, vērpjot pakulas.

Arī vācu zaldātu putra kļuva arvien šķidrāka, puisējiem maz kas atlēca. Cīgārus vāciešii vairs nesaņēma, ja nu tomēr kādam atsūtīja no mājām, tad pusnosmēkus nemeta vis zemē, bet vilka līdz pēdējai iespējai, līdz lūpas sāka degt.

Zvejnieki smēķēja pašaudzēto, tā ka nejauki smirdēja visa māja, it sevišķi uz pavasara pusi, kad lapas jau nosmēķētas un nu jāsāk kurināt tabakas kauli.

Jā, jā! Fričiem arvien grūtāk no saimniekmammām dabūt sviekstu un olas. Cenas sakāpušas tik augstu, ka ne katram zaldātiņam pa kabatai.

Kaimiņos, Pekstu mājās, kāds Vācijas polis ar tiklu ķēra vārnas un ēda. Slavēja, ka esot garšīgas. Pekstu radnieks vēma, kad polis piedāvāja nogaršot vārnas cepeti.

Lidzi aprīļa siltajiem vējiem atskrēja mūsu mazie draugi — dziedātāputni. Nedienas tiem, kuri miglas dēļ nomaldījušies no sava ceļa, nesatika ne kuģi, ne laivu, ne vienkārši peldošu priekšmetu, kam uzpesties un atpūsties, lai pēc tam turpinātu lidojumu uz dzimteni. Tie ņēma galu vēsajos vilņos vai arī krita vanagu nagos. Pavasaros vanagi lidinājās gar piekrasti, sagaidot nogurušākos ceļotājus.

Priecīgi vidzināja tie, kuriem sveikiem un veseliem izdevās atgriezties dzimtajās ligzdās. Strazdi nekavējoties ieņēma savus mājokļus, pārbaudīja kārtību, sēdās uz būrīša jumta un, spārnus sitot, laida vaļā dziesmu. Bēdīgi klājās zvirbulu pārim, kas pa prombūtnes laiku patvaļīgi bija ieņēmis strazda mājokli. Pretošanās nelīdzēja; strazds to izmeta no savas mājas, ka spalvas vien noputēja. Kam lai žēlojās nabaga zvirbulis? Dievs augstu, ķeizars tāļu. Taisnība stiprākā pusē. Ne kas cits neatlika, kā meklēt kādu caurumu pažobelē.

Arī cielaiviņām ne vienmēr laimējās atrast vecās ligzdas. Žagarčupa, kurā ievīta ligzda un no kuras izvadīti bērni, tagad bija diez kur pazuduse. Vai gan mazajā galvā varēja ienākt tāda vienkārša patiesība, ka žagarčupu saimniece pa ziemu izkurinājuse plīti? Uzmetusēs uz sētas staba un astīti šūpodama, cielaiviņa uztraukusēs sauca:

— Kur ir, kur ir?

Jā, žagarčupas ir nepastāvīgas, uz tām nevar paļauties. Cielaiviņa kā jau cielaiviņa — putniņš maziņš, un prātiņš maziņš. Ko tad lai saka par zvejnieku, kas žagarčupā glabā zvejas rīkus?

Tas atgadījās ar veco Anševicu. Patiesības labad jāsaka, — Anševics neliķās nekāds īstais zvejnieks. Viņš bija amatnieks, ar sievu un pieaugušu dēlu dzīvoja pie radnieka — nabadzīga saimnieka un paretam no kāda zvejnieka izprasīja laivu, lai ģimenei sagādātu nedaudz zivju.

Un tā stoderes* vietu viņš izvēlējās Sesku žagarčupā. Zināms, ja nākamajā rītā mencu šņores būtu paņēmis, viss būtu kārtībā. Taču cilvēka liktenis ir Dieva rokā! Pēc diennakts uznāca vētra un plosījās veselu nedēļu. Kad Anševics beidzot varēja braukt pēc zvejas āķiem, viņš stoderi vairs neatrada, jo žagarčupas vienkārši nebija. Zobgaļi smējās, ka Sesku Grieta līdz ar žagariem sacirtuse arī stoderi.

* Navigācijas zīme — krāsotas koka kārtis, ko novieto abpus laivu ceļam.

Maija saulīte pakāpuse tik augstu, ka kokiem atraisa pumpurus un sasilda zemi. Kad zeme daudz maz sasiluse, puīselji varēja mest savas kocenes pagutēt un skriet basām kājām. Nebūs ilgi jāgaida, drīzi varēs nomest arī utainos krekļus.

Pamazām sasila arī jūra. Nu puikas piekrastē ne tikai spēlēja trakos suņus, bet, bikses uzlocījuši, bradāja pa ūdeni. Pie paša krasta ūdens nebija dziļš un sasila ātrāk, it sevišķi bezvējā. To ievēroja arī plekstu bērni un seklumā sildījās. No visām zivīm plekstes laikam ir dumjākās — pietiek pabaidīt, tūlīt apmet sevi ar smiltīm, laikam domādamas, ka tās neredz. Vai, vēl labāk, paslēpjas zem pēdām. Atliek tikai pieliekties, paņemt un mest kulē. Protams, puīselji to arī darīja un pusdienām saķēra svaigas butes.

Rāmā laikā, kad skaidri saskatāms smilkšainais dibens, tās dūra ar durekli. Bet sacēlās brīze, un vajadzēja lietot citu paņēmienu, proti, āķus. Viegli teikt — āķus. Uz tiem taču jāliek ēsma. Kur to ņemt? Agrāk ķēra tūbas un reņģes, grieza sīkos gabaliņos — tā bija ēsma.

Pirmais šņores izmēģināja Jūļa kaimiņš Mauru Frīdis. Pēc tam arī Jūlijs no tēva izprasīja simt āķu, uztaisīja koka kastīti, tajā ieritināja šņores un kastes ārpusē piekāra āķus. Gluži tāpat kā īstie zvejnieki! Vienīgi kastītes vietā lielle lietoja apaļu trauku, ko sauca par baļļu. Kā par brīnumu puīseljiem ķērās diezgan labi.

Tas pamudināja zemniekus griezties pie hauptmaņa ar lūgumu atļaut zveju jūrā, jo citādi, vienkārši runājot, nav ko likt māgā.

No puīselju saķertajām butēm atlasījuse treknākās, delegācija devās uz muižu. Hauptmanis šķīta ļoti pateicīgs, taču nebija pilnvarots dot šādu atļauju. Tika sastādīts lūgumraksts augstākajai priekšniecībai. Pēc mēneša atbilde bija klāt: zvejnieki drīkst zvejot piekrastē, taču nevis ar laivām, bet ar īpaši šim nolūkam gatavotām platdibena koka silēm. Atļaujai bija pievienots pilnīgi skaidrs siles tehniskais zīmējums.

Ko vairs gaidīt? Pa kaklu pa gaļvu, diviem metoties uz vienu roku, zvejnieki rāvās taisīt jaunā tipa laivas. Materiālu netrūka, katram šķūnītī glabājās jūrmalā salasīti dēļi — labu labie. Protams, tālāk par pludmali, turklāt tikai lēnā laikā, silē vis netiksi. Paldies par to pašu!

Tomēr izrādījās, ka lomi diezgan prāvi. Varbūt pateicoties pūtienam, varbūt tam, ka jūra gandrīz divus gadus slēgta. Drīzi apkārtējie zemnieki iepirka zivis, arī vācu zaldāti labprāt nogaršoja svaigas un kūpinātas butes. Protams, tas kļuva zināms okupantu priekšniecībai. Armijas apgāde arvien knapāka, bet jūra pilna ar zivīm! Jauns rīkojums: drīkst zvejot ar liellaivām, taču vācu zaldāta pavadībā.

Nu vīri stūma laivas lejā no krasta, drīvēja, darvoja, vispār — saveda kārtībā. Drīzi ieradās inženieri, iemērīja un atzīmēja pamatus fišerejai, kur zivis pārstrādās. Jau nākamajā dienā neliels upes kuģis ar riteņiem sānos bija klāt ar materiāliem tās būvei. Nebija ko redzēt, un fišereja gatava!

Zvejnieki vilka neredzētus lomus — reņģes, mencas, plekstes, par tām maksāja sudrabā un vācu markās. Nu varēja uzelpot.

Arī sievišķi atrada darbu jaunajā fišerejā. Siles palika brīvas, nevienam nevajadzīgas. Jūlijs no tēva izprasīja āķus, kas vairs nederēja lielajiem dziļumiem, sametās kopā ar Mauru Frīdi un nu zvejoja butes. Protams, ne tālāk par otro sēkli. Butes pārdeva un par iegūto naudu Jūlijs nopirka sev kurpes.

FRANCŪZIS SLĪCINA VĀCIETI

Atkal tika atsūtīts kāds elzasietis, gara auguma, blonds. Puslīdz labi buldurēja vāciski un piemētās par draugu kādam Silēzijas vācietim, kurš dzīvoja pie tā sauktā Dieviņa. Ļaudis sprieda, ka sprancūzis esot miermīlīgs, liekas, labi izglītots.

Kādu dienu abi sildījās krastmalā un kaut ko sprieda. Francūzis izrādīja maksšķeres, laikam pierunāja braukt pazvejojot. Vācietis sākumā atteicās, beigu beigās piekrita. Nu iestūma laivu ūdenī.

Bija ļoti silta vasaras diena. Jūra līdzena kā spogulis. Francūzis iedeva maksšķeri fricim, pats iesēdās airos un īrās prom no krasta. Fricis meta āķus, francūzis tik airēja uz priekšu.

Pēkšņi trešajā sēklī francūzis nosvērās uz vienu malu, pielēca kājās un iekliedzās, vēl stiprāk iekliedzās vācietis, jo sile piesmēlusēs ar ūdeni. Tā ņēma un apgāzās. Francūzis mierīgi peldēja uz malu. Fricis peldēt nemācēja, tomēr nenoslīka, laimīgi pieķēries silei. Viņu izglāba kāds zvejniekpuisis.

Laikam tāpēc, ka fronte pavisinājās tālāk, okupācijas vara vairs neturēja par vajadzīgu zvejniekiem līdzī sūtīt kareivjus. Ko tas arī deva! Viens fricis (kaut arī bruņots) uz četriem zvejniekiem! Zvēliens ar elkoni, un vācietis veltos pāri malai. Atā, fāterlande! Zvejnieki par bēgšanu nedomāja. Kurp bēgt? Vācu okupācijas vara pret vietējiem izturējās labi, tāpēc iedzīvotāji uz to ļaunu prātu neturēja. Kādu gan labumu bija devis cara tētiņš?

ZIEMAS SVĒTKU BRĪNUMS

Togad bija plika ziema, tikai pašā Ziemas svētku vakarā drusku uzsnīga. Svētki nebija tādi kā agrāk, pat bez baltmaizes nācās iztikt. Labi vēl, ka māte izcepa miežu plāceņus.

Zivis priekš ziemas bija iesālītas, kartupeļi — sapelnīti, maizi sievišķi dabūja no saimniecēm par vērpšanu. Taukumiņš — savs, jo rudenī nobarots labu labais vepris. Viņa miesa, sadalīta gabalos, karājās skurstenī virs pavarda un dūmos pamazām kūpinājās. Patiesībā jau laiks tos noņemt, taču māte nolēma vēl pāris dienu pakūpināt.

Vai nelaime kādreiz nāk brēkdama? Ziemas svētku rītā māte ieraudzīja pusi vepra galvas guļam pavarda pelnos. Brīnums, ka nokrituse, tik pamatīgi uzmaukta uz resna iesma! Māte pameta acis augšup... un auksts izskrēja pa kauliem. Skurstenis bija tukšs! Viņa sakņupa turpat uz sliekšņa, saķēra galvu un acumirkli pārklājās aukstiem sviedriem. Kājas notirpa tā, ka tikai pēc brīža spēja sakopot

spēkus, lai pieceltos un ievilkto istabā. Tēvu ļaunā vēsts mazāk pārsteidza vai arī viņš prata sevi saņemt rokās.

— Nu ko tu vaimanā, gaļa atpakaļ nenāks!

Apģērbies viņš izgāja laukā dzīt pēdas. Aizdomas pilnīgi apstiprinājās. Svaigajā sniegā bija vāciešu nagloto zābaku nospiedumi. Viņi nākuši no Pekstu būdas, pa jumtam pieslietu trepi uzkāpuši līdz skurstenim un izvilkuši gaļu.

Tēvs tūlīt norīkoja māti uz muižu pie hauptmaņa ar sūdzību, pats nosēdās pie loga par sargu, lai neviens nesajauc pēdas.

Laikam mātes vācu mēle guva tos neapraktāmos panākumus. Tika apsolīts lietu izmeklēt, lai mierīgi dodoties uz mājām. Māte griezās atpakaļ iedrošināta, taču grūtu sirdi. Izmeklēt solīja, bet, kamēr izmeklēs, no veprēna kauliņi vien atliks.

Taču hauptmanis vārdu turēja. Tiklīdz māte sasniedza savu būdu, tā arī viņš adjutanta pavadībā klāt. Pats spožos zābakos ar sudraba piešiem uz tikpat spoža ābolaina kumeļa spīdīgos iemauktos. Kumeļš dīdījās spēka pārpilnībā, ar labām Kurzemes auzām barots.

Nekavējoties tika nostādīta visa robežsargu rota. Hauptmanis jādelēja gar miera stājā sastingušo ierindu un bargi skatījās caur kuplām uzacīm. Zaldāti juta pārkonu tuvojamies, stāvēja ne dzīvi, ne miruši.

Beidzot priekšnieks apturēja kumeļu ierindas priekšā un, no zirga nenokāpis, kļiedza:

— Līdz šim es domāju, ka komandēju varenās Lielvācijas karavīrus. Bet izrādās, ka jūs esat vienkārši lielceļa laupītāju banda!

Zirgs, nevarēdams mierīgi nostāvēt, vienā laidā ar priekšējām kārpīja zemi.

— Vainīgie trīs soļus uz priekšu, marš!

Durkļi gan sakustējās, bet to nesēji nemierā sastingušām sejām nekustēja ne no vietas. Brīdi nogaidījis, hauptmanis turpināja.

— Labi! Ja līdz rītam nozagtā gaļa netiks atdota īpašniekam, es visus nodošu lauku karatiesai.

Piejājis tuvāk mūsu būdai, kur jau salasījies gandrīz viss ciems, viņš pasauca māti tuvāk un piekodināja rīt no rīta ziņot par turpmāko. Pēc tam piecirta ābolaino un aizauklešoja, ka smilkts vien nokūpēja.

Diena pagāja saspīlētās gaidās. Tēvs staigāja domīgs, mātei neveicās neviens darbs, cita par citu drūmākas domas jaucās pa galvu. Varbūt labāk būtu nemaz neziņot? Ir taču kara laiks, un kareivji var atriebties. Arī bērniem garastāvoklis sērīgs; ko nu piekods pie maizes? Gabaliņš spēka ar rupju maizi ļoti labi garšoja.

Kad apmetās īsās ziemas dienas vakara krēsļa, no Pekstiem ieradas divi zaldāti. Sūtņi vai? Viņi runāja klusi un izturējās nedroši. Solīja nozagto spēki atnest atpakaļ un par iztrūkumu, kas noēsts, naktī dzerot rumu, atlīdzināt ar pārtiku — rīsiem, mannu un cukuru. Tikai ļoti lūdza neizdot vainīgos!

Māte apspriedās ar tēvu un Loti. Kā izdarīt, lai kaza būtu dzīva un vilks paēdis? Beidzot nolēma hauptmanim ziņot, ka naktī pa kluso gaļa atnesta un nolikta priekšnamā. Ar tādu vienošanos sūtņi bija mierā.

Nepagāja ne desmit minūtes, un pa vienam sāka nākt vaininieki ar gaļas gabaliem padusē un risu vai cukura kulītēm azotē. Cits jau bija sapakojis sūtīšanai uz fāterlandi sievai, bet nu — neko darīt — jāatdod citam īpašniekam. Septiņu astoņu kilogramu gaļas gan trūka, taču tos dubultīgi atlīdzināja arcītiem produktiem.

Otrā rītā māte nogrieza pāris kilogramu no paša labākā šķiņķa un gāja uz muižu. Hauptmanis gan kuplajās ūsās pasmīnēja par izdomāto stāstu, tomēr palika apmierināts. Kāds nu prieks sākt izmeklēšanu pret saviem kareivjiem?

— Te jums, hauptmaņa kungs, mazs atzinības pierādījums par izlīdzēšanu mums, nabaga ģimenei, grūtā brīdī!

Priekšnieks dāvanu neparko negribēja pieņemt. Ar lielu lūgšanos māte iespieda, un arī tikai tad, kad pretī paņēma desmit markas.

Tā veprēns laimīgi atgriezās mājās, šoreiz nevis skurstenī, bet tieši miltu tinē aiz atslēgas. Izrādījās, ka hauptmanis ir liels godavīrs.

Tālie notikumi iespiedās arī Midziņu ciemā. Melsa, it kā boļševiki nošāvuši cara tētiņu ar visu ģimeni. Ļaudis bija sašutuši — viņš taču neko sliktu nebija darījis.

Vāciešiem ienākot, Nikolaja ģimenes ģimētnie tika noņemta no sienas. Jūlijs meklēja visās malās, kamēr beidzot atrada koridora galā aiz vecā skapja. Bēniņos notīrījis biezu putekļu kārtu un zirnekļu tīklus, viņš ielūkojās brašajā kroņprincī un viņa māsās. Vai tie nav zvēri — šie boļševiki? Kādēļ vajadzēja jaukus, skaisti apģērbtus bērnus nomaitāt? Jūlijam sakāpa asaras acīs un rūgts kamols kaklā.

Kādu nakti pazuda vācu robežsargi — kā pa Miķeļiem. Sāka kļīst baumas, ka Rīgā nodibinājusēs lielinieku valdība, arī Užavā organizējoties lielinieki. Kas viņi tādi un ko grib — neviens nezināja paskaidrot. Arī Lāču Jānis klusēja kā ūdeni mutē ieņēmis.

Pēkšņi Midziņu ciemā iejāja balto jātņieku nodaļa. Ārkārtīgi spožās uniformās, spožos zābakos. Komandieris visas krūtis bija nokāris ar akselbantēm un staiģāja kā pāvs. Viņi apmetās bodes telpās, apstaiģāja mājas, tāpat kā vācieši prasīdami sviekstu, olas, speķi. Un runāja arī vāciski. Izturējās miermīlīgi, nelaupīja un nevienu neaiztīka.

JŪLIJS DZIRNAVĀS

Palīdzējis tēvam ar ragaviņām aizvilkt uz dzirnavām pūru rudzu malt, Jūlijs ņēmās pa īstam iepazīties ar interesanto mašīnu. Gaidot savu kārtu, tēvs izrādīja, kā notiek miltu maļšana. Viss bija ģeniāli ierīkots. Labības maisus ar vēja palīdzību uzvelk augšā, tur graudus ieber tādā kā četrstūru konusā ar spraugu, caur kuru graudi pamazām birdinās uz virsējā akmens ar apaļu caurumu vidū. Zem tā griežas otrs tāds pats akmens. Abi diezgan prāvi un plakani kā ripas un iemontēti kastē. Milti pa koka zābaku birst uz pirmo stāvu, kur zābakam galā piekārts maiss. Melderis stāv, rokas pastāvīgi turot virs maisa, un caur viņa pirkstiem birst milti. Jūlijs nevarēja saprast, kāpēc melderis mūždien tur rokas zābakā. Izrādījās — lai sajustu, ka tieši tādi milti birst, kādi vajadzīgi. Tēvs

paskaidroja, ka akmeņi ir regulējami: jo lielāks atstatums starp abiem, jo milti rupjāki.

Troksnis dzirnavās ellīgs, sarunājoties jākļiedz ausī. Vecais melderis Ross viscauri noputējis miltiem, pat uzacis miltu pilnas. Arī jaunulis — viņa dēls — cauri balts.

Kad pienāca Ciemiņu kārta, tēva maišeli, aptītu ar ķēdi, automātiski uzrāva augšā. Jūlis, ko kājas nes, skrēja pa trepēm augšup saņemt maisu, citādi zobratī to uzvilks par augstu, līdz pat velvei. Tēvs maisu atsavināja no ķēdes, taču puika nepaspēja atlēkt sāņus. Smagā ķēde iesita pa galvu, un zēns nokrita nesamaņā. Par laimi, drīzi nāca pie samaņas, taču deniņi asiņoja. Tēvs šā tā pārsēja ar kakla lakatu un veda Jūliju pa trepēm lejā.

Neko darīt, zēnu nolēma vest pie bermontiešu feldšera. Bermontietis viņus saņēma laipni. Apprasījās, kā tas gadījies, un līdzcietīgi šūpoja galvu — ai, ai, ai. Rūpīgi izmazgājis brūci un apsmērējis jodu, kas neganti koda, notina visu galvu tā, ka tikai kreisā acs palika priekš skatīšanās. Tad Jūliju atlaida un piekodināja pēc divām dienām nākt atkal. Jūlijs painteresējās, cik jāmaksā, bet vācietis tikai smējās. Padomājis apvaicājās, vai mājās esot vistas. Saņēmis apstiprinošu atbildi, parādīja trīs pirkstus.

— *Drei Eier!*

Kad Jūlijs uz pārsiešanu gāja otrreiz, māte kurvītī ielika veselas desmit olas. Feldšeris bija ļoti priecīgs. Pārsiedams puikam galvu, runāja vienā runāšanā. Jūlijam promejot, iebāza kabatā veselu rulli marles un joda pudelīti un vēl piekodināja pasacīt mammai paldies par oļiņām.

SPIEGA TIESĀŠANA

Aprīļa sākumā sagriezās īsts putenis. Pa lielceļu kamanās brauca lielā kažokā ietīnies vīrs. Zirgs gāja soļos, un braucējs necentās to skubināt. Pie bodes braucēju aizturēja balto sargpostenis.

Vakarā izplatījās vēsts, ka aizturēts boļševiku spiegs un rīt no rīta to vedīšot nošaut. Ļaudis bija uztraukti. Baltie, kuri līdz šim pret iedzīvotājiem izturējās labvēlīgi, pēkšņi izrādījās zvēri. Ne par šo, ne par to vedīs cilvēku šaut! Sodīšana notikšot jūrmalā.

Ļaudis no saviem mitekļiem nemierīgi vēroja ceļu no Midziņu ciema uz jūrmalu. Lūk, to ved sešu zaldātu un virsnieka pavadībā! Satraukums sasniedza augstāko pakāpi, jo neviens neko tamlīdzīgu nebija redzējis. Ak tu Kungs Jēzu! Sievas paslēpa galvas zem spilveniem kā bargā pārkonlaikā vai cūku kaušanas reizē, lai nedzirdētu drausmīgo kļiedzienu. Tikai puīšļi tādos brīžos vienmēr klāt. Neskatoties uz vecāku brīdinājumiem, viņi skrēja uz pludmali, kurp aizvests notiesātais.

Bermontieši nostājās ierindā, pēc komandas pielādēja karabīnes. Notiesātajam lika skriet, bet viņš neskrēja, soļoja turp un atpakaļ. Zaldāti pacēla karabīnes, nomērķēja... Jūlijam sirds lēca no krūtīm laukā. Virsnieks komandēja "*eins, zwei, drei!*" Norībēja zalve, cilvēks nokrita. Zaldāti nolaida šautenes. Pēkšņi notiesātais

pielēca kājās un ņēmās skriet, cik jaudas, mezdams cilpas kā zaķis. Zaldātu rindās izcēlās sajukums.

— *Schießen, schießen!* — virsnieks kļiedza, pats izrāva revolveri un šāva uz bēgli.

Tas reizēm krita, atkal pielēca, skrēja, skrēja... Lodes krita gan pa labi, gan pa kreisi, gan priekšā, gan aizmugurē, bet neviena nesusniedza mērķi. Attālums palielinājās, bēglis uzrāpās krastā un nozuda mežā. Virsnieks lamājās, taču vienam nenāca prātā dzīties pakaļ. Baltie atgriezās ciemā.

Zēni aiz prieka lēkāja.

— Tam tik dota cūkas laime, — bilda Krišelis.

— Nekādas laimes, — strīdējās Jūlijs. — Viņš bija drošsirdīgs un izveicīgs, un bēgšanu izplānojis. Vai ievēroji, ka viņš nokrita, pirms fricis nobļāva "drei"?

Vēlāk kļuva zināms, ka viena lode tomēr trāpījuse labajā rokā. Tas tiešām bijis boļševiku izlūks.

BALTIE UN SARKANIE

Vēl nebija izzudis nakts melnums, kad ciemu iztraucēja savāds troksnis. Logu rūtis tinkšķēja, it kā pret tām bērtu zirņus. Ārā izskrējušie neko nesaprata: kas par klaudzieniem skan no baptistu baznīcas puses?

Jūlijs, skriedams gar krastu, no tiesas izbijās. Dažas lodes, kā bites dzinkstēdamas, lidoja pāri galvai un iekrita ūdenī. Viņš notupās aiz paugura, bīdamies skriet mājup. Ka neķer nomaldījūsēs lode! Kad šaušana uz brīdi apklusā, viņš veikli diedza uz istabu.

Tur no tēva saņēma brāzienu, ka tādā brīdī dauzās pa āru. Visi mājinieki gulēja uz grīdas, lai neķertu nejauša lode.

Pēc ilgākas pauzes noskanēja vairāki stipri bliķšķi, tā ka rūtis gandrīz izbira. Atskanēja aurošana un urrā saucieni. Tad viss nomierinājās. Liekas, karš bija beidzies. Lielinieki ieņēmuši dzirnavas un bodi — tātad baltgvardi iznīcināti.

Ļaudis izlīda no būdām kā kurmji no alām un domīgi skatījās apmākušajās debesīs. Puišēļi desoja uz bodi uzziņāt, kas tur noticis.

Bodes pagalmā drūzmējās blakus dzīvojošie muižas kalpi. Verandas durvis vīrinājās vienā engē, visi logi izdauzīti. Nemanīja ne karavīra — ne baltā, ne sarkanā. Kāds bārdzainis stāstīja, ka visu labi redzējis. Boļševiki apšaudījuši un ieņēmuši tukšas dzirnavas un tukšu bodi, jo baltgvardi naktī pārcēlušies uz trīs kilometrus attāļajām Rēdzu mājām. Laikam saoduši, ka pēc spiega bēgšanas lielinieki uzbruks.

Stāstītājs nebija beidzis, kad no turienes atskanēja bliķšķi.

— Laikam boļševiki atkal šturmē tukšu vietu, — kāds nosmējās. — Ir nu gan karotāji!

— Puikas vien ir, — bārdzainis piebilda.

Šoreiz tukšu māju boļševiki sturmējuši nebija. Baltgvardi gulēja kā ausaiņi līdz pat pirmajiem šāvieniem. Māja jau aplenkta no trim pusēm, tiem patiesībā vairs nebija, kur sprukt. Taču arī šoreiz boļševiki pielaida lielu kļūdu, jo neiebruka

klusām; tad baltos nokniebtu tieši gultās. Izdzirduši apšaudi, baltgvardi pusapgērbušies metās savos ātrajos zirgos. Aiz smilkšu uzkalna noslēpušies sarkanarmieši nepaspēja izšaut pat reizi, kad bēglī pazuda ceļa līkumā. Zirgu astes vien nolandīja.

Tikai viens baltgwards, samiegoties vai citādi sajaucis virzienu, drāzās pretējā virzienā un saķēra lodi. Pa slapja sniega un ūdens pilnu grāvi viņš aizrāpoja līdz upītei, ar lielu piepūli pa laipu aizlīda līdz vecajam gaterim. Tur sarkanie, sekodami pa asins pēdām, to atrada, paslēpušos zem gultas. Pēc īsas pratināšanas izveda purvā un nobeidza. Par baltgvarda slēpšanu gribēja izrēķināties arī ar vecākiem, būdas saimniekiem, tomēr iežēlojās, jo bēglis bijis apbruņots. Vecie tika cauri ar izbailēm.

Veselu nedēļu puikas klaiņāja pa kauju vietām, uzlasīja izšautās un pilnās patronas. Kā par brīnumu, viņi atrada simtiem pilnu patronu. Cik lielinieki izšķērdīgi bija rīkojušies ar munīciju! Puikām tāda manta lieti noderēja, it sevišķi pulveris — paštaisītiem revolveriem un šautenēm. Nelīdzēja ne vecāku brīdinājumi, ne sodi. Puikas šaudījās uz nebēdu, līdz Dambju Arvīds ievainoja sev plecu. Zēnu vajadzēja nogādāt Ventspils slimnīcā.

Sarkanarmieši — ap 200 zeņķu — apmetās bodes telpās, kur iepriekš bija mitinājušies baltgvardi. Otrā dienā ciemu aplidoja vēsts, ka apcietināts jaunais melderis. It kā par to, ka viņš ar zagtiem miltiem barojis savas cūkas. Tas sacēla lielu uztraukumu. Vīri sapulcējās un nosprieda, ka vajadzētu ko darīt melderā labad. Katrs, kas kaut reizi bijis dzirnavās, sapratīs, ka cūku barošanai pietiktu ar miltu putekļiem vien, kurus var saslaucīt puskuli ik dienu. Dzirnavās bija izlikts cenrādis par maīšanu. Ja trūka naudas maksai, maksāja ar miltiem vai graudiem. Melderis neatteicās malt arī uz parāda. Citādi nevarēja būt: naidnieks vai nelabvēlis viņu apmelojis! Baumoja, ka jau piespriests nāvessods!

Īsā kara padomē zvejnieki nosprieda, ka jāiet aprunāties pie lielinieku komandiera. Salasījās gandrīz visi, kā par brīnumu, arī Jūlija tēvs, ko Jūlis skaitīja par trusi. Atnāca arī sievas. Delegāciju noslēdza puikas. Barvedis neapšaubāmi bija Lielais Kārklis. Tas tik vīrs! Divmetrīgs augums, pleci kā dzirnakmeņi, plaukstas kā pieckilogramu akmens butes! Kuplā bārzda, kur mirdzēja rets dzīpars, piešķīra īsta senlatviešu virsaiša izskatu. Mēloja, ka viņš jaunībā laidaraugšā uznesis žīdeļa — teļu kupča — zirgu. Paceļamais tilts bijis izpuvis, un žīdiņš nevarējis lopiņu novest zemē. Nu vajadzējis Kārklam samaksāt stopu spirta, lai tik nones zirgeli lejā. Kārklis līdis vēlreiz zirgam zem vēdera, priekšējās saņēmis vienā rokā, pakāļkājas — otrā un kā aunu stiepis atpakaļ.

Procesija nonāca bodes pagalmā, pie verandas durvīm stāvēja sargs ar šauteni. Ieraudzījis tik lielu baru, nezināja, ko iesākt. Vienu brīdi pat grasījās šaut gaisā.

— Ko jūs, biedri, vēlaties?

Vīri saskatījās — biedri, kam tas domāts, vai viņš kādu pazīst? Kārklis palūkojās apkārt — kurš tiek uzrunāts? Drīzi apķērās: pie lieliniekiem pieņemts saukties par biedriem.

— Mēs vēlamies runāt ar jūsu komandieri.

— Kādā lietā? — puisis prašņāja tālāk.

— To mēs pateiksim viņam pašam, — kategoriski atbildēja Kārklis.

Tur jau tas nāca, acis berzēdams, ļaužu kņada laikam uzmodinājuse no pēc-pusdienas snaudas. Durvīs parādījās vēl citi stāvi. Komandieris atšķīrās ar apnēsātu ādas frenci un revolveri pie sāna. Formas tērpa nebija nevienam, lielāko tiesu gērbusies apnēsātās drēbēs. Tūlīt varēja redzēt, ka tie nu nevarēja būt nekādi īstie lielinieki, tepat salasījušie no Simalas un Užavas būdniekiem un melnstrādniekiem. Pārsvarā pusaudži, arī pats komandieris savos gados nav ticis tāļu no divdesmit.

— Vai jūs esat komandieris? — Kārklis griezās pie jaunekļa ādas jakā.

— Es pats! Ko jūs vēlaties?

— Mēs vēlamies, lai tu nekavējoties atsvabini melderi, — katru vārdu uzsvērdams, noskaldīja Kārklis.

Komandieris mīrājās no vienas kājas uz otru, jautājoši skatījās savos biedros, tad nokāsējās un nedroši iesāka.

— Baidos, ka tas nav iespējams. Viņš apsūdzēts par darbaļaužu krāpšanu un par sadarbību gan ar vāciešiem, gan ar baltgvardiem.

Laukumā iestājās drausmīgs klusums. Kārklis spēra pāris soļu tuvāk un mierīgā, stingrā balsī drīzāk pavēlēja, nevis jautāja.

— Parādiet izmeklēšanas protokolus un liecinieku liecības.

Komandieris brīdi apmuls, tad sadūšojās un izgriezta krūtis.

— Jums, pilsoni, nekādus protokolus neuzrādīšu. Kara tribunāls pasludinājis spriedumu, un vainīgais tiks sodīts.

Kārklam tas iedzēla kā bites dzelons.

— Šmurgulī, — tas iesaucās un pacēla pusmucas vākam līdzīgo lielo plaukstu. — Vai tu pazīsti šito?

Un lēnām kāpa pa verandas kāpnēm augšup. Arī citi vīri sasparojās un spiedās līdzī, bet puikas aizmugurē sauca: šmurgulī, šmurgulī! Komandieris apjuka, ķērās pie revolvera, taču laikam saprata, ka pret tādu baru neko nepanāks.

— Izlaidiet melderi! — Kārklis kļiedza.

— Labi, atsvabināšu, tikai nomieriniet ļaudis!

Kārklis pamāja, un pūlis aplkusa.

— Viens noteikumiem — parakstiet galvojumu!

— To varam! — vīri apsolīja.

Uz ātru roku tika sastādīts teksts, ko vairāki tuvumā stāvošie parakstīja. Melderis, kurš vienā naktī nosirmojis, tika atsvabināts.

Neilgi pēc šā notikuma lielinieki pazuda un vairs neatgriezās. Klusais zvejnieku ciems atkal palika bez valdības līdz tam laikam, kad no skaidrām debesīm izšķīlās zibens — tika nodibināta latviešu pagaidu valdība. Vēlāk ieradās latviešu robežsargi. Zvejnieki atkal mierīgi varēja sākt art savu zaļo tīrumu.

SĒRGAS

Zināma lieta — karš vienmēr sevim līdzī nes badu, bet bads — sērgas. Kā vilnis pāri nesās Spānijas gripa, daudzus noguldot uz gultas, daži necēlās vispār vairs.

Arī Ciemiņu ģimeni nolika gar zemi. Slimoja visi — tēvs, vecmāte, māsas un pēdīgi arī māte, kura kādu dienu necēlās sivenu apkopt un brokastu gatavot. Vienīgi trīspadsmitgadīgais Jūlijs puslīdz palika uz kājām, kaut jutās slikti: kaulus lauza drudzis, un traki sāpēja galva. Zēns nolēma pretoties gripai. Kādā brošūrā viņš tika lasījis, ka slimības var atvairīt ar pašhipnozi. Tādēļ visu laiku pats sev iegalvoja, ka nav saslimis, ka galva sāp tikai no nevēdinātā gaisa istabā. Viņš cēlās, apkopa sivenu, uzvārīja kafiju, lai paēdinātu slimos. Tad ņēma spaineli un devās uz trīs kilometru attāļajām Rēdzu mājām pēc izmalta piena. Par vājpienu māte nepalika parādā Rēdzienei: vērpa priekš viņas, bieži aiznesa svaigas vai kūpinātas reņģes.

Atpakaļceļā Jūlijs tikko vilka kājas. Ko lai dara! Visi taču nevar likties gultā, kaut vilktin velk turp. Viņš nomizoja kartupeļus un uzlika vārīt zupu. Tinē sameklēja drusku putraimu, iebēra katlā arī tos. Kad zupa gatava, pielēja vājpienu. Zupa, pēc Jūlija domām, iznāca uz goda. Žēl, ka nebija ēdāju. Slimie gan paslavēja maltīti, taču ar lielām mokām norija pāris karošu. Arī pašam vārītājam trūka apetītes, tomēr viņš piespieda sevi izstrēbt veselu telēķi, gabalu maizes un sīpolu piekožot.

Tā Jūlijs trīs dienas novazājās kā pusvārīts kartupelis un, sev par lielu prieku, gripu bija pārvarējis. Drīzi arī māte cēlās un uzsāka saimnieces gaitas, kaut tikko kājas vilka. Viņas jau tā tievais viduklis kļuvis vēl tievāks, ap acīm — tumši riņķi. Māte vienmēr labākos kumosīņus atdeva gan tēvam, kurš bija galvenais pelnītājs, gan bērniem. Pati iztika ar mazumiņu.

Gripa vēl pa istam nebija beigusies, kad parādījās bakas un vēdertīfs jeb, kā ļaudis dēvēja, kolera. Pirmās saslima jaunākās māsas, pēc tam — Jūlijs. Sevišķi stipri bakas ķēra Alvīni. Jūlijam klājās vieglāk, tas slimību pārcieta, tā sakot, staigājot. Augsta temperatūra cēlās tikai pirmās trīs dienas. Kad sāka uzņemties pūtes, puisēlis ņēma adatu, dūra pušu un spieda strutas ārā. Pēc kāda laika bakas atkal strutu pilnas, tad Jūlijs atkal ķērās pie pašoperēšanas.

Satraucošas ziņas pienāca no kaimiņiem — saslimis Kraftu Andrejs, guļviens pats mājās. Viņa māte mazāko zēnu aizveduse uz Venzavu pie savas mātes, lai to paglābtu no slimības. Veselie baidījās tur spert kāju, un četrpadsmitgadīgais Andrejs gulēja neapkopts.

Jūlijs nolēma slimnieku apraudzīt, kaut pats vēl nejutās vesels. Andreju bakas bija smagi ķērušas. Viņš gulēja kā mironis, pat pagriezties nespēja. Trīsreiz dienā Jūlijs apmeklēja slimnieku, palīdzēja sēsties uz spaiņa, apgriezta uz otriem sāniem, padzirdīja ar paša atnesto vājpienu, ar karoti lejojot mutē. Pēc dažām dienām Andrejam kļuva vieglāk, daudz maz varēja pats sevi apkopt.

Pa to laiku pavisam ļauni kļuva Alvīnei, pēdējās pāris dienas neko neņēma mutē. Un kādu vakaru viņa nomira — tā visi domāja. Māte aplāja meitiņu ar baltu

palagu. Visi sapulcējās, lai noskaitītu pātarus. No rīta tēvs devās aizgājušajai pasūtīt mūža gultu.

Apdarījuse rīta soli, māte noņēma palagu, lai vēlreiz palūkotos mirušā bērna sejā. Pēkšņi meitene pakustināja lūpas, it kā centās pavērt acis. Māte pieliekusēs klusi jautāja:

— Meitiņ, vai tu man gribi ko sacīt?

Un izdzirda klusu čukstu.

— Ak Dievs augstais! — māte iekliegdamās izskrēja priekšistabā. — Alvīne dzīva!

Steigšus paķērusē krūzīti ar siltu mētru tēju, viņa skrēja pie slimnieces, aiz viņas — pārējie. Tā Alvīne atdzīvojās. Vēlāk prasīja ēst, un māte baroja ar mannas biežputru.

Meitene atlaba pamazām. Visu ķermeni klāja vātis, bet zem vātim — utes. Ak, šausmas! No galvas nogāja visi mati, viena acs kļuva akla. Vēlāk mati atauga, bet acs vairs nerādīja.

JŪRA PRASA UPURUS

Sūrs ir zvejnieku, vispār mazo cilvēku, liktenis. Teiksim, tie paši Krafti; tēvs gēma galu vilņos. Jūra ir maizes devēja, bet prasa arī upurus. Krafts un viņa biedri gāja bojā savas vainas dēļ vai, pareizāk sakot, alkohola dēļ.

Tas notika īsi pirms kara. Bija vasara, zvejnieki izbrauca uz Užavas jūru mencu zvejā, arī Jūlija tēvs. No rīta neviens mājās nepārradās. Visiem skaidrs, ka gadījušies labi lomi, tāpēc vīri aizzēģelējuši pa taisno uz Ventspili, kur izdevīgāki zivis pārdot. Tagad jāgaida pēcpusdiena. Kā parasti tādās reizēs, bērniem lika dežurēt krastā un ziņot, tiklīdz saredzamas buras. Puišēļi sēdēja jūrmalā, spēlēja kārtis — uz naglām vai sērkokciņiem — un pastāvīgi meta acis uz Venzavas raga pusi.

Pūta jautrs ziemeļis. Vilņi nebija ieskrējušies, tāpēc tiem trūka liela spēka. Tos vispār nevarēja par vilņiem saukt, tie tikai tādi vilniši kā mazi ielas šuneļi, kuri rej, taču tuvāki skriet baidās. Lūk, parādās divas buras kā divi balti kāpostu taureņi! Zēni dziedza ziņot mātēm. Pēc brīža krastā sapulcējās sievas ar maziem bērniem rokās un ļaudis, kuriem nemaz nebija, ko gaidīt. Vilka labs ceļavējš, pēc pusstundas laivām vajadzēja būt klāt. Kas tad tas! Viena bura pēkšņi pazuda! Pēc brīža arī otra! Attālums par lielu, lai saskatītu laivas. Gaidītāju sirdis iezagās nemiers. Kas varēja notikt?

Lūk, viena bura paceļas, bet otra — ne! Nu jau pludmalē saskrēja daudz ļaužu, tie strīdējās, kam pieder vienīgā redzamā bura. Beidzot laiva, sasvēruses uz vieniem sāniem, vīrs vilņa muguras gareniski ietricās krastā. Pirmais izkāpa Jūlija tēvs, Maurs — Ciemiņu kaimiņš — no laivas pasniedza lupatdeķa vīstokli, ko tēvs uzmanīgi nesa krastā. Visi sastinga šausmās. Segā ietīts četrpadsmitgadīgais Kraftu Andrejs, bet viņa tēvs ar pārinieku bija gājuši bojā.

Lūk, ko stāstīja aculiecinieki. Pēc izdevīgas lomu pārdošanas visi, kā parasti, iegājuši traktierī pabrokastot, sapirkuši cienastu mājiniekiem, sasēdušies laivās

un laidušies uz mājām. Vecais Krafts, kas sēdējis pie stūres, piecēlies paņemt pudeli, jo iegribējis vēl ieraut kādu malku. Maza neuzmanība — laiva apkārt, un braucēji jūrā. Tūlīt piesteigusies Ciemiņa laiva. Zēnam bija laimējis uzrāpties uz ķīļa, jo pratis peldēt, bet abi zvejnieki — pazuduši. Izbaiļa agonijā zēns ieķēries ar nagiem koka ķīlī tā, ka ar mokām izdevies pirkstus atsvabināt. Neticami, bet fakts — vecāko gadagājumu zvejnieki gandrīz neviens neprata peldēt! Pie jūras dzīvodami, reti tajā mazgājās, nemaz nerunājot par peldēšanu. Cita lieta — Jūlija paaudze, tā cauru diēnu dzīvojas pa jūru, puikas nira un peldēja kā zivis.

Abus noslīkušos jūra atdeva pēc pusgada.

Slīkšana lielākoties notika rudenos, kad uznāca nejaušas un lielas vētras. Par pašu jūru bīstamāka ir piekraste. Sēkļos viņi augstu ceļas un plīst ar lielu spēku, laivu kā niecīgu skaidiņu parauj apakš viņa, apgāž un braucējus ierauj dzelmē. Rodas jautājums: kāpēc zvejnieki neņēma līdzī glābšanas riņķus vai vestes, kas nopērkamas pilsētā? Arī pats tādu var pagatavot no pludiņiem. Zēni nereti tādējādi mācījās peldēt. Kāpēc? Vienkārši nebija pieņemts. Ja kāds to darītu, pārējie viņu uzskatītu par zaķpastalu, āzētu un izsmietu. Cik daudzreiz vīri izglābtos no bojāejas!

Jūlijam uz visu mūžu atmiņā iespiedās kāds slīkšanas gadījums, ko skatīja pats savām acīm. Bija rudens svētdiena, pūta stiprs vējš, jūra gāza uz krastu lielus viņu kalnus. Ciemiņi bija ielūgti pie Kraftiem uz jaunākā dēla kristībām. Jūlijs aizgāja mātei un tēvam līdzī. Emīlijai vajadzēja palikt mājās pie mazās Vilhelmīnes, kas vēl gulēja šūpulī. Protams, Emīlijai tas nepatika; pārējie priecājās par kristībām, bet viņai jāpaliek pie brēkuļa. Krūtīs auga rūgtuma kamols, līdz sasniedza maksimumu lielumu un sprāga. Pinkšķēja mazulīte šūpulī, un pinkšķēja auklētāja, piespiedusēs pie loga rūts, un starp raudām pametot acis uz jūru. Pēkšņi viņa pārstāja elstot, izslaucīja acis un vērīgi raudzījās pāri kāpām uz bargi mutuļojošo jūru. Tur peldēja laiva! Kungs un Dievs, laivā cilvēki!

Pa to laiku svinības pie Kraftiem bija sasniegušas kulmināciju. Cik glāžu jau tukšots uz jaunās atvases veselību! Kāds iesāka dziedāt.

— Pie alus galdiem sēdēja daudz jūras braucēju...

Durvis atsprāga, istabā ar joni iedrāzās Emīlija ar brēcošu vīstokli rokās un iekliedzās!

— Laiva jūrā! Slīkst!

Vīri pa kaklu pa galvu metās uz krastmalu. Jā, laiva ar trim braucējiem tuvojās otrajam sēklim, tie māja ar roku, acīmredzot saucot pēc palīdzības. Zvejniekiem dzērums bija kā ar roku noņemts, viņi ķēra striķus. Saskrēja viss ciems. Bet ko var palīdzēt? Pagaidām neko! Laiva bija laimīgi tikuse pāri otrajam sēklim un tuvojās pēdējam, bīstamākajam sliexnim. Cilvēki laivā sēdēja kā sastinguši, laikam nebija airu. Ik pa brīdim laiva un braucēji pazuda zem viņu krēpēm, ne par pēdu netuvojoties krastam. Straume to ātri nesa arvien tālāk no valguma. Vīri malā sauca, deva visādus padomus. Pēkšņi viens no braucējiem metās ūdenī un peldēja uz krastu, taču, izdzirdis jūrā ierautas sievietes kļiedzienus, griezās atpakaļ un, cīnoties ar viņiem, steidzās palīgā. Abi, parauti zem viņa, pazuda. Laivā

bija palicis vairs tikai viens cilvēks, kā nedzīvs sēdēja līdz krūtīm ūdenī, laikam zaudējis saprašanu. Jaunākais un stiprākais malā stāvētājs apsēja sev ap vidukli virvi un brida jūrā, malā palikušie turēja virves otru galu. Vairākkārt parauts zem ūdens, glābējs beidzot sasniedza laivas priekšgalu un piesēja virvi. Nu laivu izvilka krastā. Noslīkušo zēnu iznesa nedzīvu, bet sievieti, viņa māti, tik pēc laba laika izskaloja pretim Venzavas mežam. Izglābtais zvejnieks bija noncis un bez valodas, nesaprotoši raudzījās visapkārt. Tikai pēc dažām dienām viņš sāka nesakarīgi runāt, caurām dienām staigāja gar krastu un raudzījās jūrā. Izrādījās, ka viņi esot liepājnieki. Izbraukuši uz zveju, bet naktī sacēlusēs vētra un iedzinuse laivu dziļi jūrā. Aptrūcis pārtikas un dzeramā ūdens, ēduši jēlas zivis un dzēruši sāļo jūras ūdeni.

Ja mugurā būtu glābšanas vestes, tad viņi dzīvi nokļūtu krastā!

MĒRNIĒKU LAIKI

Prieka vēsts pāršalca sašķiebtās zvejnieku būdiņās — muižas zemi dališot jaunsaimniecībās. Bijušie muižas kalpi varot pieprasīt zemi, katrs saņemšot 18 pūrvietu. Arī zvejniekiem došot tā saukto amatnieka gabalu — 3 pūrvietas.

Skeptiķi gan šaubījās: solījums makā nekrīt! Bet Lielais Kārklis tādiem aizbāza muti ar avīzi, kur melns uz balta viss nodrukāts, aprakstīts plaši jo plaši. Muižniekiem tiek atsavināta visa zeme, tā izdalāma zemniekiem un amatniekiem. Lāčplēšiem* un atrbrīvošanas cīņu dalībniekiem priekšroka uz muižu centriem un labākajiem gabaliem. Jūlijam to nācās lasīt priekšā vai cik reižu.

Drīzi mērnieku laiki bija klāt. Viens pavecāks priekšnieks un divi jauni palīgi — tieši kā brāļu Kaudziņu "Mērnieku laikos". Vai tika nesti arī kukuļi, nebija zināms. Valodoja kaudži. Dažs labāko gabalu dabūjis nelikumīgi — bez lozēšanas. Ej nu sazini! Veca patiesība, ka cilvēkiem skauž.

Kad mērnieki muižas zemi bija samērijuši uz papīra, sāka mērit laukus. Strādniekus nācās dot pašiem zemes tīkotājiem — kupicu rakšanai. Viņi labprāt to darīja.

Zvejniekiem iemērija piejūras joslā, tikai daži gabali iznāca aiz lielceļa. Zeme šeit nebija slikta, smilksmāla zeme. Prieki, protams, lieli. Nu zvejnieku būdiņās biežāk iespīdēs saule.

Priekus pavada bēdas, tā arī šoreiz. 3 pūrvietas nav vis sakņu dārzs, tās ar lāpstu neuzraksi. Vajadzīgs zirgs. Pat, ja kāds spētu to nopirkt, tad priekš 3 pūrvietām neatmaksājas. Turklāt — ar ko zirgu barosi? Pļavas gan iemēritas — katram pa 5 pūrvietām, tur tikko var izmitināt pāris aitu un gosniņu, ja kaut kādā ceļā to izdodas iegādāties. Ciemā bija tikai divi zirgi. Viens — Lielajam Kārklam, kas zirgu bija dabūjis pūrā. Otrs zirgs — Sesku skroderim, ja vien to varēja saukt par zirgu. Rītos kleperi nācās celt uz kājām, jo saviem spēkiem viņš vairs nespēja, arī zobi nekam nederēja. Sen laiks viņu vest uz māla bedrēm un nošaut, lai tiktu āda postalām.

* Lāčplēša ordeņa kavalieri.

Apkārtējie saimnieki priecājās — viņi palīdzēs zvejniekiem ar zirgiem, savukārt zvejnieki atstrādās. Pat normu jau noteica: par vienu zirga dienu divas vīra dienas un četras sievas dienas. Zvejnieku darbaspēku izmantos galvenokārt siena, rudzu, āboliņa pļaujā. Tādiem darbiem kā labības kulšana, linu mīstīšana, mēslu vešana rikoja talkas un atkal algoja zvejnieku puīšus. Šoreiz par izēšanos, izdzeršanos un izdancošanos.

Labi, ja kādu cienastu no mielasta iedeva aiznest bērniem. Nu lielākie puikas jau arī tur slaistījās, sevišķi pie labības kulšanas. Saimniekiem gan mazs labums no tādiem, kas vairāk tikai vārtījās un grūstījās pa salmu grēdām, toties ribas piestampāja līdz atraugām. Talkās nekas netika žēlots. Brūvēja alu, cepa un vārīja. Kulmašīna dūca no agra rīta līdz tumsai. Pēc talkas sākās balle, kas nereti ievilkās pāris dienu. Pēc tam kulmašīnu aizveda uz nākamā saimnieka šķūni, un visi talcinieki nu drāzās turp.

Vienīgi, ja iekrita zvejas laiks — tas nozīmē, neplosījās vētra —, zvejnieku puīšus nevarēja aizvilināt nekādi gardumi. Jūra ir tīrums, kas jāar tad, kad tas ļaujas.

Mūsu ciemā zemi pieprasīja visi, izņemot Lāču Jāni, kas neticēja, ka tāda Latvija ilgi pastāvēs.

— Ne mums ir ogles, nedz dzelzs rūda, nedz nafta, nemaz nerunājot par zeltu un citiem dārgmetāliem. Mūsu meži aizies par kara parādiem Amerikai, par nekam nederīgām lāpstām un sapujušām silķēm. Uz ko gan var balstīties valsts ekonomika?

Zvejnieki nebija tik gudri, lai ar viņu strīdētos. To darīja vienīgi Lielais Kārklis, kas daudzmaz saprata lielo politiku, jo visu laiku abonēja avīzes. Viņš Lāci sauca par boļševiku, kurš Latviju grib atdot boļševikiem. Kas tie tādi boļševiki — neviens pa īstam nezināja. Mazā vietējo pakaļskrējēju saujiņa jau nebija nekādi boļševiki.

MĪNAS

Liekas, tām nekad nebūs gala. Sevišķi pēc vētras šur un tur kādu izskaloja malā. Naktī bieži plīsa logu rūtis, kad tās, uz sēkļa izskalotas, sprāga. Daudzos gadījumos mīnas iepinās tīklos. Un daudzos gadījumos tās nesa nāvi piekrastes ļaudīm. Suitos kāda mīna iznīcināja piecus bērnus, kuri bez vecāku uzraudzības spēlējušies pludmalē un, ieraudzījuši mīnu, sākuši apmētāt ar akmeņiem. Gājis valā sprādziens, un no bērniem salasījuši tikai kurvīti pārpalikumu, ko apglabāt kopējā kapiņā. Užavas zvejniekiem mīna iepinusēs tīklos, atsvabinot tā piesitusēs laivas malai un eksplodējuse, iznīcinot laivu ar visiem zvejniekiem. Suitos kāds durns zemnieks mīnai priekšā piejūdzis zirgu, lai aizvilktu mājup un izmantotu saimniecības vajadzībām. Protams, gan no vīra, gan no zirga, gan no mīnas pāri palika tikai lauskas.

Jūlijam šie gadījumi bija zināmi, kad Mauru Frīdis uzaicināja piedalīties mīnu izlādēšanā jeb, kā pats izteicās, tās padarīt nekaitīgas.

Viņi gāja trijātā, trešais — Vinkleru Dāvja Fricis. Jūlis no visiem bija jaunākais. Mauru Frīdis šinī lietā bija pieredzējis, viņa kontā skaitījās divas izlādētas mīnas.

No tām puika ieguva dzeltenu pulveri, ko sievieši lietoja drānu krāsošanai, ar to arī varēja indēt prūsakus un žurkas. Tomēr pats vērtīgākais ieguvums likās tērauda trose, ar ko mīnu piesien enkuram. Ne visas minas bija ar trosēm, dažas notrūkušas pie pašas spoles. Trose ļoti noderēja, velkot laivas krastā. Zēniem visvairāk interesēja krāsaini vadiņi, ko Frīdis šoreiz apsolīja abiem biedriem. Šī mīna bija ar trosi un detonatoru.

Kad puīseli nonāca pie sēkļa, kur mīna izskalota, Jūlijam drosme saskrēja papēžos. Kā nekā daudzie nelaimes gadījumi runāja paši par sevi! Frīdis ar Frici pamanīja, ka draugs grasās griezties atpakaļ, un ņēma to uz zoba.

— Ak, rausties gan! Nedomāju, ka esi tāds zaķpastala, — nosmēja Frīdis.

— Lai iet, — izmeta Fricis, — ar meiteniem spēlēt rīčuraču.

Tas iedzēla tik dziļi, ka Jūlijs bija gatavs uz visu. Vienīgi lika draugiem apsolīt, ka neviens neuzzinās par viņa piedalīšanos.

— Neesam taču nekādi bābieši, lai par tādām lietām pļurkstētu, — apsolīja Frīdis.

Patiesībā Frīdis visu paveica pats, abiem pārējiem bija asistentu lomas. Kad izvilkta detonatoru, saspīlējums uzreiz izgaisa, zēni jautri smējās. Mīnas sirds tika izņemta, nu tā nekaitīga. Piecus mīnas ragus neizdevās atskrūvēt, jo trūka piemērotas atslēgas. Paņēmuši katrs sev vairākus pulvera gabalus, kas izskatījās pēc veļas ziepēm, un vadiņus, viņi tos noslēpa mežā, lai pēc dažām dienām nāktu pakaļ. Bet... Jūlijs slēptuvē vairs neko neatrada. Laikam biedri bija nozaguši.

Kad ciemā apmetās latviešu kareivji, viņi aizliedza tuvoties mīnām. Par katru atrastu mīnu lika ziņot. Tad kareivji, stāvot aizsegā, šāva, līdz mīna eksplodēja. Zēni krietni izsmējās par kareivju nedrosmi.

BAPTISTI

Kamēr ciemā uzturējās vācieši, viņu darbība it kā apsīka. Baznīcu dzīvī iestājās klusums. Taču tiklīdz nomaļais nostūris palika bez laicīgās varas, baptisti sāka rosīties ar varenu spēku. Sabrauca dažādi brāļi un māsas, lai ļaudīm sludinātu to priecās mācību:

— Atgriezies, grēciniek, tā tiesas diena ir pavisam tuvu!

Baptistu mācītājs bija saimnieks Tomdēls — garš, sirmām ūdra ūsām. Sapulces vadīja Jansonu Līze, viņa viena audzināja dēlu Arnoldu, jo vīrs Dāvis krita karā. Bija ļoti strādīga, kopā ar vīriem brauca jūrā zvejojot. Ne no šā, ne no tā pēkšņji kļuva apskaidrota un lūgšanu vakaros sarunājās ar gariem.

Kādu dienu starp Dāvja Fričeli un Jūliju notika šāda saruna.

Fričelis: — Kā tu domā, pa kuriem gars ielaižas, lai sarunātos ar Līzi?

Jūlijs: — Logi un durvis ir vaļā vai cieti?

Fričelis: — Protams, cieti!

Jūlijs: — Skaidrs — pa skursteni! Vai esi dzirdējis, ka Līze sauc mājas garu?

Fričelis: — Jā gan, vairākas reizes.

Jūlijs: — Bet kādā valodā?

Fričelis: — Velns viņu zina! Viņa vārtās pa grīdu un kaut ko buldurē. Pārējās sit galvu pret grīdu, sten un kunkst, un vienā gabalā sauc — ak Kungs, ak Kungs!

Jūlijs: — Bet gars?

Fričelis: — Gars nesaka ne "a", ne "b".

Abi ieprīmā pārdomās.

Jūlijs: — Tas ir šausmīgi! Droši vien ļauns gars tik bezsirdīgi moka sievietes!

Fričelis: — Laikam gan!

Atkal iestājās mokošs klusums. Fričelis, atvilcis elpu un satvēris Jūliju pie rokas, čukstēja ausī:

— Ja nu mēs pamēģinātu to noķert, a?

— Noķert garu?

— Jā, — apstiprināja Fričelis. — Esmu izdomājis plānu, un tu man palīdzēsi. Klausies! Skursteņgalā piesiesim plekstu tīkla kuli, galu cieši nosiesim. Tev, stāvot aiz loga, jāklausa, kad ieradīsies gars, un jādod man zīme. Es mudīgi līdīšu uz jumta. Kad es iesvilpšos, tev ar milnu jādausa pa slēģiem — gars izbīsies, metīsies prom pa skursteni un būs tīklā iekšā.

— Bet ja nu tas ir pats Belcebulš? — Jūlis šaubījās.

— Lai! Tīkls izturēs, un mēs garu krietni nomizosim. Tad nekad vairs nenāks mocīt sievietes!

Jūlijs pārdomāja. Pasākums likās riskants, taču atteikt negribējās; vēl nosauks viņu par zaķpastalu vai trusi. Toties, ja viss izdotos, kā iecerējis Fričelis, kas tas būtu par triumfu. Noķert pašu Belcebulu! Un Jūlijs sita sauji. Norunāts!

Pirmām kārtām viņi mežā nogrieza lokanas, taču nelūztošas kadiķa bozes, rokā turamo galu apdrāža gludenu, bet rezgali atstāja zarainu. Pārbaudīja, vai kule nav caura, un nolika pa ķērienam.

Pienāca vakars, Dāvja būdā sāka pūlcēties dievlūdžējas. Logus no ārpuses aizslēgoja, tomēr caur dēļu šķirbām bija labi redzams, ka mazas petrolejas lampiņas gaismā sievietes novietojās ap galdu. Sapulci atklāja Apgarotā Līze. Sievietes nodziedāja dziesmu un metās ceļos. Fričelis rāpās savā postenī uz jumta, neaizmirsis piekodināt, lai vēlāk steidz palīgā. Nevar zināt, cik gars stiprs!

Nepagāja ne desmit minūtes, un gars bija klāt — Līze pārgrieztā balsī kaut ko gvelza, sitot pieri pret grīdu un plēšot matus. Arī pārējās locījās un kunkstēja:

— Ak Kungs, ak Kungs!

Tā tad gars ir klāt! Jūlijs atlēca no loga un deva Fričelim zīmi. Spīdēja mēness, un viņš bija skaidri saskatāms — rīkojās ar tīklu kā īsts tīģeru mednieks, uzmauca tīklu skurstenim un vēl piesēja ar pamatīgu striķi. Nu Jūlis no visa spēka ar kadiķa bozi trīs reizes zvēla pa slēģiem. Būda nodrebēja līdz pamatiem, stikli notinkšķēja, un visa rūts izbira. Šķembas ar troksni krita istabā. Pasaules gals nu klāt! Atskanēja šausmīgs, daudzbalssīgs kliedziens pēc Tā Kunga palīdzības. Jūlim nebija laika klausīties, kas iekšā notika tālāk, viņš apskrēja mājai apkārt un pa trepēm veikli metās uz jumta. Draugs tupēja pie skursteņa ne dzīvs, ne miris.

— Nu kur ir?! — Jūlijs pacēla milnu.

Fričelis noplātīja rokas. Tīkls bija tukšs! Zēni domīgi nokāpa no jumta. Būdā

valdīja mēms klusums, pēc labas pusstundas dievlūdžējas sadūšojās un sāka posties mājup. No tās reizes Apgarotās Līzes sakari ar gariem uz laiku pārtrūka.

Svētdienās Apgarotās Līzes būdā pats mācītājs Tomdēls vadīja svētdienas skolu bērniem. Citu reizi aiz gara laika ieradās arī Jūlijs un Jēkabkrišelis. Tika dziedātas dziesmiņas ar jauku melodiju un stāstīti notikumi no Kristus dzīves. Beigās katrs saņēma lapiņu ar brīnumjauku stāstiņu no Kristus brīnumu pilnās dzīves.

Tomdēls apgalvoja, ka Bībelē varot atrast visu patiesību un atbildes uz visiem jautājumiem, tāpēc Jūlijs sāka lasīt Jauno Derību. Taču, jo vairāk lasīja, jo lielākas neskaidrības tirdīja mazo galvu. Ticis galā ar Jauno Derību, puika ķērās pie vecāsmātes biežās Bībeles. Mīļais Dievs, kā tik tur nebija! Kari, slepkavības, izvirtība, un viss ar Dieva ziņu! Viņš pats sūtīja vienu tautu pret otru, lai viena otru aplaupa, iznīcina, paverdzina. Kur gan paliek viņa žēlastība? Jūlijs krita smagās pārdomās. No mazām dienām māte bija iemācījuse gulētejojot pielūgt mīļo Dieviņu. Lūgšana bija īsa: "Nu es gribu gulēt iet, Tēvs, slēdz manas acis ciet. Ko es šodien grēkojis, Dievs, to nepiemini vis. Izdzēsi to žēlīgi ar Tā Dēla asinīm. Āmen!"

Tagad šie lūgšanas vārdi iesprūda kaklā. Cilvēki apkārt tā cieš, raida Dievam lūgšanas, taču viņš tās neuzklausa. To Jūlijs nesaprata. Viņš pārstāja apmeklēt svētdienas skolu. Vecāmāte priecājās, ka Jūlītis lasa Bībeli, un bieži noglaudīja galvu:

— Lūk, dēls, tas man patik. Tā ir vienīgā patiesā grāmata, visas pārējās — ķecerīgas, ko neklājas lasīt.

Jūlijs neko neatbildēja. Pārāk daudz sakrājiem jautājumu, uz ko grose nespētu atbildēt.

SKOLĀ

Nu vienreiz pienāca sen un ar tādu ilgošanos gaidītais brīdis. Tēvs bija ultiestis Jūlijam pavisam jaunas pastalas ar stiprām kaņepju auklām. Pastalas smaržoja pēc svaigi ŗērētas ādas. Arī no mātes austās vadmalas pašūtais uzvalks vēl nnēsāts. Vienīgi cepure nebija nekāda jaunā, tomēr gluži ciešama. Tīrais sikums — ne jau ar cepuri sēž klasē! Kaut veselu ziemu bija iets skolā vāciešu laikā, tomēr uztraukums ŗņaudzīja sirdi. Vecākiem viņu pavadīt, protams, nevajadzēja, jo viņš bija liels puisis — trīspadsmit gadu.

Ar mācību grāmatām bija grūtības, skolotājs ieteica ŗemt no mājām, ja ir ko ŗemt. Burtnīcas, tinti, zīmuļus un spalvas varēja iegādāties pie skolotāja. Jūlijam bija māsu mācībgrāmatas, taču tās viņš vai desmit reizu izlasījis. Bet rakstīt viņš neprata nemaz, tāpēc nācās kopā ar pirmziemniekiem visu sākt no "a".

Skolotājs, uzvārdā Drēbe, sastādīja vajadzīgo grāmatu sarakstu un tās atveda no pilsētas — pavisam jaunas. Puika nelikās mierā, kamēr jauno lasāmgrāmatu neizlasīja līdz galam. Ziemas otrajā pusē viņš bija tāļu priekšā klasesbiedriem. Skolotājs pie viņa vērsās tikai tad, kad citi atbildes nezināja. Tad skolotājs piegāja pie Jūlija, lika roku uz pleca un nopietni runāja:

— Pastāsti nu, Ciemiņ...

Puika jutās varen pacilāts, tomēr atbildēja vienaldzīgi un nopietni, noskaitīja kā no grāmatas. Visi pagriezās pret viņu, pat 3. klases meitenes veltīja labvēlīgus smaidus.

Citreiz, ja skolotājs ilgu laiku neizsauca, Jūlijs izdomāja mazu viltību — iespie-
da galvu rokās un izlikās iegrimis domās. Skolotāja uzdevums bija ķert slinķus,
un viņš puiku izsauca. Jūlis piecēlās, pārlaida klasei it kā nedrošu skatu un tūlīt
pat atbildēja droši un bez stomīšanās. Un apsēdās kā varonis.

Jau pirmajās dienās Jūlijs sāka ņemt grāmatas skolas bibliotēkā, un atklājās
jauna pasaule. No rokām rokās ceļoja aizliegtas grāmatas, tās varēja lasīt visu
nakti, ja tikai māte ļāva dedzināt petroleju. Vakaros lielie noņēmās ar saviem dar-
biem, Jūlijs lasīja viņiem priekšā. Visi mājinieki, vecmāti ieskaitot, to nepacietīgi
gaidīja.

Reliģiju skolā mācīja obligātā kārtā. Jūlijs daudzreiz izprātojās, vai skolotājs
tam tic. Reiz viņš sadūšojās un nedroši pieklauvēja pie skolotāja istabas durvīm.

— Vai drīkst griezties pie jums ar jautājumu?

— Gāz tik ārā, kas uz sirds!

— Tas, skolotāja kungs, pavisam neparasts jautājums.

— Kaut arī neparasts, klāj tik vaļā!

— Es gribētu zināt, — puika brīdi stomījās, — gribētu zināt jūsu domas par
reliģiju. Jūsu īstās domas, nevis tās, ko mācāt klasē.

Skolotājs cieti ieskatījās zēna acīs, un Jūlijs skatu izturēja. Tad piebīdīja pu-
kam krēslu, lai apsēžas. Puišelis nedroši apsēdās uz pašas maliņas kā putniņš
uz zara.

— No vienas puses, mani ļoti iepriecina, ka tu griezties pie manis ar tādu jautā-
jumu. Bet, no otras puses, sarūgtina, jo atbildēt nedrīkstu, neesi vēl pilngadīgs.

— Priekš kā pilngadība, ja esmu izlasījis Jauno Derību un Bībeli?

— Nu un ko tu saprati?

— Es ... es sapratu, ka Dieva nemaz nav. Tāpēc gribēju dzirdēt no jums ...
domāju ... jums taču labāk zināms.

— Nu, puis, tu esi uz pareiza ceļa! — skolotājs pasmējās un uzsita Jūlijam pa
plecu. — Lūk, palasi, tur atradīsi atbildi, — viņš izņēma no plaukta kādu grāmatu.

Uz vāka bija uzraksts "Astronomija". Grāmata bija bagātīgi ilustrēta — Saules
sistēma ar visām planētām. Astronomija zēnu aizrāva pa īstam, drīzi viņš prata
debesīs atrast Greizos Ratus, Polārzaigzni. Vērtīgo grāmatu viņš sāka lasīt
priekšā ģimenei. Tēvs saprātīgi klausījās un ticēja, ka tā arī ir. Bet sievišķi, sevišķi
vecāmāte, nekādi nevarēja saprast, kāpēc cilvēki nekrīt, ja jau Zeme griežas ap
Sauli ar pasakainu ātrumu. Tagad Jūlis varēja teikt vecāmātei tieši acīs:

— Nekāda Dieva nav un nekad nav bijis!

— Redzi nu, vedekliņ, kādus ceļus iet tavs dēls — bezdievja ceļus! Nelaime
nāks pār mūsu māju, to es tev saku!

Māte neko neatbildēja, atmeta ar roku un turpināja vērt savu vērpjamo. Tēvs
domīgi meta cilpas saplēsta tīkla caurumā. Naktī Jūlijs redzēja drausmīgu sapni.

JŪLIJA SAPNIS

Viņš atradās dziļā, tumšā alā. Kaut kur augšā dārdēja pērkona grāvieni, kas tapa aizvien spēcīgāki un spēcīgāki. Sāka zibeņot, bruka it kā torņi, un kāda dobja balss sauca:

— Vai tu esi tas, kas mani noliedz un zaimo? Tava pēdējā stundiņa ir klāt! Taču esmu žēlsirdīgs un dodu tev iespēju laboties. Meties zemē un pielūdz mani!

Jūlijam auksti drēbuli skrēja pa kauliem, tomēr viņš sadūšojās:

— Nē, es tevī nebīstos!

Pērkona grāvieni un zibeņi pastiprinājās, likās tuvojamies ķēžu žvazdzēšana. Tā pati balss sauca:

— Pēdējo reizi brīdinu: neatstum sava pestītāja pasniegto roku! Citādi tūlīt nonāksi ellē!

— Nē! Neticu! — saņēmis pēdējos spēkus, puika kļiedza.

Un tajā pašā brīdī atmodās. Pār viņu bija noliekusies māte un ar roku lūkoja sviedriem klāto pieri.

— Kas tev kait? Vai esi saslimis? Kāpēc kļiedz?

— Nē, nekas, es vienkārši redzēju sliktu sapni, — Jūlijs piecēlās gultā sēdus.

Grosei savu sapni, protams, nestāstīja, jo tas būtu trumpis viņas rokās. Vairākas dienas puišelis nevarēja atrast sev vietu ne laukā, ne istabā.

Skolotājs Drēbe savā ziņā bija gara milzis. Nokļuvīs šai nomalē, viņš netaupīja nedz savas, lielākoties pašmācības ceļā iegūtās zināšanas, nedz brīvo laiku, labprāt deva lasīt personiskās grāmatas, jo skolas bibliotēka bija ļoti nabadzīga un sastāvēja gandrīz tikai no krievu grāmatām.

Vēl nebija noklusušas kara vētras, vēl siroja bermontiešu bandas, bet Drēbe jau organizēja teātra izrādes. Vispirms vecāko klašu skolēniem, vēlāk piesaistīja apkārtnes jauniešus, ko baptisti nebija spējuši ievilināt savos tīklos. Sevišķi populāri kļuva tā sauktie jautājumu un atbilžu vakari; tie notika ik svētdienu skolas telpās un plašā apkārtnē sacēla lielu brēku. Jūlijam gribējās kaut reizi tur nokļūt, taču skolēniem ieeja bija aizliegta. Viņš saņēma drosmi un grāmatu maiņas reizē lūdza atļauju nākt uz jautājumu un atbilžu vakaru.

— Man nav tiesību tevi ielaist, tu neesi pilngadnieks. Var iznākt nepatikšanas gan tev, gan man.

Zēns noskuma — visas cerības vājā! Vēl daudz ūdeņu aiztecēs, līdz viņš sasniegs pilngadību. Nedrošiem soliem Jūlijs gāja prom.

— Pagaidi! Neklājas man, skolotājam, skolēnu skubināt uz meliem. Uzņemies pats visu atbildību un paturi prātā, ka starp mums šāda saruna nav notikuse. Skaidrs?

— Skaidrs, skolotāja kungs!

Nākamajā jautājumu un atbilžu vakarā Jūlijs ielavījās telpā un nosēdās aiz krāsns. Publikas nebija sevišķi daudz, lielākoties pašdarbības aktieri, kas pēc šā pasākuma sāks kārtējo pašdarbības teātra mēģinājumu. Ieradās dažas muižas kalpu un sīko gruntnieku atvases. No turīgajiem saimniekiem neredzēja neviena,

— tie gandrīz visi bija baptisti. Uz katedras stāvēja finiera kastīte ar uzrakstu "Vēstulēm", tajā varēja iemest zīmītes ar jautājumiem.

Visi sasēdās solos, skolotājs atslēdza kastīti un zīmītes izbēra uz galda. Ar aizturētu elpu Jūlijs gaidīja pirmo jautājumu — te karsts, te auksts gāja pa kauliem, ausis sasarka. Viņš jutās kā ielavījies sieviešu pirtī, lai slepus noskatītos, kā sievieti izģērbjas. Jāpiebilst, ka par sieviešu un vīriešu attiecībām puīšiem sen vairs nebija nekādu noslēpumu, jo lielie puīši nekautrējās ar mazākajiem pārrunāt savas nakts gaitas. Un cik reižu viņš kopā ar Jēkabkrišeli tumšos rudens vakaros caur nevīžīgi aizklātiem logiem lūrēja, kā sievieti — kamēr vīri jūrā —, novilkušas kreklus, pie mazas lampiņas blusojās.

Skolotājs attina pirmo zīmīti:

— Kāpēc pupai vienā galā mellums?

Atskanēja smieklī un daži izsaucieni. Piecēlās kāds puisis:

— Man liekas — tāpēc, ka ar to tā turas pie pākstes.

Neviens cits vairs nevēlējās izteikties, tāpēc skolotājs pats ņēmās skaidrot. Atbilde esot pareiza, taču neprecīza. Pupa turoties pie pākstes, no kuras saņemot barības vielas. Gluži tāpat bērnu mātes miesās barojot nabas saite. Piedzimstot nabas saiti pārgriež, taču naba paliek: tāpat kā pupai.

Nākamais jautājums: kas bija pirmais — vista vai ola?

Atskanēja dažādi minējumi, cits piesauca vistu, cits — olu, cits — gaili. Pareizo atbildi atkal deva skolotājs. Drēbe ilgi skaidroja dzīvības izcelšanos uz planētas; putni — tāpat arī vistas — esot zivju pēcteči.

Vēl pēc dažiem jautājumiem: kāpēc mati aug tikai dažās ķermeņa vietās? Kāpēc jūrā ūdens ar kalnu? — visi nolēma izklīst, jo bija vēls. Jūlijs gāja uz mājām, pacilāts garā. Viņam likās, ka kļuvis desmit reižu gudrāks. Par visu dzirdēto taču kādam jāpalieļās! Jaunami plēsa krūtīs vai pušu, lauzās uz āru. Gribējās stāstīt kaut vai nedzīvam sētas mietam!

Vakarā, kad visi sasēdās pie galda vakariņot, Jūlis jautāja:

— Vecmāt, kā tu domā! Kas pirmais nāca pasaulē — vista vai ola?

— Kas par mulķīgu jautājumu! — uz brīdi grose likās iedzīta sprukās.

— Ē! — viņa iegavilējās. — Bībelē teikts, ka piektajā dienā Dievs radījis zivis un putņus, tāpat arī vistu.

— Tavu Bībeli rakstījuši cilvēki, vēl dumjāki par manu veco koka tupeli! — Jūlijs iekaisa un turpināja klāstīt, cik miljardu gadu pagājis, kopš planēta atdzisuse, kā radusēs dzīvība.

Vecāmāte tUSDama piecēlās, lai dotos uz savu kaktu. Māte sāka nokopt galdu. Arī tēvs trūkās kājās, šoreiz pat aizmirsdams pateikties Dievam. Jūlis aizdrāzās, plecā uzmetis slidas.

Pirmo zienu Jūlijs beidza kā pirmais savā klasē. Tikai apaļi piecinieki! Turpretī māšelei Lotei lielāko tiesu divnieki, pat vieninieki. Atkal atnāca mīļā vasariņa ar putnu dziesmām, ziediem un sauli, kas bagātīgi lēja zelta starus. Jūras plašums tā vien aicināja peldēties, taču ūdens vēl bija par aukstu. Vai gan tas zēnus atbaidīs? Ieskrēja, apšļakstījās un jau lielījās, ka peldējuši.

TAKSOMETRA ŠOFERA PIEZĪMES

KĀ ES KĻUVU PAR ŠOFERI

Nekad nebiju vēlējies kļūt par šoferi. Var teikt, ka tas notika apstākļu sagādīšanās dēļ. Piecpadsmit mēnešu nodienējis armijā, izvilku laimīgo lozi un tiku atvaļināts. Komandieris aģitēja, lai palieku virsdienestā, un es uzrakstīju šādu iesniegumu. Taču, redzēdams, kā zēni gatavojas doties mājup, pārdomāju — sirds neizturēja. Vai mazums mūžā gadījumu, kad jūtas ņem virsroku pār prātu!

Vienīgais pareizais lēmums būtu bijis kādu laiciņu palikt virsdienestā, iekrāt drusku naudas. Ko solīja atgriešanās Rīgā? Ne reizi vien tiku izbaudījis nežēlīgās pilsētas neviesmīlību, kad, septiņpadsmit gadu vecumā, pametis vecākus, ierados iekarot Rīgu. Ne mazums nakšu pavadīts laukā uz sola. Ziemā, kad sols neizrādīja viesmīlību, jo bija apledojis un auksts, līdz pusnaktij sildījos stacijā, arī nosnaudos mazliet. Pēc pusnakts policija iztrenkāja visus, kam nebija sakara ar braukšanu. Tad aizvēju man neliedza Āgenskalna kuģīšu piestātne. Ar lielām grūtībām iekārtojot Ansona pārtikas veikālā par pārdevēju. Vai tagad tikšu atpakaļ vecajā vietā? Armijā tūlīt būtu saņēmis seržanta pakāpi un 85 — 90 latus mēnesī. Krātiņā pat pie labas barības turēts putns izvēlēšies brīvību.

Tā, lūk, pārbraucu mājās, un tūlīt sākās nedienas. Viss atkārtojās. Ansona kunga bodē vairs netiku, jo bija pieņemts cits. Sākās skraidīšana darba meklējumos. Visur, kur griezos pēc "Jaunāko Ziņu" sludinājumiem, kāds jau priekšā. Beidzot sāku strādāt par telefonistu, jo arī armijā tāds biju. Nekādu lielo prieku darbs nesagādāja, it sevišķi ziemā, kad jārāpjas noledojušos stabos. Strādāt lielākoties nācās kailām rokām. Izpelņa nebija liela.

Kādu dienu satiku Ansona kunga klientu Barkaniņu, kurš mani apturēja un izvaicāja — kur strādāju, kā dzīvoju. Pēkšņi negaidīts jautājums:

— Vai nevēlies mācīties par šoferi? Būsi mans šoferis!

Sākumā pavisam samulsu, Barkaniņš mani paņēma pie rokas un ievilkā "Romās pagrabā", lai mierīgi izrunātos. Apsēdušies pie bufetes uz apaļiem grozāmkrēsliem, iemetuši paglāzītei un uz koduši karstas desiņas, visu sīki apspriedām. Abi sitām sauja par sekmīgu un ātru šofera mākslas apgūšanu.

Nākamajā dienā ierados pie telefonkantara priekšnieka un lūdzu aprēķinu. Viņš platām acīm raudzījās uz mani kā uz balto zvirbuli, jo atstāt nodrošinātu darbu, kad aiz durvīm bezdarbnieku bars...

— Ciemiņ, kāpēc gribat aiziet no mums? Vai izpeļņa par mazu? Ar jūsu darbu esmu apmierināts, tāpēc gribu palielināt algu — par 65 santīmiem stundā vairāk.

Svārstījos tikai tīsu brīdi. Ja esi ko nolēmis, svārstīties nedrīkst! Rokas spiediens — un es tiku atlaists. Tanī pašā dienā kļuva par Dimanta kunga šoferu kursantu.

Jau no paša sākuma man šeit patika, paliku apmierināts visādā ziņā. Disciplīnas — nekādas, uz lekcijām varēja nākt vai nenākt, neviens nespieda. To pašu var teikt par praktiskajiem darbiem. Kurš divu mēnešu laikā nenolika eksāmenus, tam atkal jāmaksā 60 latu un jāmacās no jauna. Jaunus kursantus uzņēma nepārtraukti, eksāmenus varēja likt prefektūrā ik pēc divām nedēļām neatkarīgi no tā, cik ilgi apmeklēja skola. Ērti un labi — pāris nedēļās varēja tapt par šoferi.

Sāku centīgi. Ir taču centīgie un necentīgie, spējīgie un nespējīgie! Jādomā, ka Dievs visus cilvēkus iecerējis vienādus, taču neparedzētu apstākļu pēc cilvēki, tāpat kā augļi kokā, nav iznākuši vienādi. Dažus sapostījuši kāpuri, citiem trūcis saules staru, un tie palikuši skābi, vēl citi pat aizmetni kropļīši, un nelīdz nedz saule, nedz kopšana. Protams, labam dārzniekam ir liela nozīme, taču tikai tad, ja auglis aizmetni vesels.

Pirmajās dienās iepazinos ar diviem brāļiem Zaķīšiem, kuriem Vidzemē piederēja jaunsaimniecība. Saku — piederēja, jo, mācoties par šoferiem, viņi jaunsaimniecību samainīja pret alkoholu, vienkāršāk izsakoties — nodzēra. Un par šoferiem neizmācījās. Dārznieks šinī gadījumā bija instruktors Kalnieks. Mēs vairāk laika pavadījām Pētersalas ielas ēdnīcā pie dzērienu glāzēm, nevis apmācības braucienos. Un instruktors to visādi veicināja. Lielākoties maksāja Zaķīši, kā arī Eglīšu Jānis — mūsu sabiedrības dvēsele Janka.

Jaunsaimnieki kursos atradās jau piecus mēnešus, divas reizes likuši eksāmenus un abas reizes izkrituši. Nu grasījās mēģināt trešo reizi. Kāds ieminējās, ka vajagot smērēt. Taču — cik un kam dot? Eksāmenu komisijā bija trīs locekļi. Tika sagatavota aploksne ar 300 latiem, tajā ielika arī zīmīti ar devēju uzvārdiem. Janka apņēmas gādāt, lai aploksne nokļūtu komisijas rokās. Tomēr es šaubījos, vai aploksne nonāks, kur cerēts; Jankam seja atplauka smaidis, kad 300 latu aploksne maigi ieslīdēja kabatā.

Par kukuļdošanu dzirdēju uzreiz, tiklīdz nokļuva kursos. Stāstīja anekdotiskus gadījumus par kursantiem, kuri nav nopirkuši komisijas simpātijas. Par sevi varu sacīt, ka savā dzīvē ar kukuļdošanu neko nevēlos iegūt. Ja nu vienīgi pie tās var pieskaitīt meiteni uzdāvinātas smaržas vai rozes, lai pretim saņemtu skūpstu.

Autovadišanas mākslu apguvu neticami ātri. Jau trešās nedēļas beigās man uzticēja apmācīt citus, kamēr pats instruktors sildījās pie glāzītes. Man tas nāca tikai par labu. Toties ar teoriju tā bija, kā bija. Man nepatika zubrīt.

Eksāmenu iznāca likt pavisam negaidot. Pa pilsētu braucu droši, man nebija ne mazāko šaubu par savu prasmi. Bet, lūk, kas notika! Pārslēdzot ātrumu, zobрати noklākšķēja un... mašīna ātrumu nemainīja. Mēģināju vēlreiz — tas pats! Atskanēja dobja balss, kas apšļāca mani kā auksta duša. Izgāzos! Izgāzos tur, kur jutos visdrošāk.

— Inženiera kungs, — kursu vadītājs griezās pie eksaminētāja, — ļoti lūdzu, ļaujiet vēlreiz pamēģināt! Tas taču pats labākais kursants!

Arī es metos cīņā, un beidzot man atļāva sēsties pie stūres. Inženieris tik komandēja:

— Pa labi, pa kreisi!

Viss beidzās laimīgi, varēju iet kārtot eksāmenu teorijā. Izdzirdot vārdu "teorija", man notirpa visi locekļi. Biju sapriecājies par agru; priekšā slējās augstākā krauja, biju pieveicis tikai pauguriņu. Pa galvu šaudījās vārstuļi, leņķi, cilindri, visi vienā putrā. Nekādi nespēju tos nostādīt stingrā, pareizā secībā. Tā jaunķareivji neprot atrast savu vietu ierindā.

Raizes izrādījās veltīgas. Pastāstīju par indukcijas spoli, tad par starteri.

— Liekam atzīmi teicami. Rītu varat saņemt šofera grāmatiņu.

Tā tad — urrā!

Mūsu kompānija salasījās pilnā sastāvā, ieradās arī instruktors Kalnieks. Trūka tikai jaunsaimnieku, kuri atkal izkrituši. Patiesību sakot, man dūšu kremta. Cilvēkam izkrāpt naudu — tas taču noziegums! Protams, neviens par to neminēja ne vārda. Tagad jaunsaimniekiem jābrauc mājās, par šofera tiesībām vairs nav ko domāt. Pēc trīskārtējas izgāšanās psihotehniskajā kabinetā tiek noteikts, vai drīkst sēdēt pie kriņģeļa un vai vērts likt eksāmenu. Vārdu sakot, šofera tiesības nosvētījām kā pienākas. Maksāja Janka, kurš, parasti tik skops, bija kļuvis izšķērdīgs. Man naudas nebija.

Nākamajā rītā mēs trīs — Janka, Kārklīšs un es — ieradāmie prefektūrā pēc grāmatīņām. Tolaik šoferus nešķiroja kategorijās jeb klasēs, bija tikai profesionālie un sporta braucēji. Autobusu vadītājiem vajadzēja iziet diezgan komplicētu pārbaudi psihotehniskajā kabinetā. Vēlāk arī es to izbaudīju. Jānosēžas pie galda, katra roka un katra kāja uz sava pedāļa. Nodziest gaisma, ekrānā redzama ļoti saistoša un pikanta filma — jūrmala, daiļava izģērbjas. Teju teju kreklīšs noslīdēs pavisam un atklāsies krūšu apaļumi! Jēbkurā mirkli ekrāna kādā stūrī var parādīties viena no četrām satiksmes zīmēm, un momentā jānospiež attiecīgais pedālis! Kļūdas tiek reģistrētas. Jā, traki!

Saņēmuši grāmatiņas, kāpām vienu stāvu augstāk, kur eksaminēja šoferus, kuri vēlas vadīt Rīgas taksometrus. Tikām dzirdējuši, ka Rīgas plāna pārbaudi grūti izturēt. Kurš gan spēj iekalt galvā visas ielas, pat tādas, kur nav uzbūvēta neviena māja!

Protams, mūs visus izgāza. Iesim žēloties prefektam! Taisnā ceļā devāmie uz prefekta kabinetu. Stāstīja, ka viņš esot diezgan taisns vīrs. Izrādījās, ka viņam bija stalts augums, tumša, iesirma bārda un vēders ne par centimetru lielāks kā prefektam piederētos. Ar caururbjošu skatienu mūs noskatījās no galvas līdz papēžiem un saņēmis atbildi uz jautājumu, ko vēlamies, aicināja mūs kabinetā.

— Laika man pavisam maz, tāpēc klājiet vaļā, kas uz sirds!

— Nu sakiet, prefekta kungs, kāda velna pēc taksometra šoferim jāzina neapbūvēta iela Šampēteri vai Šķīrotavā! Ja to nezināšu, paskatīšos Rīgas plānā vai pasažieris parādīs ceļu.

Prefekts brīdi padomāja.

— Labi, es pat jūs eksaminēšu!

Katram no mums uzdeva vairākus jautājumus: kur atrodas Iekšlietu ministrija, Satiksmes ministrija utt. Paņēmis baltu lapu, viņš uzšņāpa: "Sekmīgi izturējuši Rīgas plāna pārbaudi. Izsniegt taksometra vadīšanas atļauju." Un parakstījās.

Inženieris acis vien iepleta, taču bija spiests pildīt rīkojumu. Kad izgājām laukā, Janka bilda:

— Muļķis pat baznīcā dabū pērienu, gudrais pat krogā — ne.

— Toties karaļmeitu vienmēr dabū muļķītis, — es atteicu.

— Nu, tas tikai pasakās!

AMATA NOSLĒPUMI

Namsaimnieks Barkaniņš mašīnu tā arī nenopirka, toties izgādāja man pagaidu darbu pie Ugunsdzēsēju biedrības šofera, kurš pelnījās ar vecu ševroletu. Agrāk to darīja pats, bet, dabūjis pašarnieka darbu, turēja taksometra šoferi.

Bija Vasarsvētku vakars, tāpēc braucēju daudz, spēj tik rullēt. Braucot pa pilsētu, ņēmām 40 santīmu par kilometru, tālākos braucienos piekāpāmies līdz 30 — 35 santīmiem. Ar saimnieku norēķinājos pēc nobraukto kilometru skaita un saņēmu ceturto daļu no peļņas. Patiesībā šoferis bija izdevīgākā stāvoklī nekā īpašnieks. No tiem 75 % saimniekam jāmaksā nodoklis, jāmaksā par benzīnu un remontu. Turklāt neiespējami uzzināt, cik īsti šoferis nopelnījis; jāpaļaujas uz viņa godīgumu. Ja nekontrolējama nauda skrien caur pirkstiem, tad kāds tur godīgums...

Parasti taksometra šoferis 24 stundas strādāja un 24 stundas atpūtās. Labs šoferis skaitījās tas, kurš nodeva saimniekam bagātīgu kasi, mašīnu turēja priekšzīmīgā kārtībā un nelietoja alkoholu. Rakstītu līgumu saimnieks ar šoferi neslēdza, tāpēc šoferus neapgdādāja pat Slimo kase. Viņi arī nedzinās pēc tā: slimoja reti, un peļņa — laba. Ja saimnieks kļuva neapmierināts ar šofera darbu, uzreiz dīkstēja atlaist. Arī šoferis varēja aiziet katrā laikā. Pēc laba šofera saimnieki vai plēsās, pie sliktā saimnieka labi šoferi ilgi neturējās.

Liela nopeļņa gadījās tikai svētkos, jo vienkāršai tautai tādi pakalpojumi bija par dārgu. Darbdienās taksometru izmantoja tikai tādi, kuriem biezs muķis — spekulanti, melnās biržas mākleri, kā arī ārzemnieki. Tāpēc darbdienās stundām nācās stāvēt mašīnu rindā, gaidot pasažierus. Ja šoferis ņēmis nepareizu maksu, pasažierim bija tiesības pieprasīt kvīti, ko pārbaudīs pilsētas valdes inspektors. Ja pārbaudē tika pierādīts pārkāpums, šoferim draudēja sods līdz pat mašīnas vadīšanas atļaujas atņemšanai. Protams, tas gadījās reti, jo šoferi jau nu prata izgrozīties. Ļaunākajā gadījumā laidās lapās no kašķīgā pasažiera, naudu neiekasējuši.

Taksometra šoferi ir ļoti slīpēti un lieli cilvēku pazinēji. Šoferim nav tiesību atteikties ne no viena maršruta, taču katru likumu var apiet ar likumu. Pats vienkāršākais līdzeklis — novelt vainu uz motoru, kas niņkojas un atsakās strādāt. Kuri tad bija neizdevīgākie maršruti? Īsie! Pasažieriem, kuri deva bagātīgu dzeramnaudu, klanijāmies līdz zemei. Skopos un īso gabalu braucējus, vārdu sakot, tos, kuri neļāva sevi aprāpt, saucām par gauneriem.

PROFESORS UN JAUNKUNDZE

Viens tāds gauneris bija profesors K. Pirmo reizi ar viņu iepazinās, vedot uz konservatoriju. Tā atradās netālu, tāpēc skaitītāju neieslēdzu. Kad galapunktā prasīju latu, viņš neganti nolamājās un nosauca mani par žulīku.

— Varat nemaksāt, profesora kungs! Nopērciet konfektes savām skolniecēm!
— Es aizcirtu durvis un aizbraucu.

Pēc ilgāka laika viņš man gadījās otrreiz — divatā ar skuķi. Bija vēla nakts. Braucot viņš nemitīgi ar kabatas bateriju apspīdināja skaitītāju, pie katra ciparu klikšķa salecoties kā čūskas dzelts. Attālinājāties no pilsētas centra. Paskatījos spogulī — kas tad tas! Iespiedis astoņpadsmitgadīgo skuķeni stūrī, sirmais tētiņš to ņemas spaidīt kā kaķis peli. Ak šitā! Es klusītēm skaitītāju pārslēdzu uz augstāku tarifu. Bet cienījamam profesoram bija zudis laiks un telpa, vai viņu varēja interesēt tādi sīkumi kā ciparu klikšķi! Tādā brīdī katrs vīrietis zaudēs galvu.

Kad profesors bija galā ar Dievam patīkamo uzdevumu, braucām uz viņa dzīvokli. Tikai izkāpis no mašīnas un noslaucījis slapjo pieri, viņš pēkšņi atcerējās, ka jāmaksā. Skaitītājs nebija skopojies — sametis 10 latus.

— Kā tā? — sašuta profesors.

Pēc īsas vārdu apmaiņas, kurā es aprādīju uz atšķirību starp taksometru un viesnīcu, viņš piekāpās.

— Nekļidosimies! Miers baro, nemiers posta. Tikai aizvediet jaunkundzi uz mājām — par to pašu naudu!

— Ar lielāko prieku!

Devāmies uz Miera ielu. Skuķe uzsprauda nobrukušās zeķes, sakārtoja izpūrušos matus, nopūderēja degunu un nokrāsoja lūpas.

— Nu, — nodomāju, — šī nav pirmo reizi ar pīpi uz jumta!

Viņa izkāpa un pasniedza dzeramnaudu.

— Paldies, jaunkundzīt! Lai nu paliek, jums tik grūti nopelnīt!

Pār bālo, pagaro seju pārskrēja ēna. Tā skaidrā vasaras dienā saulei aši pārskrien mazs mākonīņš.

— Viņš ir mans skolotājs, neko nevar darīt.

Ko teiksi, lasītāj? Ka esmu naudas izspiedējs gluži kā aizokeāna gangsteris? Bet vai es viens to daru? Profesors un jaunkundze, fabrikants un strādnieks, tirgotājs un pircējs — visi izspiež un krāpj bez žēlastības un bez sirdsapziņas.

PIECI LATI ĢĪMĪ UN SIMT LATU VĒDERĀ

Cits gadījums — ar cita profesora cienīgo. Iesēdās manā taksī un lika braukt uz centrāltirgu. Pa ceļam mēģināja ar mani uzsākt amizieri — lai daudz neplēšot, jaunkundzēm esot maz naudiņas. Vienu vārdu sakot, kā Krilova lapsa — "saldi vārdi lējās aumaļām". Zinu, kas par "jaunkundzi" — profesora C madāma.

Kad kāpa ārā, skaitītājs rādīja 3 latus 40 santīmus.

— Es nemaksāšu! Ja gribat latu, saņemiet! Brauksim uz policijas iecirkni!

— Brauksim!

— Jūs to nožēlosit! Vai zināt, kas es esmu!

— Zinu! Tik slavēna profesora madāma grib apšmukt šoferi.

Kalpaka bulvārī atradās 2. policijas iecirknis. Dežurants izrādījās lietišķs, nosvērts un reti taisns cilvēks. Viņš izgāja laukā un pārbaudīja skaitītāju.

— Jums, cienītā, jāmaksā 3 lati 80 santīmi, — viņš griezās pie dāmas.

— Es nemaksāšu! Vai zināt, kas es esmu! — viņa sīta kāju pie zemes.

— Jūs uzvedaties nepiedienīgi, kundze! — policists aizrādīja.

Līdz šim biju klusējis. Tagad bildu, ka man laikam tiesas ceļā vajadzēs piedzīt nopelnīto naudu. Protams, dažu latu dēļ to nedarīju, zināju, ka viņa man nekur nespruks.

Tā arī notika. Pēc dažām dienām ar taksometru stāvēju Operteātra pieturā. Profesoriene grasījās sēsties kādā no priekšējām mašīnām, es tūlīt klāt.

— Kad domājat samaksāt parādu?

— Es jūs nepazīstu, ko vēlaties! Brauciet, šofer!

Taču visi šoferi atteicās viņu vest.

Reiz sēdēju mašīnā un lasīju, līdz iesnaudos. Pēkšņi kaut kas trāpa pa seju. Skatos — uz avīzes guļ pieclatnieks, bet metēja žigli aiztipina, ka baltie lieli vien nozib. Ko citu viņai bija darīt!

Tādu gadījumu daudz — iekāpušais pasažieris paziņo, ka naudas nav. Ko padarīsi? Adrese taču nav nauda! Cita lieta, ja nesamaksājušais pasažieris mēģina aizbēgt — tā skaitījās kriminālieta. Reiz kokaīnisti nobrauca 35 latus, taču piedzīt neko neizdevās, jo viņi nekur nestrādāja.

Ar laiku iemācījos atšķirt blēžus no īstiem braucējiem, tomēr dažreiz blēdis uzradās kunga izskatā. Tā kādu dienu labi gērbts kungs taujāja pēc Siliņa, manas pašreizējās mašīnas saimnieka, kurš atradās laukos.

— Žēl! Esmu no Zemes bankas komisijas, mums jātiek uz Blīdeni, taču naudu varēsīt saņemt tikai rītu. Jūs droši vien nebūsīt ar mieru?

— Kāpēc gan?

Brauciens šķīta izdevīgs, lieta droša, un mēs vienojāmies par 100 latiem. Pa pusstundu sagatavoju mašīnu tālākam ceļam un ieradās norādītajā adresē. Mani sagaidīja tas pats kungs un aicināja, izrādījās, skārnī. Skatlogā vīdēja uzraksts *O. Megi*. Kaut kur dzirdēts vārds! Beidzot atcerējos: šis pats Megi bija apprecējis Anglijas sūtņa Latvijā saimniecības vadītāju, kurai pirms miršanas testamentā novēlēja prāvu kapitālu. Tas viss smalki tika aprakstīts visos laikrakstos, arī fotogrāfiju netrūka.

Izejot cauri skārnim, nokļuvām diezgan labi iekārtotā istabā. Pie baltī klāta galda sēdēja trīs kungi — gaļas veikala īpašnieks Megi un vēl divi kungi. Tiku stādīts priekšā kā šoferis.

— Drusku iekodīsim un tūlīt brauksim, — teica Megi.

Pasniedza garšīgu klimpu zupu, cepeti ar skābiem kāpostiem, šņabīti un alu. No šņabīša, protams, atteicos, taču kausu alus izdēru.

Blīdenē kungi apstaigāja kādu māju. Laikam taču saimnieks tika brīdināts, jo sagaidīja ar labām pudienām.

Atgriezāties Rīgā. Ozoliņš — tā sauca kungu, kas mani nolīga — izrakstīja parādzīmi par 100 latiem un lika nākamajā dienā pulksten 12.00 ierasties tajā pašā skārni. Nākamajā dienā nevienu tur nesatiku, arī aiznākamajā un vēlākajās dienās velti tautāju smalkos kungus, — neviens nevarēja ar mani norēķināties. Ozoliņš izrādījās melnās biržas māklis. Lūk, kā!

Iesniedzu mirtiesā civilprasību. Uz tiesas sēdi neviens neieradās. Tiesa pieņēma aizmugurisku lēmumu — Ozoliņam jāmaksā 100 latu un tiesas izdevumi. Uz tiesas izpildītāja prasību viņš neatsaucās, tāpēc mēs divatā ieradāmies viņa dzīvoklī, lai aprakstītu mantu. Ozoliņa nebija mājās, saimniece paskaidroja, ka mēbeles piederot viņai, bet drēbju skapis izrādījās tukšs. Tas arī viss — ņer nu vēju! Pāris reižu viņu satiku, pat policistu pasaucu, taču kabatā atradām tikai sīknaudu. Tātad 100 latu nāksies ierakstīt skurstenī.

Tā pagāja gandrīz trīs gadi. Sadraudzējos ar Siliņu Arvīdu; ne jau autoīpašnieku Siliņu, bet tādu pašu šoferi kā es. Mēs labi saderējām un brīvo laiku bieži pavadījām kopā. Mums abiem patika labs, elegants apģērbs, labākais Rīgas drēbnieks mums uzšuva vienādus uzvalkus, valkājām vienādus apavus. Vienu vārdu sakot — džentlmeņi. Turklāt mums abiem bija neremdināma tieksme pēc daiļā dzimuma. Reizēm iedzērām, taču uzskatījām, ka piedzēries džentlmenis ir sliktāks par cūku.

Otrās šķiras restorāniem metām likumu, jo tur pārāk vienkārša un trokšņaina publika. Opera parasti sākas ar uvertīru, un mūsu brīvā laika "bumbulēšanu" nolēmām sākt ar mazām brokastīm. Apsēdāmies un sākām pēīt ēdienkarti. Pienāca viesmīlis. Tas taču mīļais draugs Ozoliņš! Šķiet, arī viņš mani pazina. Vienaldzīgi pasūtīju ēdamo un dzeramo. Izstāstīju savu piedzīvojumu Arvīdam.

— Vai izpildraksts tev vēl ir? Ja nav žēl, nodzēsim to naudu!

Izpildraksts derēja trīs gadus, termiņš beidzās pēc pāris mēnešiem. Pēc tam, ja vēlēšos, to varēs atjaunot tiesā. Nodzert tos 100 latus nemaz nebūtu žēl. Bet kā to izdarīt?

— Ļauj rīkoties man!

Maksājot rēķinu, viesmīlim iedevām brangu dzeramnaudu.

— Oberīt, vai varat mums vakarā rezervēt galdiņu nu, teiksim, šo pašu? Būsīm četri cilvēki, — teica Arvīds un, nesagaidījis atbildi, iespieda viesmīlim saujā 5 latus. Ozoliņš saliecās vai desmit likumos.

— Lūdzu, kungi! Viss būs kārtībā.

Izgājām uz ielas. Līdz septiņiem laika pietiekami, lai sameklētu pazīstamas meičas.

Senais draugs Ozoliņš sagaidīja mūs kā augustus kungus — ar zemu locīšanos, vēriņu un padevīgu smaidu. Protams, pasūtījām visu labāko un dārgāko. Galdā parādījās pat franču konjaks, kas maksāja 14 latu. Uz kodām — zviēru plate. Vēlāk tika pasniegta kafija ar liķieri un Havannas cigāri. Mūsu dāmas spurdza aiz sajūsmas. Viņas nevarēja tikt gudras, kopš kura laika un kāpēc esam kļuvuši tik izšķērdīgi.

Ozoliņš sākumā rokas vien berzēja. Kad rēķins pieauga, nemiera ēna pārslidēja viņa sejai. Laikam sāka nojust nelāga beigas. Visbeidzot viņam tirpa kauli kā

reimatisma slimniekam, pārkonļaiķam tuvojoties. Nabadziņš nespēja apkalpot citus galdus, jo mūs neizlaida no acīm.

Sapratuši, ka simtnieku tik un tā nenotērēsim, nolēmām pārceļties citur, kur omulīgāk. Ozoliņš, frakas stūriem nopļīvojot, kā nagla klāt:

— Te jūsu rēķins, kungļ!

Mums jāmaksā 66 lati 80 santīmu. Palūdzām, lai viņš rēķinu paraksta. Neko nesapratis, viņš paklausīja. Tad es no kabatas izvilku nevis naudu, bet pasi.

— Pašreiz man naudas nav. Rītu ap pulksten 12 atnāciet pie manis mājās, tad dabūsit. Lai lieta būtu droša, pierakstiet pases datus.

— Es saukšu policiju!

— Sauciet! — es mierīgi atteicu.

Policiju nenācās tāļu meklēt, priekš tā bija telefons. Pēc dažām minūtēm iedrāzās policists, un Ozoliņš tūdaļ visu klāja vaļā. Mēs omulīgi kūpinājām cigārus. Muzikanti pārtrauca spēlēt, jo neviens vairs nedejoja. Visi sapulcējās ap mūsu galdu. Jāpiezīmē, ka policisti pazina gandrīz visus taksometra šoferus, jo katru dienu tos satika. Braucot garām, mēs vienmēr policistus sveicinājām.

Šoreiz policists izlikās mani nepazīstam.

— Negribi maksāt tēriņu? — bargi noprasīja.

— Ar lielāko prieku, uzrauga kungs! Bet man te tāds papīrtis... — Un pasniedza tiesas izpildrakstu.

— Pasīti, lūzdu! — Šoreiz policists griezās pie Ozoliņa, kas drebošām rokām sāka vandīties pa kabatām, no kurām izkrita banknošu žūksnis.

Policists noskaitīja 100 latu un pasniedza man:

— No šīs naudas tad nu samaksājiet tēriņu. Viss kārtībā! — Un pasniedza izpildrakstu Ozoliņam.

Publika bija sajūsmā un pavadīja mūs ar aplausiem. Lūk, kā sagadās mazajā pasaulē!

Tagad gribu pastāstīt par šoferu savstarpējām attiecībām. Konkurence radīja visādus starpgadījumus. Katrs centās pievilināt labākos braucējus.

Daži šoferi bija ieņēmuši labākās stāvvietas, it kā ielu stūri piederētu personiski viņiem. Ja tur piemetās sveši, nepieredzējuši šoferi, notika visādas ļaundarības. Piemēram, viņa mašīnu iespieda starp diviem taksometriem, lai pasažieris, ja tāds uzrastos, nevarētu iekāpt. Vai — to darīja vēl biežāk — ar īlenu pārdūra riepu. Kur lien, emigrant! Otrreiz šoferis še vairs nerādījās. Arī es dabūju izbaudīt īlenu dūrienu.

Pasažieris varēja izvēlēties taksometru pēc patikas, nebija jāņem pirmais, kā pierņemts tagad. Dažiem pastāvīgiem pasažieriem bija iecienīti šoferi, citā taksometrā viņi sēdās nelabprāt. Protams, priekšroka tika dota jaunām, labām mašīnām. Tās izmantoja godībās, kāzās un kristībās. 1931. gadā Rīgā saradās tik daudz taksometru, ka stundām nācās stāvēt rindā, līdz pagadījās kāds brauciens jeb, kā mēs teicām, tūrīte. Jau minēju, ka taksometri bija pa kabatai tikai turīgajai šķīrai.

ŽANIS PĀRDOD DVĒSELI VELNAM

Žanis nācis no manas puses. Mūsu tēvu mājeles stāvēja uz paša paugura blakus. Žanis bija piecus sešus gadus vecāks un uz Rīgu pārcēlies daudz agrāk. Izmācījies par galdnieku, strādāja Berga bazārā kokapstrādes darbnīcā.

Kaut gan pagājis daudz gadu, kopš jūrmalas smilktīs stumdiņām priedes mizas kuģišus, spēlējām gan zvejnīkus, gan karakuģu admirāļus, tomēr viens otru pazinām uzreiz. Satikāties nejausi Esplanādē Ziemas svētku tirdziņā. Tur, sevišķi sestdienās un svētdienās, saplūda daudz ļaužu — gan jaunu, gan vecu. Gāja jautri: lejerkastnieki, karuselji, zvērnīca, lāču dīdītāji, loterijas. Kad apnīka, varēja pārcelties uz Vērmanīti un izmēģināt roku šķīvju sišanā. Šī atrakcija sevišķi patika vīriešiem ar iestīprinātu dūšu. Viens metiens ar koka bumbiņu maksāja 20 santīmu. Protams, ne jau ikreiz trāpīja, tika sasists liels lērums šķīvju, laikam taču izbrāķēto. Vienīgais vinnests — prieks par trāpījumu.

Cita atrakcija — vīna pudelei jāuzmet stīpa. Ja uzmeti, vīns tavš. Šeit nu tīkotāju pavisam daudz, laimīgo — maz. Abi ar Žani izmēģinājāmieš gan vienu, gan otru. Vienu stīpu Žanis noslēpa zem mēteļa un pasāka treniņu mājās. Pēc nedēļas ieradās Vērmanītī un vinnēja divdesmit pudeļu vīna. Būtu ieguvis vēl vairāk, taču uzņēmuma īpašniece atrunājās, ka vairs neesot.

Žanis dzīvoja divistabu dzīvoklī kopā ar otru galdnieku — Romanu. Pierunāja arī mani pārcelties pie sevis. Pirmām kārtām trijātā īsāks laiks. Otrām kārtām, iznāks lētāk. Romans izrādījās liels dzērājs. Par Žani to nevar sacīt — iemeta ar mēru, kas gan nebija nekāds mazais. Viņam ļoti garšoja groks — karsta tēja ar spirtu. Septiņņas astoņas glāzes bija viņa parastā norma. Plecīgais un stīprais Žanis lietoja vienkāršu un lētu uzturu; sacepa veselu bļodu reņģu, novārīja kastrolī kartupeļu, tad tēju vīrsū. Desas, ja arī pirka, tad tikai atgriezumus.

Kādu svētdienu Žanis uzaicināja savus draugus — spiritistus jeb garu izsacūejus. Jau skolas laikā mēs niekojāmieš ar porcelāna šķīvīti. Manuprāt, šķīvī virza roku magnētiskie vilņi. Jāievēro vairāki noteikumi: šķīvim noteikti jābūt no porcelāna, svarīgs arī laiks — vislabākā dancināšana naktī un vismaz vienam dalībniekam jāzina pareizā atbilde uz jautājumu.

Tovakar tāda niekošanās vien iznāca, jo diezgan brangi tika baudīts ulmanītis*. Tomēr uz dažiem Žaņa jautājumiem bija atbildēts pareizi, un ar to pietika, lai viņš kļūtu par spiritistu upuri. Bieži pasāka staigāt uz seansi un vienmēr mājās pārradās domīgs. Reiz, vēl pēc pusnakts atgriezies no seansa, sastapu Žani lasām Jauno Derību.

— Žani, vai iestājies baptistos?

Līdz šim viņš nekāds ticīgais nebija. Vēl nesen abi pareizticīgo Lieldienās gājām uz katedrāli bučoties ar jaunām, ticīgām sievietēm. Noskati daļiavu, un tik bučo nost! Protams, izvēlējamies jaunākās. Svētsvinīgs ģimīš, lūpiņas tīras — bez krāsas. Pamēģiniet, nenožēlosit! Nejausi Žanis nobučoja kādu veceni, nospļāvās, un mēs laidāmieš. Tāpēc ļoti izbrīnījos, redzot viņa rokās Jauno Derību.

* Tā pirms kara dēvēja kortelīti.

— Baptists vēl neesmu, bet, ja mani pieņems, par tādu kļūšu, — viņš atbildēja.
— Kāpēc? Kas noticis? Vai eņģelis Gabriels tev parādījies?
— Pārdevu dvēseli velnam un tagad gribu to atgūt. — Pārmetis krustu un dziļi
ievilcis elpu, viņš nopūtās.

Lūk, kas bija noticis. Žanis gribējis tikt pie turības. Kurš gan neilgojas pēc mantas? Sadūšojies un seansa laikā izsaucis galveno velnu Belcebulu un pajautājis, kā iegūt kapitālu. Neļabais atbildējis, ka Grīziņkalnā zem pirmā koka gaida nauda, ar ko jāsāk tirgoties. Nauda tiešām tur atradusies — 50 santīmu sērkoņkastītē.

Varu iedomāties! Pusnakts, Grīziņkalns. Pie debesīm mēness. Vējš trenkā retus mākoņus, koki met baisas ēnas. Nevienas dzīvas dvēseles. Trīs cilvēki — trīs spiritīsti grābstās pa zemi un meklē naudu. Bet naudas nav. Žanis paceļ sērkoņkastīti, atver — 50 santīmu!

Nu viņi devušies atpakaļ un tūdaļ sēdušies pie šķīvīšu galda. Šoreiz Žanis izsaucis Eliasa garu un prasījis padomu, kā glābt savu velnam pārdoto dvēseli.

— Par naudu, ko saņēmi no velna, nopērc Bībeli un atgriezies pie Dieva.

Drīzi pēc šā notikuma viņš no mums aizgāja, jo ar antikristiem nekāda draudzība nav iespējama. Viņš atmeta smēķēšanu, pārvilka stripu ulmaniņim, kļuva par baptistu un taisīja karjeru kā brālis Johans, kas izrāvies no velna ķetnām un šķīstījies no grēkiem. Žanis apbraukāja draudzes, stāstīdams par savu laimīgo izglābšanos.

Kļuva zināms, ka baptistu vadītājs Pēteris pats slepeni nolīcis sērkoņkastīti. Taču Žanis tam neticēja. Tā mēs ar Romanu palikām divatā.

Drīzi Romanu ķēra smags likteņa pārbaudījums — ar sirdstrieķu pēkšņi mira pudelesbrālis, sirds draugs, kuru apglabāja par darbabiedru ziedojumiem. Aizgājējs neatstāja ne santīma. Tomēr bēres iznāca labas, netrūka nedz līķratu, nedz muzikantu, nedz mācītāja.

Pēc drauga bērēm Romans pavisam sašļuka, kā akls kaķēns, iemests dīķī, nezināja, uz kuru pusi peldēt. Zināms, citus pudelesbrāļus viegli atrast, tomēr starp viņiem bija ne tikai pudeļu draudzība. Savu laiku abi mirkuši Tīrelpurva aukstajās dūņās, Ložmetējkalnā sniegvirpulī un salā stāvējuši pret vāciešu Dzelzsdivīziju. Par to saņēmuši algu — reimatismu.

Romans mani uzaicināja uz Matīsa kapiem, lai parādītu, kur guļ draugs un cīņu biedrs. Vaiņagi jau bija apvītuši. Nolikām pie krusta katrs savu puķu pušķi. Rudens vējš ar smalku lietu sitās sejā. Bija pavēss. Noskaitījis tēvreizī, Romans no kabatas izņēma degvīna pudeli un divas glāzītes. Abas piepildīja, vienu glāzi nolika uz kapa, pieskandināja, savu izdzēra pats, drauga — izlēja uz kapa. Tā turpinājās, līdz pudele tapa tukša. Tad devāmies mājup.

Katru svētdienu viņš apciemoja draugu un nekad neaizmirsā līdzīgu paņemt cienastu. Reiz, atgriežoties no kapsētas, Romans atveda lejerkastnieku. Sēž ķēķī, iemet pa glāzītei, bet lejerkastnieks tik spēlē. Un tā līdz rītam — viens un tas pats. To nespēju izturēt un pārvācos uz dzīvi pie sava toreizējā darba dēvēja Eglīšu Jankas.

"HOTEL DE ROME"

Pēc dažiem gadiem dabūju labāku mašīnu un pastāvīgu stāvvietu Operas laukumā. Mans jaunais saimnieks Krūziņš bija interesants tips — liela auguma, resns, ar mūžam sārtu ģīmi.

Atri vien jaunajā stāvvietā guvu labus panākumus. Kā tas izdevās? Vienkārši biju uzmanīgs, lielākoties stāvēju blakus taksometram. Citi šoferi pie stūres lasīja avīzi vai grāmatu, gaidot, kad pasažieris pats nāks klātu. Bet es vēroju gājējus un jau no tālienes noteicu iespējamus braucējus. Vienmēr solīdi ģērbos, nēsāju nopodrinātus apavus. Arī mašīnu turēju tīru un kārtīgu. Tas patika saimniekam, patika arī pasažieriem. Gandrīz tekoši pratu vācu valodu. Tas ļoti noderēja, jo izdevīgākie braucēji bija vācieši, arī žīdi labprātāk runāja vāciski, nevis latviski. Kur nu vēl ārzemnieki! Ar angļiem, zviedriem, vāciešiem varēja saprasties vāciski. Tādā kārtā iemantoju daudzās pastāvīgas kundes, kas meklēja tieši mani vācu mēles un labas apkalpošanas pēc. Atpakaļ uz stāvvietu nekād nebraucu tukšā — ja ne citādi, autobusa pieturā savervēju pasažierus. Saimnieks bija ar mani apmierināts.

Kā jau minēju, izdevīgākā taksometru stāvvietā atradās Operas laukumā. Centrā ap viesnīcu "*Hotel de Rome*" apgrozījās daudz ārzemnieku, vietējo spekulantu un citu naudasmaisu. Tikai jāmāk tos sadabūt. "*Hotel de Rome*" lētākais numurs maksāja 7 latus, luksusnumurs — 25—50 latu diennaktī. Nemaz nerunājot par īpašiem apartamentiem priekš prinčiem, karaļiem un kinozvaigznēm un viņu sulaiņiem un dienestmeitām.

Reiz vēlu vakarā mašīnā iesēdās lifta zēns, kuru vajadzēja vest uz Pārdaugavu.

— Kāpēc jātērē tāda nauda? Vai nevari braukt ar autobusu? — es vaicāju.

— Es braucu tikai ar taksometru, — viņš paziņoja un izvilka no kabatas latu žūksni.

Tur bija ne mazāk par 35—40 latiem, mana dienas izpeļņa. Lūk, ko viņš man pastāstīja. Viņam tikai piecpadsmit gadu, bet jau trīs gadus strādājot viesnīcā par izsūtāmo un lifta zēnu. Uzkalpojies līdz vecākajam lifta zēnam. Brīvi runājot trīs svešvalodās — vācu, angļu, franču, sācis mācīties krievu valodu. Algu nesaņemot nekādu, saimnieki dodot tikai uzturu un mundieri. Peļņa — dzeramnauda no 5 līdz 30 latiem dienā. Viens pats uzturot tēvu, māti un deviņpadsmitgadīgu māsu, kura nākamgad beigšot franču liceju. Protams, zēns krietni noskrienoties. Vestibila pārzinis saņemot 350 latu, šēfpavārs — 400 latu mēnesī, turklāt viņš uz viesnīcas rēķina veselu gadu papildinājies Parīzē un Londonā.

Bijām nonākuši galā. Maksu par braucienu neņemu. Norunājām, ka lifta zēns izdevīgākos braucējus sūtīs pie manis, es par to varētu maksāt procentus.

— Labs ir! — puika piekrita. — Tā darā daudzi šoferi.

"*Hotel de Rome*" ietilpa Oto Švarca akciju sabiedrībā tāpat kā vēl vairāki restorāni un kafejnīca. Akcijas piederēja tikai radniekiem — pašam Švarcam, viņa meitām un znotam. Tomēr viesnīcā galvenā rīkotāja bija vecā Jirgensoniete. Ļoti stingra pret kalpotājiem. Meičām, kas strādāja kafejnīcā un virtuvē, vajadzēja būt neprecētām un dzīvot tikai kopmītnē — Valņu ielā blakus kafejnīcai. Katru mēnesi jāiziet ārstu kontrole, katru rītu — Jirgensonietes kontrole. Ik rītu kā zaldāti viņas tika

nostādītas ierindā un pārbaudītas, sākot ar roku nagiem līdz potītēm un apakšveļai. Pulksten 10 vakarā visām jābūt kopmītnē, izņemuma gadījumā — uz kino vai teātri — jāprasa atļauja. Lūk, kā saimniekoja vecā Jirgensoniete!

FRANCŪZIETE ŽANNA

Reiz lifta zēns pie manis iesēdināja Londonas manufaktūras aģentu, kurš kārtoja darījumus ar Rīgas manufaktūrām. Vairākas dienas braukājām pa fabrikām, ik reizi saņēmu 10 latus plus bagātu dzeramnaudu. Sestdien viņš paziņoja (sarunājāmiem vāciski), ka darījumi sekmīgi nokārtoti, noslēgti izdevīgi līgumi, tāpēc derētu iz-klaidēties. Protams, vajadzīga patikama dāmiņa. Bārā daiļaviņu, cik uziet, taču pā-rāk novazātas. Te nu atcerējos savu starptautisko, kuru pirms dažiem mēnešiem atvedu no lidostas.

— Pazīstu kādu jaunu un glītu francūzieti, varu viņai piezvanīt, — sacīju.

Starptautiskā piekrita, un pēc stundas šiverīgo angli aizvedu pie daiļās francūzietes. Kamēr abi ārzemnieki dzer šampanieti un amizējas, pastāstīšu, kā es ar viņu iepazinos.

Nogādājis uz lidostu kādu pasažieri, atceļā paņēmu divas dāmas, kas ielidojušas no Berlīnes ar četriem lieliem čemodāniem. Jaunākā, acimredzot galvenā, bija ļoti skaista: proporcionāli veidota seja, grieķiski klasisks profils. Tumšas matu cirtas liegi plīvoja zem milzīgas cepures ar platām malām. Acis — brūnas, labsirdīgas un laipnas. Otrā dāma bija vecāka, vienkāršāk ģērbusēs. Nodomāju, ka istabene, un tā tiešām arī bija. Savā starpā viņas runāja franciski, bet ar mani — vāciski. Veselu gadu biju mācījies franču valodu, protams, pašmācības ceļā, tomēr neko nesapratu.

Pa ceļam viņas mani sāka iztaujāt, galvenokārt par viesnīcu. Saņēmu dānu dzeramnaudu un vēlējumu, lai rīt izrādu Rīgu.

Otrā dienā vispirms braucām uz Brāļu kapiem un Mežaparku, pēcpusdienā — uz Jūrmalu. Jaunā dāma vilka mani līdzi.

— Esiet mans kavalieris!

Izpeldējāmies jūrā, pēc tam pusdienojām restorānā "Lido". Viņa dejoja viegli un patīkami. Sļepus iedeva man naudu — rēķinu kārošanai. Protams, nebūtu patīkami, ja maksātu dāma. Starp mums bija robeža, kuru nedrīkstēju pārkāpt. Nedrīkstēju aizmirst, ka esmu algots kavalieris.

— Kā jūs sauc? Oto! Cik jauki! Es esmu Žanna, lūdzu milēt un lutināt!

— Ak Dievs! — Sasītu plaukostas un pārgrieztām acīm raudzījos griestos. — Žannas jaun kundz, tas ir tāpat, it kā jūs vēlētos, lai Oto pasniedz mēnesi.

Kāpjot mašīnā, viņa mani nobučoja. Par to man ne silts, ne auksts — tā māsa skūpstā brāli vai māte — bērnu. Zināms taču, ka francūži nekautrējoties skūpstīties atklāti, uz ielas.

Bijām norunājuši, ka sameklēšu Žannai mēbelētu divistabu dzīvokli. Nākamajā dienā apbraukāju "Jaunākajās Ziņās" norādītās adreses. Beidzot atradu īsto — ēdamistaba un salons. Salonā riekstkoka mēbeles, fliģelis un telefons. Protams, vannas istaba, tai blakus — meitas istaba. Saimniece piekrita uzkopt telpas un dot gultasveļu. Maksa — 150 latu.

Žannai dzīvoklis patika, un viņa samaksāja divus mēnešus uz priekšu. No viesnīcas pārvedu viņas mantas.

— Vakarā ielūdzu jūs uz tasi kafijas, — viņa sacīja un iebāza man krūšu kabatā naudu.

Vēlāk izrādījās — 100 latu! Tas nu par traku!

Durvis atvēra kalpone, zemu klanoties. Varbūt tāpēc, ka biju uzvilcis smokingu. Žanna, tērpusies gaišrozā vakartērpā ar dziļu dziļu izgriezumu, smaidot nāca pretim. Pasniedzu viņai sārtas rozes un galanti noskūpstīju ļoti slaidos pirkstus. Viņai pirkstā prāvs briljanta gredzens. Man ienāca prātā, ka droši vien gaida vēl kādu viesi, taču zemais galdiņš bija klāts tikai divām personām. Uz galda augļi, cepumi, liķieris un franču šampanietis sudraba spainītī.

— Cik jauki, Oto, ka jūs atnācāt. Nu ļaujiet jūs apskatīt pa īstam!

Viņa grozīja mani kā vējš dzirnavu spārnus.

— Man jau sen radās aizdomas, ka esat tāds pseidošoferis. Patiesībā jūs esat pavisam kas cits. Atzīstieties!

— Par nožēlošanu esmu parasts taksometra šoferis. Protu šoferiski lamāties, no pasažieriem plēst nepelnītu naudu.

— Bet mani taču jūs neapkrāpāt.

— Kāpēc domājat, ka ne? Taču šo, lūdzu, ņemiet atpakaļ. — Izvilku 100 latu un noliku uz galdiņa.

Kādu laiku cīkstējāmies, līdz naudu man tomēr vajadzēja ņemt atpakaļ, lai, kā Žanna teica, nesabojātu vakaru. Dzērām kafiju un liķieri, tomēr īstas omulības trūka. Biju taču algots kavalieris! Viņa nolika man rokas uz pleciem un pētoši raudzījās acīs:

— Kāpēc jūs mani nemīlat un nežēlojat?

— Tā pārlietu liela laime! Tas būtu iespējams, ja mēs mainītos lomām — man piederētu jūsu miljoni, bet jūs būtu, teiksim, vienkārša koriste vai saldējuma pārdevēja.

— Ak tu, mulķa puisīt! Kur gan viņi, šie miljoni!

Mēs apsēdāmies uz dīvāna, un Žanna atcerējās pagātņi. Runāja it kā pati sev. Viņa agri zaudējuse vecākus, audzināja vecmāmiņa. Tikko sasniegušai pilngadību, meiteni izdeva pie vīra patālam radniekam, gvardes kapteinim, kurš bija par piecpadsmit gadiem vecāks. Viņš pamazām nospēlēja kārtīs visus sievas miljonus, beidzot ielaida sev lodi pierē. Pēc vecmāmiņas nāves Žanna palika viena. Lai nedomirtu badā, vajadzēja ko darīt. Sāka dziedāt un dejojot bārā. Dziedāt tādā vietā nozīmē...

— Nu pietiek! — Žanna pielēca kājās. — Ielejiet man, Oto! Saskandināsim un iedzersim tubrālibas!

Sadzērām, tukšās glāzes metām pāri galvai pret sienu, un tās saplīsa drumstalās. Pēc tam skūpstījāmies pa īstam — franciski.

Šai naktij sekoja vēl dažas. Vēlāk Žanna pārstāja man zvaniņ, mēs vairs netikāmies. Tikai vienreiz redzēju, ka viņa iznāca no viesnīcas kopā ar solidu pusmūža kungu un iesēdās limuzīnā.

Un tā nu divatā ar angli piebraucām pie nama Ģertrūdes ielā, kur dzīvoja francūziete. Kā norunāts, trīsreiz signalizēju. Drīzi viņa nāca, gērbusēs vakartērpā ar balta sermuliņa apmetni, vilņainie mati atsprauti ar dārgām sprādzēm, ausis — žilbinoši auskari, ap delmiem — rokassprādzes. Viņa tiešām izskatījās pēc princeses. Pēkšņi krūtis saņņaudza žēlums. Ko es, muļķis, tagad daru?!

Taču notika brīnums. Nepaspēju bilst ne vārda, jo viņa krita angļa rokās. No vārdu plūdiem, ko abi bēra franciski, sapratu tikai pēdējo teikumu.

— Cik pasaule tomēr maza!

Arī mašīnā viņi nebeidza tērgāt. Spogulī redzēju, ka anglis noglāstīja Žannas mazo roku, noskūpstīja pieri. Varbūt brālis vai brālēns?

Braucām pusdienot uz "Lido". Pa ceļam Žanna stāstīja, kā es viņai esot palīdzējis, sameklējis dzīvokli. Viena viņa kā zivs sausumā.

Tiku aicināts iekšā restorānā, taču atteicos. Anglis iedeva 20 latu pusdienām un piekodināja gaidīt. Bija pāri pusnaktij, kad anglis savu dāmu aizveda uz viņas dzīvokli, noskūpstīja roku un novēlēja labunakti. Pašu angli nogādājis uz viesnīcu, devos atpakaļ pie savas Žannas.

Viņa atvēra durvis vieglā naktstērpā. Lūk, ko viņa pastāstīja: šis bagātais un labsirdīgais kungs esot viņas draugs, kas kādreiz nebaltās dienās palīdzējis, maksājis deju skolotājam, sameklējis darbu. Žannai esot draudzīgas attiecības ar viņa skaisto sievu.

Pasaciņām neticēju, taču labi samelots ir tikpat kā patiesība. Vēl jo vairāk tāpēc, ka rīt Žanna dosies prom, lai parakstītu darba līgumu. Skaistais nav mūžīgs!

Pavadīju francūzieti uz lidostu. Atvadoties viņa iesprauda manā kaklasaitē zelta adatu — Amora bultas cauršautu sirdi. Un palika uzticīga franču temperamentam: visu klātbūtnē sniedza man dziļu skūpstu. Saldā Žanna!

Ilgi pēc viņas aizbraukšanas sirdī gruzdēja ogles, pamazītēm izkvēlodamas.

RĪGAS SLĒPTĀ SEJA

Kā man, tā arī Siliņu Arvīdam ļoti interesēja daiļais dzimums — tur abi bijām lietpratēji. Bet attiecībā uz Rīgas pazīšanu es biju galīgs provinciālis. Toties Arvīdam atvērās visas slepenās durvis. Vajadzēja tikai minēt paroli — un Sezams atvērās. Tā nokļuvām nūdistu klubā.

Nūdistu biedrība bija reģistrēta likuma noteiktajā kārtībā un darbojās atklāti. Mēs ieradāmies uz kārtējo publisko lekciju. Klausītāju daudz, lielākoties jaunatne — sievietes un vīrieši. Biedrības priekšnieks Nalde izklāstīja biedrības mērķus. Galvenais esot vesela miesa, jo, kā zināms, veselā miesā vesels gars. Lai ķermenis taptu vesels, tas esot jāatklāj saulei un vējam. Tomēr pats galvenais mērķis — karot pret kauna sajūtu, iznīcinot to.

— Pavērojiet pludmali, — runātājs skaidroja, — viēģes lapa vien atlikuse no tā saucamā peldkostīma. Ja šo viēģes lapu noņem, kas gan mainās? Jebkurš zālē sēdošais apstiprinās, ka kairina tieši pusapklāti augumi. Sieviete neesmu (zālē smieklī), tāpēc runāšu tikai par vīriešiem: varu apgalvot, ka domās mēs noraujam viēģes lapu. Tad nu iznāk, ka tā vairs neeksistē! Kur nav vietas pikantērijai, tur nebūs

vietas arī kaislei. Minēšu vēl kādu piemēru. Vai, muzejā redzot kailu vīrieti vai sievieti, kāds izjūt, tā teikt, satraukumu? Nē! Mēs uz tiem raugāmies nevis ar dzimumiekāres, bet ar mākslas acīm. Tas pats notiks sabiedrībā.

Lekcija tika papildināta ar bildēm, kurās kaili cilvēki peldējās un rotaļājās. Fotografijas esot no Vācijas, kur nūdīstu skaits rēķināms tūkstošos.

Izgājām uz ielas un abi nospriedām: pornogrāfija, un vairāk nekas. Vēlāk dzirdēju, ka policija biedrību slēguse, jo tai piešķirtajās telpās esot zēluse izvirtība. Arī es zināju, ka restorānos pārdodamo kailo sieviešu fotogrāfijās pārsvarā bija redzamas nūdīstes ielasmeitas.

Mūsu nākamā ekskursija — uz vientuļu sieviešu iestādījumu Avotu ielā. Īpatnējā uzņēmuma durvis vērās tikai pēc parolēs. Un šis atklātais nams atšķīrās ar to, ka sievietes izvēlējās vīriešus un tāpat arī maksāja sievietes.

Pie zālē novietotiem galdiņiem iedzēra un uzkoda. Spēlēja klusināts trio. Saimniece mūs aicināja pie brīva galda, piedāvāja ēdienkarti. Un galvenais — mēs kā vīrieši nemaksājām ne graša. Pie blakusgaldiņiem sēdēja vairākas vidēju gadu dāmas, lai izvēlētos kungus vai nu uz visu nakti, vai daudz īsāku laiku. Dāmas — pārsvarā turīgas — bija neprecētas, šķirtenes vai ar laulību neapmierinātas, kā arī tādās, kurām vīri komandējumos. Protams, gadījās izņēmumi. Daži vīrieši bija pastāvīgi klienti un par nopelņu sūdzēties nevarēja. Sievietes maksāja gan saimniecei, gan kavalierim. Dažreiz kavalieris naudu neņēma un pats bija gatavs atlīdzināt kā vienai, tā otrai.

Iedzērām pa glāzītei, uzkodām un vērojām dāmas. Viņas blenza uz mums. Ar katru jaunu glāzīti vairāk mums ar Arvīdu iekarsa asinis. Sāku mest skatienus uz jaunāko dāmu, viņa — pretim. Cēlos un lūdzu jauniņo uz tango. Viņa to gaidījuse un jau pa gabalu cēlās augšā. Dejoja labi un pieklāvās kā nākas. Nezināju, kā uzskat valodas. Situācija, saprotiet taču, neparasta!

— Vai drīkstu zināt, kā jūs sauc? — sadrošinājies prasu.

— Līna. Bet jūs?

— Oto.

Valodas aplkust.

— Jūs labi dejojat, Līna!

— Arī jūs, Oto!

Atkal klusums.

— Jūs, Līna, esat jauks radījums!

— Arī jūs, Oto, esat tīri glīts zēns.

Viņa iesmējās, un es piebalsoju. Likās, ka nasta novēlusēs no pleciem. Mēs sākām plāpāt.

— Vai bieži nākat šurp?

— Esmu pirmo reizi — draudzene pierunāja.

— Es tāpat — draugs pierunāja. Lai izklaidētos. — Atkal smējāmies un šūpojāmies tango ritmā.

Pēc dejas vedu dāmu pie sava galda, taču Arvīda vairs nebija.

— Brīnums, kur palicis mans draugs?

— Arī manas draudzenes nav!

— Kāda sagadīšanās! Varbūt sekosim viņu piemēram?

— Tikai iedzersim ceļakāju!

Netāju no durvīm mūs sagaidīja saimniece — ar bezgaumīgām krellēm, toties briljanta gredzena rotāta piecdesmitgadīga dāma.

— Otrās durvis pa kreisi. — Un pasniedza Līnai atslēgu. — Varbūt atnest kafiju?

Mēs iegājām istabiņā ar paplatu dīvānu, zemu, apaļu galdu un diviem krēsliem. Aizdurvē mazgājamais galdiņš ar bļodu un ūdens krūzi. Pie loga etažere ar apmēram desmit grāmatām un porcelāna neliņiem. Kaktā vecmodīga kumode ar margrietīņām vāzē. Logu aizklāja biezs, gaismu necaurļaidīgs aizkars. Nebijām paguvuši aplūkot istabu, kad jau ieradās saimniece ar kafiju, liķieri un cepumiem. Paskaidrojuse, ka gultasdrēbes atrodas kumodē, un novēlējuse saldu dusu, viņa pazuda. Iedzērām vēl liķieri, un Līna klāja gultu.

No rīta mana vienas nakts sieva šo to pastāstīja par sevi. Pirms diviem gadiem apprecējusēs ar pavecu kuģa kapteini. Nelaiمة tā, ka viņš lielākoties ceļo pa jūrām un mājās pavada labi ja dažas dienas gadā. Aiz garlaicības Līna vai beidzoties nost. Uzticība? Bet vai vīrieši ir uzticīgi? Ko dara jūrnieki ārzemju ostās?

Nospriedām, ka varam satikties arī citur. Promejot vaicāju par rēķinu, bet saimniece teica, ka samaksāts.

Satikāmies mana taksometra stāvvietā. Aizbraucām uz Baltezeru, uzmeklējām klusu vietīņu, iedzērām un uzkodām Līnas līdzvesto. Burvīgais pikniks atkārtojās ik nedēļu. Jāizpalīdz taču kapteinim, kas kuģi vago pasaules okeānos! Pēc pāris mēnešiem viņš pārradās un Līnai manis vairs nevajadzēja.

KLOTILDE

Mani pastāvīgie klienti bija arī kāda vācu ģimene — pusbūža pāris un septiņpadsmitgadīga astoņpadsmitgadīga meita Klotilde. Tie bija vietējie vācieši. Vēdu viņus paretam un vienmēr visus kopā, teiksim, uz Bulduriem, kur viņiem piederēja vasarnīca. Klotilde vienmēr sēdēja man blakus un šad tad ko nenozīmīgu pajautāja. Dažreiz jutu, ka viņas acis met ugunīgas dzirkstis. Reiz viņas kailais ceļgals pievirzījās tik tuvu ātruma pārslēgšanas svirai, ka gribot negribot nācās pieskarties ne tikai kļoķiem. Dievs ar šīm bagāto mammu meitiņām! No tādām jāturas tālāk un jāzina sava vieta.

Kādu svētdienu Klotilde piezvanīja un lika piebraukt mašīnu pie sava Blaumaņa ielas nama un pašam uzkāpt dzīvoklī. Tas nelikās nekas sevišķs, jo dažreiz stiepu lejā čemodānus. Taču šoreiz tā nebija vis.

Durvis atvēra pati Klotilde. Ķēķī uzklāts galds — vīns un uzkožamie.

— Sēdieties, lūdzu! Mani kungi Jūrmalā, un man vienai garlaicīgi. Varbūt jūs, ja neesat pārāk nevalģīgs, neatteiksities papļāpāt?

— Kungi? — Biju izbrīnījies. — Tie taču jūs vecāki!

— Ak, nē! Esmu tikai dienestmeita. Un jūs noturējāt mani par Freimaņu jaunkundzi? Tas tik ir joks!

Skatos — balts priekšauts, balta lente matos. Tiešām dienestmeita! Pa to laiku glāzes jau piepildītas.

— Nu tad uz veselībām!

— Uz veselībām!

Pirmajai glāzei sekoja citas, pirmajai bučai — citas. Bagātu kungu istabmeita — ko labāku šoferis var vēlēties? Glīta, jauna, nesmaržo pēc visām ķēķa garšvielām — tās nevaru ciest.

Apģērbuse vieglu kimono, Klotilde uzvārīja kafiju, bufetē atrada īstus Havannas cigārus. Mēs pārcēlāmies uz viesistabu. Pie loga aicinoši laistījās tumši lakots flīgelis. Pacēlis vāku, ar vienu pirkstu mēģināju nobungot melodiju. Pienāca Klotilde un sāka spēlēt kompozīciju. Stāvēju aiz muguras un apbrīnoju pār taustiņiem slidošos slaidos, baltos pirkstus. Tik labi koptas — un vienkāršas kalpones rokas!

Gāju prom pāri pusnaktij. Noliktu mašīnu garāžā un devos mājup, un visu laiku mani reibināja Klotildes smalkās veļas aromāts.

Satikāmieš diezgan bieži, parasti manā mašīnā. Starp mums nebija nekādas iekšējas tuvības. Dažreiz piedāvāju aiziet uz teātri vai operu. Viņa atteicās — nesot laika. Izkāpa no mašīnas un aizgāja, atpakaļ neatskatījūsēs. Beidzot šķīrāmies.

Pagāja trīs gadi. Kāda cilvēka uzdevumā ar vilcienu devos uz Jelgavu aplūkot pirkšanai piedāvātu māju. Atpakaļceļā kupejā ienāca trīs studentes, vienā pazīnu savu Klotīdi. Arī viņa mani pazina, saķēra draudzenes pie rokas un ievilka blakus-kupejā. Lūk, kādas tās lietas! Lūk, kāda kalpone! Kā zvīņas man nokrita no acīm.

Vēlāk Rīgas centrā viņu apturēju, — arī šoreiz viņa bija studentu korporācijas cepurē.

— Kāpēc meloji, ka esi kalpone?

— Nu un tad, — viņa iesmējās, — vai nav vienalga!

KĀZU NAKTS

Biju nolīgts kāzu braucienam — jaunais pāris jāaizved uz baznīcu un atpakaļ. Kāzas notika laukos, netālu no Rīgas. Brūte bija jauna un smuka, arī brūtgāns nelikās zemē metams.

Pēc laulībām kāzu nams gaidīja ar godavārtiem un mūziku. Pusdienās aicināja arī mani. Laiks pacelt glāzes uz jaunā pāra laimi, taču neviens nevižo kaut vārdu bilst. Piecēlos un noturēju mazu runu. Tā laikam visiem gāja pie sirds, aplausi nerimās.

Pēc pusdienām posos prom, taču jaunais vīrs, kurš, izrādās, neprata dejot, aicināja uzkavēties. Arī jaunā sieva lūgšus lūdzās, lai palieku. Visādi atrunājos.

— Vai jums vērts tērēties tādēļ vien, lai es dancinātu jūsu sievu, dzertu jūsu bairīti? Tas jums maksās stipri dārgi, — sacīju, jo biju pārliecināts, ka tādā veidā tikšu vaļā.

— Cik?

— 50 latu!

Bez vārda runas vīrs izņēma no maka naudu. Atskanēja ermoņikas akordi, un mēs ar jauno sievu laidāmies dejas virpulī. Nu tad ar gribēju parādīt, ka nauda nav

zemē nomesta. Deju starplaikā uzvilku pa dziesmai, vadīju rotaļas, protams, arī glāzes cilājām. Ja kāzas, tad kāzas!

— Tādi zēni man patīk, — šļūpstēja jaunais vīrs.

Miezītis bija stiprs, putas gāzās pār spaiņa malām. Tiklīdz ieņģācās ermoņikas, jaunā sieva tūdaļ pie manis klāt, arī jau iereibuse. Laucinieki brīnējās, cik rīdzinieks daudz var nest, viņi paši tik tikko turējās uz kājām. Man sagribējās palieļties; pakampu no galda pudeli ulmaniša un neatvilciet iztempu. Izrādījās, nevis ulmanīti, bet galda etiķi — nedaudz atšķaidītu. Abām rokām saķēris uz galda stāvošo alus spaini, uzdzēru alu, cik vien jaudas. Atelpoju un mierīgi noliku spaini. Ja dzer, tad dzer!

Notikušo neviens nesaprata, jo etiķis bija ieliets ulmaniša pudelē. Kā par brīnumu, etiķis noskaloja arī reiboni.

Pēc pusnakts pamazām visi, kas turējās uz kājām, izklīda. Jauno vīru es un jaunā sieva ar lielām mokām aizvilkām uz kamberīti un gultā puslīdz izģērbām. Kuriem mājas patāļu, — arī man — jaunā izdalīja palagus un spilvenus un uzveda kūtsaugšā — sienā. Nolidām kur kurais. Svaigais siens izgaroja reibinošu aromātu, drīzi aizmigu kā nosists.

Miegā sajutu, ka zem palaga manam augumam kāds piekļaujas. Domādams, ka sapņoju, grasījos griezties uz otriem sāniem, bet mani apskāva divas maigas rokas. Sievišķis bija vienā kreklīnā. Beidzot atmodos pilnīgi. Nemēģināju noskaidrot, kas viņa tāda. Aizmigām apskāvušies.

Kad pamodos, caur dēļiem iespīdēja saule. Labā roka tā notirpuse, ka nevar ne pakustināt. Pagriezu galvu, lai redzētu, kas uz tās guļ. Pašķīru matus no sejas... Tā taču jaunā sieva! Steigšus pamodināju gulētāju, uzrāvu viņai kreklu. Diezgan ilgi viņu nācās purināt, līdz sieviņa aptvēra situāciju. Piecēlusēs sēdus, uztraukti skatījās apkārt. Par laimi, citi gulētāji mierīgi krāca. Palīdzēju uzvilkt apģērba atribūtus, kurus naktī, kā redzams, viņa steigā bija izmētājuse. Karsti mani noskūpstījuse, jaunā sieva klusi kā kaķene aizvilkās uz šķūniša pretējo pusi, kur iekārtota viņas gulšvieta.

Brīdi pavārtījos savā migā, piecēlos, klusi apģērbos un, neviena nepamanīts, iesēdos mašīnā. Starts! Un prom!

Ko te lai saka? Jaunie vīri, nepiedzerieties savā kāzu naktī!

CILINDRS LĪDZ AUSĪM

Par taksometra šoferi nostrādāju ne vienu vien gadu, un pa visu šo laiku tikai divas nelielas avārijas. Administratīvo sodu par pieļaujamā ātruma pārsniegšanu gan saņēmu neskaitāmas reizes un šķīros no 25 — 50 latiem. Atlautais ātrums bija: pilsētā — 40 kilometru, ārpus pilsētas — 70, Jūrmalā — 25 kilometri stundā. Te nu kontrolieriem bija plašs darbalauks, jo 25 kilometrus stundā norāpo bruņurupucis.

Kādu svētdienas rītu Majoros taksometru stāvvietā pienāca labi kopts, apaļš žīdīnš cilindrā.

— Šofer, vai stundas laikā tiksīm līdz Jelgavai?

Apsvēru: līdz Rīgai 30, tad līdz Jelgavai 43, kopā 73 kilometri. Protams, jābrauc maksimāli ātri, tātad jāreķinās ar krišanu kontrolieru nagos.

— Lai iet, — piekritu, — 100 latu!

— Oi, oi, 100 latu! Varbūt 80? — Viņš vaimanāja un pameta acis uz citām mašīnām, galīgi sagrabējušām.

— 100 — un ne santīma mazāk!

Ar dziļu nopūtu viņš ievēlās mašīnā, un mēs startējām. Izdrāzos cauri Jūrmalai ar 70 kilometru ātrumu. Ielas vēl tukšas, jāuzmanās tikai no smagajiem ormaņiem, kas veikaliem pieveda preces. Kad tikām uz Jelgavas šosejas, spidometrs rādīja 120. Pie Olaines gadījās ķibeles ar zemnieku, kurš brauca ar tramīgu zirgu. Zemnieks, paspējis izkāpt no ratiem, turēja zirgu aiz iemauktiem, taču tas krāca kā nelabais. Man aukstas tirpas skrēja pa kauliem, pasažieris ar rokām aizklāja seju, kad plaukstas platuma attālumā padrāzām garām.

Pie Ozolnieku tilta mašīna židīņu sakratīja un iemeta griestos. Spogulīti redzēju, kā viņš pūlējās novilkt cilindru, ko trieciens uzmaucis līdz ausīm un saspiedis plakanu kā rausi.

Jelgavu sasniedzām trīs minūtes pirms paredzētā laika. Pieturēju pie sinagogas. Lūk, kāpēc tik traki jāsteidz! Pēc viņu tradīcijas brūtgāns un brūte nedrīkst nokavēt nolikto laiku. Pasažieri jau gaidīja, ceremonija bija sagatavota, atlika tikai aizņemties cilindru un stāties rabīna priekšā.

Dažas žīdu tradīcijas sāk atmirt. Piemēram, agrāk centrāltirgū īpašā nojumē tika upurēti putni, ko žīdies pirk turpat tirgū. Turklāt rīkle jāpārgriež tā, lai asinis notecētu pamazām. Dzīvnieku, kas nav kauts atbilstoši rituālam, uzskatīja par nedēdamu. Minēto nojumi nojauca, un līdzīgas publiskas izdarības valdība nesen aizliedza. Jaunie žīdi vairs nepiegriež īpašu uzmanību senajām paražām un cūkas cepeti ēd ar baudu.

Ar kādu žīdu, mācīdams viņam šofera mākslu, sadraudzējos. Vasarās viņš man piešķīra istabiņu bez maksas savā vasarnīcā Dzintaros. Tā nu no darba brīvajā laikā sauļojos un peldējos jūrā.

AR PUGAČU PRET LAUPIĀJIEM

Mans skolasbiedrs Mārtiņš brauca uz kuģiem par kohu. Kad kuģis ienāca ostā, viņš vienmēr uzmeklēja mani. Ne jau aiz sevišķas draudzības vai siltām skolas laika atmiņām, bet lai īstenotu savus īpašos nolūkus. Tos viņš no manis neslēpa: viņš mainīja valūtu.

Iesēdies manā mašīnā, viņš vēroja garāmgājējus. Vajadzīgo cilvēku uzrunāja un arī ievilka mašīnā, tad mēs braucām. Piestājām pie kāda nama, nepazīstamais uz dažām minūtēm iegāja iekšā, un maiņa ātri tika nokārtota. Pēc viena kvartāla melnās biržas aģents izkāpa un nozuda. Mārtiņš izmaksāja labas pusdienas un norēķinājās par braucienu. Dažreiz uzdāvināja kādu ārzemju nieku — odekolonu vai kārtis. Bet pēdējo reizi iedeva revolveri, pareizāk sakot, pugaču, tas ne ar ko neatšķīrās no īsta revolvera. Vienīgi patronas — papīrbodes. Tomēr ar pugaču varēja ne vien baidīt, bet arī ievainot, ja no maza attāluma blieza tieši sejā. Kāda

manta! Par dāvanu ļoti nopriecājos, jo daudzreiz gadījās sastapties gan ar huligāniem, gan ar īstiem laupītājiem. Pagājušajā gadā pie igauņu robežas aplaupīja un no-slepkavoja taksometra šoferi. Mašīnu aizdzina, liki iemeta krūmos.

Protams, man bija savi paņēmieni, kā tikt galā ar Sarkandaugavas dauzoņām, kas negribēja maksāt par braucienu. Mašīnas kurbulis, ko neiztrūkstoši turēju pie rokas, iedarbojās ļoti iespaidīgi. Tik iespaidīgi, ka divi stenēja sniegā, bet trešais trīcēdams samaksāja tēriņu. Bet reiz sastapos ar rūdītiem laupītājiem.

Divi cienījami kungi pusmūža gados vācu valodā lūdza aizvest uz Igauniju. Tik izdevīgi maršruti gadās reti. Rēķinoties ar viņu iznesīgo stāju, iepriekš iekasēt naudu kautrējos. Toties izdomāju mazu viltību: benzīntankā piepildījis pilnu tvertni, lūdzu kungus samaksāt.

— *Bitte schön!* — Viens izvilka no kabatas 100 latu zīmi.

Tik agri pārdevējs tādu naudaszīmi nevarēja samainīt, man nācās pašam samaksāt. Pasažieru simtnieku ieliku makā, kur bija vēl ap 500 latiem — šo naudu grasījās noguldīt krājkasē.

Ceļā kungi ilgi pētīja kādu karti, tad no portfeļa izņēma konjaku un uzkožamos. Piedāvāja arī man, paņēmu tikai ikrmaizīti. Uz vakarpusi tuvojamies Igaunijas robežai. Pastāvēja tāda kārtība, ka Baltijas valstu pilsoņi drīkstēja brīvi pāriet robežas, uzrādot tikai pasi, kurā iespieda zīmogu. Citiem ārzemniekiem iebraukšanai Baltijas valstīs vajadzēja vīzas.

Man lika nogriezties pa sliktu meža ceļu, jo kungi neesot paspējuši izņemt vīzas. Īpašas bailes nejutu, tomēr sagatavojos. Neuzkrītoši izvilku no kabatas pugaču un noliku blakus pa ķērienam uz tukšā sēdekļa. Nenolaidu acis no spoguļa. Manīju, ka viens no iekškabatas izvelk kādu priekšmetu. Strauji nobremzēju un uz braucējiem pavērsu pugaču:

— *Hände hoch!*

Šie paklausīja, zemē nometot dzelzs priekšmetu. Izlēcu no mašīnas, atrāvu abas durvis un liku izkāpt. Te nu bandīti stāvēja paceltām rokām. No mugurpuses iztaustīju visas kabatas, paņēmu viņu portfeli un liku iet šosejas virzienā. Pasažieri sāka lūgties, lai ņemot pusi no portfeli atrodošās naudas un viņus atlaižot.

— Klusu! — es iesaucos. — Ka laidīšu lodi paurī!

Tajā mirklī aiz uztraukuma netīši nospiedu gaili un norībēja šāviens. Papīrlode šņākdama lidoja pār noziedznieka galvu. Otrs metās prom, taču nākamā lode iedragāja kāju, un viņš vaidēdams krita grāvī. Šāvienus bija sadzirdējuši robežsargi un acumirkļi mūs ielenca.

Devāmies uz robežapsardzes punktu. Vispirms feldšere gribēja sniegt palīdzību cietušajiem, bet... ievainojuma nebija. Papīrlode tikai apsvilinājuse bikses. Robežsargi aplūkoja manu šaujamo, tomēr neko nesaprata. Tas taču īsts mauzeris! Es izņēmu no magazīnas atlikušās patronas, un robežsargi iezviedzās kā zirgi. Bandīti jutās izmulķoti gluži kā stāstā, kurā zemnieks uzbrucējus atsitis ar desas luņķi.

Portfeli atrada prāvu naudas summu vācu markās un čehoslovaku kronās. Robežsargi lika, lai laupītāji samaksā par braucienu, jo biju saņēmis tikai pusi. Parakstījām protokolu, un es biju brīvs.

Pēc dažiem mēnešiem mani izsauca uz policijas iecirkni. Nodomāju, ka atkal sods par ātru braukšanu.

Kabinetā mani sagaidīja pārsteidzoši laipni, piedāvāja krēslu. No ugunsdroša skapja tika izņemts dokuments, kurā teikts: tādā un tādā datumā pie Igaunijas robežas aizturēti no Čehoslovākijas cietuma izbēguši noziedznieki, kas tiesāti par ielaušanos zādzības nolūkā. Bēgļi pastrādājuši jaunus nedarbus gan savā valstī, gan Vācijā. Bīstamo noziedznieku aizturētājiem Čehoslovākijas valdība bija paredzējuse lielu prēmiju. Tā nu es saņēmu 100 latu par palīdzēšanu robežsargiem.

— Jums pienācās visa prēmija vai vismaz puse. — Noklausījies manu stāstu, pilnvarotais dziļdomīgi nogrozīja galvu. — Labāk nopērciet īstu šaujamo, es izrakstīšu atļauju.

Tā tiku pie īsta ieroča, kaut gan visā dzīvē ne reizes to nelietoju.

NENOTIKUŠĀS PRECĪBAS

Kaļķu ielā dzīvoja mana attāla radniece, ļoti mīlīgs sievišķis vārdā Lūcija. Dzimšanas dienās un citās svinībās biju gaidīts viesis.

Reiz vārdadienas svinībās mani iepazīstināja ar Elīnas kundzi, trīsdesmitpiecgadīgu atraitni, kura audzināja septiņgadīgu dēlēnu. Viesu nebija daudz. Iedzērām, padejojām pie patafona mūzikas. Padejoju arī ar Lūces radnieci Brenčēna kundzi.

— Ko tu viens daudzies pa pasauli? Precē nost Elīnu, tiksi uz kājām. Viņai netrūkst ne naudas, ne mantas. Nesen pārdeva no vīra mantotās lauku mājas, ieguva 7 tūkstošus, — Brenčēna kundze sāka slavēt savu vīramāsu.

Līdz šim man nebija ienākuse prātā doma par precēšanos. Cik sievišķu izlaidu caur rokām, ij nedomājot savu dzīvi saistīt ar kādu. Tagad Elīnu apskatīju pa īstam. Viņai trūka jebkā tāda, kas iedezinātu kaisli. Nu bet no praktiskā viedokļa aina pašam citāda: 7 tūkstoši ir smuka summiņa, ar tādu iemaksu var iegādāties jaunu kreisleru, kas maksā 14 tūkstošu latu.

Sāku ievilkt viņu sarunās. Liekas, ka viņa neko nesajēdz no literatūras un mākslas. Taču tas nekrīt svarā, ja grib precēt sievu ar kapitālu. Pats taču arī maz ko jēdzu! Dažādos sabiedrības slāņos esmu noslīpējies kā jūrmalas smilktīs olis, ko vilņi nemītīgi mētā šurpu turpu. Jaunības ideāli pagaisuši un aizmirsti. Laiki, kad darbojos dramatiskajā studijā, dziedāju korī, ņēmu vijoļstundas pie koncertmeistara T. Vēja, pazuduši dūmakā.

Elīna strādāja par pavāri pārtikas veikalā. Apņēmos katru vakaru viņu aizvest uz mājām. Brīvdienās aizgājām uz kādu ķinīti. Reiz, kad pavadīju uz mājām, viņa pēkšņi jautāja:

— Tu par mani domā nopietni vai tikai jokus dzen?

Pārsteigumā sajutu dunci pie kakla, taču atbildēju bez vilcināšanās.

— Elīn, ja esi ar mieru, varam precēties!

— Puika, ko tu runā! Esmu par desmit gadiem vecāka, un man ir dēls. Padomā labi!

RAZUMS

Kādu vakaru taksometru stāvvietā Majoros mēs, šoferi, spriedām, ka vajadzētu iekost vakariņas. Darbdienas vakaros braucēju maz. Devāmies uz netālo otrās šķiras restorānu "Mednieku klubs".

Apmeklētāju nebija daudz, ieņēmām galdiņu un pasūtījām cepeti, degvīnu un alu. Pie cita galdiņa sēdēja studentu — letoņu — kompānija, kura grasījās pievienoties mums, tā teikt, kopīgās vakariņās. Citi šoferi bija ar mieru, es — ne. Man pārāk rūgta pieredze, šos lielbniekus vadājos ar taksometru.

— Man šie kungi sveši, tāpēc gribu paēst bez citu klātbūtnes, — teicu.

— Tur taču jaunais Razums. — Kāds man pieliecās pie auss.

Protams, par Razumu tiku dzirdējis. Kas gan nezināja būvuzņēmēju Razumu, kurš, izpildot lielus valdības pasūtījumus, iedzīvojis miljonus! Par viņa atvasi runāja tikai to, ka tas Rīgas restorānos svaidoties ar tēva naudu. Es uzspļauju tādām Razumam un viņa naudai! Turpināju ēst cepeti, nepiegrīzījis kundziņam nekādu vērbu. Tas brīdi pamiņājās pie mūsu galdiņa un, nesajūmis uzaicinājumu, atgriezās pie savējā.

Pēc brīža piegāju pie bufetes un palūdzu konjaku un cigāru. Blakus nostājās Razums — arī pasūtīja konjaku. Meklē kažķi — nodomāju. Puisīt, tavu purnu neaizsargās biežais naudas maks. Razums nometa krodziniekam 10 latu.

— Es maksāju par visu!

Krodzinieks zemu palocījās un grasījās izdot sīknaudu. Metu savu naudu blakus.

— Atvainojiet, kungs, neesmu radis, ka manu tēriņu maksā cits, turklāt svešinieks.

— Pardon! Tādā gadījumā varbūt iepazīsimies?

Un sniedza man roku.

— Ciemiņš!

— Bērziņš!

Kā tā? Tam taču jābūt Razumam! Kāds mani grib iznerrot. Acumirkli mana labā roka saspringa kā atspere un kundziņš novēlās kā bluķis. Cits korporelis, redzēdams draudziņu kūņojamies pa zemi, izrāva revolveri un izšāva, taču lode nosvilpa garām. Saskrēja apmeklētāji un mūs izšķīra. Mazais incidents laimīgi beidzās. Pirmais attapās Razums.

— Ciemiņa kungs, esmu vainīgs! Lūdzu, piedodiet! Visu klātbūtnē jums atvainojos! Vīram jāprot atzīt savas kļūdas. — Un sniedza man roku.

— Urā, urā! — Klātesošie pacēla glāzes par godu izlīgšanai.

Miers bija noslēgts.

LAUCINIEKS ANTONS

Kā dienu nomaina nakts, tā šoferim dienas maiņu nomaina nakts maiņa. Kad kārtīgie pilsoņi sen mājās, gultās, tad ielās iziet nakts maiņa — lielākoties godīgu darbu nestrādājošie. Ielās iziet prostitūtas un kokaīna tirgotāji. Ielasmeitas savu

precī piedāvāja bez kautrēšanās, toties kokaīna tirgotāji bija piesardzīgāki, nevienam neuzplijās, viņi paši tika uzmeklēti. Par kokaīna tirdzniecību draudēja liels naudassods un cietums. Šad tad dažu sīkāku aģentu noķēra, lielos dūžus — gandrīz nekad.

Nakts stundās taksometra šoferiem liela nopelņa, vizinot kompānijas pa naktslokāliem. Arī ormaņi ar saviem kleperiem rausa baltu naudu, sevišķi sestdienas un svētdienas naktīs. Šoferiem un ormaņiem pilsētas dzīve ar visām aizkulisēm kā uz delnas. Taksometra šoferiem, ormaņiem, ielasmeitām un policistiem ir kaut kas kopīgs; gan ziemu, gan vasaru viņi uz ielas. Bieži redzēju, kā policists labsirdīgi sarunājās ar ielasmeitu, kā ielasmeita nosēžas blakus šoferim — sildīties.

Pilsētas restorānus slēdza divos naktī. Kam likās par maz, brauca uz ārpuspilsētas uzdzīves vietām. Protams, retais varēja atļauties tādu prieku. Pārējie meklēja rokā riteņkrodzniekus, kuri degvīnu izvadāja ar velosipēdiem. Viņu adreses zināja ij šoferi, ij ormaņi, ij ielasmeitas, ij policisti. Savām acīm tiku redzējis, ka 1. policijas iecirkņa priekšnieks iegriezās pēc šņabja pie sētnieka Pētera. Reizi trīs gados Pēteri pieķēra un sodīja, pēdējo reizi — ar 300 latiem. Viņš samaksāja, acu nepamirkšķinot, un tirgojās tālāk.

Šoferi riteņkrodzniekiem bija gan pieprasītāji, gan piedāvātāji reizē, tāpēc viņi labprāt mums maksāja kādu peļņas procentu. Šādā vīzē pirks dzeramais maksāja divreiz trīsreiz dārgāk nekā veikalā. Policisti, protams, dzēra bez maksas.

Kādu nakti pienāca iereibis pusmūža laucinieks.

— Šoferīt, aizved pie meitām!

— Ja nu vienīgi uz ārpuspilsētu, šeit visi restorāni slēgti. Tas maksās 10 latu.

— Brauksim ar! Bet vai tur būs meitas?

— To nu nevaru galvot.

Baložu restorāns bija gandrīz tukšs, pie galdinjiem kūkoja pāris večuku. Saimniece laipni sveicināja. Mans laucinieks lika pasniegt kortelīti, medniekdesas un krīngēli.

— Un vēl gādājiet man kādu sievišķi!

Saimniece vaicājoši skatījās te uz viesi, te uz mani. Tas nozīmēja — vai šim ir nauda? Varēju tikai paraustīt plecus.

— Skuķi izklīduši kur kurais. Ir jau vēls, — saimniece taisnojās.

— Ja nav skuķu, tad te nav ko nīkt. Vai citu krogu tuvumā nav?

Braucām uz Baltezera "Kaiju", taču kāroto neatradām. Vēls. Iedzērām kārtējo kortelīti un griezām atpakaļ uz Rīgu. Pasažieris bija neapmierināts.

— Kas tu par šoferi, ja neproti aizvest pie meitām?

Atcerējos "Montekarlo" Jelgavas šosejas malā. Laucinieks pukodamies noskaitīja kārtējos 10 latus.

Restorāns bija pilnīgi neapgaismots, durvis slēgtas. Sākām zvanīt vienu, otru, trešu reizi. Beidzot samiegojies saimnieks atslēdza durvis.

— Ko vēlaties?

— Atvedu jums viesi.

Saimnieks ar aizdomām mūs nopētīja (vai būs maksātāji?) un iveda tukšā zālē. Viesis tūdaļ apvaicājās par meitām. Saimnieks noraustīja plecus un izgāja. Pēc brīža paaicināja mani gaiteni.

— Palīdzī! Liec viņam saprast: ja izdevīgs pasūtījums, netrūks nedz meitu, nedz mūzikas. 5% no tēriņa — tavi.

Vientuļais viesis zālē jau svēra tabaku, tas ir, snauda. Piebikstīju viņam:

— Kas ir, braucam vai paliekam?

— Būs jābrauc, — nopūtās miegains balss, — gribēju palustēties, bet te nekā nav. Kortelīti varēju izdzert vātrūmē.

— Ja pasūtīsi konjaku un zoss cepeti, meita būs klāt. Galvoju!

— Pasauc saimnieku!

Pieskandināju glāzei, un saimnieks iznira acumirkli.

— Saki, saimniek, vai tev ir, teiksim, četrzvaigžņu franču konjaks?

— Lūdzu, kungs, katrā laikā!

— Un cepetis ar skābiem kāpostiem?

— Tikai britiņš jāuzgaida — kamēr izceps.

Pēc dažām minūtēm konjaku sudraba spainītī ar ledu ienesa smokingā gērbies viesmīlis, kurš zemu klanījās.

— Drīzi cepetis būs gatavs!

— Kungs vēlas skuķus, — atgādināju.

— Tūlīt, īstas odziņas! — Viņš pameta gaisa skūpstu.

Drīzi parādījās tumšmate. Stipri nosmiņķējusēs, tomēr redzams, ka novītuse. Viesim jau iedzirkstījās acis. Te klāt divas blondīnes. Nu sajūsmai nav gala.

— Ober! Ober! Vēl divas pudeles konjaka! Apelsīnus un šokolādi dāmām!

Ienāca muzikanti — viens sēdās pie klavierēm, otrs skaņoja vijoli. Cepetis kūpēja galdā. Iudzēris glāzi konjaka un uzkodis, devos uz mašīnu snauda.

Septembra saule iespīdēja logā un mani uzmodināja. Biju gulējis četras stundas, pašlaik — pulksten 10. Iegāju zālē un apstulbu. Ap četriem kopā sabīdītiem galdiem sēdēja cilvēku desmit: saimnieks un saimniece, abi muzikanti, daži večuki un pusmūža sievietes baltos priekšautos. Galds stāvgrūdām pilns ar ēdamo un dzeramo. Ieraudzījuši mani, visi sauca:

— Šoferīt, sēdies un iekod brokastis!

— Kur mans pasažieris?

— Ak, Antons?

Divdomīgi smīnot, saimnieks norādīja uz otro stāvu. Kāpu augšā. Pretim sitās smieklī un sieviešu zvaigas. Istabas durvis līdz galam vaļā. Lauciniekam uz katra ceļa pa daļļavai. Katra, apskāvuse no savas puses, dziedāja savu banālu dzērājdziesmu. Cita meiča sēdēja pie galda un sirsnīgi tērzēja ar viesmīli. Arī šis galds lūza no ēdieniem un dzērieniem. Laucinieks nopurināja daļļavas un nāca pretim.

— Kur pazudī? — Apskāva mani un bučoja.

— Vai drīzi brauksim? — es vaicāju. — Esmu nodauzījies stundas desmit. Man jābrauc uz pilsētu.

— Ko niekus! Ober, atnes konjaku! Man vēl jāatpūšas.

Viesmīlis paķēra paplāti, sakrāva pusdzertas pudeles un uzkožamos. Uzreizī sapratu, ka to visu viņš aiznesīs un atkal atnesīs kā jaunu — varbūt jau trešo ceturto

reizi. Nostājos ceļā un pavēlēju visu nolikt atpakaļ. Jānomaina taču tikai netīrie trauki!

Savu pasažieri vilkšus ievilku blakusistabā un noguldīju uz dīvāna.

— Šoferīt, tu man esi labākais draugs, — viņš šļupstēja un iespieda sauja 100 latu.

Tas bija par daudz, taču, ja tā svaidās ar naudu, nav grēks arī paņemt.

— Tevi te apzog, — centos iestāstīt, — brauksim prom! Vismaz atdod maku, lai gulošam neizvelk no kabatas.

— Es tev uzticos. — Viņš izvilka no iekškabatas saburzītu un nolietotu kabatas portfeli, ko neatvēris noglabāju kabatā.

Atgriezos pie galda un iekodu — kā nekā pusdienlaiks. Gan daiļlavām, gan saimniekam piedraudējais ar policiju (jo aptīra iereibušu nabaga cilvēku), lejā viesistabā gaidīju viesu augšāmcelšanos. Pēkšņi kāds rībēdams nobrauca pa trepēm un palika guļam kā nosists. Kas gan cits! Saķēru aiz padusēm un pieslēju kājās.

— Ober! Nāc šurp!

Divatā ar viesmīli iesēdinājām Antonu mašīnā. Tur viņš uz vietas atkal iemiga. Viesmīlis dīca dzeramnaudu, bet es pasūtīju pie velna.

Rīgā ilgi nācās Antonu modināt, lai uzzinātu, kurp vedams. Ar mokām izspiedu adresi, nevar taču vienkārši izmest uz trotuāra, jānogādā dzīvoklī. Uzskāpu trešajā stāvā, piezvanīju.

— Ko jūs vēlaties? — Durvis atvēra pusmūža sieviete.

Pastāstīju, kas par lietu, un abi devāmies lejā. Divatā Antonu uzstiepām un noguldījām uz dīvāna.

— Vai jums samaksāts par braucienu? — sieviete vaicāja.

— Kad viņš uzmodīsies, tad pasakiet, lai vakarā nekur neiet un gaida mani. Saprātāt?

Nodevu saimniekam mašīnu un kasi un, galīgi novārdzis, beidzot braucu uz mājām izgulēties. Vakārā noteikti apciemošu savu Antonu, jo makā atradu 500 latu!

Antons sēdēja ķēķī pie silķes astes drūms un uztūkušu ģīmi. Skatījās mani kā brīnumā. Kas es tāds esot un ko vēloties?

— Tas ir šoferis, kas tevi pārveda, — paskaidroja sieviete, izrādījās — viņa māsa.

Nu Antona sejā pavīdēja ziņkāre, jo viņš neatcerējās pat, kur dzēris, kur bijis.

— Cik paliku parādā? — viņš nopūties jautāja. — Esmu pazaudējis kabatas portfeli ar visu naudu un dokumentiem.

— Daudz naudas?

— Vairāk par pusotru tūkstoti, ko saņēmu par linsēklām. Nav palicis pat, ko jums samaksāt. Kauns! Strīķis jākar kaklā. — Viņš izvilka no bikšu kabatas atlikumu — dažus santīmus.

Pasniedzu kabatas portfeli. Viņš apstulbumā brīdi sēdēja kā sastindzis, tad bailēs, ka būs tukšs, trīcošām rokām zibenātri atvēra. Naudaszīmes izbira uz grīdas. Beidzot Antons nomierinājās tiktāl, ka varēja saskaitīt.

— Tātad tūkstoti esmu noplostojis. Labi vēl, ka tā! Paldies jums, šoferīt!

Viņš mani apskāva un negribēja izlaist no apkampieniem:

— Neticami, ka tādi godavīri dzīvo Latvijā! Tad cik esmu parādā?

— Necik, jūs man bagātīgi samaksājāt, — un pastāstīju mūsu nakts piedzīvojumus. — Atļaujiet atvadīties!

— Marij! — Antons sauca, un ienāca pazīstamā sievietē. — Skaties, Marij! Vai esi ko tādu piedzīvojuse savā mūžā? — Viņš norādīja uz naudas kaudzi. — Soferis to neļāva nodzert. Mans pienākums — pacienāt. Marij! Še, 10 lati, atnes ko iedzert!

Es stīvējos pretim, taču velti. Nācās pieņemt šo pateicības apliecinājumu.

Dodoties prom, paliku ļoti apmierināts ar savu rīcību. Galu galā reizēm nemaz neesmu tik samaitāts, — pie sevis nodomāju.

ERIKS

Rakņājoties pagātnes atmiņās, nevaru nepieminēt Eriku Renci — neapšaubāmi savdabīgu personību.

Erika tēvam piederēja divstāvu nami Dzirnauju ielā. Tēvs atstājis testamentu, kurā mantojums sadalīts sievai un pieciem bērniem. Pēc tēva nāves Eriks sāka dzert.

Mēs iepazināmies Bruņinieku ielas benzīntankā, kur šad tad iepildīju degvielu. Turpat blakus atradās darbnīca sīkam autoremontam. Palūdzu darbnīcas puisi noregulēt bremzes, jo pašam negribējās vilkt kombinezonu. Gāju samaksāt rēķinu. Garāžas īpašnieks, sportisks sarkanmatis, un koķeta dāma sēdēja pie galda, uz kura atradās ulmanītis un šķivis ar brūni saceptiem nēģiem. Sarkanmatis aicināja mani pulkā. Mēģināju aizbildināties ar darbu, taču dāma piedāvāja tabureti. Tad nepazīstamais piepildīja glāzes un stādījās priekšā.

— Rencis! Sauciet mani par Eriku, esmu tā pieradis. Varbūt mani pavedīsit mazu gabaliņu?

— Ar lielāko prieku, Renča kungs!

— Mēs taču norunājām, ka sauksit mani par Eriku. Un bez kungošānas!

Man atlika noplātīt rokas. Divatā atvadījāmies no saimnieka, iesēdāmies manā taksometrā un braucām uz Vērmaniša restorānu. Durvīs sagrūdos ar Eglišu Janku un vēl kādu pazīstamu šoferi, kuri izrādījās arī mana ceļabiedra paziņas. Eriks uzaicināja arī viņus.

Biju pie stūres, tāpēc no dzeršanas atturējos. Pēdējā laikā bieži notika satiksmes kontrole, negribējās zaudēt braukšanas atļauju. Protams, jau sen zināju universālu līdzekli, kā apvest ap stūri policijas ārstu: kreicnagliņa zem mēles!

Kādu laiku tika iebaudīts. Eriks aicināja:

— Brauksim peldēties!

Priekšlikumu pieņēmām ar lielu prieku, jo ārā cepināja jūlija saule. Devāmies uz Vecāķiem. Braucot caur Rīgu, pieturēju pie dažādiem veikaliem, no kuriem Eriks iznāca, apkrāvēis ar pirkumiem.

Vecāķos Eriks dzīvoja nelielā vasarnīcā kopā ar sievu, piemīlīgu blondīni, un deviņgadīgu meitiņu, kura kā piliens pilienam līdzinājās mātei, vienīgi sarkanie mati mantoti no tēva.

Sieva, džērbusēs baltā vieglā tērpā, mūs sagaidīja verandā. Galanti noskūpstījis roku, Eriks mūs iepazīstināja.

— Rasmīņ, man jālūdz tev piedošana, ka iepriekš nebrīdināju par ciemiņiem.

— Mīļais, nebēdā! Pie tavām ekstravagancēm esmu pieraduse. Tās mani nevis uztrauc, bet iepriecina. Viss kārtībā!

Eriks vēlreiz noskūpstīja sievai roku un vedināja mūs uz jūru. Kad pārnācām, verandā bija klāts izsmalcināts galds. Sevišķi man garšoja dārzeņi — redīsi, salāti. Gods namamātei, tie bija ļoti gardi.

Pēc pusdienām izgāju lapenē. Puslokā pletās jasmīnk rūmi pilnos ziedos, stiprā smarža reibināja. Drīzi iznāca arī Eriks un simpātiskā namamāte. Runājām par tveici, par iedegumu — kundze bija kaparbūna kā čigāniete.

— Man laika netrūkst, — kundze smaidot sacīja, — Eriks citreiz pārrodas pēc divām trim dienām.

Zīņa mani pārsteidza, bet vēl vairāk — mazliet grūtsirdīgais tonis. Cieši ieskaļtos viņai acīs, viņa izturēja skatienu un turpināja:

— Eriks ir ļoti labs. Esam precējušies jau desmit gadu, bet arvien vēl viņš izturas tā, it kā tas noticis tikai šodien. Nekad viņš neaizmirst pasniegt kādu dāvanu, lutina mani un dievina. Arī es viņu! Bet sirds man nemierīga, jo Eriks ieņēmis galvā, ka mantojums nenes laimi un no tā jātiek vaļā. Jānodzer! Neprātīga ideja!

— Labāk ziedotu kādam labdarīgam mērķim, — es iepraudu.

— Es saku to pašu, taču viņš ieņēmis galvā, un viss!

Vēlāk Eriku ne reizi vien vadāju pa izpriecu vietām. Vienmēr viņam sekoja brīvdzērāju bars. Likās, ka Eriks īpaši tīkoja jo lielāku kompāniju, lai ātrāki likvidētu mantojumu.

Pagāja vairāki mēneši. Eriku vairs nesatiku. Reiz, piebraucis pie Bruņinieku ielas benzīntanka, viņu ieraudzīju... kombinezonā, palīdušu zem kādas automašīnas. Bija vēls rudens, lija, kombinezons slapjš un dubļains. Sasveicinājāmies. Erika rokasspiediens pauda apņēmiņa vīrieša raksturu.

— Ko tu te dari, Erik?

— Kā redzi, strādāju! Jau otro mēnesi.

Erika seju rotāja uzvarošs smaids. Piedāvāju viņam cigareti.

— Pateicos. — Viņš smaidīdams palocījās. — Nikotīnam un alkoholam esmu pieteicis karu.

— Ceri uzvarēt?

— Esmu jau uzvarējis — ar nokautu!

Vēl šo to pārrunājām un šķirāmies.

Nākamajā vasarā vedu peldvietus uz Vecāķiem. Pēkšņi ienāca prātā Eriks. Daudz negudrodams, piegriezu mašīnu pie Erika vasarnīcas. Bija dzidra jūnija svētdiena, tāpēc viņam vajadzētu būt mājās.

Eriks zvilnēja šūpuļtīklā ar grāmatu rokā, turpat netālu pie molberta viņa atvase pūlējās attēlot rožu krūmu. Pamanījis mani, viņš veicīgi izlēca no šūpuļtīkla un sirsnīgi spieda roku.

— Rasma, mums viesis!

No zemeņdobes iznira brūns, slaidis sievietes augums. Drīzi viņa nāca ar pilnu bļodu sārtu zemeņu. Verandas stiklotās sienas bija nokārtas ar meitas akvareļiem un tušas zīmējumiem. Pat nesapratēja acij redzams, ka skuķim dotības. Pate vainīgā smaidīja kā saulīte, pilna dzīvesprieka un jaunības. Domājot stāties Mākslas akadēmijā.

Eriks runāja maz, viņš vispār bija mazrunīgs. Toties kundze čaloja vienā čalošanā un necentās slēpt, cik viņa ir laimīga. Eriks tagad esot darbnīcas līdzpašnieks, nopelnot labi. Atvadoties visa ģimene mani pavadīja līdz mašīnai, lika dot solījumu ciemoties vēl.

Ilgī domāju par laimīgo ģimeni. Eriks uzskatīja, ka savām rokām pelnīta nauda tūkstoškārt vērtīgāka par mantojumu un ka atpūtu ģimenē pēc darbdienas neatsver pat augstākās klases restorāns. Būt laimīgiem līdz mūža beigām — to vēlēju no visas sirds.

Kāds Erika turpmākais liktenis? Ja būtu ticīgs, es atbildētu:

— Tā Kunga ceļi ir neizdibināmi.

Eriks izrādījās vācietis, 1939. gadā repatriējās uz Vāciju. Vairāk nezīnu neko.

LĪNA

Pavasaris bija atnācis agrāk nekā citus gadus. Vēl tikai maija sākums, bet daba jau ietērpusies zaļā rotā.

Svētdienas pēcpusdiena. Aiz garlaicības klaiņoju pa pilsētu. Nonācis kanālmalā, pamanīju uz sola sēžam vientuļu sievieti, vientuļu un domās dziļi nogrimušu. Ievēroju arī, ka viņa ir skaista. Apsēdos pa gabaliņu uz tā paša sola un uzsāku sarunu ar gulbju pāri, kas plunčājās kanāla ūdeņos. Filozofēju par šo to, balsī, promtams. Viņa cietās, cietās un beidzot mani uzrunāja:

— Viens no diviem — vai nu esat piedzēries, vai drusku jucis.

— Ne viens, ne otrs, — atbildēju. — Alkoholu lietoju maz, arī jucis neesmu. Bet redzat, daba mostas, un cilvēkā rodas vēlēšanās kaut ko darīt. Slikti, ja jūties vientuļš, nav ar ko apmainīties domām, sapņiem.

— Nāciet taču tuvāk! — viņa aicināja. — Cilvēki jau skatās uz mums.

Tā sākās pazīšanās ar manu nākamo dzīvesbiedri. Pļāpādami nosēdējām visu nakti. Gaismiņā pavadīju Līnu uz mājām. Uz pontontilta pretim nāca sieviņa ar puķu groziem. Nopirku veselu grozu un uzdāvināju savai pavadāmajai.

— Ak tētīt! — viņa iesaucās. — To es piedzīvoju pirmo reizi. Pat savās kāzās nesarņēmu tik daudz puķu.

Līna bija šķīrusēs no sava neciešami greizsirdīgā vīra. Apciemotāju viņu mājās — vienistabas dzīvoklī Šonieru ielā. Dzīvoklītis bija mājīgs un uzposts, liecināja par iemītnieces labo gaumi. Izturējās atturīgi un galanti. Līdzī biju paņēmis vijoli, uzspēlēju vienu otru dziesmiņu. Šķīroties pat necentos viņu noskūpstīt. Viņa arī nevedināja mani uz to. Radās siltas, draudzīgas attiecības.

Pagāja pāris nedēļu, tuvojās Vasaras svētki. Sarunāju, ka kādu padzīvojušu pāri aizvedīšu uz laukiem, uz krustmeitas iesvētībām. Man ļāva ņemt līdzī sievu vai līgavu. Izbraukšana pēc stundas.

Līgavu. Vai Līna ir mana līgava? Galu galā, tas nav tik svarīgi. Devos pie viņas un pierunāju braukt. Lauku māju saimniecei savu draudzeni stādīju priekšā kā līgavu. Vakarā saimniece izdalīja gultasveļu un mums iedeva kopīgu. Mana draudzene gan nosarka, taču citi to nemanīja. Gulējām šķūnī, sienā. Nu mūsu starpā nodibinājās pavisam citas attiecības.

Jau nākamajā dienā lūdzu viņas roku. Līna dziļi noskatījās manī, tad jautāja:

— Vai tu to nopietni domā?

— Pavisam nopietni!

Noskaidrojuse, cik pelnu es, un pateikuse, kādu algu kā sieviešu mēteļu šuvēja saņēmu pati, Līna piekrita. Viņa vēlējās salaulāties, tāpēc braucām pieteikties pie Jāņa baznīcas mācītāja. Nākamajā svētdienā, tāpat pēc viena pazišanās mēneša, mūs salaulāja.

Vēlāk izrādījās, ka, šo sievieti apprecot, biju pārsteidzoši kļūdzīgs. Viņa negribēja bērņus! Ģimene bez bērņiem ir kā koks bez lapām. Pirmo grūtniecību bez manas ziņas Līna pārtrauca pie kādas "eņģeļlišu ķērājas" — tā sauca vecmātes, nelikumīgo operāciju izdarītājas. Taču otro abortu vecmāte atteica. Zēns, kuram devām vārdu Vilnis, piedzima 1937. gadā.

NEBRĪVES GADI

TANKI KLĀT

Hitleram iebūkot Polijā, benzīnu varēja nopirkt tikai no spekulantiem, protams, par augstām cenām. Taksometru biju spiests nolikt garāžā un meklēt citu darbu. Iestājās inženiera Krolla liftu montāžas uzņēmumā, kas atradās Kalēju ielā.

Reiz pusdienlaikā, kad iekodām savas sviestmaizes, kāds paziņoja, ka Rīgas ielās sabraukuši krievu tanki. Skrējām skatīties. Galvenā kolonna jau garām, aizbraukuse Mežaparka virzienā. Tikai pontontilta abos galos atstāts pa tankam. Gaisā rūca lidmašīnas.

Atgriezāmie darbnīcā. Mūsu mazais kolektīvs izturējās samērā mierīgi, vienīgi montētājs Riekstiņš iesāka strīdu ar grāmatvedi, kuru apvainoja dažādās izdarībās pret strādniekiem. Tagad tam esot pienācis gals un šitādiem grāmatvežiem nāksoties par visu atbildēt. Es šeit paspēju nostrādāt tikai pāris mēnešu, taču nekādas nelikumības nemanīju — ne no grāmatveža, ne no saimnieka puses. Gluži otrādi, saimnieks bija pat ļoti labs un maksāja labi.

Riekstiņš aicināja sasaukt sapulci, lai ievēlētu CK komiteju. Mēs klusējām. Ko mēs sapratām no tādām lietām? Skaidrs viens — Riekstiņš izrādījās komunist, taču līdz šim to nebijām pamanījuši. Sapulcē viņš bārstīja komunistu saukļus un lozungus. Komitejā esot jāievēlē četri biedri, no tiem viens — par priekšsēdētāju (piebildīšu, ka mūsu kolektīvā pavisam bija vienpadsmit cilvēku). Mēs klusējām. Tad viņš vienam otram piedāvāja pieteikties pašam, arī man. Es atteicos, aizbildinājos, ka no tādām lietām neko nesajēdzu. Galu galā komiteju salipināja, protams, ar Riekstiņu kā priekšsēdētāju. Nesapratām tikai, ko tā pasāks.

Nolēmu, ka no šā darba jābēg. Jo ātrāk, jo labāk! Otrā rītā palūdzu aprēķinu. Krolla kungs mani atlaida bez vārda runas un bez divu nedēļu uzteikšanas, piebilzdams:

— Nemaz nezinu, cik ilgi man vēl lemts vadīt savu uzņēmumu.

Sēdos atkal pie taksometra stūres. Taču lielāka neatkarība! Reiz, pusnaktī pārradies mājās, priekšā atradu divus vīrus. Vecākais uzrādīja kādu dokumentu un paskaidroja, ka viņš izkratīšot manu dzīvokli.

— Kāpēc? — pārsteigts jautāju.

Man neatbildēja. Kratišanu veica ātri un pavisā, paņēma žurnālu "Karogs" un dzeltēnu grāmatīņu "Kas ir Pērkonkrusts". Tā nebija nelegālā literatūra. Aicināja

arī mani uz policijas iecirkni; sastādīšot protokolu un palaidīšot mājās. Ja jāiet, tad jāiet! Nākamo dienu sagaidīju jau centrālcietuma viennīcā.

Apsēdos uz lāvas un pārdomāju savu stāvokli. Ko gan esmu noziedzies? Droši vien noticis pārpratums. Viss noskaidrosies, un mani atbrīvos. Pēc laika saklausīju klusus klauvējienus pie sienas. Uzreizi sapratu — telegrāfs. Armijā biju sakarnieks, tāpēc morze man nelikās sveša. Biju labs telegrāfists, tekstu pratu uztvert bez pierakstīšanas. Sarunas biedrs jautāja, kas es esmu un vai man nevajag smēķu. Atbildēju, ka esmu krustnieks, pārkoņkrustietis, ka nesmēķēju. Taču drīzi dežurants ienesa "Diplomāta" paciņu un sērkociņus. Caur aizrestoto logu bija redzams pastaigas laukums. Pastaigājās galvenokārt vieninieki. Redzēju divturu vadoni Brastiņu, politpārvaldes galveno izmeklētāju Zilbermani—Salnāju, kura izmeklēšanas metodes īpaši iepazīna komunisti. Kas ar viņu tagad notiks? Bet kas gaida mani pašu?

Nācate viens, te otrs izmeklētājs, miermīlīgi iztaujāja mani, sastādīja protokolus un lika tos parakstīt. Solīja palaist vaļā. Protams, jutos kā septītājās debesīs.

Pievakarē ievada līdzdzīvotāju. Viņš arī esot krustnieks. Jutu neuzticību pret viņa vaļsirdību un plāpību. Vai tikai nav špiks, ar nolūku iesūtīts? Sarunās biju uzmanīgs.

Naktī no gaiterņa atskanēja kņada un kāju dimdoņa. Atvērās kameras durvis, un izsauca manu biedru. Kad viss norima, ar klauvējieniem mēģināju izsaukt blakuskameru. Nekādas atbildes. Tāpat arī kaimiņš aizvests. Kur? Neziņa tik mokoša. Pajautāju dežurantam.

— Kur viņus aizveda?

— Daudz gribēsi zināt, paliksi vecs, — tas atbildēja un aizcirta lodziņu.

Neaizmigu visu nakti, uzmācās visādas domas: varbūt viņus nošāva, varbūt nākamnakt nošaus mani?

Saņēmot brokastis, jautāju pavāram:

— Kur tos naktī aizveda?

— Uz Maskavu, — viņš pačukstēja.

Man uzreizi kļuva vieglāk ap sirdi.

Trešajā dienā vientulība beidzās, mani aizveda uz kopējo kameru.

KOPĒJĀ KAMERĀ

Vai varēju iedomāties, ka šinī kamerā man nāksies pavadīt deviņus mēnešus? Lūk, daži kameras mītnieki. Rīgas komandanta pulkveža Heines dēls Heralds. Viņš augstskolā studentiem bija mācījis dziudžitsa cīņas paņēmienus un demonstrēja tos arī mums. Lāma — vēlāk mira lēģerī, toreiz viņu apmeklēju, un viņš manim atdeva savu baltmaizes devu. Bernāčiks no Sarkandaugavas — ar traktoru, saņemtu no Krievijas, viņš bija dzinis pirmo vagu. Pats Ulmanis paspiedis roku. Priedniekam no Indrānu ielas mājās palikuse sieva grūtniecības pēdējā mēnesī, ar cietumsarga starpniecību laimējās noskaidrot, ka viņa dāvājuse dēlu.

— Nu tev jāliek pusstops, — kāds smēja.

— Še, nauda, aizskrien un atnes! — viņš atjokoja.

Vēl mūsu kamerā iepazīnos ar diviem ārstiem — Felsbergu un Dāvi, diviem Rudzišiem — Lielo Rudzišu no Daugavpils un Mazo Rudzišu no Rīgas, vienu cirka mākslinieku, kurš mums demonstrēja dažādus trikus, Jatkēviču, kurš teicās cara laikos bēdzis no Solovkiem un skaitīja sevi par īstu komunistu. Par viņu zobojās, lūk, kā. Izmeklētājs viņam jautājis:

- Ko jūs darījāt pirms revolūcijas?
- Sēdēju cietumā un gaidīju revolūciju.
- Un ko jūs darījāt pēc revolūcijas?
- Kā redzat, atkal sēžu.

Atceros poļu kapteini, kuru apsūdzēja spiegošanā par labu Vācijai. Divus draugus, kuri saķildojušies skuķa dēļ un, lai tiktu vaļā no sāncenša, viens otru uzrādījuši par spiegiem, un nu ietupināti abi. Ķezberu no Čiekurkalna, kurš, nosūtīts uz lēģeri, no plosta iekrita ledainā ūdenī, saslima ar plaušu karsoni un nomira. Ķezberu — tolaik studentu — tiku saticis arī agrāk, kad vadīju taksometru.

Un tā mūsu kamerā patiesībā nebija neviena, kas pelnījis cietumu. Droši vien arī visā cietumā un citos cietumos sabāzti nevainīgi cilvēki.

Cietuma dzīve nemaz nelikās tik drūma un garlaicīga, kā biju iedomājies. Spēlējām šahu, domino. Lūāva lasīt grāmatas no cietuma bibliotēkas — šeit bija laba bibliotēka. No rītiem gājām uz pastaigu pagalmā, sestdienās — uz pirti. Pēc vakara pārbaudes salasījāmies kādā stūrī un pēc kārtas katrs nolasīja lekciju par savu specialitāti. Protams, diskutējām par politiku.

Uzturs nebija smādējams. Pusdienās — piena zupa, vakariņās — pelēkie zirnī. Svētdienas rītos deva pat baltu kafiju ar kviešmaizi. Starp citu, cietuma cep-tuvē cepa pašu garšīgāko kviešmaizi, ar to apgādāja pilsētas veikalus. Svētdienās drīkstēja apmeklēt cietuma baznīcu.

Kā par brīnumu kādu dienu man atļāva tikties ar sievu. Mani ievēda kādā kabinetā, sieva bija jau priekšā, un mēs izrunājāmies bez cietumsargu klātbūtnes. Tas tik pārsteigums! Un izskaidrojams ar to, ka vēl nebija paspējuši nomainīt ve-co administrāciju. Turpmāk ar sievu runājāmies pavisam citādos apstākļos.

Reiz kamerā ievietoja pazīstamo Jāni Dimzi — Eiropas un, ja nemaldos, arī pasaules čempionu desmitcīņā. Krieviem ienākot, viņš tika iecelts par dzelzceļa policijas priekšnieku. Pildot dienesta pienākumus, viņš aizturējis strādnieku, kas, izsitis skatlogu, un nu tik maisā krāmēt preces! Taču nez no kurienes uzradies bars strādnieku, kuri noziedznieku atbrīvojuši, policistu iemetuši kanālā un no-mētājuši āķmeņiem. Citas izejas vairs nebijis — viņš lietojis ieroci un vienu uzbrucēju nošāvis. Šo ārkārtējo gadījumu neviena avīze nepalaida garām. Pats Jānis nu tupēja še.

Kameras dzīve jūtami sarosījās. Jānim bija ļoti laba balss. Tikko ieradies, viņš uzvilka "Dzīvīte, dzīvīte, šūpojos tevī...". Turklāt Jānis labi spēlēja šahu un re-tajam izdevās viņu pieveikt.

Piedzīvojam arī sensāciju. Kamerā ievēda jauniņu vidusskolnieku, pavisam vēl zēnu. Pēc iepazīšanās Dimze tūlīt šim klāt.

— Vai šahu spēlē?

— Drusku spēlēju.

— Sarausim!

Mēs sastājamies apkārt un kļuvām par lieciniekiem tam, kā puiknišs pieteica matu lielajam spēlmanim. Protams, jauniņo apsveicām. Tika izspēlētas vēl divas partijas, un abās Jānis zaudēja.

Rītēja dienas un mēneši. Reiz pēc rīta pastaigas visus nostādīja ierindā, lika izģērbties un rūpīgi pārmeklēja katru vili. Atņēma zīmulgalus un papīrstreīmes. Izvandīja skapišus, izbakstīja matračus, atņēma spēles un grāmatas. Aizliedza satikšanos un pienesumus. Pat logiem vairs nedrīkstēja tuvoties — sargs tūdaļ cēla šauteni. Mūsu kameras vienīgo logu no ārpusē aizkrāva ar kasti.

Spītējot režīmam, cietuma telegrāfs darbojās nevainojami. Uzzinājām, ka sācis darboties tribunāls, jau daudziem piespriests nāvessods. To piesprieduši arī kādam Latvijas armijas pulkvedim un likuši priekšā rakstīt apžēlošanas rakstu. Taču viņš atteicies un izdarījis pašnāvību, lecot no trešā stāva kāpņu telpas.

Tā pagāja četrdesmitais gads un pienāca četrdesmit pirmais. Marta sākumā apcietinātos sāka nosūtīt pa etapu. Laimīgie — teicām, jo etaps tomēr nav tribunāls.

Aizveda Lāmu, aizveda Priednieku, aizveda Slokas krodzīnieku Laubertu. Pienāca mana kārta. Laimīgais! Kamera mani pavadīja ar dunkām.

Kantorī lika parakstīt dokumentu, kurā teikts, ka pēc atsevišķa lēmuma tieku sodīts uz astoņiem gadiem labošanas darbos. Par ko? Vainas pierādījumu — nekādu.

Mūs, pa etapu nosūtāmos, savāca vienā kamerā, pavisam ap trīsdesmit cilvēku, trešā daļa — no manas bijušās kameras. Sasēdāmies uz lāvām, apspliedāmies un nolēmām pieteikt bada streiku. Mūsu prasības: satikšanās ar piederīgajiem, ceļam nepieciešamo produktu iegāde cietuma veikalā. Cietuma priekšnieks uz mūsu prasībām paraustīja plecus — viņam neesot tādu pilnvaru.

— Tad pasauciet prokuroru! — visi skandinājām.

Prokurors ieradās otrā dienā. Satikšanās ar tuviniekiem vairs neesot iespējama, jo prombraukšana rīt no rīta. Bet iepirkties veikaliņā ļaušot. Mūsu pulkā bija kāds luterāņu mācītājs, viņš noturēja lūgšanu. Nodziedājām "Dievs, svētī Latviju!". Sargs vairākkārt lika aplust, mēs nepievērsām uzmanību un dziedājām pilnā balsī.

Mazā gaismiņā mūs pa vienam sēdināja zaļajā bertā un veda uz dzelzceļa staciju. Tur saslānīja kā silķes mucā divos restotos vagonos. Sēdēt nevarēja, varēja tikai gulēt. Toties siltāk! Ardievu, dzimtene! Ardievu, tuvinieki! Ardievu viss, kas bijis mīļš un dārgs! Kāda būs atgriešanās? Un vai vispār būs?

JO TĀĻĀK, JO GRŪTĀK

Pa logu vērojām, kurp mūs ved. Jautājām konvojam.

— Tagad braucat ar vilcienu, drīz brauksit ar briežiem, pēc tam — ar suņiem, tad — kājām un visbeidzot rāposit uz ceļiem, — mums atbildēja.

Jo dziļāk Krievzemē, jo vairāk sniega. Vagonus bieži atstāja uz rezerves slie-
dēm, gaidījām stundām. Stacijās izdalīja zupu, gabalu maizes un 100 gramu
margarīna. Zupa nebija ēdama, jo rūgta — vārīta no nekaidātām voblām. Izkāpām
kādā stacijā; tālāk sliežu vairs nebija. Pakalnā ieraudzījām mūsu pirmo lēģeri —
telšu pilsētiņu ar sargtorņiem un dzeloņdrāšu žogu. Redzamas tikai pāris koka
ēkas — laikam administrācijai. Izklīdām pa teltīm. Dēļu nāras bez matračiem.

Mūsu uzrunāja — protams, krieviski — gara auguma priekšnieks un nodēvēja
par biedriem. Izrādījās, ka viņš ir tāds pats apcietinātais kā mēs, tikai par labu uz-
vedību iecelts priekšnieka kārtā. Viņš pastāstīja par noteikto kārtību: šeit mūs tu-
rēšot dažas dienas, strādāt nevajadzēšot.

Naktī urka ar nazi sagraizīja kādu čemodānu, lai piesavinātos saturu. Urku
nomizojām kā nākas. Izcēlās burzma, jo grasījās uzbrukt šā biedri. Sagatavojāmies
kaujai, bet iesteidzās sargs, saņēra vainīgo un izvilka ārā, salā. Urka bez liekas
domāšanas nometa apģērbu un kails nostājās miera stājā. Nekas cits neatlika
kā ar varu ievilkta telti.

Pēc dažām atpūtas dienām, kuram nebija, saņēma vajadzīgo apģērbu — va-
teņus, apavus — tankus. Ne vairs jaunus, taču pilnīgi lietojamus. Lielā noliktava
bija pilna ar šādām mantām.

— Priekš kā tik daudz? — mēs brīnījāmies.

Caur šo punktu paredzēts izlaist tūkstošu tūkstošus. Ak tu mūžs, pat plāns
sastādīts!

Devāmies ceļā augšup pa Pečoras ledu. Savu ziemas mēteli paspēju samai-
nīt pret maizes kukuli un desmit rubļiem. Sporta uzvalku un veļu sasēju pauniņā,
un iešana vieglā vatenī un vatētās biksēs.

Spīdēja arī saule, kā māte bērniņā sacīja — saule ar zobiem. Sejā pūta le-
dains ziemeļvējš, daudziem uztūka seja. Ik dienu nosoļojām divdesmit kilometru,
nakšņojām sādžās, kas gadījās ceļā, kantora vai citās telpās, pat pirtī. Tad da-
būjām maizes gabalu un 300 gramu margarīna. Naudīgie no iedzīvotājiem pirkā
pienu.

Jo tālāk, jo grūtāk. Pievakarēs atelpas brīžos neļāva atpūsties, jo pēc tam
vairs nevarēja piecelt gājienam. Mūsu vidū bija vairāki poļi. Brīnums, cik tie
neizturīgi! Daudzi vārguļi nometa liekās mantas, lai tikai pavilktu paši sevi.
Sākumā tās savāca citi, spēcīgākie, taču drīzi vien arī paši tās nometa. Beidzot
uzradās spe-kulanti, kuri mantas nopirka gan par naudu, gan par mahorku.
Dārgāka par visu bija mahorka, pret to atdeva pat veļu, kas nebūt nelikās
apgrūtināša tālajā ceļā.

Priekšpēdējā gājienā poļi tā noguruši, ka nokrita uz ledus un necēlās. Heine
uzsauca komandiera balsi:

— Klausīt manu komandu! Pa četri rindā — stāties! Stiprākie ņem zem rokas
vājākos!

Viss tika izdarīts bez vilcināšanās, kā armijā.

— Soļos, marš! Dziesmu! — Nerimās Heine, un atskanēja "Mirdzot šķēpiem
zeltsaules staros...".

Tovakar mūs izmitināja Pečoru salas kūtī, tukšā telpā. Sanesām salmus guļavietām. Ienāca padzīvojis pāris:

— Vai latvieši šeit ir?

— Ir, ir!

Abi šeit dzīvojot jau labu laiku, uzturot sakarus ar dzimteni, klausoties radio. Viņi mūs pacienāja ar tikko slauktu pienu.

No rīta soļojām tālāk. Mūsu bars manāmi sarucis, laikam palikuši stiprākie. Pievakarē nonācām pie Pečoras pietekas Usas mazā lēģerītī bez sargtorņiem un bez dzeloņdrātīm, toties ar vienu vienīgu divstāvu baraku, administrācijas ēku un virtuvi. Konvojs aizbrauca, un mēs palikām jaunās administrācijas pārziņā.

Pa vakariem daži studēja nezin kādā ceļā sadabūtu Komi APSR karti — gatavojās bēgšanai. Man nenāk ne prāta piedalīties tādā pasākumā, jo neprotu krievu valodu un bez sādžinieku palīdzības tik un tā nekas neiznāks.

Reiz rīta pārbaudē noskaidrojās, ka trīs ieslodzītie aizbēguši. Sacēla trauksmi, sargi dzina pēdas ar suņiem. Apstākļi bēgšanai tiešām bija ideāli — lietuss, plūdi. Ko nu te līdzēja suns! Tomēr ceturtajā dienā visus noķēra un atgriezta atpakaļ. Vēlāk bēgļus kaut kur aizveda. Runāja, ka par bēgšanas mēģinājumu pieci gadi klāt.

Jau trīs dienas man cēlās augsta temperatūra, tāpēc ar motorlaivu tiku nogādāts otrā krastā, kur atradās liels lēģeris. Mani ielaida kādā barakā. Pašā vidū kurējās dzelzs krāsniņa, nosēdos pie tās sasildīt rokas. Iznira izstīdzējis lamzaks un uzkliedza:

— Vācies prom!

Nelikos ne zinīs. Tad viņš mēģināja mani nogrūst no sola. Par atbildi ar kreisās rokas delnu no visa spēka zvēlu šim pa zodu, Heine bija iemācījies vairākus paņēmienu. Sitiens izdevās reti spēcīgs, turklāt otru belzienu — pa pakausi — saņēma no krāsniņas. Pēkšņi no nārām kāds lēca man mugurā un mēģināja žņaugt. Nu ko — noguldīju blakus pirmajam.

— Nākamais! — uzsaucu, taču gribētāju vairs nebija.

Pēc laiciņa abi urkas rausās kājās un sniedza man roku, it kā nekas nebūtu noticis. Heine bija iebēris man kabatā šķipsnu mahorkas, uztinām smēķus un sapīpējām. Šie vaicāja, cik gadu man iedots. Uz pirkstiem parādīju.

Mani izsauca pie ārsta, precīzāk — ārstes. Viņa iedeva pulverīšus un ar rokām rādīja, ka trīs dienas nesūtīs darbā. Redzēdama, ka krieviski nesaprotu, izsaucās:

— *Nicht arbeiten!*

— *Danke schön, Doktor!*

Tā sākām plāpāt vāciski.

Šoreiz mani aizveda uz citu baraku — ne matraču, ne segu. Nosviedu maišeli uz nāras un apsēdos pie galda. Blakus istabā mitinājās seši cilvēki, kuriem termiņš beidzies. Kad pienāks tvaikonis, viņi dosies uz brīvību. Man ieteica sargāt mantas, jo urkas zogot uz nebēdu.

Rausos uz lāvas, apsedzos ar vateni un centos iemigt. Tikko iesnauadies, sajutu ko ložņājošu gar kaklu. Pietrūkos sēdus — ak tu Kungs! Visas sienas kā

nosētas blaktīm! Miljoniem! Sadabūju šķilu un sāku tās slaktēt. Kā te varēs gulēt, nezīnu.

Ienāca mazs, sīciņš urka — glaimīgs un runīgs.

— Kā tevi sauc?

— Oto!

— Bet mani — Petja.

Sarokojāmies uz sapazīšanos. Viņa penterēšanu sapratu visai maz, vienīgi to, ka katrs trešais vārds — lamuvārds. Otrā dienā pieķēru jauno draugu vandoties pa manu mantu maišeli. Saķēru zagli pie rīkles. Viņš izlocījās, nokrita uz ceļiem un bučoja man roku.

— Piedod, piedod! Sargāšu tavas mantas, būšu kalps uz mūžīgiem laikiem! Kā apstiprinājumu mūsu draudzībai uzdāvinu kaut ko!

Izņēmu no maišeļa rūtainu kabatlakatu. Urka raudot ieslēpa tur seju. Izrādījās, ka viņš pirmo reizi mūžā turot rokās tādu mantu.

Kādu dienu Petjka, manāmi nervozēdams, iečukstēja ausī:

— Tavu uzvalku drīzi nozags. Un nav manos spēkos to nosargāt, — mani pašu var nosist.

Lieta nopietna. Citas izejas nav, uzvalks jāpārdod. Atradu pircēju, un no 65 rubļiem 5 dāvināju Petjkam. Tās pašas dienas naktī jaunajam īpašniekam uzvalku no pagalvja izvilka.

Petjka, kā jau urka, protams, nestrādāja. Taču lēģerī bija pienācis jauns rīkojums: visiem jāstrādā — kas nestrādā, tam nebūs ēst. Taču Petjka gulēja kā gulējis.

— Apģērbties! Un uz darbu! — uzraugs uzkliedza.

— Man nav ko vilkt mugurā.

— Nospēlēji uz kārtīm? Atnest vateni un bikses!

— Negērbšos! Tik un tā nestrādāšu! — Petjka ietiepās.

— Ak, šitā? — Uzraugs gulošo sliņķi norāva no nāras.

Petjka no galdapakšas izvilka duncīti un, nolīcis roku uz galda, cirtienā to pie-nagloja. Cietušo nācās vest uz slimnīcu. Tā Petjku zaudēju uz visiem laikiem.

Vāciskā dakteriene bija mani ieskaitījuse slābo komandā, kaut jutos atguvis spēkus. Slābo komandai bija divas priekšrocības — drīkstēja nepildīt darba nor-mu un saņemt labāku uzturu. Vienīgais darbs lēģerī — labot ceļus. Pāris brigāžu strādāja mežā.

Arvien vēl gulēju uz kailiem dēļiem — nedz matrača, nedz segas. Kad to pie-prasīju, man atbildēja:

— Pacieties, drīzi brauks tājāk!

Kuģis piestāja saulainā dienā. Prom negribējās braukt. Nezināju taču, kurp vedīs. Ieskrēju medpunktā atvadīties no dakterienes, kura daudz palīdzēja, neskopojās ar biļeteniem. Līdz krastmalai pavadīja viss lēģeris, bet uz kuģa satiku vecos draugus. Trūka vienīgi mazā Rudziša un tiesneša Ņezbera, kurš apglabāts reidā. Piederīgie, vecāki nekad neuzzinās, kur atdus viņu lolojums. Un pārējo kauliņi varbūt arī balos Komi zemē.

ATPAKAĻCEĻA NAV

Braucām pa Usu augšup. Ar draugiem netrūka ko plāpāt, jo pēdējā lēģerī biju vienīgais latvietis. Šeit turējāmiešus vienkop, kāds vienmēr sargāja mantas, jo arī te šiverēja urkas. Un mūsu piesardzība nebija tukša izdoma. Reiz, kad par sargu atstājām Heini, atradām trīs urkas kārpāmiešus pa zemi. Heralds, tos pamatīgi apstrādājis, mierīgi skaidroja:

— Nākamreiz laikus sanumurējiet kauliņus, citādi neviens doktors nevarēs salikt.

Likās, ka ar šo mācību pietiks. Taču nekā. Pienāca kārta drūmam, vienmēr noslēgtam un mazrunīgam polim, kas turējās mūsu pulkā gandrīz neievērots. Viņam uzbruka uzreiz seši, un polis pastrādāja gan ar rokām, gan ar kājām. Urkas braucēja zilās acis un asiņojošos degunus.

— Kā viens tiki galā? — mēs brīnījāmiešus.

— Eiropas čempions boksa, — viņš smaidīja un rādīja savus muskuļus.

Nu gan mums lika mieru.

Braucām tālāk un tālāk. Naktīs kuģis noenkurojās krastā, dienās kūla Usas ūdeņus. Reiz ieraudzījām krastmalā sakrautu balti noputējušu maisu grēdu. Tātad milti! Milzīgā grēda stiepās gandrīz kilometra garumā. Maisi taču lietū izmirks! Es atcerējos, ka bērnībā tēvs atrada jūrmalā izskalotu maisu ar smalki bīdelētiem miltiem. Un ko jūs domājat? Samirkuse bija tikai virsējā kārtiņa.

Tā tik bagātība! Tālredzīgas rezerves ilgam laikam.

Pēc pāris dienām sasniedzām apdzīvotu vietu ar daudzām koka būvēm un īsu piestātņi. Te mūs sarindoja: liela auguma vīrietis apstaigāja visu ierindu un vērtīgi katrā ielūkojās. Novērtēja kā ģenerālis karapulku. Tad viņš sāka mūs šķīrot: citu pa kreisi, citu pa labi. Visus sašķīrojās, ieskatījās dokumentos un izsauca vispirms pa labi atlasītos — politiskos, pēc tam pa kreisi atlasītos — urkas. Un ko jūs domājat? Viņš nekļūdījās ne reizi!

— Tas taču ir Jēzus Kristus! — kāds izsacās.

Tomēr viņš izrādījās nevis Jēzus Kristus, bet lēģera priekšnieks Tarakanovs. Kādreizējais urka, notiesāts uz piecpadsmit gadiem. Par labu uzvedību sodu samazinājuši par pieciem gadiem. Pēc soda izciešanas viņam piedāvājuši darbu lēģerī un, tā kā radnieku viņam nav bijis, viņš piekritis. Esot taisnīgs priekšnieks, pat urkas spiesti strādāt, jo viņš zinot, kā tos savaldīt. Paradokss, vai ne?

Mūs veda tieši uz pirti. Priekštelpā izģērbāmiešus, sasējām drēbes nastiņā un nodevām kamerā žāvēties. Pārējās mantas savāca pie cita lodziņa un izsniedza metāla numuru, kas jānēsā kaklā. Pēc kārtas pa trim gājām frizētavā, kur gaidīja trīs meičas. Ar roku aizklājām savus kaunumus, taču viņas smējās:

— Nevajag kaunēties! Te taču lēģeris!

Papriekš nodzina krēpes, pēc tam ar bārdasnažiem ķērās pie mūsu apakšējiem cekuliem. Divdesmitgadīgās meičas bija smukas un savu darbu prata lieliski.

Izsvīdām pirti, izpērāmiešus pēc patikas. Katram pret parakstu izsniedza tīru veļu, matraci un segu. Svaigus un sārtus mūs veda uz barakām un ierādīja brīvās vietas. Ilgi nevarējām attapties no pārdzīvotā.

Velkonis atvilka divas baržas ar pārtiku, pārsvarā — miltiem. Izkrāvām vairākas dienas. Daži jau pirmajā dienā pamanījās piesavināties pa kulītei miltu vai rīsu. Man grūti sevi pārvarēt, lai piespiestos zagt. Beidzot sadūšojos. Noliktavas stūrī atradu maisu ar desmit kilogramiem rīsu. Grasiņos atbērt sev, bet aiz muguras izdzirdu solus. Manā priekšā izauga brigadieris.

— Ko tu te dari?

— Gribu drusku paņemt sev.

Viņš pacēla maisu, pasvārstīja, it kā nosverot, un uzmeta man plecā.

— Eji!

Šeit piestāja ļoti daudz postu, tāpēc ierīkota īsti moderna kokzāģētava. Mūsu uzdevumus baļķus izkraut, velt uz norādīto vietu un kraut desmit metru augstā grēdā. Es atrados pašā apakšā. Baļķus gāž no augšas, man ar āķi jāsatver un jāvirza tālāk. Reiz baļķis krita gandrīz vai deguna galā, tikko paspēju atlēkt. Viens mirklis — un es gulētu ar pāršķeltu galvu. Nometu āķi un skrēju augšā pie baļķa gāzēja. Vainīgais, visu sapratis, jau laidās lapās. Brigadieris tomēr ievēla tam pāris reižu un norīkoja citā darbā.

Tuvojās rudens. Saule nesildīja gandrīz nemaz. Kā gan lai sildītu, ja pakāpusēs tikai dažas pēdas virs horizonta.

Dzirdēju runas, ka gatavošot grupu sūtīšanai uz Vorkutu — pēdējo apdzīvoto punktu aiz Polārā loka. Nav dūmu bez uguns. Kādu dienu uzraugs apstaigāja barakas, pēc sarakstu atlasīdams "izredzētos", arī mani. Mums lika pulcēties klubā, kur sagaidīja pats Tarakanovs. Viņa uzruna īsumā šāda: dzimtene esot briesmās, fašistu ordas uzbrūkot ar milzu spēku, tāpēc arī mūsu pienākums esot stiprināt mūsu drosmīgo armiju. Tieši mums jāgādā, lai fabrikām netrūktu ogļu, un Vorkuta palikuse vienīgā enerģijas klēts.

Katru atsevišķi izsauca un apskatīja apģērbu, trūkstošos apģērba gabalus pierakstīja, lai vēlāk sagādātu. Es saņēmsūjaunus velteņus un aītādas kažoku.

— Kā strādāsit, tā arī dzīvosit, — priekšnieks novēlēja veselību un atvadījās.

Sasēdāmies baržā un devāmies prom. Mūsu vidū Lāma, Lauberts, Lobiņš un Znotiņš, kuru, kā par brīnumu, līdz šim nebiju ievērojis. Tik uz priekšu, uz priekšu! Atpakaļceļa nav. Jo labāk strādāsim, jo labāk dzīvosim.

Urkas uzradās arī uz baržas, taču atšķīrās no iepriekšējiem. Šie bija augstākās klases kriminālnoziedznieki. Ar politiskajiem viņi kašķi nemeklēja, kaut klusībā ienīda. Vienmēr turējās kopā. Apmetušies vienā kaktā, strīdējās savā žargonā.

Kādā pēcpusdienā mūs apmeklēja etapa priekšnieks. Sapulcējāmies viņam apkārt un apbērām ar daudzziem jautājumiem. Pēc īsas tikšanās priekšnieks aizgāja un... pēc desmit minūtēm atkal atgriezās uztraukts un noraizējies.

— Kas izvilka manu kabatas portfeli? Esiet cilvēki, atdodiet dokumentus, nau-du varat paturēt! — viņš lūgšus lūdās. — Man draud tribunāls.

Visi klusēja, raustīja plecus.

— Apsolu vainīgo nesodīt, nevienam nekad neziņot. Goda vārds! Padomājiet labi! Ko jūs varat iesākt ar manu pasi un dienesta apliecību? Pat no baržas netiksīt prom!

Priekšnieks aizgāja, bet urkas ilgi apspriedās. Galu galā ar pavāra starpniecību viņi atdeva tikai dokumentus, pretim pieprasot un arī saņemot piecdesmit rubļu un desmit paciņu mahorkas.

— Tīrs darbs! — priekšnieks vēlāk atzina un sirsnīgi pateicās par dokumentu atdošanu.

Ir jau arī ko brīnīties! Kabatas portfelis bijis iepogāts bikšu aizmugurējā kabatā. Urkas audumu pārgriezuši ar bārdas skujamo asmenīti. Mēs taču visi bijām klāt un neko nepamanījām.

VORKUTA

Pēdējo diennakti brauciens bija sevišķi grūts, jo upe pārklāta ar ledus kārtu, ko uzlauza velkonis. Vispirms ieraudzījām Urālu kalnu grēdas sniegotās virsotnes, saules staru apspīdētas. Sajūta tāda, ka kalni tepat, ne tālāk par diviem trim kilometriem. Bet izrādījās — pāri par četrdesmit kilometru.

Kā vienmēr, pēc saraksta mūs nodeva un pieņēma. Šeit nekas neatgādināja lēģeri — ne zonas, ne dzeloņdrāšu. Celtnes ar brezenta jumtiem. Staba galā iekārts skaļrunis ziņoja, ka mūsu armija ar nīknām kaujām atkāpusēs tur un tur. Taču cilvēki ziņojumam nepievērsa nekādu uzmanību, neklausījās. Steidzās savās gaitās. Pilsēta atrodoties trīs kilometru attālumā, un šahtas — pat zem pilsētas.

Mani iedalīja Ukrainas žīda Anđelmana brigādē, pareizāk sakot, viņš pats sev atlasīja strādniekus. Viņš mūs aizveda uz kādu telti ar dzelzs krāsniņu vidū. No metām krāmus uz lāviņām un apsildījām degunus.

— Laikam gribat ēst?

Kurš gan to negrib! No virtuves atnesa veselu kastrolī zupas, jāatzīst, ka ļoti garšīgu zupu. Tādu līdz šim nebijām ēduši.

Lūk, kāds darbs mūs gaidīja: vagonetes ar ogleņiem jāstumj uz noliktavu un ogles jāizber. Jāizpilda norma. Rit atpūtīsimies un sāksim strādāt nakts maiņā. Saņēmām pusdienu un maizes talonus — atkarībā no izstrādes 500—700 gramu dienā. Tie, kas labi strādās, pusdienos no īpaša katla.

Otrā dienā uzmeklējām instrumentus — lāpstas, ķekšus, laužņus. Vakarā pilnā gatavībā gaidījām izsaukumu. Sāka putināt. Anđelmans sāka sastādīt sarakstu, cik procentu katrs apņemas izstrādāt. Prasa vienam — 150%, atbild.

— Es tādu skaitli nezinu. Pierakstu tev 250%.

Prasa man, es arī saku — 150%.

— Es lāga nesadzirdēju. — Brigadieris pieliek roku pie auss, — Ak, 250%! To es saprotu, tā ir vīra valoda!

Vārdu sakot, mazāk par 200% neviens nedrīkst izstrādāt. Strādājām pa diviem, es pāri ar spēkavīru Ivanu. Vienā šaursliežu vagonetē ietilpa ap septiņām tonnām ogļu. Kamēr Ivans bēra divas lāpstas, es tikai vienu. 20° sals, tomēr slaucījām sviedrus.

— Ivan, tev nav izdevīgi ar mani. Nespēju ar tevi mēroties.

— Nekas, puis! Ir labi.

Gājām talkā citiem, kuri nebija paspējuši piekraut vagoneti. Arī brigadieris nebija baltrocis, nevairījās lāpstas vai laužņa. Maiņā krāvām divdesmit astoņas vagonetes.

— Esam rāvušies par 300%, — brigadieris priecājās, — par 50% vairāk nekā citiem.

Steidzīgi tika būvēts platsliežu dzelzceļš, darbi sākti jau pirms mūsu ierašanās, tur dienu un nakti nodarbinot ap tūkstoš strādnieku. Un kādu dienu dzelzceļš gatavs. Ienāca Andeļmans:

— Šovakar būs pirmie vagoni. Sliedes patāju no ogļu strēķa, tāpēc laikam jāved ar tačkām. Ārā liels putenis, ne acu atvērt. Priekšniecības rīkojums — sūtīt tikai brīvprātīgos. Kurš piesakās?

Pirmais cēla roku Ivans. Ja pārinieks ar mieru, arī es nedrīkstu atteikties. Bijām seši gribētāji. Tonakt strādāšana nesanāca, jo sniegs aizputināja ceļus. Nākamajā dienā, kad tika attīrītas sliedes, brigadieris paaicināja mūs, brīvprātīgos.

— Sagatavojieties zēni! Ir uzcelti godavārti, paredzētas prēmijas. Uzvarētājai brigādei piešķirs stahanoviešu nosaukumu. Tas mums jāiegūst! Ja mēs to neizdarīsim, tad es nebūšu Andeļmans!

Vagonus pierīpināja, mēs nometām kažokus un vateņus un rāvāmies melnās miesās. Brigadieris ar lāpstu un laužni ogles no strēķa grūda tuvāk, lai mums pa ķērienam. Daudz priekšnieku bija sabraucis un vēroja darba gaitu. Mēs savu vagonu piekrāvām pirmie un tūdaļ sakritām pie otra, jo katrai brigādei iedalīti divi vagoni. Atliecām muguras. Sviedri plūda pa ogļu noputējušām sejām.

Pēc laika darbu beidza arī citas brigādes. Sapulcējāmies pie godavārtiem, rotātiem ar karogiem. Orķestris spēlēja maršu. Vilciens gari nosvilpa un lēnām uzņēma gaitu. Metām cepures gaisā.

— Urā! Urā!

Mūsu brigādi sveica kā sacensību uzvarētāju. Saņēmām stahanovieša nosaukumu, saņēmām prēmijas — četras paciņas mahorkas, 200 gramu sviesta un gabaliņu tualetes ziepju katrs. Turklāt svētdien, tas ir — rīt, visu brigādi palaidīšot uz pilsētas kino.

Prieki bija lieli, ko tur teikt. Visvairāk priecājās brigadieris, staigāja lepmi kā pāvs.

Citu dienu, kad atkal tik briesmīgi putināja, ka saimnieks suni nedzītu laukā, Andeļmans aicināja:

— Zēni, stacijā jāizkrauj viens vagonš. Tur šis tas priekš kārā zoba. Taču brīdinu: katrs par sevi atbild pats.

Stacija atradās kilometra attālumā. Vagonā ieraudzījām maisus ar miltiem un kaut kādas kastes. Viena kaste nesot nokrita, un izbira piena ķieģeļi. Acumirkli tos noslēpām sniegā. Tuvojās vakars, taču sniega vētra nemitējās — pieņēmās spēkā. Izdevīgā mirklī, kad noliktavas pārzinis nemanīja, vienu miltu maisu pagrūdām zem vagona. Ivans jau gaidīja otrpus vagona, uzsvieda maisu uz pleciem kā spalvu un prom! Piena ķieģeļus sabāzām azotē un pazudām sniega vērpētēs.

Uz dzelzs krāsniņas kausējām pienu, kad ienāca brigadieris. Ne vārda nebildis, paņēma tuvāko katliņu un nodzēra krietnu malku.

— Vairāk nekā nav? — prasīja, lūkodamies apkārt.

Parādījām uz miltu maisu istabas stūrī zem gultas.

— Viss kārtībā! Malači! — priekšnieks paslavēja.

Apmeklēt pilsētu, kad ienāk prātā, mums nebija ļauts. Ogļraču pilsētiņa neliela. Lielāko tiesu vienvietība, paretam — divstāvu celtnes. Viens kinoteātris, klubs jeb, kā šeit teica, kultūras pils. Veikals, kas nebija domāts tādiem kā mēs.

Daži vārdi par klimatiskajiem apstākļiem. Bieži 50 un vairāk grādu zem nulles. Ziemā saule cēlās virs horizonta dažus soļus un pēc pāris stundām atkal nogrima. Toties vasarā tā spīdēja nepārtraukti — ripo līdz horizontam un atpakaļ, tikai ne pārāk augstu. Sniegs nokūst, upē iziet ledi. Atsilst tikai 20—30 centimetru no zemes virskārtas. Apakšā — mūžīgais sasalums. Neaug gandrīz nekas. No faunas sastapu tikai irbes, kas ziemu pilnīgi baltas, bet vasaru pelēkas. Viņu te daudz, un tās bieži nositas elektrības vai telefona vados. Priekšniecība tās medī, lai bagātinātu pusdienu galdu. Mēs tundrā likām cilpas — gaļa ļoti garšīga. Ziemā visi staigājām sejas maskās, kurās atstāti caurumi acīm un nāsīm. Bieži ij pats nepamanīsi, ka esi nosaldējies degunu vai ausis, ja pretimnācējs nebrīdinās, ka tās aizdomīgi baltas.

Paspēju iemācīties buldurēt krieviski un galvenais — saprast. Reiz Andeļmans pajautāja:

— Latviet, vai no elektrības ko sajēdz?

Kā nu ne, tiku strādājis par elektromontieri. Mani ieveda bunkurā, kur krājis transportieru sadzītās ogles. Mans pienākums — pārzināt motoru darbināšanas slēdzi. Patlaban motori strādāja ar pilnu jaudu. Viens vīrs uzmanīja slēdzi, otrs regulēja ogļu birumu. Konteinerus nedrīkst nedz pārslogot, nedz atstāt pustukšus. Darbs rit nepārtraukti trīs maiņās.

Pārcēlos uz citu baraku, kur satiku vecos cietuma draugus Laubertu un Lāmu. Šai barakā bija skaļrunis, kas nemitīgi ziņoja par mūsu armijas atkāpšanos un niknām kaujām, un milzum daudz kritušajiem ienaidnieka pusē. Sasēdāmie pulciņā un apspriedām stāvokli frontēs. Runājām pusčukstus, uzmanīgi skatoties apkārt. Esot daudz špiku, un par katru pretpadomju izteicienu — cietums. Tāpēc Staļinu saucām par tēraudu, Molotovu — par āmuru. Beidzot sapratu, kāpēc ielās skaļruņu ziņojumu laikā ļaudis nekad neapstājās. Lūk, kur tas suns aprakts!

Maiņu pieņēmām, pilnā sparā strādājot transportieriem. Kad vagonš pilns ar ogļēm, lokomotīve īsi nosvilpj trīs reizes, kad vilciena sastāvs pilns — gari nosvilpj trīs reizes. Manā pārziņā ogļu padeves mehānismi. Brīvā starplaiķā varējām izstaipt locekļus, pasnaust. Grasījos laisties snaudā, te izdzirdu manu pārinieku dziedam. Ak tu mūžs, kas par maigu tenoru! Gandrīz līdzinās Marisa Vētras balsij. Klusā, smeldzīgā dziesma aizgrāba līdz sirds dziļumiem: "... par zemnieku lietu ciešu, par zemnieku lietu sēžu...". Nemanīts bija ienācis priekšnieks. Aiz šausmām sarāvos — šī dziesma taču aizliegta, jo sacerēta cara laika cietumā. Revolūcijas gados tā kļuvuse populāra, bet pats autors kritis nežēlastībā.

Dziesmu noklausījies līdz galam, priekšnieks izvilka piezīmju grāmatiņu.

— Kā uzvārds? Rīt ap pulksten 12 atnāciet uz kluba. Norunāts?

Kas nu notiks? Satraukumā pavadījām nakti un rītu. Taču puisis no kluba nāca, plati smaidīdams un īkšķi rādīdams. Kapelmeistara un režisora klātbūtnē viņam likuši dziedāt. Protams, viņš dziedājis citu dziesmu — "Volga, Volga...". Kad beidzis, visi aplaudējuši. Tagad viņam bieži vajadzēsot koncertēt, tāpēc pārceļšot uz citu darbu — kantorī.

— Vai uz maniem koncertiem nāksi? — Pārinieks iegrūda dunku sānos.

Diemžēl tas man neizdevās, jo uz koncertiem pilsētā mūs nelaida. Tā vairs nekad nesatikos ar talantīgo puisi.

Atstatu no mūsu darbavietas bija novietots vesels vilciena sastāvs ar ģimenēm — pieaugušajiem un bērniem, kas atvesti no kara apdraudētiem apgabaliem. Viņi kurināšanai drīkstēja ņemt tikai ogļu putekļus. Saprotams, ar tiem vagonu nepiesildīsi. Nabagi cieta no aukstuma. Kad strādājām naktsmaiņā, paņēmām padusē ogļu gabalus un stiepām uz vilcienu. Risks bija liels, sargs blieza ar šauteni, tiesa, iepriekš brīdinot.

— Stāt! Šaušu!

Tad kritām sniegā, pagaidījām, cēlāmiem un diedzām atkal. Klauvējām katrs pie cita vagona durvīm. Noliku nesamo pie krāsniņas. Sieviete, kura mūs jau gaidījuse, pasniedza gabalu maizes un bļodiņu siltas zupas. Protams, šādu palīdzību sniedzām retu reizi.

Var rasties jautājums, vai tiešām mūs tik slikti ēdināja, ka ogļu gabals jāmaina pret maizes gabalu. Tiešām, maizes devu nesen samazināja. Taču — galvenais — taukvielu un vitamīnu trūkums organismu padarīja nespējīgu stāvēt pretim klimatam. Šurp tika vestas priežu skujuas, no kurām vārīja dzērienu, taču tas maz ko līdzēja. Slimojām ar cingu, sāka kustēties zobi un drīzi izbira.

Jau sen priekšniecībai iesniedzu rakstiskus paskaidrojumus, ka neko neesmu noziedzies, un lūdzu sūtīt uz fronti, tur dzimtenei būšu noderīgāks. Atbildes nekādas. Rakstīju citādus lūgumus — lai mani sūta uz raktuvēm. Tur neesot tik auksti. Taču ārstu komisija atzina, ka ar manu veselības stāvokli raktuvēs strādāt nedrīkst.

Kāds tur brīnums, ka saaukstējos. Augsta temperatūra, grūti elpot. Laikam plaušu karsonis. Mani kopā ar vēl dažiem slimniekiem ievietoja kādā preču vagonā un veda uz četrdesmit kilometru attālo sanitāro pilsētiņu. Kad nonācām galā, sievietes pusnešus, pusvilkšus mani aizstiepa uz pirti, izgērba un nomazgāja. Drēbes atdeva dezinfekcijā.

— Nekas, nekas, gan izdzīvos! Latviešiem dzīvība sīksta.

Man uzvilka tīru veļu un nestuvēs nesa uz slimnīcu. Tur tīrā, ar baltu palagu aplātā gultā, ārstes un māsiņas aprūpēts, uzvarēju slimību. Pēc trim dienām temperatūra normalizējās, taču staigāt man vēl neļāva.

Māsiņa pastāstīja nelaimes gadījumu ar kādu dziedātāju no Rīgas. Diemžēl uzvārdu esmu piemirsis. Viņu lūguši dziedāt pašdarbības pulciņā.

— Lakstīgala nebrīvē nedzied, — viņa atbildējuse.

Tad viņai ik dienu papildus devuši divas olas, un dziedātāja piekāpusēs. Reiz barakas biedrene uz plaukta atstājuse saindētu maizes riku — žurkām, kas visapkārt mudžēja neiedomājamā daudzumā. To nezinādama, dziedātāja maizi apēduse un pēc trim dienām miruse. Tādas tās lietīgas!

Pēc pāris nedēļām biju uz kājām un mani sūtīja atpakaļ uz Vorkutu.

OTRĀ ZIEMA VORKUTĀ

Pēc atgriešanās no slimnīcas mani ieskaitīja tā saucamajā slābkomandā un norīkoja par dieninieku. Mani pienākumi — turēt tīrībā telpas, no vārtavas atnest vārītu ūdeni un skuju dzērienu.

Vārtavā man mute palika vaļā aiz brīnumiem. Šeit saimniekoja kāds japānis, kurš pār sliedni mani nemaz nelaida — trauku pats piepildīja. Stāvot durvīs, redzēju brīnumu: telpa kā svētnīca, viss mirdz un laistās. Vārāmtrauki mirdz un laistās kā niķeļa patvāri uz kungu galdiem. Dēļu grīda noberzta balta, citviet galds nav tik tīrs. Pats saimnieks ģērbies tīrā virsvalkā un koka tupelēs. Man uzreiz atausa atmiņā, ka uz Rīgas dzelzceļa staciju reiz vedu japāņu operdziedātāju, kura bija viesojusies Rīgas Operā. Viņa bija apmetusēs Mežaparkā dzīvojoša japāņa dzīvoklī. Tur tāpat viss mirdzēja un laistījās. Tā tik ir tauta!

Pārnācu no vārtavas un ilgi skatījos uz mūsu gadu nemazgāto galdu, plankumainu no ogļu putekļiem. Otrā dienā, bruņojies ar pelniem, lāpstu un dunci, uzsāku galda tīrīšanas operāciju. Vakarā pārnāca no darba pārējie un bija ļoti apmierināti.

Šeit jutos labi. Siltumā. Priekšnieks mani ieredzēja. Uzkopu arī viņa istabu, par to šis tas man atlēca no viņa pusdienu galda.

Kā saka, nekas nav mūžīgs! Reiz, saņemot pusdienu devu, pavārs jautāja, vai nevēlos pastrādāt virtuvē. Turklāt šai virtuvē neko negatavoja, šeit tikai izsniedza ēdienu. Kurš ieslodzītais negribētu pastrādāt virtuvē! Es skraidīju no barakas uz virtuvi un atpakaļ, jo pēc labākās sirdsapziņas gribēju kalpot abās vietās. Ēdienu atveda armijas katlos, es ar spaiņiem to sanesu uz lēnas uguns stāvošos katlos. Nesu, bruņojies ar karoti, un drīzi vien biju pilns līdz kaklam. Sevišķi, ja gadījās zirņu biezenis. To varēju ķepēt līdz pat rīkles augšdaļai.

Laikam mazāk vēribas sāku pievērst darbam barakā, jo priekšnieks, manāmi neapmierināts, nosūtīja mani uz ārstu komisiju. Tur dakteris, židiņš, mani apspaidīja kā bullēnu pirms kaušanas un atrada, ka zem ādas sakrājusēs tauku kārtiņa. Tāpēc atkal vajadzēs strādāt vispārīgos darbus.

Gribu pastāstīt par kādu urku, kurš nekad neapēda visu maizīti, bet žāvēja uz krāsns un krāja. Nosēdus uz nāras blakus un jautāju, kāpēc viņš to dara.

— Gatavojos uz bēgšanu, — viņš čukstēja, — jau trešo reizi.

Pirmo reizi bēdzis vēl pirms Vorkutas. Sādžās ielavījies tikai naktīs un nomaļās mājās lūdzis gabalu maizes. Ielauzies apavu veikalā, piebāzis maisu ar kurpēm un par pusvelti iztirgojis garāmgājējiem. Tā mēneša laikā sasniedzis Maskavu, kur dzīvojuse brāļa ģimene. Vēlu vakarā piezvanījies pie dzīvokļa durvīm.

Brālis — partijnieks saņēmis sarauktām uzacīm, tomēr iekšā ielaidis. Laiciņu būtu varējis dzīvot, ja ne Žargona un lamuvārdu pilnās urkas valodas, ko gimene nevarējuse ciest.

— Man aug bērni, un es negribu, lai tie dzirdētu tādas jēlības, — brālis teicis.

Urka mēģinājis, cik tik viņa spēkos, runāt normāli, taču nekas neiznācis. Brāļa dzīvokli vajadzējis atstāt. Apmeties pie kādas sievietes, zagtu mantu uzpircējas. Abi ar draugaļu sadomājuši lielu operāciju, un abus arī apcietinājuši. Urkam pie iepriekšējiem desmit pielikuši vēl piecus gadus.

Otru reizi bēdzis no Vorkutas — ar vēl diviem bēdubrāļiem — uz slēpēm cerējuši tikt pāri kalniem. Putenī apmaldījušies un gandrīz ņēmuši galu salā un badā. Taču, tā sakot, par laimi viņus uzgājuši sargi. Tagad nu urkam kopā jānosēž divdesmit gadu.

— Un tomēr taisies atkal uz vaļu?

— Cits nekas man neatliek, jo divdesmit gadu šinī ellē tik un tā neizcietīšu. Tagad rīkošos citādi. Vai gribi nākt līdzī? Noslēpsimies vagonā zem oglēm — ne čiku, ne grabu. Tuk, tuk, tuk, ieriposim lielajā pasaulē.

Tādiem pasākumiem mani nepierunāt. Un kādu nakti urka bija prom. Sargi mūs visus izprašāja, izokšķerēja nāras un cisu maisu, taču neko neatrada.

FENOMENS

Jo tālāk dzīvojām, jo grūtāk klājās. Izdomāju visādus variantus, meklēdams izeju. Jāpaceļ pašam pret sevi roka! Varbūt ievainot sevi? Varbūt pagrūst kāju zem vilcienu? Varbūt iebāzt roku vārošā ūdenī? Lūk, šo ogļu putekļiem piezīdušos kreiso roku? Roku neamputēs, toties dažas dienas varētu atpūsties.

Operāciju pārdomāju visos sīkumos. No rīta visi likām savus katliņus ar ūdeni uz dzelzs krāsns un uzvārījām. Tad iedrupinājām maizi un, ja brokastis deva biezputru, arī to. Tā sakot, jo biezāks draņķis, jo treknāka cūka. Iznāca pilns katliņš ar maizes zupu. Un labi, un vēders pilns! Šoreiz, kad ūdens mutuļoja, kritienā aizķēru katliņu un tīši aplaucēju plaukstu. Viss iznāca labāk nekā cerēju. Plauksta bija sārta kā novārīts vēzis un smeldza. Ambulancē to apsmērēja ar jodu un ļāva vienu dienu nestrādāt. Te tev nu bija! Neko daudz netiku panācis.

Šāds spriedums izrādījās kļūdainis. Biju pateicīgs vārošajam ūdenim, jo tas darīja savu — roka satūka, sāpes pastiprinājās. Es tik priecājos!

— Nu tev nāksies laiku pakūkot, — sacīja ārsts, sabintēja roku un ar marli iekāra kaklā.

Paklīda runas, ka lēģerī izplatoties asinssērgas epidēmija, daži jau saslimuši ar kaut kādu vēdera kaiti. Saslimušajiem steigšus tika ierīkota atsevišķa baraka, tad vēl otra — tādiem, kurus iznesīs ar kājām pa priekšu. Mazmājiņu bedrēs sabēra hlorkaļķus. Visās barakās parādījās plakāti ar aicinājumu nedzert nevārītu ūdeni un pirms ēdienreizēm rūpīgi mazgāt rokas. Administrācija darīja visu iespējamo, lai epidēmiju ierobežotu.

Savu roku jau biju saārstējis, kad sāku just ko nelabu. Cēlās temperatūra, bija slikta dūša. Un nākamajā dienā jau atrados epidēmijas barakā. Šeit deva kviešu

bulciņas, paretam glāzi piena, tomēr caureja dienu no dienas pastiprinājās. Izsīka pēdējie spēki. Ir jau ar pēdējais laiks atvadīties no pasaules! Ko gan ārste var līdzēt, ja šeit — nekādu zāļu. Tās vajadzīgas frontē dzimtenes aizstāvjiem. Briesmīgi negribas mirt, taču tas laikam neizbēgami. Un, ja mirt, tad ar pašcieņu! Šeit mūs baroja pilnīgi bez sāls, tāpēc ļoti kārojās sāļuma. Nolemts — darīts! Palūdzu no virtuves atnest silķītes, nosēdos kaktiņā un notiesāju savu bērnu maltīti — divas kviešu bulciņas un trīs silķītes. Lieliski gāja pie dūšas! Uzdzēru krūzi ūdens, apsedzu galvu ar vateni un gaidīju nāvi. Aizmigu. Mani pamodināja ārstu apskate.

— Kā jūties?

— Labi! Ļoti labi! Vēders nesāp, caurejas nav.

Nākamajā rītā mani izsauca uz ārstes kabinetu.

— Kā jūties? — Viņa mani izmeklēja.

— Labi, doktor, tikai ļoti gribas ēst! — un izstāstīju visu par silķes ēšanu.

— Tas tik ir medicīnas brīnums! — Daktare sasita plaukstas. — Ārkārtējs gadījums medicīnas vēsturē! Jūs esat fenomens! Tagad ieturiet sātu, neēdiat pārāk daudz! Dosim vairāk piena ēdienu. Jūs taču zināt, ka piens pie mums deficīts.

Kā nu to nezināt!

Pamazām epidēmija tika pieveikta. Slimo baraka tukšojās, jauni slimnieki neradās.

Reiz pie virtuves satiku Robertu Znotiņu, kurš pastāstīja, ka atbraucis priekšnieks no kolhoza un vervē strādniekus; viņš jau pieteicies. Par pusdienām vairs nedomādams, dziedu uz kantori.

Pie galda sēdēja pusmūža vīrs civildrēbēs.

— Nu, gribi strādāt zemesdarbus?

— Gribu, priekšniek!

— Kas esi pēc tautības? Latvietis? O! Latvieši ir kārtīgi strādnieki. Ko šeit dari?

— Pagaidām neko, man slimības lapa.

— Tad nevarēšu tevi jemt. — Viņš noplātīja rokas.

— Priekšniek, ļoti lūdzu!

— Atnes no ārsta zīmi, ka tevi laiž!

Iedrēzos ārstes kabinetā. Pēc īsas tielēšanās ārste atļāuju tomēr uzrakstīja, kā arī sagatavoja slimības vēsturi, kas jānodod sovhoza mediķiem. Atvadījāties ļoti sirsnīgi. Daktare vairākkārt spieda roku, deva visādas pamācības un novēlēja atgriezties dzimtenē.

UZ NEREDZĒŠANOS, VORKUTA!

Mūs, divdesmit cilvēku, veda ar brezentu pārklātā baržā. Kajīte paredzēta tikai stūresvīram.

Pievakarē man cēlās temperatūra, stindzināja karstumi, miesu klāja drebuļi. Saritinājos uz grīdas, apsedzos ar vateni un nogrimu nebūtībā.

Atmodos tikai no rīta, bet temperatūru vairs nejutu. Ceļojām ilgi. Krastos kailās tundras vietā sāka parādīties krūmi — arvien lielāki un lielāki. Beidzot ieraudzījām skuju pundurkoku mežus un... arī īstus mežus! Visi apraudzājāties.

Mūs sagaidīja daudz ļaužu. Baltā virsvalkā gērbusies sieviete prašņāja:

— Vai slimnieki ir?

Roberts paņēma mani zem vienas rokas, ārste — zem otras un veda uz netālo lēģeri, kur sākās parastā ceremonija ar pirti un dezinfekciju. Tad ārste mani pamatīgi izmeklēja un iedeva pulveri, no kura acumirkli nosvīdu.

— Pagaidām ņemu jūs savā apgādībā, — ārste runāja, jaucot krievu un ukraiņu vārdus.

Guļu uz lāviņas — tīra veļa, tīri palagi — un domāju: ir taču labi cilvēki šajā sajauktajā pasaulē!

SOVHOZS

Šis lēģeris izrādījās samērā liels, daudz koka māju, jo pašiem sava neliela zāģētava. Pāris vīriešu baraku un viena sieviešu baraka, taču sieviešu vairāk nekā vīriešu. Pārsvārā ukrainietes un baltkrievietes. Bērnudārzs pilns ar bērniem. Gandrīz katra sieviete centās sadzīvot bērnu, jo tad dzīve vieglāka. Tāpat kā brīvībā šeit bija noteikts dekrēta un pēcdekrēta atvaļinājums. Pat, ja māte strādāja, viņu palaida bērna barošanas reizēs.

Kā lai tiek pie bērna, un galvenais — no kā? Ne jau no ierindas ieslodzītā. Katra vēlējās, lai noskatītais tēvs ieņemtu siltāku vietīņu un spētu brūtei atnest ko ēdamu. Teiksim, brigadieris, pārvaldnieks, fermas strādnieks, pat galdnieks, vislabāk — brīvcilvēks.

Šeit bija sava pienotava, kur gatavoja sviestu un sūtīja uz lielo zemi. Sviestu nelietoja pat brīvcilvēki, toties dažs "fermeris" ēda katru dienu. Mums šad tad atnesa paniņas vai nokrejotu pienu.

Vēl šeit atradās veikals, kur nebija ko pirkt, pirmziemnieku skola, kur pieaugušiem bērneliem mācīja ābeci.

Ārpus zonas zemniecās dzīvoja priekšniecība, agronomi, ārsti un citi brīvcilvēki. Zemniecas cauru gadu kurināja, jo pat vasaras vakari un naktis šeit ļoti aukstas. Komi tādū lēģeru kā mūsējais — tūkstošiem. Cik milzum daudz mežu jāizcērt, lai tos apkurinātu!

Ieslodzītos, kā parasti, šķiroja divās daļās: pirmā strādāja tikai konvoja uzraudzībā, otrā — pēc jaunizdomāta panta sodītie kā sociālismam bīstamas personas — strādāja bez apsardzes. Laikam taču tie nekur nebēga.

Dakteriene mani vēlreiz izmeklēja un lika iet ogot. Vai šeit augtu ogas?

— Un kā vēl, — viņa atbildēja, — gan jau redzēsīt!

Sasēdāmies liellaiivā, un mazs velkonītis mūs aizvilka dažus kilometrus pa upi uz leju. Tiešām ogas — daudz jāņogu! Un tik rupjas, ka pie mums labi koptā dārzā tādas neatrast. Arī upeņu daudz, tikai tās negatavas un tāpēc pagaidām nav vācamas.

Kad ogu laiks beidzies, braucam sēņot, ņemot līdzī pārkā daudz kurvju. Vēlāk izrādās, ka nemaz nav par daudz. Sēnes neiedomājami lielas — kā vīriešu cepures — un visas bez tārpiem. Jo tārpu vispār nebija, nedz arī taurenīšu. Sēnes, tāpat kā ogas, pārstrādāja un sūtīja uz lielo zemi.

Togad viss auga lieliski, pat kāposti ritinājās galviņās. Agrāk šeit redzētas tikai zaļas lapas. Tāpēc priekšniecība ļoti apmierināta un neiebilda, ja mēs ugunskurā cepām kāļus — tik garšīgus kā medus. Tādus kāļus Latvijā netiku redzējis. Palūdzu agronomei, lai uzdāvina dažas sēklas, kad braukšu uz mājām.

— Katrā ziņā dabūsi, — viņa solīja.

Priekšniecība atļāva uz lauku līdzī paņemt katlu un pusdienām izvārit kartupeļus. Sevišķs prieks par to mums, no Vorkutas atbraukušiem, jo tur kartupeļus nebijām ne redzējuši, ne ēduši.

Es un kāds ukraiņu strādājām noliktavā. Kartupeļi sašķiroti ēdamos un sēklas kartupeļos, turklāt lielie — sēklai, mazie — ēšanai.

— Kāpēc tā? — jautāju agronomei. — Pie mums pat pusītes stāda.

— Šeit ir ziemeļi. Ja stādīs mazos, nekas neizaugs. Taču ņemšu vērā un nākamgad kādā lauciņā izmēģināšu, — viņa paskaidroja, sēklinieku domīgi grozot plaukstā.

Noliktavas pārzine bija vāciete, laikum no Pievolgas vācu kolonijas, turklāt ar brīvu režīmu, tāpēc pusdienoja mājās. Mēs ar biedru šo apstākli izmantojām, lai izceptu spaini kartupeļu. Malku sagatavojām jau iepriekš, un, tiklīdz viņa prom, tā čirks, uguni klāt. Divatā apēdām visu spaini kartupeļu, tā ka māgas pilnas līdz pat kaklam. Taču izsalkums nemazinājās ne par matu. Jo trūka taukvielu un maizes devu — 500 gramu — apēdām jau no rīta. Lai vai kā, salīdzinot ar Vorkutu, šeit tomēr paradīze!

Kad ražas novākšana tuvojās beigām, mani nodeva ukraiņa Pitkas rīcībā. Pitka bija mālderis. Nu abi ar kaļķa spaiņiem un no zāles gatavotām pindzelēm lodājām pa bēniņiem un balsinājām skursteņus.

Reiz, ejot gar frizētavu, friziere mani ieaicināja iekšā.

— Vai nevari manu bodi padarīt tikamāku?

— Man cita nekā nav, tikai kaļķi.

— Ko vēl vajag? — viņa brīnījās. Taču būs tīrāk!

Otrā dienā ķēros pie krāsošanas. Kaļķim piejaucu mālus. Vajadzētu sienas izraibināt. Attapos, ka šeit zem augsnes virskārtas ir sārta smilts, gluži kā okers. Piejaucu to un ar maisījumu noziedu sienas. Vēl vajadzētu novilkt svītru, kas atdala sienas no griestiem. Taču man nedz pindzeles, nedz krāsu, nedz lineāla. Mazliet palauzīju galvu un, nogriezis šķipsnu no saviem matiem, pagatavoju mazu pindzelīti. Tad tam pašam okeram piepilināju dažus tintes pilienus un, pielicis dēlīti, novilku taisnu strīpu.

— Jūs taču esat mākslinieks! — Friziere sasīta plaukstas, apskāva mani un nebeidzamas reizes bučoja.

Piedāvāja man savus maizes talonus, taču es augstsirdīgi atteicos; pašai noderēs.

Pienāca pavasaris. Ātri nokusa sniegs, un upē sakustējās ledi. Pēc pusotra mēneša būšu izcietis pusi no mana soda laika. Tikai pusi! Pirmie trīs gadi lēģerī esot tie grūtākie. Jā, grūti bija gan! Un kādi būs atlikušie?

Atkal saaukstējos. Manas plaušas tā bojātas, ka saslimstu ātri vien. Mani ievietoja slimnīcā — labā un gaišā. Gultu vietā nāras tāpat kā citās barakās. Uz kopējas nāras gulēja trīs lietavieši — divi paveseli, trešais — pavisam slimis. Viņam no mājām atsūtīta paciņa ar visādiem gardumiem, taču ieeš neko nevarēja. Pārējie divi žēli skatījās uz gardumiem.

Vācieši nu sakauti. Kaut arī radioaparāti bija tikai priekšniecībai, tomēr visi zinājām, ka Hitlers beigts. Aizrakstīju vēstuli mātei, bet atbildi gaidīju velti. Protams, tāds tālums!

Nomira kāds slimnieks. Viņam izdarīja sekciju, izņēma dažus orgānus un sadedzināja virtuves krāsnī. Ietinām mirušo viņa paša segā un divatā noguldījām ratos. Zeme nakti apsaluse un bez sniega, ratu riteņi klauudzēja pa grambām. Visu laiku līķi turēju pie kājām, jo tas slidēja zemē, it kā negribētu nokļūt kapsētā. Kaps jau izcirsts. Bet kā mirušo nolaist bedrē, dvieļu taču nav! Un, pat ja būtu, ko divatā iesākt ar dvieļiem?

— Nekādu problēmu, — sacīja mans biedrs, — ņemi tik cieti!

Metām viņu bedrē iekšā, protams, bez segas, kailu, jo segu piekodināts vest atpakaļ. Bedre līdz pusei pieplūduse ar ūdeni, tāpēc līķis iekrita sakumpušā pozā. Vajadzētu nolikt guļus, bet kā to izdarīt? Ūdenī nevienam negribas lēkt. Vai nav vienalga! Bērām tik bedri ciet, iespraudām dēlīti ar mirušā uzvārdu un braucām atpakaļ uz slimnīcu. Par darbu man pienācās mirušā maizes deva, taču es atteicos; kaut kas šķebināja dūšu. Lietavieši gan apēda ar gardu muti.

Pēc divām dienām nomira slimais lietavietis. Mirušo vēl nepaspēja aizvēkt, bet pārējie divi jau plēsās gar aizgājēja gardumiem. Iesteidzās slimnīcas personāls, atņēma sūtījumu. Vēlāk to izdalīja pārējiem slimniekiem.

Pienāca diena, kad slimnīcā viss tika berzts un spodrināts. Slimniekiem apmainīja veļu un palagus. Ko tas varētu nozīmēt? Atbraukšot slavenis ārsts, kurš pārbaudot stāvokli lēģeru slimnīcās. Arī mani moka ziņkāre, kāda izskatās šī slavenība. Stāvēju koridorā, piespiedies pie krāsns, kad pamanīju baltā virsvalkā gērbusos... Felsbergu. To pašu Felsbergu, ar kuru kopā deviņus mēnešus nosēdēju Rīgas centrālcietumā. Viņš nepazīdams gāja garām.

— Felsberg! — klusi nočukstēju.

Brīdi lūkojies mani, viņš izsaucās:

— Ak tu pasaulīt!

Apkampāmies abi un ārstu kabinetā noplāpājām labu laiciņu. Felsbergs dažiem augstiem priekšniekiem bija izdarījis sarežģītas operācijas un tādējādi iemantojis viņu uzticību. Brīvs cilvēks viņš vēl nebija, taču pratis panākt, ka savu soda laiku izcieš šādi. Šķiroties iedeva piecpadsmit rubļu un paciņu mahorkas. Vēl pajautāju, kāpēc mira lietavietis.

— Aiz bada!

— Bet viņš taču saņēma sūtījumu, ko pat nenogaršoja.

— Tas bija par vēlu.

Aizsteigšos desmit gadu uz priekšu: dakteri Felsbergu atsvabināja pirms termiņa, un viņš atgriezās Rīgā, taču viņu izsūtīja vēlreiz.

SIENA PĻAUJA

Saņēmu vēstuli — ilgi gaidīto vēstuli. Konverts atplēsts; nuja, cenzūra taču: "Sveiks, mīlais vīriņ!" — Sieva raksta. — "Kas mums par priekiem, kad saņēmām tavu vēstuli! Visi esam sveiki un veselī, un visi sūta tev labasdienas. Aizsūtīju paciņu, vai esi saņēmis? Ar mīlu sveicienu, Līna."

Arī dēliņš Vilnis pierakstījis dažas rindiņas: viņš skolā tagad visiem stāstot, ka viņam ir tētis.

Veikalā nopirku konvertu un papīru un tūdaļ rakstīju atbildi.

Priekšniecība atļāva sešiem cilvēkiem — trīs sievietēm un trīs vīriešiem (kopā ar sargu) — doties siena pļaujā. Daži laivā ar pārtiku brauca pa Usas pieteku augšup. Mēs, pārējie, caur krūmiem pa iemītu taciņu gājām uz desmit kilometru attālo pļavu. Zirgu pavadā vedām līdzī.

Nonākuši galā, ieraudzījām divas zemnīcas: mazākā — kungiem, lielākā — strādniekiem. Sievišķi ņēmās savest kārtībā telpas, mazgāja podus, mēs nocirtām sausu egli un sagatavojām malku ilgam laikam. Pārtika tika glabāta kungu zemnīcā un izsniegta katrai ēdienreizei.

Nākamajā dienā trinām izkaptis un izmēģinājām tās. Šeit izkaptis nevis kapināja, kā to dara Latvijā, bet drāza ar asiem tērauda nažiem. Es gan savu izkapti ņemos kapināt ar cirvja pietu. Visiem par to lieli brīnumi. Mana izkaptis izrādījās labāka, mikstāki grieza zāli. Tad nu brigadieris mani norīkoja par posmvedi. Otru posmu uzticēja Telešovam. Katrā posmā pa sievietei, trešā — pavārite.

Nopļauto zāli tūlīt ar zirgu, iejūgtu meijās, vedām un krāvām kaudzēs, zārdos. Pie mums tā krauj zirņus. Diena īsa, un vasara īsa, saule silda reti. Zārdū vējš ātrāki izžāvēs.

Sargs ar šauteni sēdēja pie ugunsкура, arī mēs piesēdāmies uzpīpēt. Viņš mūs neskubināja. Viņam nebija nekādas daļas, kā mēs strādājam. Arī brigadieris trāpījies mierīgas dabas, turklāt nebija urka.

Šis likās savāds mežs un savāda pļava. Nečivināja ne putniņš. Neredzēju ne ogu krūma. Likās, pat puķes neizsmaržoja. Ne sienāžu, ne skudru, ne tārpu, ne mušu! Upē netrūka zivju, taču ūdensputnus netiku manījis. Toties gadoties pa lācim, vienīgi cilvēku tuvuma tas vairoties. Sēņotāji stāstīja, ka dažreiz lācis ejot pa priekšu un nolasot visas sēnes. Kātus vien atstājot.

Zemnīcā mūs gaidīja patīkams pārsteigums: pusdienu saldēdienā — auzu ķīselis. Kas to būtu domājis, ka tik garšīgs! Auzu milti domāti zirgiem, taču pat priekšnieki saprata, ka zirgs nedabūs ne grama.

Mūs apsargāja tikai pirmajā dienā, vēlāk sargs sēdēja upmalā un makšķerēja. Ja gadījās lielāks loms, atmeta arī kopējam katlam. Telešovam līdzī makšķere, taču viņš bija slinks makšķernieks. Lietainā rītā aizņemos makšķeri un gāju to izmēģināt. Tārpu vietā jāuzdrū maizes gabaliņš. Kā par brīnumu, stundas laikā noķēru sešus asarus. Nu brokastis mums svaigu zivju zupa.

Pēc pāris nedēļām brigadieris un es ar laivu devāmies pēc pārtikas. Izbraucām pievakarē, un ceļā uznāca tumsa. Kādā vietā upe bija aizsprostota ar klūdziņu sētu, tikai pašā vidū atstāta sprauga. Turpat krastā zvejnieku būda. Klusi

ievilkām airus. Brigadieris pacēla tīklu vienā, otrā, trešā vietā, līdz iemeta laivā prāvu, baltu zivi. Rītam austot, sasniedzām nometni. Par zivi papildus dabūjām divus kukuļus maizes, divas paciņas mahorkas un putraimu sauju.

Nesot pārtiku uz piestātni, redzējām satriecošu ainu. Uz piestātni ratos veda piecus divgadīgus bērnus, kuriem priekšā paredzams ceļš uz Krasnodaru. No-pakaļ vaimanādamas skrēja mātes, sevišķi viena likās tuvu ārpīratam.

— Nolādētie! Atdodiet meitiņu, manu bērnu! — viņa kliedza.

Sargi viņu satvēra un gribēja vest atpakaļ, taču viņa izrāvās, visu pasauli la-mādama necenzētiem vārdiem.

Iesēdāmies laivā un īrāmies atpakaļ.

— Jā, — brigadieris nopūtās, — tādas ainas redzamas katru vasaru. Bērnus, vecākus par diviem gadiem, šeit netur. — Viņš vēlreiz nopūtās. — Mēs jaunu pa-sauli sev celsim...

Es nebildu neko, cieti ievēroju sakāmvardu: runāšana — sudrabs, klusēšana — zelts. Pretim straumei irties bija grūtāk, tāpēc piestājām krastā atpūsties. Iekūrām ugunsкуру un izvārtījām biežputru. Tagad bijām bagāti — maizi un biež-putru varējām locīt iekšā, cik tik lien. Arī voblas, iztīrītas un izžāvētas, likās garšīgas.

Galā nonācām pāri pusnaktij. Rīt atpūtas diena. Priekšniecība sasauca mazu sapulci. Mēs esot strādājuši labi. Mans posms par pāris tonnām apsteidzis Tele-šova posmu. Kam gan nepatīk, ja paslavē! Priekšniekiem vienmēr vajadzīgi favorīti.

Pāris dienu plosījās vētra. Paņēmu līdzī sievišķi, un gājām pārbaudīt, vai siena kaudzes vētra nav saposījuse. Mēs ātri tikām galā, jo postījumi nebija lieli. Diena bija silta un saulaina, atļaidāmies pie siena kaudzes. Ar atpakaļiešanu nav kur steigties! Telešovs man bija noēvelējis gludu dēlīti, uz kura savilku tik strīpiņu, cik dienu man šeit jāizcieš; vēl četrus gadus. Katru vakaru vienu strīpiņu nosvītroju. Vēl viena diena novergota. Vēl viena diena tuvāk brīvībai.

Nogrimis mūžam neizdomājamās domās par dzimteni, par ģimeni, neievēroju, ka meitietis pusizģērbies, pat krūšturi nopogājis, imitē saulošanos. Izlikās aizmīguse, bet plaksti puspavērti. Viņa vēroja, kādu iespaidu uz mani atstās tādi daļumi. Nepiegriezu sevišķu vērbu. Šī pavirzījās tuvāk un centās mani apskaut. Pavisam pavisam tuvu žilbinājās vēl jaunās, baltās krūtis. Es piecēlos sēdus:

— Nepūlies, meitenīt! Ar mani tev nekas nesanāks. Tev jāpameklē cits.

— Gribi palikt uzticīgs sievai, ja?

— Ne jau tas ir izšķirošais!

Sievišķis mazliet atvirzījās un skatījās manī platām acīm, kurās liesmoja kais-les uguntiņas. Neko viņa nav sapratuse. Kā lai delikāti paskaidroju?

— Vitamīnu trūkums, daļaviņ, — beidzot sacīju.

Viņa uzmeta lūpu. Apģērbāmies un gājām uz zemnīcu.

Daži gribēja doties sēņot. Priekšniecība atļāva ar norunu, ka es vai Telešovs iešu līdzī. Telešovs nejutās stiprs uz kājām, tāpēc jāiet man, kaut nebiju sēņu cie-nītājs. Gājēji bijām četri, no kuriem divi — sievišķi.

Aiz zemnīcas sākās purvu josla, pārejama tikai vienā vietā. Izrikoju, lai neviens tāļu neizklīst. Sēņu nebija daudz. Lācis gājis pa priekšu un visu nolasiļis, kātus vien atstājis. Jāgriežas atpakaļ. Ejam, ejam, bet vairs neatrodam pārejas vietu. Svaidāmiešs uz vienu, uz otru purva malu, bet pārejas kā nav, tā nav. Bijām apmaldījušies. Apsvēruši, kur varētu atrasties upe, laidāmiešs pāri čūkstēm un nokritušiem kokiem. Drīz satumsīs. Visi sākām aurot. Nekādas atbildes, tātad ejam nepareizā virzienā. Metāmiešs uz pretējo pusi — atkal tas pats. Priekšā atklājās ūdens klaidis, taču par platu priekš upes. Ezers? Par tādu neviens netika dzirdējis. Ko nu darīt? Kur nu iet? Arī pārējie nezināja padoma. Ņēmu sprunguli un iemetu ūdenī, tas aizpeldēja pa straumi. Tātad tomēr upe!

Beidzot pašķīrās krūmi, ieraudzījām plaviņu un vēl tālāk — siena kaudzi. Bija iestājusēs tumša nakts. Salasījām sausus zarus, sakūrām ugunsķuru un cepām sēnes. Jūtāmiešs noguruši un izsalkuši. Iesāka smidzināt lietus. Nekas cits neatlika, kā iekārtoties siena kaudzē. Rīts gudrāks par vakaru.

Mazā gaismiņā izlīdu no kaudzes un gāju izlūkot apkārtni. Pārējie vēl saldi gulēja. Upmalā no brīnumiem apstulbu. Halucinācijas? Otrpus upes zvejnieku būda, turpat arī laiva. Tā pati laiva, ar kuru katru rītu un vakaru cēlāmiešs pāri. Tātad arī siena kaudze pašu rokām mesta!

Modināju pārējos. Visiem kļuva vieglāki ap dūšu. Skaidrs viens — mums jātiek pāri upei, taču laiva otrā krastā. Pārpeldēt liktos nieka lieta, ja ūdens nebūtu auksts, turklāt sievišķi neprata peldēt. Vienīgā izeja - man pašam laiva jādadū šurpu. Salauzām nokaltušus kārkļus stilba resnumā un ar klūdziņām sasējām plostu, kaut neviens to nepratām. Paņēmis garāko kārkļu zaru, laidos pāri upei.

Kamēr vica sniedza dibenu, gāja labi. Upes vidū to varēja lietot tikai kā airi. Pēkšņi plostinājs ielūza, un es līdz padusēm atrados ūdenī. Peldus sasniezdu krastu un tūlīt pat dzinu laivu atpakaļ. Paspēju apsildīties pie neizdzisušā ugunsķura. Laivā pārpeldējuši upi, apmierināti soļojām uz zemnīcu. Izrādījās, ka priecājāmiešs par agru. Priekšā izrādījās vēl kāda lāma, kas vasarā bija pavisam šaurīga, bet tagad pārplūduse un staigna. Saucām, lai mums brauc pakaļ. Nepāgāja ne pusstunda, un nokļuvām mājās. Priekšnieks izsauca pie sevis un, ne vārda nebildis, mani ieplaukāja. It kā es būtu mēģinājis bēgt.

Otrā dienā uzzināju, ka esmu ieteikts atbrīvošanai pirms termiņa. Tā priecājos, ka Telešovu apbēru skūpstiem. Viņš grozīja galvu:

— Nepriecājies par agru! Tādi paziņojumi redzēti ne reizi vien, taču neviens vēl nav priekšlaicīgi atsvabināts.

PĒDĒJĀ ZIEMA

Pēdējā ziema trimdā. Katru nodzīvoto dienu uz dēļa cītīgi nostrīpoju. Un ar katru nostrīpotu dienu brīvība nāca tuvāk.

Mani iedalīja zirdziniekos. Manu priekšnieku, atvaļinātu pulkvedi, daži sauca par staļļa meistarū. Liekas, ka tas viņam tīri labi patika. Dmitrijs kādreiz karojis Ķīnā, kur iemācījies biezputru ēst ar nūjiņām.

Jāatzīst, ka ar zirgiem līdz šim darīšanu man bijis maz. Reiz bērnībā kādam kleperim uzrāpos mugurā pajāties, bet tas mani tūlīt nometa zemē. Otrā reize — armijā, Daugavpilī. Armijas sakaru manevros mums, instruktoru skolu beigušajiem, katram iedeva pa zirgam, lai veiktu četrdesmit kilometru pārgājienu, precīzāk — pārgājienu līdz Krāslavai. Labi, ka mani pamācīja jājojot stāvēt kāpšļos, nevis sēdēt sedlos. Citi kursanti, kas to nezināja, tā sadauzīja dibenus, ka nejaudāja staigāt.

Un tagad — lūdzu — esmu zirdzinieks. Daudz nebēdāju, taisni otrādi — priecājos, ka pašam nenāksies grūti strādāt. Vezumu taču vilks zirgs. Iejūgt un braukt nav liela māksla.

Man ierādīja sirmu ķēvi skābbarības vešanai. Sakrāvu ne visai lielu vezumu, jo ceļš grumbuļains. Nenobraucis ne desmit soļu, ievēroju, ka ķēvītei zem astes parādījies pūslis. Kas tad tas? Šausmas, viņa taču slima! Igi negudrodams, ķēvi izjūdzu un vedu uz stalli.

— Kas noticis? — priekšnieks uzkliedza.

— Viņa taču slima, skatieties!

— Būsi pazaudējis kumeļu, — viņš norūca. — Ej, meklē rokā, citādi būs slikti!

Gāju pa pēdām un meklēju. Tikai vēlāk sapratu, ka mani piemānīja kā tādu muļķi. Kumeļš bija piedzimis naktī, viņi to izvārījuši un apēduši. Darbabiedrs krūmos nejauši uzgāja kumeļa iekšas. Tāda bija mana pirmā diena zirdziniekos.

Iestājās barga ziema. Bez sejas maskas nemaz nevarēja ārā rādīties, taču ar masku — kāda strādāšana? Lielais aukstums un sliktais uzturs darīja savu — mani spēki atkal izsīka. Nu jau strādāju ar citu zirgu — lielu vezumnieku, kara trofeju. Mums jābrauc pēc kārklu klūdžiņām, kas lielā vairumā auga uz salīņas pašā upes vidū.

Pirmo reizi izbraukāju gods godam. Bet otrajā reizē sākās nelaimes. Kad tikām uz ledus, pārējie pajūgi ātri attālinājās, bet mans Klamzaks sāka soļot un beidzot pavisam apstājās. Gan situ ar vicu pa kājām, gan, izkāpis no ragavām, glaudīju kaklu un lūdzos mīļiem vārdiem, — nekas nelīdzēja. Pusstundu izmocijies, biju spiests griezt atpakaļ. Tiklīdz pagriezām uz māju pusi, zirgs tūlīt uzņēma riksi. Drāztin iedrāzām sētā.

Pretim iznāca darbabiedrs Dmitrijs:

— Kas noticis, kāpēc atgriezies?

Izstāstīju. Dmitrijs paķēra koku delma resnumā, iegrūda mani ragavās, pats ielēca stāvus un gāza Klamzakam pa krustiem. Tas vēja spārniem metās pa krastu lejup. Gabalu paskrējis, mēģināja iet soļos, taču bira sitiens pēc sitiena. Vai drīkst tā sist dzīvnieku?! Pametis man grožus, Dmitrijs izlēca no ragavām un devās mājup, atpakaļ neatskatījies. Klamzaks sajuta, ka īstā saimnieka nav, un pārstāja rikšot. Paskatījies atpakaļ, apstājās pavisam. Draudēju ar to pašu koku, bet šis tik bola baltas acis. Sist tā kā Dmitrijs es nevarēju. Beidzot zirgs saprata, ka no manis nav ko bīties, apsēdās uz ledus un mierīgi atpūtās. Izkāpu no ragavām un gāju uz nometni. Pēc laika Klamzaks mani panāca un mierīgi sekoja līdzī. Tā es neizpildīju uzdevumu, nepārvedu klūdžiņas, no kā sievišķiem pīt kurvjus. Domāju, ka Dmitrijs mani ieklapēs, taču kā par brīnumu neteica ne vārda.

Nākamajā dienā braucu pēc siena uz pazīstamo pļavu. Šoreiz man cits zirgs — ātrs un bez niķiem. Man piekodināja nelietot pātagu. Braucu kopā ar kādu Karēlijas somu, kā jau somu — nerunīgu. Atcerējos anekdoti par diviem somiem. Abi dodas uz mežu cirst malku. Mežmalā pamana zaķa pēdas. Šeit cilpojis zaķis — viens saka. Otrs nebilst ne vārda. Visu dienu viņi nostrādā nerunādami. Vakārā iet uz mājām pa to pašu taku. Šeit cilpojis zaķis — otrs saka.

Soms brauca pa priekšu, mans bērns nadzīgi rikšoja nopakaļ. Siens saglabājies labi, tikai virsējā kārtā drusku apsaluse. Soms stāvēja ragavās, es ar dakšām padevu sienu. Ragavas piekrāvu ar grūtībām — man zuda spēki. Soms kļuva dusmīgs, lamājās somiski. Man lija auksti sviedri, pat strādājot nespēju sasildīties. Biedrs grasījās mani sist.

— Draugs, — sacīju viņam, — saproti, spēka vairs nav ne kripatiņas.

Beidzot viņš saprata un atstāja mani mierā. Viens pats sakrāva otru vezumu, palīdzēja man uzrāpties augšā. Laimīgi sasniedzām nometni, un mani tūlīt atlaida gulēt.

Biju nolēmis iet uz medpunktu, taču kā par brīnumu no rīta jutos diezgan možs. Ar manu bērni aizbrauca cits. Man ar trofeju Klamzaku un citiem pajūgiem jādodas uz mežu pēc malkas. Sava zirga pavadu piesēju priekšējam pajūgam. Mežā sadalījām malkas strēķus. Skaidri izjutu biedriskuma trūkumu. Vezumu kā nebūt sakrāvu. Kamēr sildījies pie ugunsкура, tikmēr zirgs bija sācis iet. Skrēju pakaļ, cik vien jaudas, saucu apstāties, bet šis nelikās ne dzirdis. Par laimi izdevās ragavas panākt un uzrāpties vezumā. Līdz pat nometnei gulēju nesamaņā. Mani nešus ienesa iekšā, pie krāsniņas atsildīja, padzirdīja ar karstu tēju. Labi, ka neapsaldēju nevienu locekli.

No rīta slimnīcā mani pamatīgi izmeklēja. Beidzot ārsts nolika instrumentus un pasniedza norīkojumu uz slimnīcu. No manis bija palikuši kauli un āda.

Slimnīcā nogulēju turpat vai divus mēnešus. Pēc Felsberga apciemojuma barošana jūtami uzlabojās, turklāt tuvojās kara beigas. Slimnieki saņēma pa glāzei piena un brieža asinis — saldajā. Zupas vārīja no gaļas konserviem, uz kārbām uzraksti angļu valodā. Šeit satiku Lāmu, kurš sirga ar kādu dzeltenkaiti. Viņš man atdeva savu maizes devu, jo pats neko nespēja ēst. Viņš tā arī neizveseļojās, nomira.

Pēc slimnīcas mani atkal norīkoja uz Pitkas vadīto brigādi. Apmetām vienu jaunceltņi. Gribu aprakstīt, ar kādu materiālu: māliem piejaucām zirga mēslus un siena pabiras. Tikai otrai kārtai lietojām kaļķus un smilktis. Ar to pašu materiālu apmetām arī kūts iekšpusi.

Kādu vakaru, paņēmis spaini ar kaļķiem, devos uz kilometru attālo jaunlopu novietni. Varbūt gadīsies darbiņš? Virtuvē mani sagaidīja apaļa un sārta meiča.

— Saimniecī, vai nevajaga ko nobalsināt?

— Ak mīļo tētiņ, vai no debesīm nokritāt? Varbūt esat erceņģelis Gabriels? — viņa iesaucās.

— Gabriels neesmu, — atbildēju, — eņģelis pie Marijas nāca naktī, taču jūs droši vien neesat Marija.

Par darbu tiku bagātīgi atalgots ar auzu ķīseli un krūzi svaiga piena. Rīt nākšu vēlreiz — jābalsina teljiem aizgaldi. Tā piepelnījos ar dažādiem darbiem.

Noliktavā milzīgā daudzumā bija saviesušās žurkas. Tās izrādījās tik veiklas, ka nedz ar sišanu, nedz ar lamatām neko nevarēja padarīt. Nez no kurienes atveda trīs šuneljus — īpaši izdresētus žurku medībām. Suņi savā starpā sacentās, kurš vairāk nomedīs. Uzvarētājs saņēma prēmiju — brieža gaļas gabaliņu vai ceptu zivi. Katrs suns savas nomedītās žurkas lika atsevišķi. Noliktavas pārzinis tās saskaitīja, un šunelji saņēma prēmiju atbilstoši padarītajam darbam.

Ziemā biju izpalīgs diviem pavāriem un frizierim, viņi dzīvoja mazā zemnīcā. Mans pienākums — uzturēt kārtību. Pavāri bija paēduši, arī man atlēca pa doņīnai, ka pat apēst nejaudāju. Zemnīcā saviesās milzums žurku, jo ārā dziļš sniegs un sals. Maizi sējām šņorē un kārām pie sienas, taču tik un tā naktīs, kad gulējām, tās rāpās pa neēvelētiem dēļiem pēc maizes. Citu reizi līda zem segas un, kaut gulējām apsegtu galvu, skrubinājās gar ausi. Uzsāku istu karu. Aizbāzu alu caurumus sienā, taču bez rezultātiem — tos izgrauza no jauna. Lūk, kāda aina: es sēdu galda vienā galā, vairākas žurkas — otrā un žēlī raugās šurp. Sirdi pārņēma žēlums; dzīvniecīgi taču izsalkuši. Ko lai dara, paša vēders pirmajā vietā! Žurkas bija tik manīgas, ka nekad tām neizdevās trāpīt ar kādu priekšmetu. Tad izdomāju citu paņēmieni. Spainī ielēju ūdeni, spainim pārklāju papīru ar iegriezumu un uz papīra uzliku garoziņu. Guvu milzīgus panākumus; dažu nakti iznīcināju pa pieciem sešiem grauzējiem. Nepagāja ilgs laiks, un mūsu zemnīca kļuva tīra. Mani saimnieki bija ļoti pateicīgi.

Šoziem nekam vairs nederēju: pēc siena braukt nevarēju, pēc malkas uz mežu arī ne. Kādu laiku darbojos pie kalēja par palīgu, arī tur nekas jēdzīgs neiznāca. Smēdē bieži viesojās raibs kaķis. Nospriedām, ka kaķa gaļa nav smādējama. Nolēmām laupīt tam dzīvību. Un ko jūs domājat? Viņš vairs nerādījās. Nav un pagalam, it kā viņam kāds paziņojis. Šad tad izprasījām sasalušus turnepšus, ko veda gar smēdi uz fermu. Izvērti tie bija garšīgāki par visu, ko ēdām.

Vasarā kopā ar meitīšiem strādāju tīrumā. Pēc ražas novākšanas visi gājām uz ārstu komisiju. Man zem ādas konstatēja tauku kārtiņu, spriedums — vispārīgie darbi. Nelīdzēja agronomes lūgumi atstāt mani viņas pārziņā. Mežā vajadzīgi strādnieki.

Kad ierados meža zemnīcā, Dmitrijs, kas tagad mežā bija priekšnieks, noprasiņa:

— Vai zāģi asināt proti?

— Domāju, ka tikšun galā.

Mans uzdevums bija arī sagādāt kurināmo zemnīcas krāsniņ. Ziemas vidū ar vienu strādnieku notika starpgadījums. Viņš no kungu — priekšnieku galda nozaga puskuķuli un vainu gribēja uzvelt man. Kratīšanas laikā maizi atrada viņa cisu-maisā. Par to viņš dabūja pienācīgu dūres tiesu. Ar to viss beigtos, ja vien vainīgais naktī basām kājām nebūtu bēdzis no zemnīcas. Priekšniecība ar zirgu dzinās pakaļ un atrada kupenā nosalušu. Mums viņu nācās berzēt ar sniegu, līdz atzīrga.

Pēdējā ziema! Pēdējā ziema aiz Polārā loka! Neko tu man vairs nepadarīsi! Tagad stingri turos uz kājām. Sēžu pie krāsniņas un tik vilēju zāģus cauriem vakariem, vile zāģi ņem tikpat kā sviestu. Nez no kā tie gatavoti? Laikam no dzelzs. Ko darīt, tērauds vajadzīgs kara rūpniecībai.

Ak tu mīlo tētiņ! 1948. gada pavasaris, ilgi gaidīts, iestājās ātri. Virs ledus satecēja peļķes — jo diena, jo lielākas. Cik nu vairs atlicis — 6. jūlijā braukšu prom svilpodams. Notika tā, ka gandrīz aizbraucu uz viņpasauli.

Mūs nozīmēja pludināt plostus — pa divi uz katra. Vārds pa vārdam, un sastrīdējās ar savu pārinieku, krievu. Viņš atmuguriski mani ieģrūda ledainajā ūdenī. Velteņi piesmēlās ar ūdeni, bikses un vatenis piemirka. Man laimējās pieķerties plostam, bet šis mani grūda atpakaļ. Saķēru krievu aiz kājas un ievilku līdz dzelmē. Plūcāmies labu laiku gan virs ūdens, gan zem ūdens, abiem sāka izsīkt spēki. Labi, ka beidzot izdevās uzrāpties uz plostu, kas tajā pašā brīdī sāka peldēt.

Sēžam abi pie krāsniņas un žāvējam piemirkušās drēbes. Neko nerunājam, katrs domājam savu domu.

Drīz pārradās pārējie.

— Latviet, tevi izsauc uz nometni, — Dmitrijs pasauca, — laikam uz atsvabināšanu.

No priekiem nezināju, kur dēties. Aizmirsās aukstā pelde, ļaunums, ko nodarīja krievs. Nolēmu, ka iešu tūlīt.

— Tagad, naktī! — citi baidīja. — Saskriesies krūtīs ar lāci!

— Iedod savas šķērites, — palūdzu Dmitrijam.

Citiem par lieliem smiekliem nogriezu savas Vilhelma ūsas un iemetu krāsnī; nebraukšu ar tādām uz dzimteni. Visi vēlēja laimīgu ceļu, pat krievs atvadoties sniedza roku.

Soļoju lielā pacilātībā. Līdz upei nonācu bez starpgadījumiem, taču nebiju padomājis, kā tikšu pāri. Pārcēlāja būda otrā krastā, bet naktī pārcēlājs, protams, guļ. Atradu dažus klēpjus siena, iekārtojos un centos aizmigt.

Kāda gulēšana tik satrauktā stāvoklī, kad galvā šaudās domas par dzimteni, par piederīgajiem? Pēkšņi izdzirdu plikšķus. Vai tur viņi atsitās pret krastu? Jāiet palūkot!

Krastā ieraudzīju piedzītu laivu, līdz pusei ar ūdeni un ar vienu salauztu airi. Tā taču gluži kā man sūtīta! Krūmos biju atradis blodu, tā noderēs ūdens smelšanai. Pret vēju ar vienu airi neko neizcīnīsi, tāpēc ieros pa vējam, kā Kurzemē teiktu — kreicēju. Ne velti esmu zvejnieka dēls, kopš bērnības tēvam līdzī braucis uz zveju un daudz ko pieredzējis. Ar lieliem pūliņiem sasniedzu otru krastu.

Nometnes caurlaides telpā sargs noprasīja:

— Kas tu tāds esi?

— Ciemiņš!

— Nemuldi, Ciemiņu es pazīstu!

Apskatījies mani pamatīgāk, sāka smieties:

— Kur liki savas ūsas?

— Kārtis nospēlēju, — atsmēju. — Bet kas mani izsauca šurp?

— Anna Petrovna, — atbildēja sargs, atzīmējis manu ierašanos nometnē.

Nospļāvos. Te tev atsvabināšana un brīvība! Annai Petrovnai vajadzīgs nakts dežurants kūdras podiņu darbnīcā. Jākurina krāsns, lai žūtu dienā sievišķu saražotie podiņi. Atnāca pāriniece — braša trīsdesmitgadīga ukrainiete. Kurinājām krāsni un plāpājām. Viņa īsti nemācēja runāt krieviski tāpat kā es, tomēr abi sapratāmies. Viņa centās uzsākt amizieri, taču man uz to nemaz nenesās prāts. Sievišķis nelikās mierā, atpogāja blūzīti un rādīja apaļas krūtis:

— Paskaties kas par baložiem!

Nelikos zinīs, un viņa uzmeta lūpu. Beidzot nomierinājās, un mūsu attiecības ievirzījās lietišķā gultnē. Dežurējām pārmaiņus: viens kurināja krāsni, otrs atlaidās uz lāviņas.

ATGRIEŠANĀS

Tā! Pēdējā diena šajos pārcilvēcīgi grūtajos gados ir nostrīpota. Brīvība! Uz mājām! Uz dzimteni! Redzēšu un apskaušu savus mīļos, savu dēlu, kuram tagad jau vienpadsmitais gads, mīļo sievu, kura tik varonīgi turējās pēdējā tikšanās reizē cietumā. Ne asaru nenobirdināja, kaut bēdas likās nepanesamas.

Ir noticis neiespējamais — esmu palicis dzīvs! Pēdējo dienu — 6. jūliju šodien nostrīpoju. Taču pagaidām nekas nemainījās; tāpat vajadzēja celties un doties uz darbu kopā ar pārējiem. Vaicāju nometnes priekšniekam, vai mani dokumenti nav saņemti.

— Pagaidām nekā nav. Velti uztraucaties, līdzko būs — es jūs neaizkavēšu.

Dievs augstu, ķeizars tālji. Pagāja viena, pagāja otra nedēļa. Saņēmu sūtījumu no mājām — likumu garšīgas Kurzemes dūmdesas un žāvētu speķi. Taču pat tas mani neiepriecināja. Tik ilgi gaidīt, sagaidīt laimīgo dienu — un nekā! Runāja, ka uz mājām nevienu nelaidīšot, bet sūtīšot uz Sibīriju. Smuks gabaliņš būs jābrauc!

24. jūlijā gulēju uz nāras un šķirstīju vecus "Cīņas" numurus, kas atsūtīti no dzimtenes. Jā, cilvēki tur dzīvo, strādā, priecājas, bet es mirstu aiz sirdssāpēm! Te atvērās durvis un ienāca komandants ar sarakstu rokā. Kā bulta biju zemē. Priekšnieks nolasīja atbrīvoto uzvārdus, taču mana starptiem nebija. Atgādināju par sevi — man termiņš beidzies jau 6. jūlijā.

— Tā nav mana daļa. — Viņš paraustīja plecus un aizgāja uz citām barakām.

Es zaudēju prātu! Uzlīdu uz nāras, zobiem iekodos maišeļa drānā, lai nesāktu kliegt. Laimīgie izpurināja matračus, savāca savu nabadzīgo iedzīvi un devās uz kuteri, kas vedīs pretim brīvībai.

Laikam biju iesnauzies, jo pēkšņi kāds mani paraustīja aiz kājas.

— Ciemiņ, ko guli! Fiksi ar mantām uz kuģi, citi jau gaida! Ir gan sprāgonis!

Un vēl virkne necenzējamu lamuvārdu no komandanta puses vēlās kā patroņas no automāta. Ātrāk, ātrāk! Piecās minūtēs biju gatavs. Tikai no draugiem citās barakās nespēju atvadīties. Skriešus skrēju uz upmalu, kur mani nepacietīgi gaidīja ar lamuvārdu birumu. Lai! Tie likās kā mīļa pieskaņa izmocītajai sirdij vai kā baznīcas skaņas, kas aicina uz dievlūgšanu. Mūs vedīs nevis ar

kuteri, bet ar baržu, ko velk kuteris. Bijām piecpadsmit cilvēku, es — vienīgais latvietis, kaut no Rīgas izbraucām ap četrdesmit. Visi izklīdināti plašajā Komī. Ukraiņi sāka dziedāt skaistas ukraiņu dziesmas. Upe rāmi spoguļojās, likās, ka kuteris šķeļ nevis ūdeņus, bet kausētu sudrabu.

Nakti uznāca bieža migla. Lai neuzskrietu sēklim, piestājām krastā un likāmies uz naktsguļu. Sasegušies un saspiedušies, lai nebūtu salti, laidāmies miegā. Sen nebiju redzējis tik jauku sapni: staigāju pa Rīgas ielām, apbrīnoju veikalu skatlogus gluži kā toreiz, kad kā septiņpadsmitgadīgs zēns pirmoreiz iebraucu Rīgā.

Pēc trim dienām mūs izsēdināja krastā. Konvoja priekšnieks lūdza, lai palīdzam izkraut baržu. Ar lielāko prieku ķērāmies klāt, un pēc pāris stundām darbs bija galā.

Gājām uz vilcienu. Pēc pusotras stundas izkāpām ieslodzīto sadales punktā un izklīdām pa barakām. Šeit satikām dažus ieslodzītos, kuriem termiņš jau sen notecējis, taču viņi arvien vēl uzturējās tepat. Vienu dienu atpūtāmies, tad mūs sadalīja pa brigādēm. Es nokļuvu lauku brigādē; lauzām celmus, ar tačkām vedām kūdru, sagatvojām plēsumu kāpostu stādīšanai nākamgad. Pats jaunākais likās tas, ka biju nokļuvis urku brigādē, arī brigadieris bija urka. Viņi neieredzēja politiskos un izturējās kā pret zemāku rasi. Brigadieris ar draugiem augu dienu sēdēja pie ugunsкура, smēķēja un tērēja, bet mēs lauzām celmus. Ēdienreizēs urkas saņēma lielāku maizes devu un labāku uzturu.

Pēc nedēļas mūs, cilvēku četrdesmit, atkal veda uz vilcienu. Arestantu vagoni novietoti uz rezerves sliežu. Konvojnieki brīdināja, lai liekās mantas atstājam, jo tik un tā atņems. Kāpēc? Mēs taču vairs neesam apcietināti!

Tā arī notika. Vilciena konvojs atņēma gan pašstaisītas šķiltavas, gan nažus. Pat šaha komplektu, ko lēģerī biju iemainījis pret tabaku. Garastāvokli pasliktināja arī aizrestotie logi. Lai nu kā, tomēr beidzot braucām!

Naktī nokļuvām Sverdlovskā. Visus sadzina lielā kamerā bez lāvām. Likām savus maišelus pagalvī un gulējām nost. No rīta gājām pirtī, kur dezinficēja mūsu panckas un apmainīja veļu. Un atkal — kas par cūcību! — nonikām pāris nedēļu. Priekšnieks skaidroja, ka vilciena sastāvs tiekot gatavots. Pret mums izturējās cilvēcīgi, ļāva lasīt vietējos laikrakstus.

Beidzot vilciens bija kārtībā — garš ešelons no divdesmit vagoniem. Katrā vagonā ievēlēja vecāko, kura pienākums uzturēt kārtību, atnest un taisnīgi sadalīt ēdienu. Gulējām uz lāvām, gatavotām no mitriem, neēvelētiem dēļiem.

Vilciens diennaktīm stāvēja uz rezerves sliežu. Baroja trūcīgi; rītos kafija un maizes gabals, pusdienās zupa — pārsvarā no voblām, vakariņās nemizoti kartupeļi. Arī zupu vārīja no nemizotiem kartupeļiem, turklāt vobla bija mesta virumā ar visu žulti, tāpēc zupa iznāca rūgta. Iziet no vagona bija stingri aizliegts, tas arī neiespējami, jo durvis no ārpuses aizbultētas.

Gulot uz nāras, ieklausījās riteņu klauzdoņā. Tik tālāk un tālāk! Pretim nezināmai nākotnei!

Iebraucām lielā pilsētā, tā esot Novosibirska. Mūsu vagonu ilgi grūstīja. Kad

tas apstājās, sākām gaidīt vakariņas. Taču durvis atvēra tikai pēc pāris stundām. Izkāpuši redzējām, ka atrodamies blakus cietumam. Atkal cietums! Tovakar palikām bez vakariņām. No rīta dabūjām krūzi kafijveida šķidrums un gabalu maizes. Paldies par to pašu! Pēc tam atkal uz pirti. Tas nu vienīgais, par ko var priecāties, — pirti nekad neliedz. Kas tiesa, tas tiesa.

Pēc tam tikām nostādīti ierindā un pa vienam saukti kādā telpā, kur divi uzraugi lika izģērbties kailam, smalki iztaustīja visas drēbes, kabatas izgrieza uz āru un mantiņas izbēra uz grīdas. Ne vīle nepalika nepārbaudīta! Pat muti lika atvērt un visbeidzot pagriezti dibenu, ko arī cītīgi pārbaudīja. Ko cerēja atrast? Tas nav prātam aptverams! Adatas, zīmugalus, papīru — visu atņēma, pat siksnu vai šņori, kas saturēja bikses. Izrāva biksēm pogas, tā ka vajadzēja turēt ar roku, lai nenokrīstu.

Mūs sadzina kāmerā. Pie dibensienas atradās divstāvu lāviņas, kur novietojās ap divdesmit cilvēku. Pārējiem nācās stāvēt vārda burtiskā nozīmē, jo kamera tik maza, ka nevarēja pat notuities. Bijām saspiesti kā silķes mucā. Uz lāvām laidām pavecus vai slimus cilvēkus, mēs, spēcīgākie, stāvējām kājās. Par atpūtu nebija ko domāt. Nokļūt līdz parašai, kas atradās kaktā pie durvīm, likās tīrās mocības, jo cilvēki ar mazām pauniņām kājstarpē cits pie cita kā mūris.

Pusdienu bļodiņas sniedzām pāri galvai no rokām rokās. Zupa, lai vai kāda, garšoja lieliski, jo dienu nebijām ēduši. Labi, ka mocības nevilkāms ilgi. Pievakarē mūs sasēdināja vagonā, kuru atkal ilgi grūstīja pa sliedēm. Pret rīta pusi sākām braukt. Si-bir, Si-bir — klabēja riteņi. Braucēju pulks bija krietni mainījies, sarucis. No garā ešelona palikuši tikai divi vagoni, pārējie ieslodzītie acimredzot aizvesti uz citu pusi vai izklīdināti. Man par lielu prieku vagonā atradās vēl divi tautieši — abi Bērziņi. Kā nekā kopā vieglāk iekārtoties jaunajā dzīvē. Jaunākais Bērziņš izrādījās Latviešu zemnieku savienības laikraksta "Brīvā Zeme" žurnālists, vecākais — pagastvecis, Ulmaņa valdības sabiedrisko lietu ministra brālis, kuru pērkoņkrustieši bija iesaukuši par Ulmaņa gramafonu. Par politiku, protams, nerunājām. Biju cieti nolēmis politiku izmest no galvas uz visiem laikiem. Jo politika, lai arī kāda tā būtu, agrāk vai vēlāk noved pie cietuma, pēc cietuma — spaidu darbos un pēc spaidu darbiem — Sibīrijā. Jā, Sibīrijā. Līdz šim to pazīnu pēc L. Tolstoja grāmatas "Augšāmcelšanās".

Vilciens palēnināja gaitu un apstājās. Atvērās vagona durvis, konvojnieks aicināja divus cilvēkus. Tie pārradās ar stacijas ēdnīcā sadabūtu svaigu kāpostu zupu, kas jauki smaržoja. Katrs dabūjām arī 300 gramu maizes; ar to pašu jāiztiek arī vakariņu reizē. Kam turējās nauda, varēja iepirkties stacijas bufetē — vārītas olas, miežu vai putrainu plāceņus, papirosus. Man naudas nebija, taču bijušā ministra brālis mani kā tautieti neaizmīrsa un pacienāja ar sīku sviestmaizīti un olu. Gribēju pietaupt vakariņām, taču Bērziņš vēlēja ēst tūlīt, jo vakarā mēs jau būšot Krasnojarskā. Īsinot laiku, jaunākais Bērziņš lasīja priekšā kādu romānu.

Krasnojarskas cietums mūs uzņēma viesmīlīgi, ja tā varētu izteikties. Mūs, cilvēku sešdesmit, izvietoja cietuma priekštelpā, kas nemaz neizskatījās pēc ieslodzījuma vietas. Vēlāki noskaidrojām, ka šeit atradās sodu izcietušo sadales

punkts. Drīzi ieradās cietuma priekšnieks, uzrunāja mūs par biedriem un solīja, ka tūlīt dabūsim pusdienas. Gulējām uz zemām nārām, telpa bija plaša, un vietas pietika visiem. Vienīgi bija pavēsi, jo telpa netika kurināta, kaut klāt septembra beigās.

Nākamajā rītā ķērāmiešus pie bārdām, kas garajā ceļā bija brangi saaugušas. Kādam bija izdevies saglabāt skujiņo asmenīti, ko iestiprinājām koka kātā un dzinām visi pa kārtai. Protams, asmenītis jau notrulis, asaras sprāga acīs, taču noskūties vajadzēja.

Dienas ritēja. Pie mums viss pa vecam. Baroja kā jau parasti cietumā — dzīvojot nevarēja, arī nomirt ne. Radās iespēja pastrādāt celtniecībā, par to saņemot papildu pusdienas. Pieteicāmiešus trīs gribētāji. Likās ļoti no svara tikt pie papildu ēdama. Celtniecības objekts atradās netālu no cietuma, mūs pavadīja viens cietumsargs.

Strādnieku vairākums laikam bija tiesāti parniecīgu pārkāpumu, jo nenēsāja cietuma drēbes. Krita acīs, ka visi strādāja lēni, tikko kustoties. Divstāvu noliktavu apmetām divās nedēļās.

Reiz, pārradies no darba, mūsu telpu atradu pustukšu, palicis tikai piecpadsmit cilvēku. Kur pārējie? Nosūtīti uz pastāvīgām darba vietām. Kurp? Kas to lai zin! Savācām mantiņas un kāpām piektajā stāvā, kur omulīgā, siltā un gaišā telpā jau vairākus mēnešus mitinājās tālāk nenosūtītie, viņu vidū latvietis, invalīds ar vienu kāju, kurš šeit kvernēja jau divus mēnešus. Viņu neviens neņēma pretim, jo nebija nekāds strādātājs, pat par sargu ne. Beidzot viņam lika rakstīt vēstuli radiem; ja tie ņems savā apgādībā, viņu laidīs uz mājām. Tā nu viņš gaidīja vēstuli no dzimtenes, citādi, kā pats izteicās, vajadzēšot cietumā sapūt.

Velns mani didīja pieteikties darbā! Būtu taču aizbraucis kopā ar citiem! Tagad izrādījies novietots augšējā stāvā uz ilgu palikšanu.

Visu nakti nevarēju aizmigt, valstījos no vieniem sāniem uz otriem un kāvos ar domām, vienu par otru drūmākām. Cietums negrib un negrib mani izlaist no savām ķetnām. Sodalaiks izbeidzās 6. jūlijā, bet tagad jau oktobris. Ārā sniga.

Otrā dienā darbā vairs negāju un izteicu rakstisku neapmierinātību ar savu stāvokli. Vairākkārt gāju runāties pie cietuma priekšnieka. Viņš solīja gādāt, lai mani nesūta tālāk, bet ļauj kā brīvam cilvēkam dzīvot un strādāt šeit, Krasnojarskā. Kalu nākotnes plānus: iekārtošos, dabūšu dzīvokli un aicināšu ģimeni. Protams, strādāšu par šoferi.

Krasnojarskā palikt man nebija lemts.

PĒDĒJAIS CEĻOJUMS AR APSARDZI

Un tomēr gaidītais brīdis pienāca. Mums izsniedza pārtiku vienai diennaktij un mašīnā aizveda uz krastmalu, kur stāvēja kuteris ar riteņiem abās pusēs. Bijām piecpadsmit cilvēku — divas sievietes, pārējie — vīrieši. Mūs pavadīja divi sargi.

— Kurp braucam? Kad nonāksim galā? — vaicājām sargiem.

— Gan jau redzēsiet, — tā bija visa atbilde.

Drīzi uznāca vakars, izgaisa upes otrs krasts. Šur tur ūdenī mirgoja navigācijas lukturīši. Ievilkām degunus vateņos kā putni knābjus spārnos un laidāmies snaudā.

Pamodos no burzmas, ko sacēla vērotāji; kreisais krasts mirdzēja elektriskās ugunis. Nebija šaubu, ka tuvojamies pilsētai. Piestāsim vai brauksim garām — lūk, vienīgā doma. Pēc pārdesmit minūtēm pietauvojāmies.

Kolonnā pa trim kāpām augšup uz pilsētu. Sniga lielām, mīkstām pārslām. Galvenā iela bija bruģēta apaļiem akmeņiem. Cik varēja manīt, pilsētiņa nelikās liela, pārsvarā divstāvu nameli. Sargs piezvanīja pie kāda, un samiegojies vaktņieks atvēra čīkstošus koka vārtus. Durvīs resna, samiegojusies sieviete steigā stīvēja kādu apģērba gabalu. Pa šaurām koka trepēm mūs uzveda vāji apgaismotā istabā, kur atradās trīs dzelzs gultas ar matračiem. Vēlāk izrādījās, ka tā bija viesnīca. Kam bija atlikuse kāda zivs aste, iekoda trūcīgas vakariņas. Karstu ūdeni nedabūjām, jo bija vēls. Vienu gultu aizņēma sievietes, divās citās — pa divi vīrieši katrā, pārējie nogūlās uz grīdas. Viens konvojnieks iekārtojās pie durvīm, iepriekš aizslēdzis tās, otrs apsēdās pie galda un grasījās laisties snaudā.

Tiklīdz iespīdēja maza gaismiņa, mēs bijām augšā. Saimniece ienesa vārītu ūdeni. Es laikam biju pats nabadzīgākais — nedz kapeikas, nedz arī ko grauzt. Viena no sievietēm — lietaviete iežēlojās un iedeva maizes šķēlīti ar zivi. Sieviete prot ietaupīt.

Tad ik pa pieciem cilvēkiem, protams, konvojnieka pavadībā mūs veda cauri pilsētai, ko sauca par Jerņiseisku — upes vārdā. Gājām caur tirgu, aiz kura slējās Staļina piemineklis. Turpat blakus divstāvu mūra mājā atradās vēstures muzejs. Gājēju bija maz, neviens nepiegrieza mums vēribu. Citā līdzīgā divstāvu mājā devāmies iekšā.

Pēc kārtas gājām priekšnieka kabinetā, kur pasu vietā mums izsniedza personas apliecības. Priekšnieks atgādināja, ka vēlāk, kad būsīm atraduši dzīvokli, lai neaizmirstam pierakstīties. Reizi divās nedēļās jānāk šurp reģistrēties. Katrs parakstījāmies, ka solāmies neko nestāstīt par dzīvi lēģeros.

— Vai jautājumi ir? — jautāja priekšnieks.

— Man ir, — atbildēju. — Mums solīja, ka valsts dos aizdevumu dzīves uzsākšanai.

— Kādreiz bija tāda kārtība, diemžēl tā jau sen atcelta.

— Kā lai dzīvojam, ja mums ne graša nav pie dvēseles?

— Nu, iestāsieties darbā, izniegs avansu.

Atbilde bija skaidra. Bet kur atrast darbu man, šoferim? Viesnīcā vēl vienu nakti drīkstējām gulēt uz valsts rēķina, turpmāk jāmaksā no savas kabatas — desmit rubļu par nakti. Nedrošiem solijem devos laukā, garām sargam. Vai tiešām neuzbļaus un neliks griezties atpakaļ?

Nezināju, ko iesākt. Uz kuru pusi iet? Cik ātri vien iespējams, jāmeklē kāds darbiņš.

Tirgū pārdeva arī gaļu — šaumīgi dārgi. Kāds tips piedāvāja maizi par desmit rubļiem kilogramā. Nejauši sastapu lietavieti un izstāstīju savas bēdas.

— Še, — viņa sacīja, — desmit rubļu katram gadījumam.

Ko lai saka, zelta sirds! Viņa pati tiekot sūtiņa uz Počosovu — otrs upes.

— Bet kā atdošu parādu? — Biju nesaprašanā.

— Gan jau! Ja satiksīties, atdosi. Ja ne, dzīvo laimīgs!

Desmit rubļu nu ķešā, taču nopirkt par tiem neko nevar. Produktus lielākoties deva uz kartiņām, taču man kartiņas nepienācās. Iegāju dažos veikalos taujādams, vai nevajag strādnieku. Visur saņēmu noraidošu atbildi. Skārņi paskaidroja, ka pašiem neesot ko darīt, jo trūkstot preču. Jutos gluži kā jaunībā, kad iebraucu Rīgā meklēt darbu un nekur to nevarēju atrast, naktīs gulēju parkā uz sola vai aukstā laikā stacijā. Dienām klaiņoju pa Daugavmalas tirgu un lasīju puspuvušus ābolus.

Pie ēdnīcas uzdūros sludinājumam, ka skolas ēdnīcai vajadzīgs malkas zāģeris. Eju iekšā — jā, jā, vajadzīgs gan, bet vai man esot otrs biedrs? Otra biedra gan nav, arī zāģa un cirvja nav. Instrumentu nebija arī viņiem, turklāt darbs tikai pāris dienām. Ēdnīcas smaržas lika sajust izsalkumu. Bļodiņa siltas kāpostzupas garastāvokli jūtami uzlaboja. Devos atpakaļ uz viesnīcu.

Ceļabiedri bija izklīduši kur kurais: montieris atradis darbu elektrostacijā, atslēdznieks — aerodromā, pārējie aizvesti pāri upei uz Počosovu. Palikām divatā ar lietavieti Jozu. Viņš padzirdējis, ka kuģubūves fabrikai vajadzīgi strādnieki. Nākamajā dienā pukstošu sirdi devāmies turp un uzreiz tikām pieņemti.

PILSĒTĀ PIE JEŅISEJAS

Kā jau mazpilsētiņa. Pa vidu stiepās galvenā iela divpadsmit kilometru garumā. Daži veikali, frizētava, pasts, banka un krājkaše. Slimnīca un pirts. Traktoru un automobiļu remonta darbnīcas, kur strādāja 150 cilvēku. Pusotra kilometra attālumā atradās kuģubūves strādnieku ciemats ar koka barakām — ģimeņu kopmītnēm. Arī šeit apmēram tādas pašas iestādes.

Man un vēl vienam jaunam iemītniekam ierādīja istabu. Stāvējām aukstajā telpā un dziļdomīgi lūkojāmies visapkārt, pauniņas nolikuši uz grīdas. Istaba bija pilnīgi tukša — ne gultas, ne galda, pat ne soliņa, turklāt sen nekurināta.

— Vajadzētu kaut kur dabūt malku, — es ierunājos.

Druknais Jozs kaut ko noņurdēja. Izvilku no kabatas norīkojumu un, piegājis pie loga, ilgi pētīju. Beidzot paziņoju:

— Šodien mums jāiztiek bez ēšanas, produktus varēsīm saņemt tikai rīt. Un pat rīt ne, jo mums taču nav naudas.

Šoreiz Jozs norūca kaut ko par velna būšanu un, paziņojis, ka drīz būšot atpakaļ, pazuda. Es atritināju savu pauneli: sega, galvas maisiņš un netīrs dvielis. Tas arī viss. Paņēmis matraci un aizslēdzis durvis, devos pēc salmiem. Zirgu stalli atrast bija tīrais nieks. Zirgu kopējs mantu atvēlēja bez kādas ierunas, tikai piebilda, ka salmu neesot, lai ņemot sienu. Vēl jo labāki! Piebāzu pilnu matraci, lai pietiktu abiem. Ticis savā mājoklī, tāpat neizģērbies, segu pār galvu pārvilcis, aizmigu uz piebāztā matrača.

Atmodies nesapratu, kur atrodos. Pirmā sajūta bija tāda, ka snaužu vilcienā. Kāpēc tā? Pēdējais brauciens taču ar kuģi! Norāvis segu no galvas, ieraudzīju, ka guļu tukšā istabā.

Māga lika sevi manīt. Bija vēsi. Drebinādamies izgāju sētā un pamanīju ap mājas stūri nākam vīrieti un sievieti, kuri stiepa sasietu malkas klēpi. Pie šķūniša abi nometa nesamo un viens otram notīrīja sniegu no vateņiem. Vīrelis bija maza auguma, bet sieviete otrādi — galvastiesu garāka par viņu. Sveicināju tos un uzrunāju:

— Kurināmo gādājat priekš ziemas?

— Tā ir. No darba nākot, paķeram līdzi, — atbildēja vīrelis. — Jūs laikam būsit mūsu jaunais kaimiņš?

Iepazināties. Vīreli sauca Adams Adamičs. Es pažēlojos, ka nav ar ko iekurt plīti, istaba auksta kā suņubūda.

— Sīkums! — iesaucās Adams Adamičs. — Lūk, malka, ko nupat atnesām, ņemiet tik bunti cieti un kuriniet! Zāģētavā tādas mantas netrūkst. Kad iesit darbā, paši varēsīt atnest, cik uziet!

— Vai tiešām? Liels paldies!

— Ko nu, ko nu! Ņem tik cieti!

Pēc brīža uguns mēles laizīja čuguna riņķus. Tie sasila un daļu siltuma atdeva istabai. Sveķainie nomaļi dega labi. Tikai nelaime, ka tie ātri izdega un tāpēc vajadzēja pastāvīgi pielikt.

Jozs pārradās, nesdaams pilnu kuli. Ienācis istabā, sveica jautro malkas sprīkstēšanu:

— O, tas ir lieliski, ka esi iekūris plīti!

Brīdi pasildījis rokas virs karstās plīts, viņš uz grīdas izbēra kartupeļus. Nobīdījis dažus riņķus, Jozs iebēra tos ugunī un ar urķi labu laiku grozīja karstajās oglēs. Joza kabatā atradās arī papīrā ietīts sāls. Ar īkšķi nobirdinājis apdegumus, viņš kartupeli pārlauza, ar diviem pirkstiem iekaisīja sāli, uzpūta un citu pēc cita bāza platajā mutē. Istabā izplatījās patīkams ceptu kartupeļu aromāts.

Es raudzījos uguns liesmās. Likās, ka ne redzu, ne jūtu nepārtraukti gremojošo Jozu. Likās, ka man nav nekādas intereses, ko dara istabas biedrs. It kā nogrimu dziļās domās, taču maldāties, ja domājat, ka neko nedzirdēju un neredzēju. Ja jautātu, cik kartupeļu Jozs notiesājis, es bez vilcināšanās atbildētu:

— Pašreiz divdesmit!

Uz mēles sajutu ceptu kartupeļu garšu, un siekalas saskrēja mutē. Jozs nožagojās un nemierīgi paskatījās apkārt; sausie kartupeļi spieda māgu.

— Ūdens laikam mums nav? — It kā griezās pie manis.

— Ūdens jānes no Jeņisejas. Būtu atnesis, bet nebija trauka.

Savā paunā Jozs sadabūja katliņu, pameta skatu uz manu pusi (es arvien vēl blenzu ugunī), it kā vēlējās sūtīt pēc ūdens, taču pārdomāja un aizgāja pats. It kā ko atcerējies, piedāvāja ūdeni arī man.

— Paldies, nevēlos! — atbildēju, arvien vēl blenzdams uguns velniņos; tie dejoja un lēkāja, līksmoja kā lielos svētkos — malkas bērēs.

Pa to laiku Jozs izrakņāja atlikušos ceptos kartupeļus, apslaucīja un iebāza atpakaļ kulē. Pavirzījies man tuvāk, teica it kā pats sev.

— Cik tagad labi būtu uzvilkt kādu dūmu!

Neko neatbildēju. Pēc brīža atkal:

— No rīta astoņos mums jābūt kantorī. Pulksteņa nav, kā zināsim uzcelties?

— Jāklausās, varbūt gailis dziedās, — atsmēju.

— Jūtos noguris, būs jālūko gulēt, — Jozs secināja.

Es piemetināju, ka sienu atnesu priekš abiem, un sāku piebāzt savu matraci.

— Esi gan malacis, ka iedomājies arī par mani! — Biedrs nopriecājās un, atritinājies guļamo, sāka piepildīt.

Laikam sirdsapziņas mocīts, izvilka trīs kartupeļus un pasniedza man.

— Še, nēģaršo! Vēl nav atdzisuši!

Cik liels bija kārdinājums!

— Paldies, ēd vien pats! Mani kaimiņš pacienāja.

Ar apmierinātu smaidu Jozs bāza kartupeļus kulē atpakaļ.

Pirmajā darba dienā uz jauno darba vietu mūs veda pats Kadru daļas priekšnieks. Iegājām mazā kantorītī, kur uz durvīm bija uzraksts "Galvenais inženieris".

— Nikolaj Nikolajevič, te būs abi jaunie!

Volkovs — tā sauca inženieri — pa telefonu izsauca ceha priekšnieku un meistaru, kurš mūs iegrāmatoja savā bļociņā. Jozs iegrūda man dunku sānos, likdams noprast, ka jāprasa avanss. Viņš pats nez kāpēc kautrējās to darīt. Nebiju no bailīgajiem un vajadzību izliku priekšniekiem skaidri un gaiši.

— Nevaram strādāt bez avansa, jo mums nav ne plikas kapeikas pie dvēseles.

— Nu rakstiet lūgumu par divdesmit pieciem rubļiem!

Tas likās stipri maz, tomēr vairāk nekā nekas. Naudu varēsim saņemt pusdienlaikā.

Instrumentu noliktavā mums katram izsniedza pāris urbju koka kātā un vilī. Aizveda uz baržu un parādīja, kurās vietās jāborē. Tas mums pavisam neveicās, jo dēļi bija sasaluši, turklāt pilni naglu, ar kurām piestiprināti korpusam. Katrs iesākums grūts. Varbūt iestrādāsimies, un tā lieta ies?

Pusdienlaikā jozām uz kantori, kur bez grūtībām dabūjām avansu. Izsalkums mocīja sevišķi mani, jo kopš vakardienas neko nebiju baudījis. Veikalā paspējām nopirkt savu maizīti 600 gramu — tāda bija norma. Ejot lauzām pa gabaliņam un tik metām mutē! Līdz darba vietai visa dienas norma bija notiesāta. Bet vakarā? Nu vakarā — gan Dievs gādās! Ēdnīcā varēja paēst kārtīgi, taču tas maksāja četrus piecus rubļus. Kur lai ņemam tādu naudu? Tie, kas strādāja ar elektriskiem urbjiem, nopelnīja labi. Sevišķi veicās Grīnbergam, kas ar to nodarbojās vairākus gadus. Reiz pie kantora durvīm parādījās plakāts "Grīnbergs — 200 procentu. Urā!" Tad arī mums iedeva modernākas — pneimatiskās bormašīnas.

Atklājām savas likstas ceha priekšniekam Karginam, kas likās ļoti laipns. Kur pa vakariem mēs varētu pastrādāt un nopelnīt gabalu maizes? Kauču malku vai pazāģēt?

— Atnāciet pie manis! Man daži baļķi zāgējami, — Kargins padomājis sacīja.

Vakarā bijām klāt. Izrādījās, ka zāgējami pavasara plūdu laikā izmesti baļķi. Ieleja pavasaros tā pārplūstot, ka ciematu atgriežot no pilsētas. Vienīgā satiksme — ar laivām. Straume aizraujot tūkstošiem baļķu, atliekot tos aizāķēt un laivā vilkt līdz pat mājām.

Zāgējām dūšīgi, klučus likām ragaviņās un nogādājām Kargina mājas pagalmā, kur sakrāvām strēķi. Mūs acināja istabā. Uz galda dziļos šķīvjos vilinoši kūpēja skābu kāpostu zupa. Arī gabaliņš gaļas nebija aizmirsts. Pēc zupas nāca bliņas ar ievārijumu un tēju. Abi dūšīgi saēdāmies un tencinājām laipno namamāti.

Strādājām katru vakaru, līdz visi baļķi sazāgēti un nolikti pie vietas. Garšīgās maltītes izbeidzās.

Jozs bija saticis kādu tautieti, kas dzīvoja citā ciematā — pie pirts. Abi satrātās ātri, un Jozs pārcēlās pie viņas. Paliku tukšajā istabā viens pats. Katru vakaru no zāgētavas stiepu nomaļus, lai nenosaltu.

LABI CILVĒKI

Ponmarenko bija ukraiņis ne gluži vairs spēka gados, taču vēl stiprs un darbā rūdīts. Viņu visi cienīja, jo bija lietišķs un draudzīgs. Disciplinēts un sava amata pratējs. Neviens nespēja līdzināties viņam ne izstrādes normas, ne darba kvalitātes ziņā. Viņš strādāja šķietami lēni, nesteidzoties, taču katra kustība, katrs cirtiens veikts nekļūdīgi un bez piepūles. Arī sals viņam nekaitēja. Pat tad, kad sals pārsniedza četrdesmit grādu un darbdiena tika aktēta, tas ir, sastādīts akts un izmaksāta vidējā izpeļņa, viņš bija pirmais, kas tomēr strādāja.

Reiz notika šāda saruna.

Ponmarenko: — Nu kā labi sviežas? Vai esat pieradis pie mūsu ziemas?

Es: — Atbraucu no puses, kur ziema vēl bargāka, no Vorkutas. Jūs laikam šeit ilgi dzīvojat. Vai nevarat man pārdot piecus sešus kilogramus kartupeļu? Nezinu, ko iesākt, kā izvilkat dzīvību.

Ponmarenko: — Pagājušā vasara bija lietaina, kartupeļi padevās sīki un tārpaini — tikai paša tiesai, pat sēklu vajadzēs pirt.

Pamanījis manu izmisušo skatienu, iežēlojās.

— Nu, ja cilvēks nonācis tādās grūtībās, jāpalīdz. Atnāciet vakarā, kaut ko sagrabināšu!

Kādā no barakām Kuibiševa ielā viņš apdzīvoja vienistabas dzīvokli; pats kopā ar sievu virtuvē, dēls ar sievu — istabā. Sieva kalsena, sīka, izraudātām acīm, it kā viņu spiestu smaga dzīves nasta. Patiesībā tā nebija, jo viņi dzīvoja pārtikuši. Turēja govī un cūku, kopa paprāvu sakņudārzu. Dzīves smagums bija pašas iedomātie grēki, un acis tiešām izraudātas, jo viņa katru brīvu brīdi lūdza Dievu. Kā zināms, dievlūgšana bez raudāšanas nav nekāda dievlūgšana.

Ponmarenko īsumā pastāstīja sievai par manu grūto stāvokli. Viņa brīdi nolūkojās uz mani, šo pajauno, neiepriecinoša izskata vīrieti, smagi nopūtās un klāja galdu. Nemas nebiju gaidījis, ka cienās ar pusdienām. Man likās, ka visi cieš badu tāpat kā es.

— Ko jūs, ko jūs! Ļoti pateicos! — Ar kājām un rokām biju pretim.

— Sēdieties tikai klāt! Iebaudīsim, ko Dievs devis!

Es apsēdos, taču tūlīt nācās celties, jo saimnieki, kājās stāvot, sakrustotām rokām sāka skaitīt lūgšanu. Man vajadzēja izlikties, ka daru to pašu. Pie galda nekāda liela runāšana nenotika. Maltīte bija lieliska: grūbu zupa ar cūkgaļu, cepti kartupeļi ar speķi un rūgušpienu. Neatceros, kad vēl biju tā mielojies. Pēc pusdienām atkal vajadzēja skaitīt lūgšanu.

Jāprot gods un jātaisās uz mājām. Saimniece sameklēja maišeli, nocēla pagraba vāku turpat virtuvē un pa lūku nokāpa lejā. Un izkāpa ar pasmagu nesamo — kartupeļi, pāris kāpostgalviņu, kāļi un burkāni. Saimnieks nogrieza cūkas speķi no šķiņķa, kas karājās virs plīts. Man saskrēja asaras acīs. Nezināju, kā pateikties par tik bagātīgu dāvanu.

— Kā lai jums atmaksāju, labie ļaudis?

— Nebēdā, gan jau!

Apsollīju vasarā plaut sienu. Līksmi palēkdamies, devos uz savu neomulīgo, auksto dzīvokli. Uz kādu laiku bads pa durvīm laukā. Domīgs priecīgs skatījies uguns liesmās. Ir tomēr labi cilvēki pasaulē!

Pienāca algas izmaksas diena. Ar nesaprotosu skatu raudzījos norēķinu grāmatīņas ailē; izrādījās, ka neko nebiju nopelnījis, toties uzņēmumam palicis parādā 170 rubļu. Kā tas iespējams? Te taču kāda kļūda! Esmu pazudis cilvēks! Meistars mierīgi skaidroja: par tik un tik stundām nopelnīts tik un tik, ienākumu nodoklis tik un tik, atvilkumi par dzīvokli, elektrību, velteņiem un nez kādām nozaudētām mantām tik un tik. Viss pareizi. Arī Jozam tādi paši rēķini.

Taisnības meklējumos gājām gan pie direktora, gan uz grāmatvedību. Saņēmām izsmeļošus paskaidrojumus: tādā un tādā gadā lēģerī nozaudēti velteņi, kas maksā tik un tik. Pēc noteikumiem par nozaudētām valsts mantām, ja nav attaisnojoša dokumenta, jāatmaksā vienpadsmitkārtīgi.

— Bet man taču velteņus nozaga!

— Tad vajadzēja sastādīt aktu ar liecinieku parakstiem.

Pārnācu aukstajā un neapkurinātajā istabā. Neskatoties uz nepatīkšanām, ēst tomēr gribējās. Salauzu nomaļus un iekurināju plīti. Salūkojis Ponmarenko dāvāto, segā ievīstīto pārtikas maišeli, aptvēru — man taču nav trauka, kur vārīt! Nav bļodas, nav naža! Jāmēģina aizņemties no kaimiņiem. Vai tā būs, ka nedos?

Nedroši pieklauvēju pie durvīm. Pretim sitās karsts gaiss, kas, sadūries ar āra gaisu, acumirkļi pārvērtās tvaika mutulī. Kā pirti, kad kvēlošiem akmeņiem uzlej ķipi auksta ūdens. Līdzko durvis aizvēra, tvaika mutulis nomuka kaut kur aizdurvē. Durvis vērās grūti, jo stenderes sasalušas ledū, ledus auga arvien biežāks, un durvīm vairs nebija vietas pašu engēs.

Ķēķis bija pilns sievišķiem, kas grozījās ap plīti tā nokrautu kastroljiem, ka trūktu vietas, kur nokrist ābolam. Padevis labvakaru, minstinājos. Pazinu vienīgi Adamu Adamiču, kurš tūlīt iesāka valodas.

— Nu kā tad klājas mūsu kaimiņam? — nenogaidījīs atbildi, turpināja. — Šodien algas diena, vajadzētu... — Un izteiksmīgi sita knipi pie kakla.

Es griezoz pie ķēķa sievišķiem ar lūgumu kauču uz šo vakaru aizdot katliņu.
— Pagaidiet, tūlīt iedošu, — atsaucās sirma sieviete, kā vēlāk izrādījās, vārdā Kristīne, un pēc mirkļa atgriezās ar katliņu. — Bet vai bļodiņa jums ir?

— Nav gan, — klusi atbildēju.

Promejot stomīdamies vaicāju Adamam Adamičam, vai viņš neaizdotu kādu nazīti. Ne vārda nebildis, viņš sadabūja galda nazi. Palocījos un gāju prom.

Istabā aizdomājos: ar ko atnest ūdeni? Šo problēmu atrisināju vienkārši. No mizotos dārzenus saliku kastrolī, aizgāju uz āliņģi, nomazgāju un tajā pašā kastrolī iesmēlu ūdeni. Taču pusdienu gatavošanas nedienas vēl nebija galā; trūka sāls un karotes. Vēlreiz iet pie kaimiņiem negribējās. Nolēmu, ka arī ķīnieši ēd ar koka irbulīšiem, un pagatavoju koka lāpstiņu. Visumā pusdienas iznāca uz goda, vienīgi sāls trūkums bija jūtams. Traukus vajadzētu nomazgāt un atdot. Uz plīts kausēju sniegu un nesu atpakaļ tīros traukus, taču kaimiņi neņēma; lai pagaidām paliekot pie manis. Tencināju un apsēdos uz Adama Adamiča piedāvātās taburetes. Šeit bija silti, pat karsti, jo trīs ģimenes gatavoja pusdienas. Negribējās žēloties svešiem cilvēkiem, tomēr ieminējos, ka guļu uz grīdas, jo gultas nav. No dibenistabas ienāca Kristīnes meita, braša četrdesmitgadīga sieviete, un tūlīt iesaistījās sarunā.

— Lūk, brīva gulta, — viņa pavēra blakusistabas durvis, — ņemiet tik cieti, tā ir kroņa gulta. Vai, vēl labāk, nāciet šurp un dzīvojiet, kamēr nav ievācies cits!

Arī pārējie piekrita. Iedrošināts atstiepu savu matraci un iekārtojās pie kaimiņiem. Cita lieta! Pirmkārt, siltumā. Otrkārt, cilvēki — nevajadzēja runāties ar tukšām sienām.

Dzīve kļuva it kā vieglāka, kaimiņi bija labsirdīgi un izpalīdzīgi. Arī es centos palīdzēt, kas manos spēkos, sevišķi Kristīnei un viņas meitai Rozālijai: izcirtu āliņģi, sanesu ūdeni un malku. Viņas šad tad mani uzciņāja ar glāzi tējas vai šķēli maizes. Māte strādāja slimnīcā par virēju, tāpēc abas bija paēdušas. Rozālija strādāja palīgsaimniecībā par rēķinvedi. Viņas bija Ļeņingradas vācietes. Ļeņingradas aplenkumā bombardēšanas laikā vestas pāri Ladogas ezeram un tik tikko izglābušās no nāves. Tad atvestas uz Sibīriju.

Pienāca sengaidītā vēstule, pat divas vēstules no mājām — viena no sievas, otra no dēla. Uztraukumā nezināju, kuru lasīt vispirms. Sieva rakstīja, ka par pārceļšanos uz dzīvi Sibīrijā pagaidām nevarot būt ne runas, jo zēns mācoties otrajā klasē. Protams, latviešu skolā. Bet šeit taču vajadzēšot sākt visu no sākuma, krievu skolā. Arī veselība viņai esot vārga, ar sirdi viss neesot kārtībā. Dēlens rakstīja, ka ļoti priecājoties par tēti, kurš nu esot brīvībā. Mācoties labi, piecinieki griežoties kā ripas.

Iegrimu dziļās pārdomās. Tas man bija smags trieciens. Tik ilgi biju cerējis uz kopdzīvi. Varbūt vēl viss nav zaudēts? Kad sāksu vairāk pelnīt, gan jau izdosies sievu pārliecināt. Tovakar jutos pavisam sašļucis, neradās vēlēšanās gatavot vakariņas. Ar visām drēbēm ielicies gultā, mocījās ar drūmām domām, skatījās griestos, it kā no turienes gaidītu atbildi. Drūmās domas iztraucēja labā kaimiņiene Kristīne.

— Vai pusdienas nedomājat gatavot? Plīts pašreiz ir brīva.

Brīdi mani vērojuse, viņa saprata, ka kaut kas nav kārtībā.

— Kas gan noticis? Vai nelāgas vēstis no mājām?

— Apmēram tā, — es neslēpu.

Vairs ne vārda nebilduse, viņa ienesa zupu un maizi.

— Tūlīt celieties un iestebiet situ zupu! Visu dienu esat darbā izsalties, — viņa pavēloši sacīja.

Durvis pavēra Roze:

— Nevajag visu tā ņemt pie sirds. Varbūt vēlāk dzīve nokārtosies.

Naktī atkal domāju, kā tikt uz mājām. Nekavējoties jāraksta uz Maskavu ģenerālprokuroram, lai manu lietu izskata vēlreiz. Esmu taču nevainīgs! Visi mani līdzšinējie lūgumi iekrituši kā ūdenī. No rīta jāpalūdz Rozei, lai uzraksta krieviski.

Tā arī izdarījām. Aiznesu vēstuli uz pastu un samaksāju arī par atbildi. Nu tik jāgaida atbilde, un tad sveika, Sibīrija!

PRIEKI UN BĒDAS

Dzīve un mans urbšanas mācekļa laiks ritēja pa vecam. Nogrimis darbā, bieži iztēlojos, kā būs, kad pārbraukšu mājās. Lai iepriecinātu dēlu, pats došos uz skolu. Skolotājs mani ievēd klasē.

— Vai pazīsti šo cilvēku? Skaties labi! — skolotāja vaicā.

Vilnis skatās, skatās, acis piemiedzis, un nezina, ko atbildēt. Viņu tirda nemiers, vai tikai nav izdarītas kādas nerātības un vai šis vīrietis nav atnācis sūdzēties. Tāpēc zēns klusē. Skolotāja pieiet cieši klāt, noglāsta gaišās, nekārtīgās cirtas un kaut ko iečukst ausī. Zēna acis ieplešas platas jo platas, it kā izbailēs, it kā šaubās. Te iedegas tajās cerību dzirksts kā ogle, kam pārskrējuse gaisa strūkļa, te dzirksti nodzēš šaubas un neziņa. Nedrošā, liganā solī viņš tuvojas svešiniekam, kurš to sagaida izplestām rokām. Klase, aizturējuse elpu, gaida, kas notiks. Kāpēc svešinieks tik uztraukts? Vilnis apstājas trīs soļus atstatu, rokas sabāzis bikšu kabatās, caururbjoši caur pieri vēro svešinieku un domās salīdzina ar fotogrāfiju, kur tēvs ar māti kāzu dienā.

— Nu, manu zēn, vai negribētu mani apsveikt?

— Gribētu gan, — viņš stomīdamies atbild, — bet vai jūs patiešām esat mans tēvs?

Es sirsnīgi iesmejos:

— Malacis! Ja jau prasi pierādījumus, tad būs jāreda! Vai ar šo pietiks?

Izvelku no kabatas pasi un pasniedzu. Nopietni to pašķirstījis, zēns metas man ap kaklu un sažņaudz tik stipri, ka elpa aizraujas. Pa klasi pārskrien šalka.

— Urā, urā! — bērni sauc un priecājas biedram līdz.

Istenībā mani atgriezta sitiens pa lūpu; zvaigznes vien nošķīla gar acīm. Brīdi stāvēju, atspiedies pret baržas sienu, un nevarēju atjēgties. No apakšlūpas tecēja asinis. Urbjot biju trāpījis naglai, urbjmašīna izslīdēja no rokām un triecās sejā. Ar vateņa piedurknes iekšpusi aizspiedis pušumu, gāju uz kantori.

Tur ceļa priekšnieks Kargins, karā rūdīts virsnieks, kas nebaidījās asiņu, brūci nomazgāja un pārsēja.

— Kāto uz pilsētu pie ķirurga, lai sašuj!

Tā arī dariju. Pāršķelto lūpu ķirurgs salāpīja kā pastalu.

Turpmāk ar elektrisko urbmašīnu baidījies strādāt. Arī Jozs bija atmetis borēšanu, kā palīgstrādnieks nopelnīja 500 un vairāk rubļu mēnesī. Pēc pārrunām ar priekšniecību saņēmu piedāvājumu strādāt par atslēdznieku pie ēvelmašīnām. Kļuva par sestās kategorijas atslēdznieka Ivanova mācekli. Viņš man ierādīja visus amata noslēpumus.

Pie jaunajiem pienākumiem ķēros ar visu sirdi. Iemācījos nomainīt un uztrīt asmeņus, uzmanīt, lai nenoslīd ēvelmašīnas siksnas. Jau trešajā dienā rīkojos pilnīgi patstāvīgi. Alga bija atkarīga no izstrādes, mēneša beigās saņēmu pat prēmiju. Manā rīcībā nodeva mazu instrumentu glabāšanai, tur bija silti, jo kurējās dzelzs krāsniņa. Tur arī iekodu pusdienas. Vakaros paliku pēc darba uz pusstundu vai stundu, saelļoju mašīnas, iztīrīju motoru no skaidām un putekļiem. Protams, tas nepalika neievērots, saņēmu labu algu un prēmiju — 25 rubļus. Kompresora darbināšanai izgudroju jaunu detaļu, tā sakot, racionalizācijas priekšlikums. Komisija man piešķīra veselus 175 rubļus! Vairs nestaigāju kā agrāk — ar nodurtu galvu un nolaistām acīm, it kā kapeikas pa zemi meklējot. Gāju ar paceltu galvu, ar pašapziņu un apņēmību acīs. Par prēmijām nopirku uzvalku un kurpes. Vismaz svētdienās apgērbos daudzmaz cilvēciņi.

Prokurora atbildes kā nebija, tā nebija. Saņņojums par drīzu braukšanu uz dzimteni jāatmet. Vēl ļaunāk, no sievas saņēmu galīgu atteikumu braukt šurp. Vēstulē minēju, ka man grūti nāksies iztikt bez sieviešu cilvēka — kas zina, varbūt visu mūžu. Viņa atbildēja: dari kā zini, es savus vecos kaulus uz Sibīriju nedomāju vest; tikai vienu tevīm lūdzu — neaizmirsti savam dēlam kaut mazu pabalstu atsūtīt.

Jutos dziļi sarūgtināts. Tad saņēmu sevi rokās un norakstīju sievai mierīgu, taču noteiktu vēstuli: tu esi noārdījuse visus tiltus starp mums, rakstu pēdējoreiz. Dēlam, protams, palīdzēšu.

SVAIGAS VĒSMAS

Pagājies ne viens vien gads. Esmu nodibinājis jaunu ģimeni — ar to pašu kādreizējo kaimiņieni Rozāliju, kurai tāds pat liktenis kā man. Vīrs viņu uz Ļeņingradu vairs neaicināja — laikam taču apprecējis citu sievieti. Pate viņa turp nevarēja braukt, jo baltvāciešus Ļeņingradā nepierakstīja.

Tā tad jauna kopdzīve. Mums bija savi lopi — govys un suķis. Puikam Ilmāram jau seši gadi, un viņš runāja divās valodās — krieviski un latviski. Dzīve itin kā ievirzījās normālā gultnē. Tikai nevarēju aizmirst dzimteni. Tāpēc jutos drūms un apmācies. Vakarbrīžos dēlam stāstīju par jūru, par Latviju. Saņņos redzēju Rīgu, staigāju pa tās ielām, braukāju ar taksometru.

Kādu dienu kompresorstacijā, kur strādāju, ieskrēja mans palīgs Volodja — komunist, partijas biedrs. Domāju, ka viņa uzdevums bija mani izspiegot.

Pūzdams, elsdams viņš nokrita uz soliņa, ilgi pukstēja un vaidēja.

— Staļins miris! — viņš izdvesa.

— Ko nu mels?

— Nupat ziņoja pa radio. Ko nu iesāksim bez Staļina?

— Jā, jā, — es piebalsoju, — grūti būs.

Bet mana sirds liksmoja; nu vienreiz slepkava ir beigts!

Sāka pūst svaigas vēsmas. Par to liecināja arī šāds atgadījums. Tas pats Volodja, ļoti uztraukts un sašutis, stāstīja:

— Viena vācu plukata sūdz mani tiesā. Mani, kas sēdējis ierakumos un Maskavu aizsargājis no fašistu uzbrukumiem. Mani izsauca partijas sekretārs un saka, lai atvainojos cilvēkam, kuru esmu nosaucis par fašistu. Es atteicos, un viņš atņēma man partijas biedra karti.

Notika atklāta tiesas sēde.

— Fašistu šeit nav! Visi — padomju pilsoņi, — tiesnesis paziņoja.

Un Volodju notiesāja uz pieciem gadiem. Jā, svaigi vēji! Ļaudis iztaisnoja saliektos plecus. Kad kārtējo reizi ieradās reģistrēties drošības dienestā, man lika atnest divas fotogrāfijas — priekš pases. Es liksmoju. Dzimtene mīlā, tavš zudušais dēls nāks mājās, kaut arī vakars būs vēls!

Steidzos prieka vēsti paziņot mājiniekiem. Viņi neizskatījās sajūsmināti.

— Tu vari braukt, bet mēs līdzī nebrauksim, — kategoriski paziņoja sievasmāte.

— Tev tur ir sieva, — piebalsoja Roze, — mūs izmetīs uz ielas.

— Tu esi mana sieva un mana dēla māte. Citas sievas man nav un nebūs. Manus vārdus abas uztvēra pa ausu galam.

Daudzi kravāja čemodānus. Mana uzvārda pirmais burts C krievu alfabētā par nelaimi atrodas pašās beigās. Pacietību, pacietību! Lēnām lēnām velkas laiks. Beidzot man pase kabatā!

— Vai varu braukt uz dzimteni? — jautāju ierēdnim, kas izsniedza pasi.

— Varat braukt, kurp vien vēlaties, pa visu plašo padomju valsti.

Jācinās ar sievu un viņas māti, jo bez dēla aizbraukt nevaru. Daudzi to varētu, bet es — ne. Palīdzēja vēstule, ko Roze saņēma no kādas agrāk Ļeņingradā, tagad Rīgā dzīvojošas vācietes. Vēstulē aprakstīts, ka Latvijā jau sen atceltas maizez kartītes, gaļas un citas pārtikas — cik uziet. Arī algas daudz augstākas nekā citur.

Sievietes kļuva domīgas. Es pagaidām neko nesacīju, izlikos vienaldzīgs. Beidzot ledus sakustējās. Likvidējām iedzīvi. Govi, teļu un cūku nodevām gaļas kombinātam, citas mantas — kaimiņiem. Sēdāmies autobusā un braucām uz Krasnojarskas dzelzceļa staciju.

UZ DZIMTENI!

Ceļš līdz Krasnojarskai garš un bedrains, autobuss peldēja kā pa jūras viļņiem. Galā nokļuvām, visi saslimuši ar jūras slimību. Sevišķi grūti klājās sievasmātei, kura tikko varēja nostāvēt uz kājām. Stacija izrādījās pārpildīta ar tādiem pašiem pasažieriem kā mēs. Cilvēki ar visiem čemodāniem gulēja uz grīdas, tā

ka grūti atrast brīvu vietīņu. Mums vajadzīgais vilciens izbrauca tikai reizi nedēļā, un tas noticis vakar. Iestājāmie rindā, kurai nebija gala. Kasē pārdeva tikai tik biļešu, cik brīvu vietu bija garāmbraucošajos vilcienos. Sievasmāte sargāja mantas, mēs ar Rozi pārmaiņus nīkām rindā. Apkārt klīda simtiem zagļu, ne vienam vien tika nozagts čemodāns.

Pēc nedēļas beidzot nonācām pie kases un laimīgā kārtā nopirkām biļetes uz Maskavu. Tur taksometrā braucām uz Rīgas staciju. Līdz kārtējam mūsu vilcienam vairākas stundas bija jāgaida, tāpēc kopā ar dēlu gājām apskatīt pilsētu, pavizināties ar meļro.

Tad atkal — apnikušais vilciens. Zilupe! Pēc septiņpadsmit gadiem spēru kāju uz dzimtenes zemes. Dzimtene, dārgā! Nu esmu atkal mājās. Tāpat kā daudzi, paņēmu sauju dzimtenes zemes un skūpstīju to.

Taksometra šofera piezīmes

21	21
22	22
23	23
24	24
25	25
26	26
27	27
28	28
29	29
30	30
31	31
32	32
33	33
34	34
35	35
36	36
37	37
38	38
39	39
40	40
41	41
42	42
43	43
44	44
45	45
46	46
47	47
48	48
49	49
50	50
51	51
52	52
53	53
54	54
55	55
56	56
57	57
58	58
59	59
60	60
61	61
62	62
63	63
64	64
65	65
66	66
67	67
68	68
69	69
70	70
71	71
72	72
73	73
74	74
75	75
76	76
77	77
78	78
79	79
80	80
81	81
82	82
83	83
84	84
85	85
86	86
87	87
88	88
89	89
90	90
91	91
92	92
93	93
94	94
95	95
96	96
97	97
98	98
99	99
100	100

SATURS

levads

7

Midziņu ciema Jūlijs

Jūlijs mājās lasīt	9
Baronese	15
Salmu cepure	18
Krusttēvs	19
Atbrauc mācītājs	21
Jūlija draugi	23
Karš	26
Atkal pavasaris	32
Francūzis slīcina vācieti	35
Ziemas svētku brīnums	35
Jūlijs dzirnavās	37
Spiega tiesāšana	38
Baltie un sarkanie	39
Sērgas	42
Jūra prasa upurus	43
Mērnīeku laiki	45
Mīnas	46
Baptisti	47
Skolā	49
Jūlija sapnis	51

Taksometra šofera piezīmes

Kā es kļuvi par šoferi	53
Amata noslēpumi	56
Profesors un jaunkundze	57
Pieci lati ģimī un simt latu vēderā	57
Žanis pārdod dvēseli velnam	61
"Hotel de Rome"	63
Francūziete Žanna	64

Rīgas slēptā seja	66
Klotilde	68
Kāzu nakts	69
Cilindrs līdz ausīm	70
Ar pugaču pret laupītājiem	71
Nenotikušās precības	73
Razums	75
Laucinieks Antons	75
Eriks	79
Līna	81

Nebrīves gadi

Tanki klāt	83
Kopējā kamerā	84
Jo tālāk, jo grūtāk	86
Atpakaļceļa nav	90
Vorkuta	92
Otrā ziema Vorkutā	96
Fenomens	97
Uz neredzēšanos, Vorkuta!	98
Sovhozs	99
Siena plauja	102
Pēdējā ziema	104
Atgriešanās	109
Pēdējais ceļojums ar apsardzi	112
Pilsētā pie Jeņisejas	114
Labi cilvēki	117
Prieki un bēdas	120
Svaigas vēsmas	121
Uz dzimteni!	122

SATĀRS

69
69
70
71
73

Midzeme cīņās Jūlijs

73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200

Taksometra šofera piezīmes

Kā es kļuvi par šoferi	63
Amata nosēpumi	68
Profesors un jaunkundze	77
Pieci latīņi un simti latīņu vārdi	75
Zanis pārdod divas latīņu vārdus	18
"Hotel de Rome"	66
Francūziete Zāne	64

Pilnas siepība sieja	63
Katilde	68
Kāzu naktis	77
Glābējs līdz ausim	75
Ar pušķi pret laulībām	75
Neatkarības piezīmes	18
Razums	66
Laucinieks Antons	64
Ehls	66
Lina	64
9	63
51	68
61	77
62	75
63	75
64	75
65	75
66	75
67	75
68	75
69	75
70	75
71	75
72	75
73	75
74	75
75	75
76	75
77	75
78	75
79	75
80	75
81	75
82	75
83	75
84	75
85	75
86	75
87	75
88	75
89	75
90	75
91	75
92	75
93	75
94	75
95	75
96	75
97	75
98	75
99	75
100	75
101	75
102	75
103	75
104	75
105	75
106	75
107	75
108	75
109	75
110	75
111	75
112	75
113	75
114	75
115	75
116	75
117	75
118	75
119	75
120	75
121	75
122	75
123	75
124	75
125	75
126	75
127	75
128	75
129	75
130	75
131	75
132	75
133	75
134	75
135	75
136	75
137	75
138	75
139	75
140	75
141	75
142	75
143	75
144	75
145	75
146	75
147	75
148	75
149	75
150	75
151	75
152	75
153	75
154	75
155	75
156	75
157	75
158	75
159	75
160	75
161	75
162	75
163	75
164	75
165	75
166	75
167	75
168	75
169	75
170	75
171	75
172	75
173	75
174	75
175	75
176	75
177	75
178	75
179	75
180	75
181	75
182	75
183	75
184	75
185	75
186	75
187	75
188	75
189	75
190	75
191	75
192	75
193	75
194	75
195	75
196	75
197	75
198	75
199	75
200	75

Nepilnas gadu

Tanki kļūst	63
Kopā 188888	68
Jo tālāk, jo gūstāk	77
Atkārtotā nava	75
Vokāls 58	75
Otrā ziema vokāls	75
Fonēma 88	75
Uz netaisnības, vokāls	18
Sovietzē	66
Siena pļāņa	64
Pārdotā ziema	66
Alfonsāns	66
Pārdotā ziema ar apburti	66
Pilnāts otrs latīņu vārds	66
Lati cīvēs	66
Priekš un pēdās	66
Svaigas vārdas	66
Uz dzimēni	66

"Likteņarhīva" sērijā:

LATVIJAS NATIONĀLA BIBLIOTĒKA

0304058953

A. Šķēle "Dzimtas hronika"

Šķēļu un Čaču dzimtu hronika sākās ar jaunekļu iesaistīšanos K. Buša iesāktajā Jēzus mājas draudžu kustībā, kā jau visiem cīnītājiem pret oficiālo garīgo varu viņiem iet raibi — tiesas, cietumi, trakomājas. Viens no Čaču vīriem pirmā pasaules kara laikā nokļūst vācu gūstā un tiek nosūtīts vergu darbā uz Ungāriju, kur, starp citu, viņam nemaz neklājas tik gauži. Pavisam reti sastopams ir abu dzimtu saradošanās veids — četrkārtīgas precības. Vēl apbrīnojams ir fakts, ka abās ir tik daudz talantīgu stāstītāju — hroniku veido septiņu cilvēku atmiņas un dienasgrāmatas, kuras apkopojis Alfrēds Šķēle.

Red. J. Lejiņš

A. Janševskis "Dzīvotgriba"

Aleksandra Janševska atmiņu vēstījums aptver gandrīz visu 20. gadsimtu — līdz pat septiņdesmitajiem gadiem — divus pasaules karus, krievu un vācu, un juku laikus, Latvijas valsts sākumu un bojā eju. Saistoši un detalizēti tēlota gan bērnības pilsēta Liepāja, gan pēckara Rīga un Rīgas inteliģence. Strādādams par daiļkrāsotāju un noformētāju, autors iepazīs ar V. Irbi, A. Aidi, O. Norīti, A. Sprūdu, N. Kūlaini, T. Uldriķi, A. Terpilovski u. c.

Red. L. Soma

A. Dīriņa "Velna karuselis"

Neprofesionālas rakstnieces Annas Dīriņas romāns "Velna karuselis" ir dzīvā un aizraujošā valodā uzrakstītas atmiņas par nevainīgi notiesāto cilvēku tūkstošu moksli un pazemojošo dzīvi Nižnijtagilas koncentrācijas nometnē Ziemeļurālos četrdesmitajos un piecdesmitajos gados. Šajā vergu nometnē pagāja arī Annas Dīriņas jaunība, tāpēc romānā attēlotie notikumi nav aizgūti vai izdomāti, bet ir darba autore novēroti un izdzīvoti.

Red. Z. Dzedulis

V. Timze "Dzīves atmiņu spogulis"

Grāmata veidota, izmantojot Viļa Timzes atmiņas par savu bērnību Rūjienas pusē un jaunības gadiem līdz 19 gadu vecumam. Autors pierakstījis arī savu vecāku stāstījumu par viņu gaitām 1. pasaules kara laikā — frontē un aizmugurē. Dažviet saglabāti arī autora sabiedriski politisko norišu apraksti un vispārinājumi, kas gan nav personīgas pieredzes piepildīti, taču ir pietiekami spilgti un, iespējams, arī konkrētam laikam un videi raksturīgi.

Red. I. Leinerts

Kontroleksemplārs

40.80

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0304059953

LIKTEŅARHĪVS

94-3

44

Zēnība Kurzemes Jūrmalā,
dēkaina jaunība
pašā Rīgas viducī,
brieduma gadi izsūtījumā -
tādi ir treji loki,
caur kuriem O. J. Ciemiņš
mūs izvadā ar apbrīnojamu
uztveres svaigumu
un
humora izjūtu.